

CAIECTUL SEMINARULUI SPECIAL

TRATATUL TINTE AUXILIARE de ISTORIE

COORDONATOR: ANINA BERCIU-DRAGHICESCU

EDITURA UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI

1997

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
București

Cota *III 44319*
Inventar *C199801391*

Master 30583

160937

CAIETUL SEMINARULUI SPECIAL DE ȘTIINȚE AUXILIARE ALE ISTORIEI

IN MEMORIAM

AURELIAN SACERDOȚEANU (1904 – 1996)

VII

Coordonator: Conf. dr. ADINA BERCIU-DRĂGHICESCU

EDITURA UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI

– 1997 –

Referenți științifici: **Anca Anda MIHALCEA**
Lidia BRÂNCEANU

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

BUCUREȘTI

COTA

III 444319

015/98

III 444319

© Editura Universității din București
Șos. Panduri, 90-92, București - 76235; Telefon: 410.23.84

B.C.U. București

C199801391

Tehnoredactare computerizată: Constanța TITU

ISBN 973 - 575 - 177 - 1

CUPRINS

Lista de abrevieri	4
Introducere	5
Aurelian Sacerdoțeanu – Schiță biografică (1904–1976) (conf. dr. Adina Berciu-Drăghicescu)	7
Aurelian Sacerdoțeanu – Director al Arhivelor Statului 1938 – 1953 (Ioana Mincu absolventă a Colegiului de Biblioteconomie și arhivistică, Univ. București) . . .	23
Activitatea desfășurată de Aurelian Sacerdoțeanu în cadrul Școlii de Arhivistică (Ioana Mincu)	46
Profesorul universitar Aurelian Sacerdoțeanu (Ioana Mincu)	62
Contribuția lui Aurelian Sacerdoțeanu în domeniul științelor auxiliare ale istoriei (Cristina Radu, absolventă a Colegiului de biblioteconomie și arhivistică, Univ. București) . . .	70
Preocupările profesorului Aurelian Sacerdoțeanu în domeniul bibliologiei (Conf. dr. Adina Berciu – Drăghicescu)	94
Biblioteca și cartea în opera și activitatea profesorului Aurelian Sacerdoțeanu (Cristina Șerban - preparator, Facultatea de Litere, secția Bibliologie și știința informării)	103
Bibliografia operei profesorului Aurelian Sacerdoțeanu –1922 – 1974 (Corneliu Tamaș, Petre Petria)	131

LISTA DE ABREVIERI

- AO - Arhivele Olteniei
BOR - Biserica Ortodoxă Română, București
BSNR - Buletinul Societății Numismatice Române, București
u.a. - unitate arhivistică
DANIC - Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale
DGAS - Direcția Generală a Arhivelor Statului
GB - Glasul Bisericii, București
MO - Mitropolia Olteniei, București
RA - Revista Arhivelor, București
R.I. - Studii, Revistă de Istorie, București
RIR - Revista Istorică Română, București
RRH - Revue Roumaine d'Histoire, București

Introducere

Prezentul volum, al VII-lea din serie, nu se mai înscrie pe linia celorlalte. El este consacrat vieții și activității profesorului Aurelian Sacerdoțeanu, erudit cercetător al izvoarelor istorice, unul din marii medievaliști ai României și unul din cei mai importanți reprezentanți ai științelor auxiliare ale istoriei.

Volumul își propune să omagieze așadar una din personalitățile marcante ale culturii românești, după cum se va putea observa din paginile volumului, pe profesorul Aurelian Sacerdoțeanu, care a slujit știința românească „cu toate puterile”, „pe toate căile” și nu cu puține sacrificii materiale. În acest scop am reunit în paginile *Caietului* studii ale unor absolvenți ai Colegiului de Biblioteconomie și Arhivistică din Univ. București (Ioana Mincu, Cristina Radu), precum și ale unor specialiști și cercetători din domeniul arhivisticii. Astfel profesorul este văzut și analizat în lumina mai multor generații, de către persoane care l-au cunoscut și i-au fost aproape, dar și de către absolvenți care s-au aplecat cu pioșenie și respect doar asupra fondului arhivistic Aurelian Sacerdoțeanu.

Volumul prezintă o schiță biografică, activitatea desfășurată ca director al Arhivelor Naționale (1938 – 1953), director al Revistei Arhivelor (1939 – 1947), al Școlii de Arhivistică (1929 – 1950), ca profesor universitar, contribuția sa științifică în domeniul științelor auxiliare ale istoriei, preocupările de bibliologie.

Consacrându-și viața dezvoltării științei arhivistice în mod special dar și a celorlalte discipline auxiliare ale istoriei, Aurelian Sacerdoțeanu s-a înscris în pleiada marilor personalități care au condus destinele Arhivelor Naționale precum: B. P. Hașdeu, Dimitrie Onciu, Constantin Moisil. A lăsat acestor instituții, pe care a iubit-o nespus, propria arhivă care închide în ea dova unei

munci uriașe și a unei strădanii permanente, de-a lungul întregii sale vieți pusă în slujba științei istorice. Pe baza ei s-a realizat lucrarea de față.

Editarea prezentului volum reprezintă un omagiu adus acestui mare om, născut pe plaiurile vâlcene, exemplarei sale activități științifice, didactice și culturale desfășurată atât pe țărâm național, cât și în afara granițelor României.

Conf. dr. *Adina Berciu – Drăghicescu*

Profesorul Aurelian Sacerdoțeanu (1904-1976) ***Schiță biografică****

Conf. dr. ADINA BERCIU DRĂGHICESCU

Aurelian Sacerdoțeanu s-a născut în comuna Costești, satul Ferigile, județul Vâlcea, la 20 decembrie 1904, ca fiul preotului Nicolae Sacerdoțeanu, care la rândul său a fost fecior de dogar din comuna Bărbătești și nepot de preot.

Mama sa se numea Filofteia și a fost fiica economului Matei Grigorescu și nepoată a preotului Grigore Bălănescu, strănepoata dascălului Ilie.

Între 1904 – 1911 și-a petrecut copilăria în satul natal și în perioada 1911–1915, urmează cursurile primare în satul Ferigile; încă din această perioadă dascălul îl ia în seamă, remarcându-se la învățătură.

Între 1915 – 1920 a urmat cursurile gimnaziale la Liceul „Alexandru Lahovary” din Râmnicu-Vâlcea, terminându-l cu calificativul „foarte bine”. A urmat cursul superior la liceul „Gheorghe Șincai” din București, avându-i ca profesori pe Gh. Nedioglu, Eugen Lovinescu, George Călinescu, C. Tanoviceanu, C. Șăineanu.

Pe când era încă elev la liceul „Gheorghe Șincai”, Aurelian Sacerdoțeanu publică primul său articol, intitulat simplu: *Râmnicu Vâlcea (...)* „Elevul polemiza cu autorii consultați, conbătându-i și subliniindu-și, destul de clar și apăsător, punctul său de vedere”.

* Prezentul material este realizat pe baza documentelor aflate în fondul A. Sacerdoțeanu (1903 – 1977) aflat la DANIC. Fondul Aurelian Sacerdoțeanu (913 u.a.), conține documente de importanță deosebită din domeniul istoriei și științelor auxiliare ale istoriei.

Cea mai mare parte a fondului conține manuscrisele lucrărilor de istorie, arhivistică, diplomatică, heraldică, numismatică întocmite sau strânse și păstrate de profesorul Sacerdoțeanu, până în ultima clipă a vieții sale.

Datorită prestigioșilor profesori pe care i-a avut, dar și datorită inteligenței și străduinței sale, la diplomă, a fost evidențiat în mod cu totul deosebit. Lucrările sale de maturitate și disertație l-au clasat primul din cele două serii pe care le dăduse până atunci liceul „Gheorghe Șincai”.

Încă din clasa a IV-a gimnazială este hotărât să ajungă profesor de istorie, motiv pentru care începe a-și forma o bibliotecă de specialitate și învățând singur grecește. Datorită lecturii tot mai bogate, a învățământului mai bine canalizat și încercărilor de compoziție și-a însușit-o, examenul de bacalaureat a fost „strălucit”.

În 1924 s-a înscris la Facultatea de filosofie și litere din cadrul Universității din București, obținând licența în istorie în 1927, cu calificativul „Magna cum laude”. A avut ca profesori pe Nicolae Iorga (istoria universală); Vasile Pârvan (istorie veche); D. Russo (istoria Bizanțului); P. Cănel (slava); Ion Ursu, C. Muru, D. Burileanu. Toți au contribuit în cea mai mare măsură la formarea sa ca istoric. În facultate a învățat multe limbi moderne (romanice, germanice, slave) – fapt deloc ușor pentru că nu toate se predau în cadrul facultății. De la Institutul sud-est european a primit noțiuni de engleză. Dorind să-și adâncească cunoștințele paleografice – care nu erau deloc obligatorii – încearcă să și le însușească încă din anul I. Paleografia româno – chirilică în mod întâmplător, și-a însușit-o, nu în cadrul secției istorice ci la limba italiană.

Frecvența atât sala manuscriselor cât și a imprimatelor de la Academia Română, mediul de cercetare de aici făcându-l să năzuiască mai mult.

Ca student a fost și paleograf la D.G.A.S. din București.

În 1925 devine elevul Școlii Superioare de arhivistică și paleografie, recent înființată, unde paleografiile română, greacă, slavă și latină se predau ca discipline de sine stătătoare, precum și științele auxiliare ale istoriei. Îi are ca profesori pe Constantin Moisil, Nicolae Cartojan, Iulian Ștefănescu, H. Stahl.

În 1927 este absolvent al cursului seminarului pedagogic „Titu Maiorescu” din București.

Realizând lacunele predecesorilor în ceea ce privește edițiile de izvoare istorice își concentrează atenția în această direcție (lucru pe care l continuă și la Paris). Se pare că lipsurile erau resimțite cel mai acut, în consultarea izvoarelor istorice medievale, numărul cercetătorilor istoriei medievale micșorându-se simțitor.

Prin urmare, această perioadă din istoria noastră s-a bucurat de o mare atenție din partea profesorului.

Elev fiind în cursul inferior de liceu a acordat o mare atenție culturalizării satelor: șezători, conferințe și teatru. Mai târziu a înființat un cămin cultural care a fost printre primele din țară. Primul fond al bibliotecii lui a fost constituit din toate cărțile de literatură pe care le deținea în acel moment (cca 128 de

volume). Și-a propus să adune documente în vederea alcătuirii unei monografii a locurilor natale inaugurând totodată seria publicațiilor istorice, direcții în care – mărturisește profesorul – a lucrat cel mai puțin.

Între anii 1927 – 1929 a fost bursier la *Ecole Roumaine en France*, unde a urmat în același timp și cursurile libere la încă trei institute superioare din Paris: Sorbona, *Ecole Nationale des Chartes* și Institutul du Pantheon. La Paris a urmat cursurile de paleografie latină și diplomatică la *École des Chartes* cu profesorii M. Prou și Alain Brouard și la Sorbona cursurile de istorie bizantină și medievală cu Ch. Diehl și F. Lot*.

În această perioadă a publicat două lucrări în „*Mélanges de l'école roumaine en France*”.

La 1 decembrie 1929 s-a întors în țară și e numit profesor suplinitor la Școala Superioară de arhivistică și paleografie la catedra de diplomatică.

La examenul de capacitate în sesiunea de la Iași, ianuarie 1930 și în iunie același an susține doctoratul în istoria evului mediu devenind doctor în istorie cu calificativul „*Magna cum laude*” susținându-și teza cu *Guillaume de Rubrouck et Roumains au milieu du XIII-e siècle*.

La 1 septembrie 1930 – 1932 a intrat în învățământul secundar luând catedra de istorie de la Seminarul teologic „Kesarie Episcopul” din Buzău. Între timp își face stagiul militar ca elev la Școala militară de Geniu și absolvind-o iese ofițer de rezervă; a reluat apoi activitatea didactică la cele două catedre. Pe 1 aprilie 1937 a fost numit de profesorul N. Iorga secretarul Institutului de istorie universală devenind ulterior „referent științific” (în 1938), contribuind astfel la punerea bazelor acestui lăcaș de cultură.

Pe 9 mai 1931 s-a căsătorit cu profesoara Virginia Vasiliu, născută la 4 mai 1898 în Bârlad, fiica lui Petre și Natalia Vasiliu, care mai târziu va fi cadru universitar. Se va stinge din viață în 10 mai 1975.

La 1 septembrie 1932 s-a transferat la școala comercială elementară de băieți „Nicolae Bălcescu” din București unde funcționează ca profesor titular până în august 1936. La 1 septembrie 1936 a fost detașat și apoi mutat la Școala normală de băieți din București, iar în septembrie 1939 a fost transferat la catedra de istorie – geografie de la Liceul „Spiru Haret” din capitală. Tot acum a efectuat ore și la seminarul „Titu Maiorescu”.

În 1933 publică lucrarea *Invazia tătară și sud-estul european*, premiată pe 12 iunie 1935 de către Academia Română cu premiul de stat „Gheorghe Asachi”.

* Referitor la această perioadă într-un Memoriu din 13 martie 1964, A. Sacerdoțeanu mărturisea: „În 1927 am fost recomandat de Facultatea de litere a Universității din București membru al Școlii române din Franța, pentru specializare în istorie medievală universală și în științele auxiliare. În această calitate și în acest scop am stat la Paris până în noiembrie 1929, urmând cursuri la *École des Chartes* și la Sorbona”.

În 1936 publică *Considerații asupra istoriei românilor în Evul Mediu* (lucrare de asemenea este premiată de Academia Română în 1937) dovedind continuitatea și drepturile românilor asupra teritoriilor actuale.

În anul 1938, prin ordinul Ministrului Educației Naționale i se acorda delegație spre a îndeplini funcția de director general al Arhivelor Statului cu începere de la 1 octombrie, în locul lui C. Moisil. În anul următor, prin decretul regal nr. 314/1939 a fost numit director general cu începere de la 1 februarie.

A condus destinele acestei instituții până în 30 iunie 1953. În același timp a fost director al Școlii de Arhivistică pe care a ridicat-o la rangul de învățământ superior, devenită în 1948 Institutul de arhivistică, bibliologie și muzeografie și desființată în 9 septembrie 1950. Definitivat profesor de diplomatică la Școala de Arhivistică în 1940, a părăsit învățământul secundar, dedicându-se în întregime cursurilor de științe auxiliare ale istoriei. Ca director al acestei școli și decan al Institutului de Arhivistică a încercat să adâncească aceste studii. Mare parte din publicațiile din literatura de specialitate i se datorează.

Atât în calitatea sa de director, cât și ca profesor a încercat să îmbunătățească condițiile de muncă. Realitățile din arhivă, lipsa de coeziune în luarea deciziilor, dezordinea din arhive, lipsa instrumentelor arhivistice – în special a inventarelor, lipsa dorinței de muncă arhivistică i-a provocat mari deziluzii. În această direcție a inițiat o intensă activitate ce viza în principal: asigurarea localului, evidența fondurilor, inventarierea documentelor, redactarea de instrucțiuni arhivistice, trierea personalului (cadrele fiind recrutate la întâmplare și nestabile), stabilirea unei terminologii tehnico-arhivistice.

De asemenea, Școala de Arhivistică a devenit cu timpul un institut cu un program avansat de pregătire profesională, cu un corp didactic devotat disciplinelor sale. De la numirea sa în învățământul superior (decembrie 1929) a avut o activitate didactică, neîntreruptă și foarte variată. În general, atât în cadrul institutului de arhivistică, cât și al Facultății de istorie a predat aproape toate științele auxiliare ale istoriei (diplomatică generală și românească, cronologie, genealogie, sigilografie, heraldică) ca și cursuri cu alt conținut cum ar fi: instituții vechi românești, izvoarele istoriei românești, legislația arhivelor în România, arhivele din țările vecine cu material documentar privitor la istoria noastră și altele.

Timp de aproximativ 5 ani de zile (1924-1929) cursurile la Școala de Arhivistică au fost predate în mod gratuit – suma alocată pentru plata salariilor profesorilor de la această școală nefiind prevăzută în bugetul Ministerului Instrucțiunii. Acest lucru a fost motivat astfel: „țara avea nevoie de specialiști în arhive și biblioteci. Spiritul constructiv al directorului ei, Constantin Moisil ne ținea pe toți lângă dânsul și așa a învins ideea”.

Ca director al Arhivelor Statului a inițiat o serie de publicații arhivistice dintre care menționăm: *primul Inventar general* al Arhivelor Statului (1939), o serie de cataloage (1946), *Indici cronologici* (1947), *Instrucțiuni arhivistice* (1948) și alte lucrări arhivistice cunoscute și apreciate și în străinătate.

A condus două reviste de strictă specialitate:

1) „*Revista Arhivelor*”, 9 volume (1939 – 1947) în care au dominat problemele de arhivistică;

2) „*Hrisovul*”, *buletinul Școlii de Arhivistică*, 7 volume (1941 – 1947), cu studii de științe auxiliare ale istoriei. În ambele, colaborarea directorului lor este prezentă și precumpănitoare. Din cel de-al doilea periodic mai ales a încercat să facă un îndrumător de metodologie istorică.

Studiile, notele, dările de seamă ale acestuia din diferite reviste și anuare alcătuiesc o listă de câteva sute de titluri. Câteva exemple semnificative:

Spiritul popular al cruciatei, în „*Convorbiri literare*”, 1928, pag. 283 – 300; *Considérations sur l'histoire des Roumains au moyen âge*, Paris, Gamber 1929, 149 p (extras din *Mélanges de l'Ecole Roumaine en France*, VII, 1928); *Despre editarea documentelor*, în „*Arhivele Olteniei*” X, nr. 54, 1931; *Marea invazie tătară și sud-estul european*. București 1933, 92 p.; *Considerații asupra istoriei românilor în Evul Mediu. Dovezile continuității și drepturile Românilor asupra teritoriilor lor actuale*. București, 1936, xxx + 312 p.; *Evoluția scrisului și cartea până la apariția tiparului*, în „*Raze de lumină*”, IX, 1937; *Inventarul Arhivelor Statului*, București, 1939, 420 p.; *Instrucțiuni arhivistice*, București, 1948, 48 p. etc.

Complexa lui activitate, didactică, științifică, administrativă au dus la impulsionearea științei românești, introducerea muncii arhivistice ordonate, ridicarea prestigiului arhivelor, a interesului pentru ele.

A acordat tot sprijinul mișcărilor culturale în cercurile în care a activat (Comisia Monumentelor istorice, Societatea Numismatică Română). A activat în sindicatul salariaților din învățământ din mai 1945, Institutul de istorie al Academiei R.P.R., Societatea de Științe istorice, filologice și folclor, filiala București etc. A fost membru în comitetul de redacție al revistelor conduse de Nicolae Iorga: „*Revista istorică*” (1937 – 1940) și „*Revue Historique du Sud-Est européen*”, (1937 – 1940) și colaborator la o serie de reviste: „*Convorbiri literare*”, „*Arhivele Olteniei*”, „*Țara Bârsei*”, „*Anuarul institutului de istorie națională, Cluj*”, „*Adevărul literar și artistic*”, „*Arhiva României*”, „*Cercetări istorice, Iași*”, „*Biserica Ortodoxă Română*”, „*Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*”, „*Buletinul comisiei istorice a României*”, „*Revue de Transylvanie*”, „*Balkanica*”, „*Studii*”, „*Romanoslavica*” și altele. A ținut de asemenea o serie de conferințe la Universitatea populară din Vălenii de Munte.

Ca student, în aprilie 1927 a participat împreună cu profesorul Nicolae Iorga, la al II-lea Congres Internațional de bizantinologie de la Belgrad, prilej cu care vizitează Serbia și Macedonia.

Fiind încă la Paris a efectuat o excursie în Belgia, Olanda, Germania și Norvegia, prilej cu care a luat parte la lucrările celui de-al VI-lea Congres Internațional al istoricilor ținut la Oslo (august 1928).

Activitatea sa a fost recunoscută și răsplătită încă din timpul vieții: a fost laureat al premiului „Gheorghe Asachi” al Academiei Române, de două ori, în 1934 și 1937. În 1939 a fost decretat cavaler al Coroanei României, cu însemnele civile. În 1937 cu premiul de stat „Gheorghe Asachi” a realizat timp de 2 luni o excursie de studii în Iugoslavia (cercetări în arhivele din Dubrovnic) și în Italia cu cercetări de arhive și monumente istorice, mai îndelungate la Bari, Pompei, Roma, Pisa, Florența, Ravenna și Veneția.

La 1 februarie 1943 a apărut decretul regal emis de Mihai I prin care i s-a acordat ordinul „Meritul Cultural” în gradul de cavaler, clasa a II-a, pentru serviciile aduse culturii românești.

Încă din 1950, în același timp cu activitatea desfășurată la Arhivele Statului, s-a dedicat activității didactice în cadrul Facultății de istorie din București, predând cu competență istorie medievală română și cursul de științe auxiliare, fiind atras mai ales de arhivistică, heraldică, sigilografie și genealogie, cursuri pe care le predă până în anul 1970, când este pensionat.

A încercat să urmeze exemplul profesorului său N. Iorga, în special în ceea ce privește publicarea de izvoare, dar și într-un alt domeniu și anume acela al popularizării cunoștințelor de istorie în rândul unor mase cât mai largi. A făcut acest lucru ani de-a rândul, deseori în rubrici permanente ale unor periodice și chiar cotidiene. De asemenea a scris câte ceva mai ales în domeniile și epocile în care adversarii continuității și unității românești, vehiculau unele idei și teorii potrivnice adevărului istoric, realităților istorice de pe aceste meleaguri, angajându-se chiar în polemici științifice cu unii dintre aceștia.

S-a stins din viață în anul 1976 în București unde și a fost și înhumat.

Moștenirea lăsată, deosebit de valoroasă privește mai multe domenii ale istoriografiei, ale științelor auxiliare ale istoriei și îndeosebi a arhivisticii, ale cărei baze științifice le-a pus în țara noastră Aurelian Sacerdoțeanu.

Profesorul Aurelian Sacerdoțeanu și-a dedicat cele peste cinci decenii de activitate muncii, științei și omului, punându-și sufletul și mintea în slujba cunoașterii adevărului istoriei țării și poporului român. Iubind istoria în general și în special istoria neamului său, Aurelian Sacerdoțeanu a scris istorie pe baza izvoarelor concretizate în documente, având convingerea că datorită acestora și numai lor se poate cunoaște adevărul asupra existenței înaintașilor, a luptei lor permanente pentru păstrarea ființei naționale românești.

În Memoriul de activitate din 28 ianuarie 1970 A. Sacerdoțeanu își făcea următorul bilanț: „Cu toate puterile mele, și, nu cu puține sacrificii materiale, am servit culturii românești pe toate căile posibile. Stau drept, cu fruntea sus în fața oricărei judecăți prezente sau postume”.

No. 1457
MINISTERULUI

ROMANIA
MINISTERUL INSTRUCTIUNII
UNIVERSITATEA DIN BUCURESTI
FACULTATEA DE FILOSOFIE SI LITERATURĂ

Diploma de Licență

IN NUMELE MAIESTĂȚII SALE REGELEI MIHAI I
Noi, Ministrul Instrucțiunii, pe baza Procedurii-Verbal

№ 244 din anul 1904 indicat de comisiunea examinatorie și aprobat de Decanul Facultății
privind se constată că Dr. Savardokanur Tudor înaintat la
anul 1904 în Comuna Costești județul Galati

a trecut examenul de Licență în filosofie și litere, specialitatea
Clasică.

Având pînă la 10 înaintat la examen, cum urmează:
Copie Dr. Savardokanur Tudor din Diploma de Licență
în filosofie și litere pentru a se lucra de toate drepturile și prerogativele
acordate de lege.

Ministrul Instrucțiunii,
DECANUL FACULTĂȚII

SECTORUL UNIVERSITĂȚII

PROCTOR GENERAL AL DISCIPLINELOR SUPERIOARE

SIGNATURA PROCTORULUI

No. 1457
FACULTĂȚII

Se conține în timbru de 10 lei
fora gal. 10 lei din legea timbrului

No. 203
MINISTERUL

ROMANIA
MINISTERUL INSTRUCȚIUNII
UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE FILOSOFIE ȘI LITERE

Diplomă de Doctor

ÎN NUMELE MAIESTAȚII SALE REGELUI CAROL AL II-LEA
Noi, Ministerul Instrucțiunii, pe baza Proiectului-Model
N. 25, din anul 1894, indicând de comisiune examinatorie și aprobând de Decretul-Model N. 25

prin care se constată că *D. Savulescu* *Aureliu* născut la
anul 1904 în Comuna *Costești* *Județul Iași*

a trecut examenul de Doctor în Filosofie și Litere, cu temă
dupre *„Gândirea în Proza și în Poezie în literatura română din secolul al XVIII-lea”*

coprim *D. Savulescu* *Aureliu* Diploma de
Doctor în Filosofie și Litere

pentru a se lucra de știință după cele prezentate în lucrările de față

București, anul 1904, la data 19.

RECTOR GENERAL AL
UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI

M. I.

INSTITUTUL DE STUDII ROMÂNOS-SOVIETICI

DIPLOMĂ

INSTITUTUL DE STUDII ROMÂNOS-SOVIETICI
Comitetul de conducere al Institutului de
Studii Române, învestit art. x, p.
xiii, din statut, conferă prin prezenta diplomă
D-lui Prof. Sacerdoteanu Ion, candidat, din membru
asociat al Institutului.

Data: la București, 3 Iunie 1948

Director General

Secretar General

Carol al II-lea
Prin grația lui Dumnezeu și voința națională
Rege al României
La totdeauna și viitori. Tînărătate

Supra raportului Ministrului Nostriu al Afacerilor
Străine, Cancelar al Ordinilor, sub N° 26710.

Am decretat și decretăm

Art. I. Numim membru al Ordinului Coroana României
în gradul de Cavaler
pe Domnul Ștefan Dănilă, Director General la Arhivele Statului, București.
Numitul va purta însemnele cinsile.

Art. II. Ministrul Nostriu al Afacerilor Străine, Cancelar
al Ordinilor, este însărcinat cu executarea acestui Decret.
Dat în București la 10 Mai 1929

(semnat) Carol

Ministrul Afacerilor Străine
Cancelar al Ordinilor

(semnat) G. Gafiercu

Pentru conformitate cu Decretul original
Directorul Cancelăriei Ordinilor

Im. I. Pavel

MIHAI I^{II}

PRIN GRAȚIA LUI DUMNEZEU ȘI VOINȚA NAȚIONALĂ

REGE AL ROMÂNIEI

LA TOȚI DE FAȚĂ ȘI VIITORI SĂNĂTATE.

ASUPRA RAPORTULUI MINISTRULUI NOSTRU SECRETAR DE STAT

LA DEPARTAMENTUL CULTURII NAȚIONALE ȘI AL CULTELOR

AM DECRETAT ȘI DECRETĂM:

ART. I. NUMIM MEMBRU AL ORDINULUI „MERITUL CULTURAL”

IN GRADUL DE Cavaler cl. II

PE Domn. Căp. Săvescu

Dis. Genl. Arhivele Statului

PENTRU SERVICII ADUSE pentru Litere.

ART. II. MINISTRUL NOSTRU SECRETAR DE STAT LA DEPARTAMENTUL CULTURII NAȚIONALE

ȘI AL CULTELOR ESTE ÎNSĂRCINAT CU EXECUTAREA ACESTUI DECRET.

DAT ÎN Buc. LA 1. II. 1943.

s. s. Mihai I.

MINISTRUL
CULTURII NAȚIONALE ȘI AL CULTELOR

J. Petroniș

MINISTERUL EDUCAȚIUNII NAȚIONALE

DIRECȚIUNEA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR

Adresa poștală:
Strada Spiru Haret Nr. 12, s. II

Telefon:
4.24.00

D-lui A. Sacerdoțeanu,
Director General al Arhivelor Statului

BUCUREȘTI

31 JAN 1939

No. 17831

Avem onoarea a vă face cunoscut că,
prin Înaltul Decret Regal No. 314/939, ați fost
numit Director General al Arhivelor Statului din
București, pe data de 1 Februarie 1939, în con-
formitate cu dispozițiunile art. 10 din legea de
organizare a Arhivelor Statului.

MINISTRU,

Vintilă Mihăilescu

Director General,

A. Sacerdoțeanu

Numirea ca Director General al Arhivelor Statului din București

MINISTERUL EDUCAȚIUNII NAȚIONALE

DIRECȚIUNEA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR

Adresa poștală:
Strada Spiru Haret Nr. 12, s. II

Telefon: 4.24.00

D-lui Aurelian Sacerdoțeanu profesor
Școala de Arhivistică București

16 NOIE 1940

Dosarul și Nr. dv.

Data dv.

Dosarul și Nr. nostru (a se repeta în răspuns)

Data

Privește:

Nr. 224635/940

Avem onoarea a vă face cunoscut că, prin Decretul Nr. 3770 din 12 Noiembrie 1940 ați fost numit profesor definitiv la catedra de Diplomatie generală și românească de la Școala de Arhivistică din București, pe data de 1 Noiembrie 1940, în conformitate cu prevederile art. 11 din regulamentul Școlii de Arhivistică din 30.12.1931.

MINISTRU,

DIRECTOR,

Numirea ca profesor definitiv la Catedra de Diplomatie generală și românească de la Școala de Arhivistică din București.

ROMANIA

MINISTERUL CULTURII NAȚIONALE ȘI AL CULTELOR
DIRECȚIUNEA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR

Adresa poștală:
Strada Spiru Haret Nr. 12, s. II

Telefon: 4.24.00

Dlui Profesor

1600/137
1944

A. Sacerdoțeanu

Scoala de Arhivistică București

Dosarul și Nr. dv.

Data dv.

Dosarul și Nr. nostru (a se repeta în răspuns)

Data

Privește:

144.124/944

Avem onoare a vă face cunoscut că
prin Decretul Regal nr.1901/944, publicat
în Monitorul Oficial 238 din 14 Octombrie
1944, ați fost numit Director al Școlii

MINISTRU

General Buteanu

DIRECTOR,

Tr. C. Buteanu

Numirea ca director al Școlii de Arhivistică.

CERTIFICAT

Nr. 946 din 27 ianuarie 1959.

Ca urmare a cererii cetățeanului AURELIAN SACERDOTEANU, domiciliat în București B-dul Mărășești nr.3, raionul N. Bălcescu înregistrată la nr.946 din 20 ianuarie 1959, certificăm că, cercetîndu-se arhiva Școlii de Arhivistică, denumită Institutul de Arhivistică Bibliologie și Muzeografie de pe lângă Direcția Generală a Arhivelor Statului, s-a constatat că, cetățeanul AURELIAN SACERDOTEANU a funcționat întîi ca profesor suplینtor (Ordinul Ministerului Instrucțiunii nr.172.453/1929) și apoi în calitate de profesor titular (Ordinul Ministerului Instrucțiunii nr.54429 din 1 mai 1931), în cadrul Școlii de Arhivistică și a Institutului de Arhivistică, la catedra de Diplomatică:

de la 1 decembrie 1929 pînă la 31 octombrie 1950, cînd a fost transferat la Facultatea de Litere.

Menționăm că între 1 aprilie 1931 și 1 aprilie 1936, ne mai fiind prevăzută în bugetul Ministerului Instrucțiunii, suma pentru plata diurnei profesorilor de la această școală, cursurile au fost predate în mod gratuit de profesorii din acea perioadă.

Drept care s-a ȃliberat prezentul certificat pentru completarea cărții de muncă.

DIRECTOR GENERAL,

/Șeful Serviciului,

L. Ștefan

Certificat de funcționare ca profesor la Școala de Arhivistică

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
DIRECȚIA ARHIVELOR STATULUI
DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI

CERTIFICAT

Nr. 947 din 26 ianuarie 1959

Ca urmare a cererii cetățeanului AURELIAN SACERDOTEAN domiciliat în București B-dul Mărășești nr.3, raionul N. Bălcescu, înregistrată la nr.947 din 20 ianuarie 1959, certificăm că, cercetîndu-se arhiva Direcției Generale a Arhivelor Statului, s-a constatat că cetățeanul AURELIAN SACERDOTEANU, a funcționat în cadrul Direcției Generale a Arhivelor Statului, în calitate de director general, director cl.I și director general cu 1 gradăție de la 1 octombrie 1938 pînă la 30 iunie 1953.

Drept care s-a eliberat prezentul certificat pentru completarea cărții de muncă.

/Seful Serviciului,

de. Rădulescu

Certificat de funcționare ca director general al Arhivelor Statului.

Aurelian Sacerdoțeanu
Director al Arhivelor Statului (1938-1953)

IOANA MINCU

Prin decizia nr. 176790/1938¹⁾, Ministerul Educației Naționale, a numit în funcția de director general al Arhivelor Statului pe profesorul A. Sacerdoțeanu în ziua de 1 oct. 1938. Prin înaltul decret regal nr. 314/1939²⁾ delegația a fost transformată în definitivă pe data de 1 febr. 1939, în conformitate cu dispozițiunile art. 10 din legea de organizare a Arhivelor Statului.

În darea de seamă publicată în „Revista Arhivelor” din același an sunt arătate meritele predecesorului său, Constantin Moisil, truda acestuia de a face din arhive o instituție demnă de rostul pe care îl au într-un stat organizat, „încununată întotdeauna de izbândă”, fondarea „Muzeului Arhivelor Statului”, a „Școlii de Arhivistică”, a „Revistei Arhivelor” și mai ales, alcătuirea unei legi a Arhivelor³⁾.

Aurelian Sacerdoțeanu a funcționat în cadrul D.G.A.S. în calitate de director general, director clasa I și director general cu prima gradație de la 1 octombrie 1938 până la 30 iunie 1953⁴⁾. În această calitate a pus bazele organizării Arhivelor statului, a creat mișcarea arhivistică din țara noastră. *Primul inventar general al Arhivelor Statului se datorează eforturilor sale (1939). Este urmat de seria cataloagelor (din 1946), a indicilor cronologici (1947) și a altor lucrări arhivistice cunoscute și pe plan internațional. Toate acestea sunt realizate din dorința de a ameliora situația din arhive care, în momentul instituirii în funcția de director, se prezenta nesatisfăcător: necunoașterea materialului existent în arhivă, a conținutului acestuia, lipsa inventarelor și a responsabilității administrative, lipsa unui plan de lucru, întrebuintarea timpului oficial pentru lucrări*

¹ DANIC, fond A. Sacerdoțeanu, dosar nr. 6 (1930-1970), f. 15.

² *Ibidem*, f. 17.

³ A. Sacerdoțeanu, *Dare de seamă despre Arhivele Statului făcută către consiliul de perfecționare* (1 oct. 1930 – 31 dec. 1939), în R.A., IV, 1, 1940, p. 110.

⁴ DANIC, fond A. Sacerdoțeanu, dosar nr. 6 (1930-1970), f. 55.

personale, absența spiritului necesar care să răspundă obligațiilor arhivistului. Drept consecință a avut loc o activitate de triere a personalului și de realizare a instrumentelor de lucru uzuale, o serie întreagă de inventare și cataloage din care oricine își putea extrage documentarea.

Într-o autobiografie din 1961⁵) menționa că a găsit „9 unități de arhivă, din care numai 6 funcționează normal cu 50 salariați și 7.000 m. l. de arhivă și a lăsat 74 de unități cu peste 800 posturi de salariați și cu mai mult de 100.000 m. l. de arhivă”. Prin urmare, a realizat o extindere a rețelei de instituții arhivistice, cu cea mai satisfăcătoare schemă de lucrători în arhive.

Pornind de la premisa că „gradul de civilizație al popoarelor se deduce și după modul în care își păstrează arhivele” considera că formarea arhivelor este relativ ușoară, problema constituind-o *păstrarea* – „nici o arhivă nu-și împlinește funcția ei istorică și socială dacă nu fructifică și dacă nu înlesnește fructificarea izvoarelor informative ce păstrează⁶)”.

În momentul în care a reluat preocupările privitoare la practica arhivistică, în 1938, își propunea impunerea unui program arhivistic ce a avut drept consecințe inventarierea aproape în întregime a materialului, realizarea controlului vechilor inventare pentru a se putea dedica apoi lucrărilor arhivistice ce se adresau cercetărilor din afara arhivei.

„În vederea realizării programului arhivistic, considerăm necesar asigurarea colaboratorilor arhivelor a unei existențe onorabile”. Astfel, în ceea ce privește personalul și salarizarea⁷), încă din primul an fixează o serie de obiective pe care în mare parte le și atinge: completarea numărului posturilor de funcționari, devenite vacante prin demisii sau pensionări mai vechi (cu publicarea concursurilor necesare în vederea ocupării acestora); cuantumul salariilor personalului fiind necorespunzător, face o serie de demersuri astfel încât, în bugetul Ministerului Educației Naționale pe anul 1939-1940, s-au putut înscrie câteva majorări necesare.

Insuficiența numărului personalului bugetar (42 arhiviști și 15 oameni de serviciu) în vederea conservării, clasării și punerii în valoare a materialului arhivistic, duce la necesitatea de a „adăuga numărul suficient de funcțiuni, unificarea titlurilor la toate direcțiunile și rectificarea salariilor mai multor funcții, mai ales la direcțiunile regionale” (clasificarea situației arhivelor din Cernăuți, Năsăud și Timișoara).

Astfel, prin crearea de noi posturi, s-a ajuns la normalizarea situației – în privința personalului – atât în ceea ce privește numărul necesar fiecărei direcții cât și prin salarizare.

⁵ *Ibidem*, dosar nr. 4.

⁶ A. Sacerdoțeanu, *Cuvânt de deschidere a anului școlar*, 5 nov. 1947, în „Hrisovul”, VII, 1947, p. 165.

⁷ *Idem*, *Dare de seamă despre Arhivele Statului făcută către Consiliul de perfecționare* (1 oct. 1938-31 dec. 1939), în R.A., IV, 1, p. 110-111.

Direcțiunile arhivelor erau împărțite în regiuni de categoria I (București, Brașov, Cluj, Sibiu și Constanța), de categoria a II-a (Iași, Craiova și Buzău) și de categoria a III-a (Năsăud și Suceava)⁸. De asemenea, în cadrul funcționarilor publici, a făcut o distincție între arhivarii și paleografii specialiști de la Arhivele Statului și arhivarii și registratorii de la arhivele de registraturi, propunând să se adopte pentru primul, vechiul termen de arhiviști, statutul asigurându-le calitatea certă de specialiști⁹.

În privința organizării lucrărilor interioare de arhivă¹⁰ a fost în permanență preocupat de adunarea, clasarea și inventarierea materialului arhivistic de realizarea catalogului condicilor cu copii de documente și a indicelui cronologic al documentelor, de realizarea de lucrări curente și inventarele unor fonduri mai vechi. Referitor la lucrările de specialitate, acestea se realizau cu dificultate din cauza lipsei de personal. „Lipsa inventarelor și opiselor fac ca cercetătorii să fie serviți direct de funcționarii ce cunosc depozitele din practică”, de aici necesitatea imperioasă de a se alcătui *fișe* și *cataloge* publice astfel încât orice cercetător să poată cunoaște materialul informațional aflat în arhive. A activat lucrările de birou prin introducerea mai multor tipuri de formulare și fișe imprimare și a atribuit serviciului de dactilografie sarcina de a multiplica și copia inventarele, lucrări care răpeau prea mult timp paleografilor.

Cu toate eforturile, nu s-a putut realiza o listă completă a inventarelor existente, alcătuite în decursul vremii, o bună parte din ele fiind refăcute și legate, „pentru a sta la dispoziția cercetătorilor”. Își propune în acest sens, realizarea unui *Ghid al arhivei* ce va arăta „cât, de cine și când s-a înfăptuit această operă eminent arhivistică”.

Creșterea colecțiilor arhivistice a fost în permanență un obiectiv urmărit de profesor; aceasta a fost în permanență împiedată de situația nesatisfăcătoare a localului, lipsa fondurilor (bugetul) ce împiedica achiziționarea materialelor arhivistice de la autorități sau particulari. Prin urmare, lipsa personalului și a bugetului alocat, ducea la imposibilitatea selecționării unor arhive importante și aducerea lor la Arhivele Statului. De fiecare dată când a avut prilejul, accentua asupra necesității îmbogățirii fondurilor și colecțiilor, „colecționarea se impune acum mai mult decât oricând, deoarece dispar arhivele în ritm accelerat datorită ultimelor jurnale ale Consiliului de Miniștri, a căror aplicare nu e înțeleasă de organele chemate să le aplice”¹¹.

⁸ Idem, *Dare de seamă despre Arhivele Statului pe 1945*, în R.A., VII, 1, 1946, p. 112-143.

⁹ Idem, *Dare de seamă despre Arhivele Statului făcută de către Consiliul de perfecționare* (1 ian. – 31 dec. 1940), în R.A., IV, 2, 1941, p. 335-376.

¹⁰ Ibidem

¹¹ A. Sacerdoțeanu, *Dare de seamă despre Arhivele Statului*, în R. A., IV, 1, 1940, p. 110-143.

Prin frecventarea anticariatelor, prin cercetarea cataloagelor și prin schimburile internaționale, izbuteste să completeze colecțiile bibliotecii, adăugând aproape tot ce-i trebuia: colecții de documente, manuale, lexicoane, albume paleografice, reviste de informație.

În *Darea de seamă despre Arhivele Statului făcute către Consiliul de perfecționare* (1 oct. 1938 – 31 dec. 1939)¹², la data numirii în funcția de director general, și-a fixat o serie de deziderate. În principal, acestea vizau:

- reparația generală a localului direcțiunii generale; necesitatea a 3-4 depozite noi din cauza lipsei de spațiu;

- o sală de studii – indispensabilă bunului mers al instituției;

- procurarea de material necesar lucrărilor de arhivă (hârtie, cerneală, dosare, etc.), a materialului necesar organizării depozitelor (fișe, inventare); confecționarea de rafturi metalice mobile datorită supraîncălcării depozitelor;

- redeschiderea Muzeului Arhivelor, considerată drept „o datorie națională” având în vedere faptul că deține cele mai importante piese istorice ale trecutului național și care au dreptul de a forma conștiința istorică națională, fără de care nu pot dăinui nici națiunile, nici statele”;

- continuarea acțiunii de publicare a cataloagelor și inventarelor;

- completarea colecțiilor de cărți uzuale, în special ediții de documente și lexicoane, schimbul internațional de publicații periodice (inclusiunea în colecție a unor periodice de specialitate din străinătate);

- înființarea unui laborator al arhivelor cu aparate de reproduș și de citit documente vechi („șterse de vreme”) și aparate pentru dezinfecția și deparazitarea materialului atacat de diferite maladii; scopul acestuia era, prin urmare, conservarea materialului supus distrugerii ;

- mărirea numărului personalului științific la toate direcțiunile și înființarea de direcții regionale în fiecare reședință legală, pentru a împiedica aglomerările de material arhivistice ce făceau imposibilă clasarea și conservarea. În acest sens a făcut eforturi constante pentru a extinde serviciul arhivistice în fiecare colț de țară și a realiza, pentru fiecare instituție, cadrul necesar unei bune funcționări, local pentru toate direcțiile;

- în privința selecționării arhivelor – a susținut obligativitatea prin lege, ca instituția care predă arhiva să suporte toată cheltuiala de transport și diurnă pentru funcționarii delegați ai Arhivelor Statului, necesitatea ca Ministerul Educației Naționale să prevadă în buget, în mod permanent, o sumă suficientă în acest scop, pentru ca arhivele să nu mai fie trecute la maculatură;

- construirea unui *depozit adăpost antiaerian* pentru a putea salva, la nevoie, „bogăția de material istoric ce avem și pe care peste cinci veacuri trecute l-au putut salva”.

¹² *Ibidem*

Dorința cea mai vie rămâne însă, aceea de a putea avea un local nou, construit după toate legile arhivistice și capabil să suporte orice creșteri, fără de care nimic nu putea fi mai bine clasat și nici conservat. Este prezentată situația acestuia¹³ în momentul preluării funcției de director, localul fiind impropriu din mai multe puncte de vedere (prezența umezelii și insuficiența spațiului de depozitare), toate acestea având drept consecință supraîncărcarea depozitelor existente, amestecând secțiunile și proveniența și făcând aproape imposibilă orânduirea și cercetarea lor. Problema depozitării, cea mai grea de rezolvat în opinia acestuia, a constituit o preocupare permanentă, „Manuscrise de cel mai mare interes, pergamente – o minune a artei -, suluri, planuri, precum și mii de metri de arhivă, nu aveau dulapuri, rafturi, siguranță. Am creat *dulapuri tip* pentru păstrarea pecetilor și a sulurilor, toate în fier, am refăcut rafturile vechi, în mare parte lungind metrajul și am introdus rafturi metalice mobile, cele mai economice”.

Problema localului la direcția generală a fost invocată ori de câte ori a avut prilejul. Acesta, ridicat fiind de Ministerul Instrucțiunii Publice, prin stăruința lui D. Onciul pe ruinele fostei mănăstiri Mihai-Vodă, nu mai corespundea colecțiilor de arhivă. A. Sacerdoțeanu era de părere că „nu trebuie adăugit ci refăcut rând pe rând, în raport cu legile arhivistice. Locul (...) este foarte potrivit ridicării unui palat demn de arhivele naționale”.

Pentru a arăta eforturile din trecut, privitoare la zidirea unui palat al Arhivelor Statului, adună și tipărește toate proiectele făcute în acest scop de la 1832 înainte, însoțindu-le de o serie de documente oficiale. Broșura are titlul *Proiecte pentru palatul Arhivelor Statului*¹⁴. Lucrarea dă la început „O lămurire despre rătăcirile depozitelor noastre arhivistice” de la înființarea lor în Mai 1831 și până în 1866, când, după peregrinări prin mai multe odăi improprii de pe la câteva mănăstiri, au fost aduse la mănăstirea Mihai-Vodă, sub directorul Cezar Bolliac.

În ce privește localul, după mai multe planuri făcute și rămase proiecte sub directorul Hașdeu, arhitectul Iulius Magni a fost însărcinat cu elaborarea planului de situație, apoi a proiectelor pentru Palatul Arhivelor. În 1893 el le prezintă, după care li se mai fac modificări, oprindu-se în 1896, la o formă definitivă. Contractul se încheie cu Magni, dar lucrările au fost abandonate, ministrul Spiru Haret opunându-se construirii acestui local. Sub Dimitrie Onciul ca director, se fac reparații clădirii ce amenință cu dărâmarea. După acest istoric, se dau în anexe memoriile și toate actele privind constatările, elaborarea planurilor și formalitățile îndeplinite oficial, în epoca dintre 1827 și 1882. La sfârșit, în planșe, se reproduce proiectul lui Blarenberg din 1832, al lui Villacroze din 1850, al lui Benisch din 1862 și cel din 1867 în vederea reparațiilor clădirii,

¹³ DANIC, fond A. Sacerdoțeanu, dosar 26/1942, f. 163.

¹⁴ A. Sacerdoțeanu – *Proiecte pentru Palatul Arhivelor Statului*, București, 1940. p. 32

planul de situație din 1890, apoi proiectul prim al lui Magni din 1895 și cel modificat din 1896. Autorul își exprima nădejdea ca „prin această publicație să provocăm inițiativa și sprijinul necesar construirii, măcar acum, după mai bine de o sută de ani de planuri nerealizate a unui local potrivit și demn de importanța națională a tezaurului nostru arhivistic”.

Încă din 1940 și-a propus ca obiectiv, înființarea unui laborator al arhivelor, atât pentru protecția materialului cât și pentru lucrul științific. Aceasta pentru că „scrisul șters, hârtia răsoaptă, mucegăită sau putredă, pune probleme dificile de conservare iar remedierea unei asemenea situații se putea realiza numai prin lucrări de laborator. După aproximativ 4 ani „de alergătură¹⁵⁾ și informare” s-a înființat un laborator arhivistic destul de bine dotat cu microscopae, comparatoare, lămpi de cuarț, aparate de fotografiat, diferite tipuri de lupe (binoculare, luminoase, normale), camere de dezinfectare, astfel încât se putea proceda la orice cercetare de floră și faună arhivistică, spre a se remedia neajunsurile provocate. De asemenea, oferea posibilitatea realizării de reproduceri fotografice de orice fel, perfecționarea tuturor cursurilor practice, realizarea de lucrări speciale de patologie a scrisului și hârtiei. Grație tehnicii – ce aduce un însemnat aport în orice domeniu științific – își exprimă nădejdea¹⁶⁾ că în viitor, cercetările arhivistice vor fi ajutate de aceste lucrări de laborator și anume, rezolvarea problemelor de mare importanță pentru studiile paleografice, dar mai ales protejarea materialului arhivistic, studiul cernelii, a scrisului și al hârtiei, elemente esențiale de cercetare în laborator.

A revenit insistent asupra necesității reorganizării întregului serviciu de arhivă, aceasta presupunând: – crearea responsabilității serviciului de registratură la instituțiile de stat; depozitarea regulată și sistematică la Arhivele Statului a arhivelor ieșite din uz; înmulțirea direcțiunilor regionale după nevoile locale și tradiția istorică; întemeierea de localuri proprii după normele arhivistice cu spațiu suficient și loc disponibil pentru creșteri, formarea de personal bine pregătit și conștient de menirea sa (pentru care exista școala de arhivistică), punerea la îndemână, în mod sigur, a materialului necesar și crearea de fonduri permanente pentru publicațiile arhivelor, fără de care munca arhiviștilor rămâne tot infructuoasă; absoluta necesitate pentru Arhivele Statului București, a construirii unui local nou, adecvat scopului. „Ar lua astfel sfârșit încercările în acest sens, care s-au făcut fără încetare din 1832 până azi. Locul trebuie să fie sănătos, de suficientă întindere și cu înlesnire pentru transportul cercetătorilor”¹⁷⁾.

¹⁵ *Idem, Dare de seamă asupra Arhivelor Statului pe 1944*, în R.A., VI, 2, 1944-1945, p. 282.

¹⁶ *Ibidem*

¹⁷ DANIC, fondul A. Sacerdoțeanu, dosar nr. 26/1942, f. 253.

A. Sacerdoțeanu considera arhivele, preocupare constantă a tuturor statelor. În expunerea de motive întocmită de acesta la Legea pentru organizarea Arhivelor Statului¹⁸), afirmă că reorganizarea Arhivelor Statului se impune din două motive esențiale:

1. Orice întârziere în adunarea, clasarea și păstrarea materialului arhivistic răspândit și nesupravegheat, duce deseori la distrugerea lui definitivă;

2. Pentru a facilita folosirea lui și a corespunde noii legi administrative, din punct de vedere teritorial, la baza Legii stau o serie de principii admise, în general, de toate statele cu tradiție în această privință:

- 1) – asigurarea întregului material național;
- 2) – interzicerea înstrăinării materialului istoric, nu numai celui public ci și a celui aflat în depozite particulare, dar care este de o importanță covârșitoare cu privire la istoria națională;
- 3) – organizarea *unitară* a muncii arhivistice pentru a se pune în circulație, în mod sistematic, toate piesele istorice (întârziindu-se acest lucru, prin acumulări continue, ar deveni imposibilă cercetarea lui);
- 4) – asigurarea unui serviciu conștiincios pentru punerea la îndemână a actelor care privesc personal pe cetățeni sau bunurile publice ori private, prin crearea unui corp arhivistic specializat. Legea are drept scop adunarea și folosirea materialului arhivistic național de pe întreg teritoriul țării.

De asemenea, în vederea stopării distrugerii arhivelor naționale și a înstrăinării acestora (trecerea peste hotare de registre de stare civilă, cartografii, manuscrise vechi, cărți vechi, cărți vechi românești), întocmea, în urma raportului nr. 373/15 apr. 1940 către Ministerul Educației Naționale, articole adiționale la Legea Arhivelor în vederea protecției materialului arhivistic. „Numai astfel, Domnule Ministru, se mai poate salva ceva din tezaurul arhivistic pe care vremurile trecute, atât de grele, ni l-au lăsat moștenire”¹⁹).

Cu toate neajunsurile, era convins de faptul că „situația Arhivelor a câștigat în importanță”²⁰), ele având în 1945 o structură proprie, ce le conferea posibilitatea dezvoltării în viitor

Din bogata sa activitate publicistică, au rezultat o serie de lucrări, în primul rând îndrumări metodologice (atât în arhivistică cât și în diplomatică, genealogie, cronologie, paleografie, istoriografie, etc.) care au văzut lumina tiparului, imediat după numirea în funcția de director al Arhivelor Statului. O astfel de lucrare este *Inventarul Arhivelor Statului* – foarte schematică, însă utilă prin posibilitatea cunoașterii tuturor fondurilor cu valoarea lor istorică.

¹⁸ *Ibidem*, f. 270.

¹⁹ *Ibidem*, f. 325.

²⁰ Aurelian Sacerdoțeanu, *Dare de seamă despre Arhivele Statului pe 1945*, în R.A., VII, 1, 1944, p. 112-143.

Anul publicării acestuia este 1939 și el reprezintă primul inventar arhivistice din România. În prefața acestuia, se arată încercările predecesorilor (C.D. Aricescu, Constantin Moisil) și totodată, lipsa constantă a suportului financiar, în vederea tipăririi unor astfel de lucrări arhivistice. Această obligație era prevăzută atât în Regulamentul Arhivelor Statului din 1872, cât și în Legea de organizare a Arhivelor Statului din 1925²¹) (art. 14): „Directorul general va îngriji să se publice la anumite intervale de timp, cataloage și indice de materialul ce se găsește în Arhivele Statului din întreaga țară, precum și orice scrieri ce ar putea înlesni cunoașterea și studierea acestui material. El va lua măsuri să se redacteze o revistă oficială a Arhivelor Statului, va trata toate problemele în legătură cu organizarea și funcționarea acestei instituții științifice ce au ca obiect de studiu documentele, peceteile și orice alt material de arhivă”.

„Venind la conducerea Arhivelor Statului, la 1 octombrie 1938, am socotit ca cea dintâi datorie a mea să reușesc a face să apară în mod cât de sumar inventarierea zestrei încredințate. Această zestre, după cum se va vedea din indice, este imensă și de o valoare nebănuită”.

Din prefață reiese, că a redactat acest inventar ce cuprinde un număr impresionant de 171.419 documente originale, în afara celor 102.858 de copii din condici și materialul neinventariat, provenit de la justiție. Acesta e împărțit, după regionalele arhivelor, în 9 capitole: Direcția generală a Arhivelor Statului din București și direcțiile regionale din Cernăuți, Chișinău, Cluj, Craiova, Iași, Năsăud, Timișoara și Brașov.

Direcția generală – cea mai veche și bogat înzestrată – are cea mai mare contribuție la acest inventar. Ea are cinci secții:

Secția I. Bunurile publice din Țara Românească și Moldova, secția ce păstrează documente, condici, dosare și planuri de moșii referitoare la proprietățile trecut: prin secularizare la stat (ele constituind cel mai vechi și prețios izvor de informație pentru istoria țării).

Secția II – administrativă și de stat unde se află actele, dosarele și registrele cu caracter administrativ ale instituțiilor, județ și comună, precum și așa numitele „acte de stat” de natură și proveniență diversă, dosare cu caracter special și condici domnești.

Secția III – Judecătorească – cuprinde acte referitoare la pricini de judecată cu începere de la 1771, precum și pe cele provenite de la Divanul Domnesc, Cancelaria Domnească, Cancelaria veliților boieri, Cancelaria veliților vornici, Logofeția țării de sus și de jos, Logofeția pricinilor străine, Divanul Craiovei, Cancelaria Prezidențială de sub ocupația rusescă, Departamentul Spătăriei, Departamentul de opt, Departamentul de șapte, Departamentul de patru din Craiova, Departamentul criminal și Divanul Judecătoresc.

²¹ Idem, *Inventarul Arhivelor Statului, București, 1939*, p. 7.

Secția IV – înregistrează colecțiile din *biblioteca arhivelor*, de natură istorică, privind mai ales trecutul românilor. Dintre acestea, se publică tipăriturile anterioare anului 1900.

Secția V – *dosarele registraturii* – urmează "relațiunile" directorilor regionalelor. Fiecare document la rubrica sa, cuprinde indicațiile următoare: dependența actului (mănăstire sau autoritatea respectivă), numărul de inventariere al pachetului, câte acte cuprinde pachetul, anii de emitere ai documentelor respective, cu observații.

Lucrarea se dovedește a fi de un imens folos în cercetările de specialitate. Inventarul este urmat de seria cataloagelor (1946) și a indicilor cronologici (din 1947). Considera că „Necesitatea indicilor arhiviști se impune de la sine și ea îmbrățișază cele trei forme ale documentării culturii umane: 1) *indicele toponimic*, care arată atestarea istorică a oricărui topic; 2) *indicele onomastic* pentru orice nume de persoană, indiferent de clasa socială căreia îi aparține și 3) *indicele cronologic* care arată istoric întreaga documentare; ei nu au legătură cu indicii de carte tipărită. Aceste lucrări arhivistice, ce cad în sarcina conservatorilor, au menirea ca în cel mai scurt timp și cu cea mai mare economie, să pună la îndemâna institutelor de cercetări și a cercetătorilor, toată documentarea de care au nevoie, fie pe epoci (cronologic), fie teritorial sau nominal²³. Arată utilitatea acestora prin exemple concrete: vechile documente românești, deși publicate de multe ori, deși cercetătorii le-au răsfoit și au început publicarea colecțiilor complete – totuși s-a putut constata, la realizarea indicilor mănăstirii Cozia, că nimeni n-a cunoscut existența unui document slavon chiar de la Mircea cel Bătrân, referitor la cea mai veche slobozie românească. Un alt exemplu în acest sens consta în faptul că în trei volume din colecția Hurmuzaki-Papadopoulos-Kerameus, Litzica, Murnu și Iorga au publicat o serie de acte patriarhale grecești ce priveau trecutul românesc, după copii aflate la muntele Athos și Constantinopol, în timp ce originalele însele se aflau în arhivele românești.

În același scop al sprijinirii desfășurării muncii arhivistice, în 1948 publică *Instrucțiunile arhivistice* prin care a urmărit și stabilirea unei terminologii tehnico-arhivistice (folosirea de norme și a unui limbaj arhivistic).

În prefața lucrării se arată insuficiența materialului documentar folosit de istoric, ceea ce conduce la necesitatea alcătuirii instrumentelor de lucru de către personalul de specialitate. Pentru arhiviști trebuie să constituie o preocupare permanentă, publicarea sau interpretarea fragmentelor arhivistice. Se sublinia necesitatea ca serviciile interioare ale oricărei arhive să fie dotate cu toate lucrările arhivistice necesare documentării proprii și informării lesnicioase. Aceste lucrări birocratice, făcute la timp și cu conștiinciozitate pot duce atât la ordine în depozite, cât și la facilitatea alcătuirii instrumentelor de lucru pentru cercetători.

²² *Ibidem*

²³ DANIC, fond A. Sacerdoțeanu, dosar nr. 43, f. 24.

Se impunea necesitatea de instrucțiuni speciale care să privească dubla activitate a arhiviștilor: pe de o parte, să poată face o bună arhivare în interesul conservării și servirii materialului arhivistic, pe de alta, să informeze precis pe cercetător sau să-i dea posibilitatea de a se informa singur, cu cât mai multă siguranță și mai puțină pierdere de timp. Pentru ca aceste lucrări să progreseze și pentru a fi suficient apreciate, ar fi fost de dorit ca normele de lucru în arhiva unui regim, să fie aceleași peste tot; această *uniformizare*, ca scop și tehnică a sistemului, ar fi reprezentat o înlesnire de lucru atât pentru arhiviști, cât și pentru cercetători.

În acest scop, au fost redactate instrucțiunile referitoare la cele șase lucrări, ce se adresează cercetătorului de arhive din afară. A încercat să facă din ele – după cum însuși o mărturisește – „o sinteză a principiilor la care a ajuns azi arhivistica și diplomatica, adaptându-le situației în care se găsesc depozitele noastre arhivistice. Nu izvorăsc din teorie pentru teorie, ci sunt rezultatul unor cercetări îndelungate, al unor informări de tot felul și al unei verificări cu materialul nostru însuși”²⁴).

Dorința mărturisită era aceea de a fi de folos și de a „cruța” materialul.

Astfel a determinat șase tipuri de lucrări arhivistice fundamentale:

I. *Ghidul Arhivei* – lucrare generală, cât se poate de restrânsă, făcută pe baza inventarelor clasate *metodic* sau *topografic*, spre a reda analitic totalitatea arhivei. O astfel de lucrare reprezintă o „construcție prețioasă la istoricul arhivei, determină *cantitatea arhivei*, determină *cantitatea arhiviștilor*, dă sugestii suficiente pentru *cuprinsul* arhivei și înlesnește orientarea rapidă și sigură asupra arhivării fondurilor”.

II. *Manualul istoric arhivistic* este o lucrare realizată pentru cuprinsul și istoricul unei arhive, „descriere rațională a arhivei generale cu scopul de a ne da o idee asupra întinderii cuprinsului ei”. Trebuie să cuprindă *istoricul* arhivei și *cuprinsul* fondurilor (natura actelor: directive, informative sau executive), calitatea informațiilor și sintetizarea lor.

III. *Inventarul general de arhivă* poate suplini, în parte, lipsa lucrărilor arhivistice speciale; prezintă, numeric și ordonat, totalitatea unei arhive.

În ordinul circular din 24 oct. 1938, se dorea comunicarea situației direcțiilor arhivelor regionale (secțiuni, fonduri, achiziții, donații, etc.), în vederea publicării de către Direcția Generală a Arhivelor Statului, a repertoriului fondurilor tuturor arhivelor de stat de sub îngrijirea sa, „spre a aduce la cunoștință publicului, în mod sumar însă, exact întreaga lor zestre”²⁵).

IV. *Inventarul arhivistic* are două scopuri: să asigure *răspunderea Administrativă* a șefului instituției și să arate *cantitatea* arhivelor conservate

²⁴ A. Sacerdoțeanu, *Instrucțiuni arhivistice*, București, 1948, p. 8.

²⁵ *Ibidem*, p. 23.

într-o arhivă, spre deosebire de inventarul general sau sumar (conspect al cuprinsului întregii arhive), acesta are ca element de cercetare fondul, ca unitate arhivistică – descrierea materialului, lapidară dar cuprinzătoare, din care să reiasă existența, cantitatea, depozitarea și natura cuprinsului.

V. *Indicele arhivistic* repertorizarea actelor pentru evidențierea, în cea mai concisă formă posibilă a întregului material aparținând unei arhive generale. El poate avea trei aspecte:

- 1) *indice cronologic* = lista tuturor actelor, indiferent de formă, mod de arhivare, etc.
- 2) *indice toponimic* = evidențierea numelor de locuri din fondul cercetat.
- 3) *indice onomastic* = numele de persoane cu evitarea omonimiilor.

Atrăgea atenția că este numai o lucrare *îndrumătoare*, având doar scopul de a se arăta cercetătorilor *existența* chestiunii căutate nu și rezolvarea acesteia.

VI. *Catalogul arhivistic* lucrarea ce furnizează toate informațiile odată; propune impunerea unui sistem unitar de lucru ce se rezumă la studierea completă a actului și extragerea tuturor datelor cuprinse: elementele descrierii din inventar sunt valabile și pentru catalog (dată, loc, titlu, emitent, destinatar, cuprins, semne de validare, descrierea actului, depozit și cotă, etc.).

Problema terminologiei arhivistice a fost abordată și într-o serie de articole și studii. În *Introducere în arheologia medievală*²⁶ arăta că această chestiune preocupă toate disciplinele, în istorie și filologie, ea având însă o importanță capitală și propunea alcătuirea, în acest sens, de numeroase lucrări reînnoite mereu și adăugite cu noi explicații. Se arăta că la noi preocupări de acest fel, nu prea se cunosc – se citează „mediocrul”, dicționar de istorie al lui O.G. Lecca preocupările constante de terminologie ale lui Iorgu Iordan.

Era convins de faptul că terminologia trebuie studiată cu prudență, fiind foarte vagă și variată (același cuvânt putând să însemne nu numai forme deosebite, ci chiar să-și schimbe compiet sensul). Aceste cuvinte trebuie întrebuințate în sensul lor legitim, iar când acesta nu poate fi determinat, e preferabilă „mărturisirea neputinței și rămânerea în incertitudine”.

În articolul *Regest și rezumat*²⁷, se evidențiază aceleași preocupări pentru stabilirea terminologiei științifice arhivistice, cu expunerea locului pe care trebuie să-l aibă în terminologia noastră științifică cele două cuvinte, regest și rezumat, și necesitatea ca Academia Română să se ocupe de aceeași problemă, a terminologiei și stabilirii metodologiei oricărei cercetări științifice.

O altă serie de articole se referă la lucrările ce se realizează în interiorul unor instituții ca Arhivele.

²⁶ A. Sacerdoțeanu, *Introducerea în arheologia medievală*, în „Hrisovul”, VI, 1946, p. 5-20

²⁷ Idem, *Regest și rezumat*, în „Hrisovul”, IV, 1944.

În *Inventare Arhivistice*²⁸⁾, A. Sacerdoțeanu, încearcă să lămurească problema inventarelor arhivistice: ce sunt și care este cuprinsul lor; necesitatea compilării de inventare cu scopul de a păstra într-o anumită ordine, materialul arhivistic și pentru a provoca dorința de cunoaștere, unele dintre ele suplinind oarecum lipsa actelor pierdute din diferite motive. Se arată legătura strânsă care există între arhiva curentă și lucrările arhivistice și se prezintă instrumentele care se folosesc de registratură (registru de intrare-ieșire, indicele alfabetic al registrului, repertoriul) care ușurează orientarea în arhivă. După depunerea documentelor la Arhivele Statului se efectuează o serie de lucrări în vederea inventarierii lor. Se prezintă practicile din mai multe țări și instrumentele alcătuite în vederea repertorizării documentelor cu diferite denumiri precum și inexistența unei terminologii bine precizate – lucrări cu același conținut putând avea titluri deosebite. Pornind de la probleme de terminologie asupra inventarului, autorul încearcă să definească inventarul arhivistic, apelând la lucrări similare alcătuite în străinătate. Prezintă tipuri de inventare arhivistice din diferite țări, menționând și România, cu: cele două broșuri de indice ale lui C.D. Aricescu – „Indice de documente aflate în Arhivele Statului și nepublicate încă” – 2 broșuri, București, 1874-1876; „Inventarul Arhivelor Statului”, București, 1939, apărut prin stăruința lui A.S. și „Catalogul documentelor Țării Românești”, București, 1947; propunea reluarea alcătuirii de indice cronologice (de exemplu: Aurelian Sacerdoțeanu „Actele secției Bunuri Publice – București. Mănăstirile: Cozia, Crasna, Dălhăuți, Dealul, Dedulești, Sf. Ecaterina – București și Fedeleșciori”, București, 1947 – indice cronologic nr. 11).

Termenul de „inventar” este aplicat oricărei lucrări arhivistice, alcătuită cu scopul de a înlesni cercetarea (lat. „inventarium” – de la „invenio” = a afla, a descoperi).

În *sens larg*, prin inventar se înțelege „o listă de obiecte sau acte”, iar în *sens restrâns* – „o listă a lucrărilor care compun un patrimoniu într-un anumit moment”.

În lucrare, A. Sacerdoțeanu accentua necesitatea alcătuirii de lucrări arhivistice pe baza fișelor: fișe regist sau fișe de titluri și descriere; indiferent de genul lucrării, ea trebuie să fie încheiată cu o serie de lucrări subsidiare, pentru facilitarea folosirii cuprinsului lor (indice de chestiuni, tabla de materii, etc.); în arhivistică este necesar a se pune accent pe indicele toponimic. Sunt necesare atât lucrările arhivistice publicate, cât și cele destinate consultării în interiorul arhivei și ele se impun a fi realizate, nu numai pentru lucrările curente ci și pentru cele vechi, în scopul de a înlesni cercetarea pe orice cale. În încheierea studiului, autorul indică mai multe tipuri de lucrări arhivistice: manualul istoric, catalogul arhivistic, lista, repertoriul sau indicele, inventarul general sau sumar,

²⁸ Idem, *Inventare arhivistice*, în R.A., VII, 2, 1947, p. 217-236.

inventarul arhivistic, ghidul arhivistic cu îndemnul de a chibzui asupra lucrărilor arhivistice necesare arhivelor și asupra modului în care ele pot fi de mai mult folos cercetătorilor, menirea acestora fiind nu numai să ajute cercetarea ci și să „cruțe” materialul.

În *Ghidul Arhivelor Statului din București*²⁹, sunt prezentate demersurile făcute pentru alcătuirea unui astfel de ghid, emiterea unui ordin în acest sens și răspunsurile primite. Este considerată o lucrare arhivistică foarte utilă – cu scopul de înlesnire nu numai a cunoașterii arhivei ci și alcătuirii lucrărilor arhivistice ulterioare.

O preocupare permanentă a constituit-o problema informației și a metodologiei, în istorie.

Astfel, în multe studii este luată în discuție chestiunea izvoarelor istorice și a editării acestora, formarea de specialiști în studii auxiliare de istorie, traducerea și transcrierea documentelor, ortografierea onomasticelor și toponimelor istorice.

Este subliniată importanța izvoarelor istorice, necesitatea elaborării edițiilor critice de izvoare istorice, importanța bibliografiilor. „Istoria trebuie să fie elaborată numai pe baza izvoarelor” cu ajutorul cărora se poate cunoaște adevărul istoric necesar oricărei lucrări istorice veridice. Istoricul este dator să cunoască întregul material existent. Această muncă de căutare a cercetătorilor este mult simplificată prin alcătuirea de cataloage, repertorii și inventare ale institutelor depozitare de material. În acest demers îl vor ajuta și bibliografiile generale, dar mai ales cele speciale. Odată înțeleasă necesitatea unor astfel de lucrări, se poate trece la alcătuirea colecțiilor de izvoare, inventare și bibliografii”. În studiul *Ceva despre un corpus al izvoarelor istoriei românilor* sunt menționate primele inițiative de alcătuire a corpusului cronicilor noastre, izvorâte din necesitatea publicării izvoarelor; preocupări în acest sens au avut Fl. Aaron, M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, B.P. Hașdeu, N. Iorga, etc. Sunt trecute în revistă opiniile acestora despre ce ar trebui să cuprindă un corpus al izvoarelor noastre, categoriile de izvoare după origine, formă de prezentare, cuprins (directe, indirecte, urme păstrate din trecut, scrise și nescrise). „Când toate izvoarele vor fi culese, studiate, ordonate și puse astfel metodic la îndemână, va putea veni istoricul de sinteză, ca și cel de amănunt să-și caute materialul necesar”.

În lecția de deschidere a cursului de diplomatică la Școala de Arhivistică, ținută la 20 nov. 1934 și intitulată *Izvoarele istoriei românilor* aflăm care sunt izvoarele, unde se află și cum sunt prezentate. Astfel, cunoașterea istorică exactă presupune cunoașterea tuturor urmelor ce atestă o activitate omenească, spirituală sau mecanică. Se înțelege, prin izvor istoric: „orice urmă care dovedește existența omenească, oricare ar fi originea și forma în care ne-a parvenit”³⁰.

²⁹ Idem, *Ghidul Arhivelor Statului din București*, în R.A., VII, 2, 1947, p. 368-375.

³⁰ Idem, *Izvoarele istoriei românilor. Lecția de deschidere a cursului de diplomatică la școala de Arhivistică la 20 nov. 1934*, în vol. *Îndrumări în cercetările istorice*, București, Editura Casa Școalelor, p. 102.

Este subliniată importanța documentelor, faptul că istoria se scrie numai cu ajutorul acestora. „Din lipsa documentelor, istoria unor perioade foarte întinse a trecutului umanității rămâne pentru totdeauna necunoscută, căci nimic nu poate înlocui documentele: unde lipsesc, nu se scrie istorie”³¹).

În studiul *Despre editarea documentelor*³², autorul face câteva considerații în privința editării documentelor în mod uniform și util. Editorul este obligat a fi informat asupra documentului ce urmează a fi tipărit, a-l reda exact, a-l face utilizabil și ușor accesibil, având în vedere tocmai faptul că una din cele mai grele operații pentru istoric este căutarea informațiilor (pentru cunoașterea întregului material documentar al problemei ce urmează a fi studiată). Se subliniază greutatea regăsirii materialului ce se află risipit prin diferite periodice, documentele publicate în acestea fiind considerate drept „documente îngropate”. Tocmai pentru remedierea acestei situații în vederea facilitării muncii cercetătorilor, datoria editorilor este „să păstreze oarecare sistemă în editarea documentelor” și anume, editorul să facă un rezumat care să cuprindă: 1. data, 2. locul emiterii, 3. numele emitentului, 4. numele deținătorului, 5. cuprinsul documentului pe scurt 6. numele tuturor instituțiilor care s-ar afla întâmplător acolo; toate acestea trebuie *perfect identificate* pentru ca cercetătorul să nu fie obligat a repeta aceste operații.

O altă chestiune tratată a fost întocmirea repertoriilor în care documentele să fie editate după anumite reguli. Editorul trebuie să lămurească trei probleme: de unde vine actul; cine e autorul lui; ce dată are.

„În orice lucrare, dar mai ales în edițiile de documente și texte, trebuie să se dea proveniența; documentele sau textele care se publică fără a arăta în ce depozit public sau privat există originalele, nu există pentru știință”³³).

Concluzia ce se desprinde din acest studiu, privește cerințele impuse editorului: *precizia informației și exactitatea termenilor întrebuințați*. Editorul este cel care furnizează: 1) rezumatul documentului, 2) datarea și localizarea actului; 3) transcrierea exactă și traducerea documentelor, o atenție deosebită acordându-se numelor; 4) instituțiile menționate; 5) menționarea actelor mai vechi înserate în cuprinsul documentului; 6) notele diplomatice explicative.

Prin *adoptarea unui sistem* în publicarea documentelor, se va putea ajunge la publicarea unor ediții de documente, pe baza cărora să se poată scrie adevărata istorie.

³¹ Apud. Ch. V. Langlois et Ch. Seignobos, *Introduction aux études historiques*, 2-e, Ed. Paris, 1899, p. 1-2.

³² A. Sacerdoțeanu, *Despre editarea documentelor*, în voi. *Întrumări în cercetările istorice*, p. 47-64.

³³ Apud. D. Russo, *Critica textelor și tehnica edițiilor*, în „Buletinul Comisiei Istorice a României”, I, 1915, p. 91.

În alt studiu, *Probleme ale arheografiei noastre*³⁴⁾ A. Sacerdoțeanu pornește de la aceeași problemă, a necesității editării critice, a izvoarelor istorice ca bază a istoriografiei românești; autorul arată etapele obligatorii pe care un editor de documente trebuie să le parcurgă în această anevoioasă muncă:

- alcătuirea unui plan al lucrării îndelung chibzuit, cunoașterea istoriografiei, problemei, stabilirea judicioasă a titlului, selectarea documentelor, cunoașterea limbii în care sunt scrise documentele;

- transcrierea documentelor, colaționarea, critica de proveniență și de autenticitate, amendarea și alcătuirea comentariilor. Autorul exprimă păreri în ceea ce privește modul de transcriere, publicarea textului original și a traducerii.

Trebuie, de asemenea, avute în vedere o serie de elemente cum ar fi: ortografia, punctuația, descrierea documentelor, cu indicarea celor false.

În final, autorul arată necesitatea folosirii în arheografie³⁵⁾ a unui limbaj științific comun autorizat.

Pentru cunoașterea tuturor izvoarelor istorice foarte variate ca formă și cuprins sunt necesare multe cunoștințe speciale, de aici necesitatea repartiției muncii. Într-o atare situație, istoricul trebuie să apeleze la o serie de cunoștințe speciale furnizate de specialiștii științelor auxiliare ale istoriei. În acest sens, autorul este de părere că pregătirea arhiviștilor tinde spre formarea acelor specialiști care să poată în orice moment, să cerceteze un document într-o arhivă, să facă asupra lui toate observațiile necesare unui istoric, din toate punctele de vedere, și să-l editeze de așa natură încât, pus în circulație să inspire încredere. Prin această pregătire, fiecare trebuie să poată face cercetări, să poată citi și transcrie orice document scris în limbi a căror paleografie a studiat-o. După descifrarea izvoarelor, ele nu pot fi publicate imediat ci supuse mai întâi unei critici speciale, singura care este în măsură să asigure dreptul de circulație.

Din studiul *Pregătirea arhiviștilor*³⁶⁾, se desprind câteva concluzii care au constituit permanente linii directoare ale lui A. Sacerdoțeanu:

- grija pentru arhive trebuie să preocupe fiecare națiune care se consideră cât de puțin civilizată; arhivele trebuie să fie încredințate îngrijirii unui personal pregătit anume pentru aceasta; personalul arhivelor are datoria esențială de a păstra, clasa și comunica materialul din arhive; lucrările pe care trebuie să le facă acest personal sunt de ordin strict arhivistic și îi cer onestitate și altruism; este necesară o bună răsplată materială spre a se putea obține o recrutare potrivită; ca un „corolar” al tuturor acestora, stă însă scopul dintâi și cel din urmă al arhivistului: comunicarea grabnică și totală față de toți și de fiecare în parte.

³⁴⁾ A. Sacerdoțeanu, *Probleme actuale ale arheografiei noastre*, în R.A., 1, 1958, p. 22-33.

³⁵⁾ Arheografie (gr. *arkhaios* - vechi, *graphie* - descriere) = disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă de publicarea izvoarelor istorice scrise.

³⁶⁾ A. Sacerdoțeanu, *Pregătirea arhiviștilor*, în „Hrisovul”, V, 1945, p. 5.

Într-o altă serie de articole, facea referire la modul cum trebuie traduse, transcrise documentele, ortografiate onomasticele și toponimele istorice.

Traducerea documentelor este necesară, însă trebuie făcută cu grijă, respectând sensul și cuprinsul textului original. Având în vedere faptul că actele depozitelor noastre arhivistice sunt în limbi ca greaca, latina, slavona, limbile slave moderne, turca, germana și maghiara și ținând cont de imposibilitatea cunoașterii tuturor de către o singură persoană, traducerea lor este necesară. Autorul e de părere că ar fi bine a se adopta în acest sens, o serie de măsuri generale „care să satisfacă toate exigențele, înlăturând pedanteria inutilă și făcând cât mai folositoare orice traducere”³⁷⁾, cunoașterea sensului exact al cuvintelor, mai ales din limbile dispărute, justificarea sensului acestora (de un mare ajutor fiind traduceri vechi ce însoțesc originalele). De aici, necesitatea alcătuirii glosarelor istorice ale fiecărei limbi folosite în trecutul nostru și fixarea limitelor până unde este îngăduită întrebuințarea formelor arhaice și de unde trebuie să se dea o traducere curentă.

Studiul *Ceva despre transcrierea documentelor românești*³⁸⁾ constituie de fapt, un îndreptar și cuprinde o serie de probleme referitoare la alfabetul chirilic la alte popoare neslave, latinitatea românilor, scrisul și alfabetul românesc, încercări de transcriere, evoluția scrisului, limba slavă și transcrierea textelor, transliterația scrierii chirilice în text. Studiul cuprinde de asemenea un tabel cu valoarea sunetelor în slava veche, chirilică, rusă, bulgară, sârbocroată, cehoslovacă, polonă și română.

Concluzia ce se desprinde este că limba română a fost scrisă înainte de epoca din care s-au păstrat documente și trebuie avute în vedere caracteristicile alfabetului chirilic. Din acest motiv, primele texte editate în caractere latine după transliterații personale și greu de reprodus, nu pot fi folosite în editarea documentelor. Autorul propune ca normă de transcriere *transliterația*, păstrându-se caracteristicile de limbă și de cancelarie. În acest sens, se redă un tabel al transliterației, propus cât mai simplu și cât mai exact posibil.

Un alt studiu referitor la aceeași problemă – a transcrierii documentelor românești³⁹⁾, tratează problema transcrierii textelor româno-chirilice, încă nerezolvată, pornind de la legea de organizare din 1925, în care se prevedea obligația Arhivelor Statului de a păstra copii de pe toate actele mai vechi de anul 1881, care se vor prezenta spre traducere sau transcriere. Se propun două sisteme de transcriere: ale lui Sacerdoțeanu și Drăgan, primul, apropiat de transliterație, al doilea, de interpretare. Sunt tratate și alte probleme legate de transcrierea și traducerea documentelor: modul de redare a cuvintelor străine,

³⁷⁾ Idem, *Traducerea documentelor*, în vol. *Îndrumări în cercetările istorice*, București, Editura Casa Școalelor, p. 226.

³⁸⁾ Idem, *Ceva despre transcrierea documentelor românești*, în R.A., III, 2, nr. 8, 1939, p. 283-312.

³⁹⁾ Idem, *Transcrierea documentelor românești*, în R.A., VII, 1, 1946, p. 3-9.

descrierea documentului, colaționarea. În încheierea articolului, autorul exemplifică cu transcrierea unui document din 1626.

O preocupare însemnată în cercetările istorice, trebuie s-o formeze problema ortografiei onomasticelor și toponimelor⁴⁰).

A. Sacerdoțeanu propunea în acest sens, ca în edițiile textelor să se păstreze forma originalului, însă în traduceri sau în studii, nu este admisibil să se redea aceeași formă „în cazul în care altul este numele sau forma obișnuită”. Remarcă inexistența normelor în privința ortografierii numelor, fiecare transcriind sau reproducând forme ce crede de cuviință, lucru deloc acceptabil, având în vedere faptul că „diversitatea formelor produce nesiguranță în spiritul cititorilor”⁴¹).

Își exprimă dorința de a se realiza unificarea ortografiei și în literatura noastră istorică; odată rezolvată această chestiune, putându-se pune la punct și problema bibliografierii autorilor clasici, medievali și umaniști.

Aceeași problemă a toponimelor este luată în discuție în studiul *Pentru un dicționar geografic al României*⁴²), unde sunt prezentate opiniile sale referitoare la scopul și modul de alcătuire a unei asemenea lucrări.

„Scopul primordial și final este acela de a ne cunoaște noi și a ști ce există pe acest pământ românesc (...) menirea lui este de a da informația care trebuie oricui, și de a fixa într-o formă oarecare toponimia țării noastre, atât de mult supusă schimbării”⁴³). Se pronunță împotriva schimbării numelor vechi legate de tradiție și atestate de documente.

„Un dicționar geografic, prin structura și scopul său trebuie să prezinte succint, numai lucrurile sigure și necesare”. În concepția autorului, el ar trebui să cuprindă:

1. Toate numele de localități, de la cea mai mică formă administrativă și până la cea mai mare (de la comună până la țară);
2. O scurtă descriere ortografică⁴⁴), de la cea mai mică, până la cea mai mare înălțime;
3. Date despre locuitori-națiune, număr, religie, etc.;
4. Istoricul comunei, plecând de la cea mai veche atestare cunoscută, amintindu-se toate numirile pe care le-a avut, așezarea în decursul timpului până la ultima formă ce figurează în dicționar; de asemenea, anexarea unei schițe, oricât de rudimentară, care să fixeze pe hartă fiecare topic.

⁴⁰ Idem, *Ortografierea onomasticilor și toponimelor istorice*, în vol. *Îndrumări în cercetările istorice*, p. 228-230.

⁴¹ *Ibidem*, p. 289.

⁴² A. Sacerdoțeanu, *Pentru un dicționar geografic al României*, în vol. *Îndrumări în cercetările istorice*, p. 154-166.

⁴³ *Ibidem*, p. 155.

⁴⁴ Orografie (gr. oros- „munte”, grapha, „descriere”) = ramură a geografiei fizice care se ocupă cu descrierea formelor de relief sub raportul aspectului și al dimensiunilor.

Numeroase studii și articole ale lui A. Sacerdoțeanu au fost consacrate, atât arhivelor românești cât și celor internaționale (în special balcanice).

În *Arhivistica de peste hotare după al doilea război mondial*⁴⁵⁾ sunt prezentate principalele probleme de arhivistică, în perioada care s-a scurs după al doilea război mondial. Este luată în discuție informarea reciprocă între țări, realizată printr-o serie de modalități:

a) publicarea de periodice (cel mai important eveniment în cunoașterea internațională a Arhivelor constituindu-l publicarea „Anuarului internațional al arhivelor”), lucrări informative pe teme curente, culegeri de studii și manuale de arhivistică, editarea de documente – arhivele nelimitându-se doar la alcătuirea de instrumente de orientare, ci și la punerea la îndemâna cercetătorului a materialelor propriu-zise;

b) congrese și reuniuni internaționale și locale, comunicări și expoziții arhivistice;

c) realizarea lucrărilor arhivistice tradiționale (inventare, repertorii, cataloage în care să fie redată și literatura fiecărui document, de asemenea, cunoașterea istoriei creatorului de fond, pentru o bună inventariere a unui fond arhivistic).

d) constituirea arhivelor de fotografii, fonograme și microfilme (problema microfilmului căpătase o circulație deosebit de importantă sub două aspecte: *completarea documentării și reîntregirea fondurilor dezmembrate*, pe de o parte, iar pe de altă parte, *asigurarea conservării documentelor prețioase*, asigurând totodată și păstrarea acelor documente ce se elimină prin selecționare, întrucât necesită un spațiu restrâns de depozitare); problema de terminologie și metodică arhivistică, tratată atât în manuale cât și în studii de specialitate, cu fixarea unei terminologii proprii dacă se poate, universale (terminologia veche din acte și documente și terminologia întrebuințată de cercetătorii științifici). O problemă fundamentală pentru progresul arhivisticii, considera a fi aceea ridicată de pregătirea cadrelor (lipsa de arhiviști la arhivele curente) și formarea de cercetători științifici în arhive, prin înființarea Institutului arhivistic de cercetări științifice).

Printre problemele acute ale arhivisticii, se afla situația juridică a arhivelor (arhivele private și raportul acestora cu statul, selecționarea materialelor arhivistice – chestiune de ordin științific dar și economic (de local);

Problematica e prezentată cu exemple din diferite țări, cu concluziile progresului înregistrat de arhivistică în toate țările.

Concluzionează că în special, după al doilea război mondial, problema arhivisticii ocupa un loc apreciabil în cercetările științifice, iar arhivele au devenit centre de documentare, rețeaua informației internaționale lărgindu-se și adâncindu-se; de asemenea, învățământul arhivistic și pregătirea cadrelor căpătând o deosebită amploare, iese din „mediul strâmt al pregătirii teoretice”.

⁴⁵⁾ A. Sacerdoțeanu, *Arhivistica de peste hotare după al doilea război mondial*, în R.A., 2, 1958, p. 117-159.

S-a preocupat de asemenea, de problema arhivelor de stat din Balcani unde era de părere că organizarea lasă de dorit, în schimb cercetările istorice au progresat, iar investigațiile făcute au dus la publicarea unui material documentar de mare importanță, mai ales privitor la evul mediu. Toate arhivele – publice, particulare, cele bisericești, mănăstirești și în primul rând de la Athos, patriarhale și toate cele care păstrează înscrisuri ale trecutului considera că trebuie să fie larg deschise cercetătorilor. Se impune inventarierea tuturor acelor fonduri europene ce cuprind acte privitoare la Balcani, pentru a se ști ce există și ce valoare au, pentru a nu se mai pierde vremea cu cercetarea. Acest lucru, neputând fi realizat de o singură națiune (interzicerea accesului în unele arhive, necunoașterea tuturor limbilor folosite în diferite cancelarii), îndemna la o colaborare sinceră și științifică în acest domeniu, a tuturor națiunilor balcanice.

În privința arhivelor românești, constată risipa arhiviștilor din diferite cauze, cele principale fiind urmările războiului și vânzarea lor. O primă problemă ce a propus-o spre soluționare, a fost asigurarea tuturor arhivelor care mai există și nu au intrat încă în depozitele publice, inclusiv cele existente la particulari; datorită însă imposibilității de concentrare a lor, în depozitele existente se impunea, într-o primă fază, evidențierea centralizată și o supraveghere prin organe competente. Centralizarea trebuia realizată în funcție de modul cum au fost produse în instituțiile centrale sau periferice, trebuia să se țină seama și de condițiile istorice în care s-au format arhivele centrale ale principatelor, în caz contrar producându-se greutăți în munca de ordonare și folosire. Toate celelalte fonduri trebuiau să urmeze principiul concentrării teritoriale.

Problema selecționării arhivelor o considera capitală – „o distrugere sistematică, oficială, dar negândită și neorganizată e tot ce poate fi mai periculos pentru arhive”. Ea putea fi rezolvată⁴⁶ prin cadre bine pregătite care să asigure o muncă științifică în arhive: localuri, suficiente și potrivite păstrării tuturor arhivelor ce trebuie adunate și păstrate; selecționarea arhivelor pe criterii științifice⁴⁷. Propunea ca selecționarea arhivelor să se facă în trei etape: *triajul imediat, eliminarea automată* la o anumită perioadă fixată legal și *selecționarea arhivistică* la intrarea definitivă în depozitele Arhivelor Statului.

Se pune problema deciderii asupra actelor cu *caracter permanent*, ce devin documente istorice și a celor cu *caracter temporar* ce nu pot căpăta calitatea de document istoric.

Selecționarea arhivei trebuie să se facă sub îndrumarea unei comisii de expertiză, ce se va folosi de inventarele sau piesele anuale pentru orientare – lucrările sale oglindindu-se în procese verbale și liste speciale întocmite.

⁴⁶ DANIC, fond A. Sacerdoțeanu, dosar nr. 69, f. 263.

⁴⁷ *Ibidem*, dosar nr. 70, f. 250. Notă despre selecționarea arhivelor: „selecționarea nu se poate face pe criterii de formă externă, înainte de a se studia în amănunt istoricul fondului și de a se aviza concret despre ceea ce se poate extrage, fără a dăuna integrității lui.

În problema consultării în arhive – împiedicarea degradării materialelor; existența unor criterii mai categorice atât asupra materialului care poate fi consultat, cât și asupra persoanelor care îl pot consulta.

De asemenea, pregătirea cadrelor corespunzătoare reprezintă o „chestiune imediată și arzătoare”, ele având rolul de a uniformiza modul de adunare, de conservare, de prelucrare și de comunicare a materialelor arhivistice.

Până la facilitarea modului de consultare a materialului documentar însă, problema imediată ar fi fost aceea reprezentată de asigurarea localurilor de depozitare a arhivelor, din această cauză arhivele neputând fi „nici adunate, nici folosite în mod corespunzător”.

Ultima sarcină atribuită arhiviștilor o constituie organizarea publicațiilor arhivistice științifice. Printre temele propuse spre abordare se numără: cunoașterea conținutului arhivelor, completarea fondurilor de arhivă, folosirea lor, îngrijirea și restaurarea documentelor dar mai ales chestiuni de mare actualitate, ce privesc arhivele cine-, foto și fonografice precum și microfilmotecile.

Multe din temele propuse referitoare la arhivele românești sunt dezbătute pe larg, în studii și articole publicate în diverse periodice (mai ales în „Revista Arhivelor” și „Hrisovul”) sau separat. Dintre acestea, menționăm câteva: *Arhivele României*, *Tezaurul nostru arhivistice*, *Dependența arhivelor*, *Arhiva generală la mitropolie*, etc. (Vezi în acest sens bibliografia operei sale din prezentul volum).

Sunt tratate o serie de probleme legate de istoricul arhivelor românești, scopul acestora, modul de organizare; și conținutul fondurilor (acte diplomatice, hrisoave domnești, cărți de judecată, hotărnicii, zapise, alte documente particulare, *condici* cu transcrierea hrisoavelor și a cărților referitoare la proprietăți, acordări de ranguri boierești, hotărnicii, fonduri administrative, fondurile instanțelor judecătorești). Remarca dificultățile legate de conservarea cât și de organizarea și clasarea lor, materialul din arhive fiind foarte variat ca limbă (slavă, latină, germană, maghiară, polonă, rusă, bulgară, neogreacă și turcă, piese izolate în armeană, ebraică). Fondul cel mai bogat e reprezentat de arhivele în limba română, care începe să fie folosit încă din secolul XVI. Sunt evidențiate dificultățile paleografice întâmpinate, toate actele românești de la început până la 1865 fiind scrise în alfabet chirilic, cu o evoluție grafică deosebită.

El pledează⁴⁸ pentru necesitatea înființării unui consiliu de perfecționare pe lângă Arhivele Statului, format din specialiști din diferite domenii de activitate, care să se îngrijească de buna administrare a documentelor „în modul acesta nu ne îndoiim că Arhivele Statului vor putea să-și împlinească întreaga lor menire și cu autoritate să supravegheze, să strângă, să claseze și să folosească orice arhivă oricare i-ar fi proveniența și vechimea”.

⁴⁸ A. Sacerdoțeanu, *Dependența Arhivelor*, în „Rev. Arh.”, VII, 1, 1946, p. 162-164.

Sunt de remarcat contribuțiile lui A. Sarcedoțeanu în domeniul istoriei arhivelor românești. A demonstrat⁴⁹, pe baza folosirii informațiilor, documentare, tradiția statornicită, pentru conceptul de arhivă generală la Mitropolie până în 1831, aducând în sprijinul acestei demonstrații, noi documente prin care se vede că locul arhivei generale nu a fost cedat altcuiva. Este vorba de documente din anii 1745, 1746, 1775. Tradiția statornicită pentru conceptul general de arhivă generală la Mitropolie a fost înscrisă în *Pravilniceasca condică* din 1780 unde se fixa legal acest regim. Sunt date la iveală atestări pentru arhiva generală la Mitropolia țării⁵⁰ având ca exemplu, în acest sens, copia ocolnicei satului Aref din județul Argeș, făcută la 3 iulie 1775 de moșneni spre a nu se piarde temeiurile satului și pe care o depun spre păstrare la Mitropolie. Procedura urmată constituie o contribuție la istoria arhivelor românești constituind totodată prima mențiune despre păstrarea documentelor la Mitropolia Țării Românești.

Referitor la importanța arhivelor, considera „că pe lângă importanța cultural-științifică, ele au și o incontestabilă importanță politică și practică, strâns legată de actualitate, „servind direct economia națională în general și satisfăcând trebuințe practice ale instituțiilor, întreprinderilor și organizațiilor obștești”. Scopul arhivisticii ar fi deci darea în folosire pentru toți cercetătorii, în mod cât mai sistematic, a documentelor din arhive; are și un caracter *didactic*, tinzând să îndeplinească cunoștințele practice cu elementele de cultură generală, „fără de care importanța arhivelor nu poate fi înțeleasă la justa sa valoare”. Urmărește crearea unei aprecieri colective a importanței arhivelor și formarea unui spirit de masă pentru conservarea lor. Prin obținerea acestui „simț arhivistic” putea fi garantată asigurarea arhivaliilor, în acest sens asupra problemelor de istorie a arhivisticii și arhivelor, precum și asupra istoriei dreptului arhivistic.

Știința arhivistică, prin cercetările ei fundamentale și aplicative, are scopul să creeze cele mai bune condiții pentru munca în arhive, indiferent de cine este nevoit să facă apel la documentele de arhivă. „Numai cercetând arhivele, numai verificându-le conținutul și cunoscându-le temeinic se poate păși la scrierea istoriei adevărate”.

Lansează îndemnul de a nu distruge hârtii sau pergamente vechi ce par a nu avea nici o valoare; ci să fie trimise Arhivelor Statului cu precizarea locului și persoanei de unde provine actul. „Dacă fiecare dintre noi toți (...) ar pune un cât de mic preț pe orice hârtie cu slova veche și înțeleaptă și în loc de a le arunca netrebnic în ungherul gunoierului, le-ar depune în depozitele noastre, ar crește la nesfârșit valoarea tezaurului nostru arhivistice. S-ar lumina astfel povestea

⁴⁹ Idem, *Unde se păstrau vechile acte normative în Țara Românească*, în R.A., 2, 1973, p. 175-181.

⁵⁰ Idem, *Arhiva generală la Mitropolie*, în R.A., VII, 2, 1947, p. 383-394.

zbuciumată a neamului nostru, am căpăta dârzenia trebuitoare ca să înfruntăm veacurile și am dovedi oricând și oricui, cu aceste mărturii categorice, drepturile noastre de trai neconținut pe acest pământ, de mii de ani încoace.⁵¹⁾

Încercările de a se publica o revistă a Arhivelor Statului în țara noastră, datează de peste o sută de ani. Personalități de seamă ale culturii noastre au publicat pe la mijlocul secolului trecut, reviste în care se editau mai ales izvoare referitoare la istoria poporului român și care purtau titlul de „Arhivă”. („Arhiva Română” – Mihail Kogălniceanu; „Arhiva istorică a României” – B. P. Hașdeu, „Revista Arhivelor Statului Român” – C. Bolliac, devenită ulterior „Revista istorică a Arhivelor României”).

Legea de organizare a Arhivelor Statului din 1925 stabilea în articolul 14 obligația „să se redacteze o revistă oficială a Arhivelor Statului, care va trata toate în legătură cu organizarea și funcționarea acestei instituții și va cuprinde studii și cercetări în domeniul disciplinelor științifice ce au ca obiect de studiu documentele, peceteile și orice alt material de arhivă”. Revista Arhivelor și-a început apariția în anul 1924 prin strădania lui C. Moisil în paginile sale s-au publicat o varietate de studii referitoare la arhivistică, cronologie, diplomatică, heraldică, genealogie, miniaturistică, paleografie și alte științe auxiliare ale istoriei, precum și numeroase documente ale căror indice cronologic era dat la sfârșitul volumelor respective.

Se publica astfel o revistă specială cu misiunea de a trata probleme din toate disciplinele în legătură cu documentele, să informeze pe cercetători despre valoarea lor științifică; să producă un curent favorabil colecționării și studierii lor și să asigure pregătirea științifică a arhiviștilor⁵²⁾.

Aurelian Sacerdoțeanu a condus „Revista Arhivelor”, organ oficial al Arhivelor Statului⁵³⁾, timp de 8 ani : 1939-1947.

O serie de volume au fost adevărate volume omagiale, consacrate unor personalități de seamă ale culturii noastre, care au prețuit Arhivele sau care au fost la conducerea lor. Alexandru I. Lapedatu (fost director general al Arhivelor Statului cu prilejul împlinirii vârstei de 60 ani), Bogdan Petriceicu Hașdeu, Dimitrie Onciul, Nicolae Iorga, Constantin Aricescu și Constantin Moisil⁵⁴⁾.

În fiecare număr, mai ales începând din anul 1939, se publica o vastă bibliografie veche și nouă, menită să informeze pe cercetători cu tot ce apăruse

⁵¹ Idem, *Tezaurul nostru arhivistic*, în vol. *Îndrumări în cercetările istorice*, 1945, p. 224.

⁵² Constantin Moisil, *Un program de muncă*, în R.A., i, nr. 1-3, 1924-1926, p. 2.

⁵³ „Revista Arhivelor” a fost înscrisă, în conformitate cu legile privitoare la periodice, la Tribunalul Comercial, secția I, Ilfov, dosar nr. 1669/1938.

⁵⁴ A. Sacerdoțeanu realizează totodată bibliografiile complete ale operelor lor.

în domeniul arhivisticii, al disciplinelor auxiliare ale istoriei și al studiilor istorice. De asemenea erau publicate dările de seamă ale Direcției generale și ale direcțiilor regionale, astăzi izvoare de prim ordin pentru istoria instituției⁵⁵.

Referitor la cuprinsul revistei, în partea întâi se publicau studii speciale cu preocupări arhivistice, în a doua – Miscellanea – scurte noutăți, în a III-a – Bibliografie, opera unor istorici, dări de seamă, bibliografie veche și nouă, cuprinsul unor periodice (Balcania, Analele Academiei Române, Buletinul Comisiunii istorice a monumentelor, Revista istorică, Revue historique du Sud-Est européen), diverse informații (decrete regale, jurnale ale consiliului de ministrii, decizii ministeriale și comunicate oficiale).

„Personalul Arhivelor Statului din întreaga țară este ținut a colabora la această revistă cu lucrări categoric arhivistice. Trebuie să arate ce posedă arhivele noastre și să înlesnim cercetătorilor, folosirea materialului existent pentru lucrările speciale de ediții sau studii. Fără astfel de lucrări înseamnă că nu ne facem datoria de arhiviști⁵⁶”.

⁵⁵ A. Sacerdoțeanu, *Dări de seamă ale Arhivelor Statului* (1938-1946): 1 oct. 1938 – 31 dec. 1939 în R.A., 1940, IV, 1, p. 110-143; 1 ian. – 31 dec. 1940 în R.A., 1941, IV, 2, p. 335-370; 1941 în R.A., 1942-1943, V, 2, p. 395-409; 1943 în R.A., 1944, VI, 1, p. 99-105; 1944 în R.A., 1944-1945, VI, 2, p. 267-315; 1945 în R.A., 1946, VII, 1, p. 112-143, 1946 în R.A., 1947, VIII, 2, p. 343-366.

⁵⁶ R.A., VII, 1, 146, p. 216.

Activitatea desfășurată de Aurelian Sacerdoțeanu în cadrul Școlii de Arhivistică

IOANA MINCU

Aurelian Sacerdoțeanu a funcționat, mai întâi, ca profesor suplinitor (Ord. Min. Instrucțiunii nr. 172453/1929) și apoi în calitate de profesor titular (Ord. Min. Inst. nr. 54429 din 1 mai 1931) în cadrul Școlii de Arhivistică (devenită ulterior Institut de Arhivistică) la *catedra de diplomatică*, de la 1 dec. 1929 până la 31 oct. 1950, moment în care a fost transferat la Facultatea de Istorie.

Prima inițiativă de a se înființa un *Institut de Paleografie* în România a avut loc în 1862. O alta a venit prin 1866-1868 din partea lui Grigore Manu, directorul general al Arhivelor Statului. O a treia inițiativă pornește de la profesorul Constantin Moisil. Cu adeziunea a doi mari istorici, Nicolae Iorga și Alexandru Lapedatu, și cu concursul Ministrului dr. C. Angelescu, s-a putut obține aprobarea Ministerului¹ și la 20 nov. 1924 s-au deschis cursurile *Școlii practice de arhivari-paleografi*, cu prima serie de 42 de elevi înscriși. A funcționat provizoriu cu trei secții: Arhivistică-paleografie, Bibliografie și Expertiză grafică, până în 1931, când acestea au fost fixate prin Regulamentul Școlii publicat prin Decret regal². Cu acest prilej i se modifică titlul în *Școala Superioară de Arhivistică și Paleografie*. Acum materiile de studiu comune erau:

– arhivistică, paleografie română, instituții românești și izvoare interne și externe ale istoriei românilor – diplomatica generală și românească (cu critica textelor, cronologice și genealogice), sigilografia, heraldica, numismatică, miniaturistică și dreptul vechi românesc.

Disciplinele speciale erau: paleografia latină, paleografia slavo-română, paleografia greacă, bibliografia, biblioteconomia, grafologia și expertiza grafică. Cursurile aveau o durată de 2 ani.

¹ Aprobarea Ministerului Educației Naționale cu nr. 96901 din 4 oct. 1924.

² „Monitorul Oficial”, nr. 131 din 10 iunie 1931.

Prin legea de modificare a legii de organizare a Arhivelor Statului³ din 1932 i se dă o nouă titulatură: *Școală specială de Arhivistică și paleografie*. De acord cu Universitatea se omit cursurile de bibliografie, biblioteconomie, bibliografie, grafologie și expertiză grafică, iar izvoarele istoriei românilor și dreptul românesc devin facultative. Școala nu avea catedre, nu figura în nici o categorie de învățământ, ea putând recruta profesori din învățământul superior și din cel secundar.

În 1938, conducerea arhivelor, și odată cu aceasta și a școlii, a fost încredințată profesorului A. Sacerdoțeanu. În același an, prin legea din 4 noiembrie 1938, ea a fost încadrată în rândul așezămintelor de învățământ superior între școlile speciale cu numele de *Școala de Arhivistică*.

În 1940, ministerul aproba prelungirea duratei cursurilor la 3 ani. Prin legea nr. 922/17 octombrie 1941, școala era desființată „fără nici un motiv”, dar continua să funcționeze în lichidare. Ea este reînființată, însă, prin decretul lege nr. 386/mai 1942, relativ la organizarea învățământului superior; odată cu aceasta lua ființă ca anexă și *Institutul de cercetări arhivistice*.

Din 1942, Școala de arhivistică făcea parte din învățământul superior (școli speciale), ținea de Ministerul Educației Naționale, funcționa pe lângă Direcția Generală a Arhivelor Statului și depindea de rectorul Universității din București.

În ceea ce privește controlul activității didactice și eliberarea diplomelor, cursurile aveau o durată de 3 ani, putându-se înscrie bacalaureații liceului teoretic, licențiații și doctorii universitari.

Era condusă de un director și de un prodirector, directorul general al Arhivelor Statului fiind și directorul școlii în cazul în care făcea parte din corpul profesoral al școlii. În anul 1942 existau 11 catedre fundamentale: 1) paleografia română și critica textelor; 2) paleografia latină și limba textelor; 3) paleografia slavă și limba textelor; 4) paleografia medie și neogreacă și limba textelor; 5) arhivistica, diplomatica generală și românească și cronologia; 6) Bibliografia, biblioteconomia și bibliologia; 7) Expertiza grafică și grafologia; 8) numismatica, sigilografia și arheologia medie și modernă; 9) metodologia și istoriografia, genealogia și heraldica; 10) istoria vechiului drept românesc și instituții vechi românești; 11) izvoarele interne și externe ale istoriei românilor.

Scopul școlii – mărturisește directorul ei – „este în primul rând să pregătească arhiviști pentru arhivele istorice, arhivari pentru arhivele curente, bibliotecari, muzeografi și experți grafici pe lângă instanțele judecătorești și în al doilea rând, cercetători erudiți în domeniul științelor istorice”⁴.

³ „Monitorul Oficial”, nr. 81 din 9 aprilie 1932.

⁴ DANIC, fond A. Sacerdoțeanu, dosar nr. 61, 1 (Notă a profesorului A. Sacerdoțeanu despre Școala de Arhivistică).

Pe lângă Școala de arhivistică a funcționat (din 1942) *Institutul de cercetări arhivistice* având drept scop inițierea cercetărilor de specialitate în legătură cu izvoarele trecutului, cu arhivele, bibliotecile, muzeele etc., răspândirea cunoștințelor și metodelor necesare adunării, conservării, studierii și utilizării mărturiilor istorice.

Biblioteca școlii a fost întemeiată în 1940, ajungând ca să posede un bogat număr de cărți de specialitate și material didactic (în 1943 – 459 numere de inventar⁵).

De asemenea, un laborator de specialitate este organizat în 1944: cu acesta se putea proceda la orice cercetare de faună și floră arhivistică (...) și se puteau perfecționa toate cursurile practice⁶.

Școala, încă de la înființare, a avut un corp didactic prestigios și specialist: Al. Sadi Ionescu (biblioteconomie), Iulian Ștefănescu (paleografie greacă), Henri Stahl (expert grafolog)⁷, Ion Vlădescu (izvoarele interne ale istoriei românilor). La numărul acestor specialiști recunoscuți se adaugă și cel al altor profesori, în general reputați în învățământul universitar sau în specialitățile studiate: N. Cartoian, Constantin C. Giurescu, P. P. Panaitescu, Petre Cancel, V. Papacostea, Dan Simonescu, N. Georgescu-Tistu, Ion Hudiță, N. A. Constantinescu, Constantin Moisil ș.a.

De la numirea sa în învățământul superior (decembrie 1929) prof. A. Sacerdoțeanu a avut o activitate didactică neîntreruptă și diversificată. În general, atât în cadrul Institutului de arhivistică, cât și al Facultății de istorie, a predat aproape toate științele auxiliare ale istoriei, ca și cursuri cu alt caracter:

I. Cursuri permanente:

- Diplomatică generală și românească (din 1929)
- Cronologia (1929-1948)
- Paleografia română (1941-1944) suplinire de război

II. Cursuri generale predate la Facultatea de istorie:

- Arhivistica (din 1944)
- Științele auxiliare ale istoriei (1955-1962)
- Sigilografia, heraldica, genealogia (din 1936)

⁵ A. Sacerdoțeanu, *Dare de seamă despre Arhivele Statului pe 1941*, în R.A., VI, 1, 1944, p. 99-105.

⁶ Idem, *Dare de seamă despre Arhivele Statului pe 1944*, în R.A., VI, 2, 1944-1945, p. 287-315.

⁷ Henri Stahl – pune bazele științifice ale expertizei grafice în țara noastră fiind totodată unul din cei mai renumiți experți din lume.

III. *Cursuri speciale* (predate la Facultatea de istorie)

- Legislația arhivelor în România (1961)
- Arhivele din țările vecine cu material documentar privitor la istoria noastră (1962)
- Arhivele imperiale apusene, bizantine și otomane cu material documentar privitor la istoria noastră (1963)

III. Cursuri predate întâmplător

- Instituții vechi românești (1929-1933)
- Izvoarele istoriei românilor (1938-1942)
- Bibliologia (1942-1943)
- Izvoarele istoriei generale a evului mediu (1953-1954)
- Istoriografia istoriei generale a evului mediu (1953-1954)

Aproape toate cursurile ținute au fost redactate în mai multe variante, multe din ele formând și actualmente unica literatură de specialitate în limba română, unde se găsește o reală contribuție științifică personală.

Referitor la cursurile școlii, Aurelian Sacerdoțeanu menționa⁸ că acestea sunt variate și numai în strânsă legătură cu scopul urmărit de școală, în primul rând aflându-se paleografia română, latină, greacă și slavă. Un element nou introdus la aceste cursuri a fost cel de ordin epigrafic, inscripțiile medievale și moderne trebuind a fi și ele studiate, cu toate rigorile impuse de știință. Un punct important al cursurilor – arata profesorul – îl constituia problema lexicală și sensul cuvintelor în decursul vremii.

Cursurile predate erau într-o oarecare măsură adaptate disciplinelor respective din cercetările generale, dar în cea mai mare parte sunt consacrate nevoilor specifice. Considera a fi mai de folos a studia, cunoaște, descrie „o țidulă a grămaticilor noștri” decât a cunoaște în amănunt tipografia apuseni sau descifrarea perfectă a scrierii merovingiene, de exemplu.

Sublinia necesitatea absolută a pregătirii, în cadrul școlii, a unui personal de specialitate, arhivari și paleografi, erudiți, care să conducă și să organizeze nu numai arhivele istorice, dar și pe cele de registratură care devin și ele istorice; bibliotecari, muzeografi și experți grafici emeriti. Munca arhiviștilor presupune cunoașterea cuprinsului actelor și evidențierea acestora prin clasare și inventariere – deci, prin creerea posibilității de cercetare: „În arhivă trebuie muncă, onestitate și abnegație”. Arhivistul care nu pricepe că

⁸ A. Sacerdoțeanu, *Școala de Arhivistică*, în vol. *Îndrumări în cercetările istorice*, p. 350.

trebuie să claseze materialul ce are în grija sa, să-l inventarieze, să-l regesteze, să-l pună ușor la îndemână, nu merită acest nume”⁹.

Școala tinde tocmai către formarea acestui tip de arhiviști. „Arhivistul pe care înțelegem să-l pregătim noi este destinat arhivelor noastre. Aici doctrinele arhivistice străine nu pot fi adoptate așa cum sunt formulate ci numai adoptate pe baza unor cercetări directe a materialului nostru”¹⁰.

Pornind de la scopul școlii – pregătirea temeinică a personalului de specialitate ajungea la necesitatea furnizării elevilor școlii a tuturor elementelor necesare studiilor erudite – fără aceste studii, orice încercare de sinteză fiind prematură. În scopul facilitării acestei pregătiri se impunea inițierea unor publicații cu caracter practic. „Convingerea mea este că stadiul actual al istoriei nu este încă favorabil sintezei. Ne trebuie mai întâi manualul precis și de încredere pentru cunoașterea tuturor disciplinelor auxiliare, inventarele arhivelor și muzeelor pentru orientarea sigură, cataloagele bibliotecilor publice și particulare și numeroase bibliografii generale și speciale. Fără acestea nu poate fi început serios de cercetare istorică, nici materialul nu poate fi dat la lumină”¹¹. De asemenea, se presupune să formeze și spiritul general de înțelegere și prețuire a arhivei: „orice hârtie, nu numai a trecutului, ci și a prezentului este un document ce servește nu numai la cunoașterea istoriei neamului, ci și a intereselor individului, a dreptului și menirii lui în societate”¹².

În opinia sa, menirea Școlii de Arhivistică nu privea numai formarea elevilor săi. Activitatea ei trebuia să se simtă în mijlocul tuturor celor ce se interesează de unele din disciplinele ce stau la baza ei și în lucrările ce cad în competența celor ce o frecventează. „Școala de arhivistică va fi în măsură să umple golul reprezentat de lipsa unui manual de discipline auxiliare și a instrumentelor de lucru necesare unor instituții ca arhivele sau biblioteca”.

Din acest motiv considera că Școala de Arhivistică are dreptul să fie asimilată unei facultăți din Universitate, iar corpul său didactic să fie întrutotul asemenea corpului didactic universitar și să se bucure de aceleași drepturi și datorii morale și materiale. De asemenea, propunea completarea cursurilor cu conferințe, invitarea de specialiști în anumite ramuri tangențiale”. Pe lângă cursurile ce vor da îndrumările teoretice și practice necesare în cadrul școlii sunt prevăzute și lucrări ale institutului de cercetări arhivistice – aici aprofundându-se numai problemele de amănunt și erudiție inerente unei cercetări de arhivă”.

⁹ DANIC, fond. A. Sacerdoțeanu, dosar nr. 26/1942, f. 119.

¹⁰ A. Sacerdoțeanu, *Cuvânt de deschidere a anului școlar*, 5 nov. 1947, în „Hrisovul”, VII, 1947, p. 186.

¹¹ Idem. *Cuvânt de deschidere ținut în ziua de 11 nov. 1943*, în „Hrisovul”, III, 1943, p. 126.

¹² DANIC, fond A. Sacerdoțeanu, dosar nr. 26/1942, f. 120.

A. Sacerdoțeanu era convins de necesitatea de a se prevedea ca cel puțin o treime din arhiviștii Arhivelor Statului, din arhivarii și bibliotecarii instituțiilor publice și din conservatorii și asistenții de muzee, să fie diplomați ai acestei școli.

În memoriul înaintat de profesor ministrului culturii naționale, generalul Radu Rosetti „Împotriva desființării școlii de arhivistică” din 1941¹³ erau prezentate motivele ce concură la „păstrarea” școlii. Mai întâi scopul acesteia era de formare a erudiților și specialiștilor care să conducă, să organizeze și să difuzeze tezaurele adăpostite de cele trei mari instituții ale culturii umane: arhivă, bibliotecă și muzeu; Apoi formarea nu numai de funcționari de carieră, ci și de specialiști ce doresc ca în studiile lor istorice să folosească direct izvorul – școala nu face propriu-zis teorie, ci studiază metodele formulate de alții, adaptându-le și perfecționându-le. Urmează precizarea locului Școlii de Arhivistică și menirea ei în viitor, faptul că nu poate fi înlocuită de Facultatea de Litere. Se face comparația cu alte țări – înaintate în civilizație – ce au considerat drept o datorie națională crearea și funcționarea de școli similare. Spre exemplu: Înființarea în 1821 a vestitei École des Chartes din Paris; în 1935 Reichsinstitut für ältere deutsche Geschichtskunde din Germania cu catedre de paleografie, diplomatică, numismatică etc, în 1919 Școala de Arhivari – Haga și Praga etc. Însuși N. Iorga, în 1936, comunica Ministerului Educației Naționale următoarele: „Consider Școala de Arhivistică de la Arhivele Statului, ca un așezământ de mare valoare corespunzător cu École des Chartes din Paris”. În *Memoriu* era arătată menirea Școlii de Arhivistică – „de a îndruma și realiza *practic* spre deosebire de Universitate a cărei menire este „să croiască drumuri noi de gândire”; formarea adecvată a specialiștilor din arhive, biblioteci, muzee, prin predarea de cursuri specifice (ce nu se predau la Facultatea de litere) – neogreacă, paleografie greacă, slavă, heraldică etc. și prin punerea la dispoziția studenților săi a materialului de specialitate din Arhivele Statului.

În final își exprima credința că „azi mai mult ca oricând, când cercetările istorice trebuie să primeze pentru formarea spiritualității românești spre a da tărie neamului zdruncinat și când trebuie să se formeze elemente de elită, care să fie gata a ține cu demnitate și folos locurile ce le vor fi rezervate, în curând în ținuturile vremelnice deslipite de Patria Mamă, școala de arhivistică nu poate să fie desființată”.

Sunt de menționat propunerile către Ministerul Educației (nr. 162/28 apr. 1945)¹⁴ în vederea transformării acestei școli în instituție autonomă de învățământ superior egală în grad cu Universitatea, Politehnica și Academia

¹³ A. Sacerdoțeanu, *Împotriva desființării Școlii de Arhivistică*, în „Hrisovul”, I, 1941, p.

¹⁴ DANIC, fondul A. Sacerdoțeanu, dosar nr. 61, f. 47.

Comercială, aducând totodată și argumentele necesare: natura și scopul pregătirii în această instituție (eminamente științifică), recrutarea corpului didactic ce urmează prevederile legii învățământului superior referitor la profesorii titulari, regimul cursurilor și studenților fiind același ca în institutele de învățământ superior tehnico-științific (cursurile puteau fi urmate nu numai de bacalaureați, ci și de studenții sau licențiații și doctorii facultăților de drept, litere și filosofie, științe etc.).

În august 1948 a făcut o serie de propuneri¹⁵ ce priveau reorganizarea Școlii de Arhivistică și anume, cursurile să dureze 4 ani – pentru anul I cursuri comune pentru toate secțiile; anii II și III cursuri speciale, anul IV – pregătirea lucrării de diplomă – „prilej de formare a spiritului de cercetător erudit și critic al studenților școlii”.

Mărturisirea, în acest sens, că „Spiritul de care am fost călăuziți în aceste *propuneri* izvorăște din interesul pe care îl punem întotdeauna de a forma oameni cu răspundere în strângerea, clasarea, conservarea și difuzarea monumentelor noastre de toate felurile. Suntem convinși că numai în modul acesta se vor opri distrugerea lor, atât de obișnuită în trecut și se va aduce o contribuție reală la cunoașterea adevăratei istorii, pe de o parte, și a produsului mâinii omenești din toate timpurile, pe de alta”.

În mod constant A. Sacerdoțeanu a urmărit de-a lungul activității desfășurate în cadrul acestei școli următoarele obiective: Secțiile școlii să fie transformate în facultăți, iar grupele în secțiuni, cu adăugarea de materii generale și speciale care să dea posibilitatea de lucru în toate domeniile, cât mai adâncit; cursurile să dea o mai mare atenție lucrărilor practice (erudiția fiind necesară numai pentru clarificarea unor probleme controversate; prin urmare, necesitatea de a lăsa pe plan subsidiar erudiția pentru erudiție în avantajul cercetării, și nevoii documentării, de aici necesitatea ca fiecare post didactic să fie însoțit de un post asistent; îmbunătățirea muncii studenților prin lucrări de seminar bazate pe documente originale; recrutarea studenților în număr mai mare, cu acordarea de burse substanțiale; alcătuirea de albume (de paleografie chirilică, slavă, greacă și latină, a unui album de diplomatică română) cu scopul de a familiariza atât pe studenți, cât și pe cercetători cu formele vechi de alcătuire a materialului documentar și dovedirea autenticității acestuia; redactarea integrală a lecțiilor predate și punerea lor la dispoziția studenților în sala de lectură (necesitatea cursurilor litografiate sau tipărite); dorința ca materialul didactic existent în colecțiile institutului să fie folosit la maximum prin consultarea catalogului; organizarea de excursii (vizitarea cu studenții a monumentelor, arhivelor,

¹⁵ *Ibidem*, f. 79.

bibliotecilor, muzeelor din București pentru studiere și informare la fața locului), îndrumări și convorbiri particulare, furnizări de material didactic în sprijinul formării studenților; necesitatea unui local suficient care să aibă un amfiteatru pentru cursurile comune, săli de clasă suficiente, săli de bibliotecă și depozit, încăperi pentru serviciile administrației, pentru materialul didactic, laboratoare, cabinet de mulaje și atelier de legătorie etc.; existența unei singure biblioteci centrale cu un apreciabil material de specialitate; procurarea materialului didactic (diapozitive, fotografii, exponate, albume de paleografie etc.) fără de care lecțiile practice nu se puteau desfășura corespunzător, inițierea cursurilor pentru doctorat, pentru „aprofundarea erudită” a materialului respectiv; accentuarea necesității practicii în arhive a studenților cu înmulțirea numărului orelor de practică; considera că practica are un dublu scop: cunoașterea directă a muncii în arhive și cunoașterea structurii, a modului de funcționare și conținutului de fonduri și colecții al unei arhive organizate. Era de părere că practica trebuie făcută, în primul rând, pentru cunoașterea întregului mecanism într-o arhivă și, în al doilea rând, pentru adâncirea muncii într-un anumit sector. Prima formă îl ajută pe practicant să ia contact cu formele variate ale materialului arhivistic pe perioade, limbă, forme și conținut, pentru a putea decide în ce sector va putea da rezultate optime. A doua formă îl obligă pe practicant să pună în practică toate cunoștințele sale acumulate în timpul cursurilor pentru a cunoaște amănunțit practica necesară muncii arhivistice a celui sector”.

Permanent A. Sacerdoțeanu avea sugestii noi privind îmbunătățirea *procesului de învățământ*¹⁶: să se stăruie în principiul adâncirii monotehnice – să nu se dea prea multe generalități depărtate de obiectiv, să se pună accent pe seminarii și lucrări practice (exemplu: inventare de fonduri arhivistice) pentru familiarizarea studentului cu munca arhivistică și cercetarea științifică a materialului documentar; frecvența obligatorie la seminarii; reducerea la minim a cursurilor teoretice; cursurile redactate corect și apoi multiplicare pentru a putea beneficia fiecare student de ele; sincronizarea materiilor și eliminarea repetărilor posibile de la o materie la alta; alcătuirea unei bibliografii strict necesare la toate materiile; stabilirea unui limbaj comun și a unei terminologii clare (între membrii colectivului de catedră).

Sunt edificatoare concluziile profesorului privitoare la Școala de Arhivistică în 1974¹⁷: Cuvânt de deschidere a anului școlar, 9 nov. 1947).

¹⁶ DANIC, fond A. Sacerdoțeanu, dosar nr. 69, f. 85.

¹⁷ A. Sacerdoțeanu, *Cuvânt de deschidere a anului școlar*, 5 nov. 1947, în „Hrisovul”, VII, 1947, p. 185.

„Personal, de la început, am înțeles că e bine ca școala noastră să trăiască prin sine însăși. În 1933 avea o singură catedră înscrisă în bugetul Arhivelor Statului și 100.000 lei pentru plata profesorilor; registratura era comună cu a direcției arhivelor și nu avea bibliotecă; corpul didactic se recruta în diferite feluri și nu era încadrat aici în ierarhia universitară, nici în cea medie sau secundară. De atunci și până azi am putut obține un *buget propriu* pentru două catedre și personal *tehnic* și de *serviciu* suficient; am creat un secretariat și o bibliotecă acum cu peste 2000 volume de specialitate de cea mai mare valoare didactică și științifică, corpul didactic se recrutează pe baza legii învățământului superior din care face parte categoric școala. Totul este suficient de pregătit să fie încadrată, indiferent unde se va găsi, chibzuit să fie, în întregul ei și cu scopul ei.

Tot referitor la școală, aprecia: „Uneori împrejurări vitrege i-au scăzut activitatea, dar nu i-au scăzut prestigiul. Ea a avut întotdeauna un mănunchi de discipline pe care le-a cultivat cu stăruință. Acum nouă ani, când mi-a revenit mie sarcina de a duce mai departe creația predecesorului, am înțeles de datoria mea să adaug talentul și nu să-l îngrop. Cu ajutorul colegilor mei, deși vitregiile vremii au fost mult mai mari, am izbutit să alcătuim aceea ce este. Doctrina arhivistică este acum o realitate și în țara noastră”.

Scopul final al școlii¹⁸ era ca pe lângă îndatoririle practice și științifice, să formeze și alt spirit : acela al devoțiunii și abnegației. „Fiecare absolvent al școalei trebuie să fie pătruns de spiritul că materialul ce i se încredințează are nevoie de protecția lui nelimitată, că orice piesă de această natură e necesar să fie socotită ca o parte din sufletul său însuși, ca mărturia unui strămoș al neamului său. Pe lângă aceasta, trebuie să fie dominat de un adânc spirit de abnegație. Orice piesă de arhivă, bibliotecă sau muzeu își găsește un cercetător.

Între acesta și conservator trebuie să existe o încredere reciprocă și o conlucrare fraternală. Trebuie deci să dispară din arhive, biblioteci și muzee orice umbră de neîncredere a cercetătorului. Aceasta va fi spre binele atât al instituțiilor înseși, cât și al progresului cultural al neamului nostru”.

Publicațiile Școlii de Arhivistică

Manifestările științifice ale corpului didactic al școlii și ale cercetătorilor institutului se difuzau printr-o serie de publicații, un buletin anual „Hrisovul” care apărea din 1941 prin grija directorului școlii, dedicat numai studiilor de tehnică și de informație (în speță, științelor auxiliare ale istoriei). Fiecare volum

¹⁸ Idem. *Școala de Arhivistică*, în vol. *Îndrumări în cercetările istorice*, 1945, p. 354.

apărea în 500 de exemplare, fiind difuzat tuturor școlilor similare din străinătate. Se mai editau o serie de lucrări speciale publicate separat în „Lucrările Școlii de Arhivistică” în același număr de exemplare.

Cu scop informativ, era publicată bibliografia disciplinelor ce se predau la școală sub titlul „Carnetul studentului”.

Arhivele Statului editau – pentru uzul școlii, o serie de *Culegeri de facsimile* după documente în limba română, latină, greacă, slavă și turcă.

Plănuț să apară încă din 1926 „Hrisovul”, Buletinul Școlii de Arhivistică¹⁹ nu a putut fi publicat decât în anul 1941. A apărut anual, timp de 6 ani neîntrerupt până în 1947, avându-l ca director pe profesorul Sacerdoțeanu. Cu prilejul apariției sale, acesta menționa, printre altele, referitor la programul său, următoarele: „Publicația de față – Hrisovul – prin însuși titlul ei, tinde să aibă un caracter mult mai restrâns. Ne interesează în rândul întâi documentul istoric (...) atât în sine, cât și ca izvor istoric, pe de o parte, iar pe de altă parte, trebuie să fie Buletinul Școlii de Arhivistică, instituție anume dedicată pregătirii cercetătorilor de izvoare istorice naționale”.

Programul școlii urma să fie și acela al publicației sale. În primul rând, trebuia să înfățișeze lucrări de metodă, respectiv descrierile, analizele și indicii de fonduri arhivistice, cataloagele, bibliografiile și repertoriile de bibliotecă. „Cercetările de mizală și fără altă recompensă decât cea morală care rezultă din utilitatea lor își vor afla loc în paginile buletinului nostru; în ele trebuie să domine spiritul de abnegație”.

În continuare, se precizau următoarele: „Nu înțelegem să evităm nici studiile de erudiție care intră în pregătirea noastră. Edițiile de texte și punerea în evidență a noutăților de specialitate vor fi însă cel mai bine primite. Se simte nevoia de temeuri nu de considerațiuni generale. În afară de aceasta, în cuprinsul revistei un loc important l-au ocupat dările de seamă critice despre publicațiile apărute, ca și activitatea Școlii de Arhivistică, astăzi documente importante pentru istoricul acestei instituții. În acest sens, mărturisea „Buletinul se dorește a fi și un organ de publicitate administrativă care să arate nu numai modalitățile și felul de lucru, ci și cine suntem pentru ce ne pregătim și ce putem face”.

Pentru a-și atinge scopul, s-a dovedit inerentă contribuția colaboratorilor – foști și actuali profesori – la care s-au adăugat diplomații, absolvenții și chiar elevii.

¹⁹ Buletinul era proprietate a Școlii de Arhivistică în baza ordonanței prezidențiale a Tribunalului Ilfov, secția I Comercială, sub nr. 5955 din 24 martie 1941, dosar nr. 667/1941; înscris în registrul publicațiilor periodice, sub nr. 51/1941; aprobat de Serviciul Central al cenzurii presei, cu nr. 272/1941.

În paginile revistei, contribuția directorului ei a fost preponderentă. În afara studiilor, notelor și comunicărilor, a notelor bibliografice și dărilor de seamă, o serie de rubrici sunt întocmite în permanență de acesta: partea administrativă cu întocmirea de statistice pe ani (administrația și serviciul; corpul didactic; absolvenți ai Institutului de cercetări arhivistice, liste cu elevi ai școlii), material documentar (cursuri și programe școlare, legi, regulamente și decizii privitoare la școală), diferite informații și anexe (indice de documente, indice general etc.).

În concluzie, programul revistei a contribuit studiul și tehnica disciplinelor auxiliare ale istoriei și pregătirea de specialitate a arhiviștilor. Cu asemenea preocupări, revista a putut suplini măcar în parte aceste necesități și de aceea a fost privită cu interes de către oamenii de cultură din acea vreme și de către elevii Școlii de Arhivistică.

Dintre alte activități ale prof. A. Sacerdoțeanu o remarcăm pe aceea publicistică care se poate împărți în didactică și științifică.

Din punct de vedere didactic, din activitatea publicistică au rezultat instrumente de lucru uzuale, precum și o serie întreagă de inventare și cataloage publicate din care oricine se putea documenta (primul inventar arhivistic din țara noastră - 1939, instrucțiuni arhivistice - 1946).

Metodica, îndrumările sale în științele auxiliare au fost apreciate în materie de cercetare științifică, ele având un răsunet internațional. Astfel, instrucțiunile arhivistice au fost traduse în bulgărește pentru uzul interior al arhiviștilor bulgari. Acest lucru a fost ilustrat și într-o serie de dări de seamă din revistele de specialitate despre lucrările sale (München, Budapesta, Roma, Paris).

Activitatea prestată în această direcție, a studiilor de metodă și pregătire profesională, a dominat celelalte activități, atât în partea teoretică, cât și în practica însăși din arhive. Această activitate a fost încununată prin realizarea primei sinteze asupra teoriei și practicii arhivistice românești, mai întâi la cursurile generale și speciale de la Facultatea de Istorie din București și apoi prin tratatul său din 1971 - *Arhivistica*²⁰. El a fost conceput „să dea numai elementele de bază ale arhivisticii în expunere logică și concisă, ceea ce lipsește arhivisticii noastre”, fiind o încercare de adaptare a arhivisticii generale la specificul arhivelor noastre. „A fost necesar să alcătuim mai întâi un cadru general care să cuprindă tot ceea ce unele studii speciale au putut aduce (. . .), a fost necesar de asemenea să introducem o terminologie nouă și precisă, care lipsea până acum arhivisticii noastre. Tot așa, a trebuit să fie creat în întregime

²⁰ A. Sacerdoțeanu, *Arhivistica*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971, 330 p.

cadrul istoric al arhivelor noastre și să fie introdus în cadrul general al materiei”. Având în vedere, în primul rând, pregătirea studenților, ei se adresează deopotrivă arhiviștilor de la arhivele generale sau istorice, cercetătorilor științifici în domenii variate, precum și lucrătorilor din arhivele curente, registraturi și secretariate”.

În lucrările sale științifice speciale a abordat istoria și evul mediu. Studiile acestuia au stârnit interes, uneori polemic, mai ales la unguri și bulgari înainte de 1944. Unele teme au intrat în istoriografia noastră, mai ales privitoare la secolele XIII-XIV. Două din aceste lucrări²¹ mai dezvoltate i-au adus premii din partea Academiei Române. Preocupat prea mult de munca arhivistică științifică și administrativă, în domeniul studiilor medievale nu și-a exprimat toate punctele de vedere. Cercetează direcții noi spre deosebire de predecesori și anume: nu exclude aportul adus de „barbari” și caută să-l fixeze la justa sa valoare, raporturile dintre statele noastre și cele vecine nu le vede ca raporturi ale suprastructurii, ci cum decurg ele între națiuni. Își îndreaptă atenția asupra a ceea ce poate să dea arheologia medievală, atât în ceea ce privește urmele monumentale, cât și ale traiului zilnic.

*Mormântul de la Argeș și zidirea Bisericii Domnești*²² și *Introducere în arheologia medievală*²³ sunt articole ce au creat noi căi de investigație în această direcție.

Nici preocupările de bibliologie nu i-au fost străine. Acest lucru rezultă din lucrările elaborate care privesc acest domeniu. *Evoluția scrisului și cartea până la apariția tiparului*²⁴, *Predosloviile cărților românești*²⁵, *Biblioteca Academiei și istoria scrisului și tiparului în România*²⁶. Astfel, istoria unui popor nu se reduce numai la cunoașterea evenimentelor, a oamenilor mari și a societăților, ci și la cunoașterea literaturii, ce înfățișează „un proces al gândirii omenești” și un produs al sensibilității ei²⁷.

²¹ Idem, *Marea invazie tătară și sud-estul european*, București, 15, 33, 92 p. *Considerații asupra istoriei Românilor în Evul Mediu. Dovezile continuității și drepturile românilor asupra teritoriilor lor actuale*, București, 1936, XXX + 312 p.

²² Idem, *Mormântul de la Argeș și zidirea Bisericii Domnești* în „Buletinul Comisiunii Monumentelor istorice”, XXVIII, 1935, fasc. 84, p. 49-57.

²³ Idem, *Introducere în arheologia medievală. Lecție de deschidere a cursului de arhivistică la Școala de Arhivistică*, ținută la 3 dec. 1946, în „Hrisovul”, VI, 1946, p. 5-20.

²⁴ Idem, *Evoluția scrisului și cartea până la apariția tiparului*, București, 1937.

²⁵ Idem, *Predosloviile cărților românești*, vol. I (1508-1647), București, 1938, 132 p.

²⁶ Idem, *Biblioteca Academiei și istoria scrisului și tiparului în România*, în „Studii și cercetări de documentare și bibliologie”, nr. 2-3/1967, *Volum festiv cu ocazia centenarului Bibliotecii Academiei*, p. 221-225.

²⁷ *Lucrarea Predosloviile cărților românești este o antologie ce înfățișează vechea literatură română, mărginită în începuturile ei la predosloviile cărților religioase scrise cu*

Deoarece „cultura individualizează și susține un popor prin toate vicisitudinile istoriei sale”, iar „scrisul și tiparul unui popor sunt exponenții de seamă ai ariei lui culturale”, se oprește asupra acestei arii pentru „a descifra procesul istoric al dezvoltării noastre ca națiune și stat”.

„Studiile, bibliografiile și cataloagele publicate până acum ne dau posibilitatea să știm în parte ce teme s-au tratat și ceea ce mai trebuie studiat, dar lucrări de ansamblu, lucrări de sinteză cerute de masa mai largă a cititorilor sau de specialitate nu s-au încercat încă”. Absența unor asemenea lucrări, „lipsește cultura națională de una din cele mai reprezentative opere”²⁸.

În acest sens, în paginile „Revistei Arhivelor” s-a ocupat de o serie de personalități de seamă ale culturii noastre care au prețuit arhivele, realizând bibliografiile complete ale operelor lor: Constantin D. Aricescu²⁹; Dimitrie Onciul³⁰, Nicolae Iorga³¹, B. P. Hașdeu³².

Activitatea obștească s-a împletit cu cea didactică și administrativă: a fost membru al Comisiei Monumentelor istorice (1938-1948) și al unor societăți și asociații culturale, ca Societatea de studii istorice și filologice sau Asociația slavistilor.

În concluzie, preocupările centrale pot fi rezumate astfel:

1) Preocupări în domeniul istoriei evului mediu românesc încadrat în istoria medievală universală, cu punerea în circulație în mod critic a multor izvoare istorice necunoscute sau nefolosite până atunci și demonstrarea continuității neîntrerupte a poporului român pe acest pământ, participarea lui la multe acțiuni ce pot fi încadrate în istoria generală sau a sud-estului european.

2) Preocupări în direcția științelor auxiliare ale istoriei, cu punerea acestora la locul lor firesc în cercetările istorice, inclusiv arhivistice; strădanii mai ales în direcția *analizei* și *criticii* textelor, lămurind o serie de pasaje obscure în cele mai vechi izvoare diplomatice privitoare la toate cele trei țări române (secolele XIII, XIV).

slove vechi și deci inaccesibile celor mulți. Ea cuprinde prefețele a 35 de tipărituri și manuscrise românești – mai toate bisericești – începând cu *Liturghierul lui Macarie* din 1508 și sfârșind cu răspunsul lui Varlaam la *Catehismul calvinesc* din 1647. Textele sunt luate, de cele mai multe ori, după o revizuire a izvorului, din Bibliografia lui Bianu și Hodoș. Textele prefețelor sau epilogurilor reproduse sunt precedate de notele explicative necesare privitoare la aspectul cărții sau manuscrisului și la cuprinsul lor.

²⁸ Apud „Mitropolia Olteniei”, XX, 1968, nr. 1-2, p. 160.

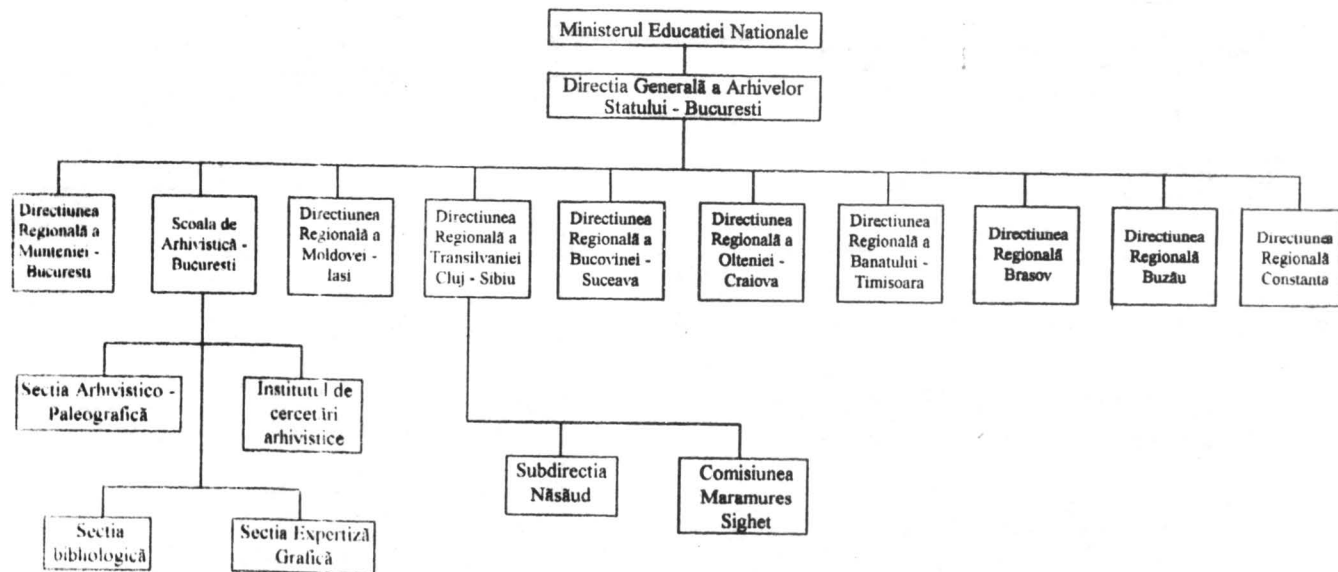
²⁹ A. Sacerdoțeanu, *C-tin Aricescu (18 martie 1823 – 18 febr. 1886)*, în R.A., V, 2, 1943, p. 297-302.

³⁰ Idem, *Opera lui Dimitrie Onciul*, în R.A., IV, 1, 1940, p. 168-183.

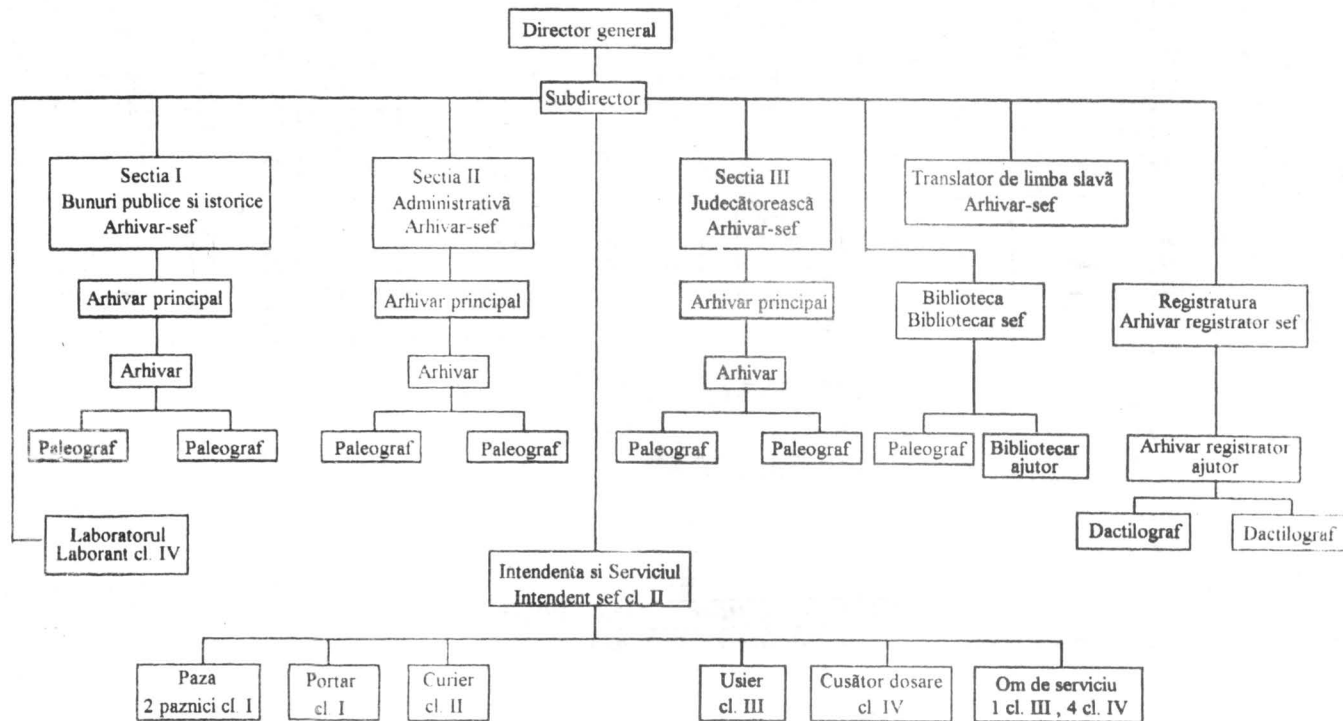
³¹ Idem, *Opera lui Nicolae Iorga*, în R.A., IV, 2, 1941, p. 410-437.

³² Idem, *Opera lui B. P. Hașdeu*, în R.A., V, 1, 1942, p. 254-268.

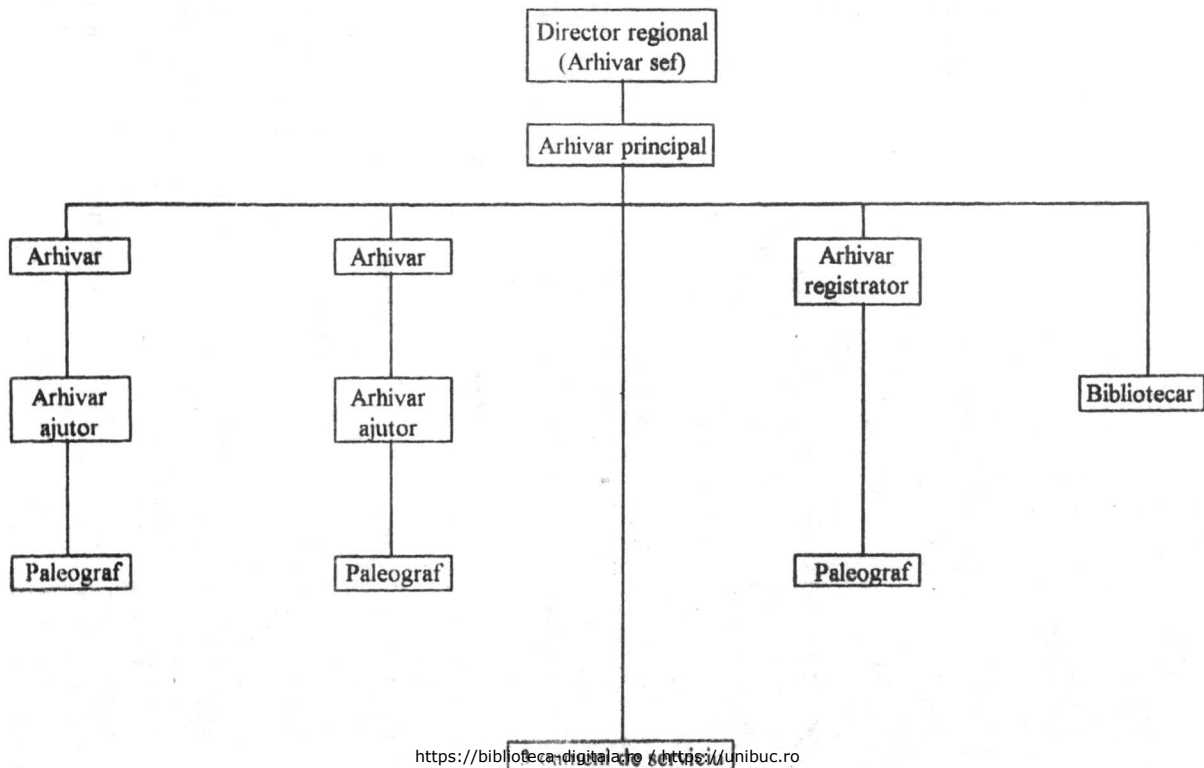
STRUCTURA GENERALA
ORGANIZAREA ARHIVELOR STATULUI
(1945)

DIRECTIA GENERALA A ARHIVELOR STATULUI
STRUCTURA INTERIOARA
 (1945)

DIRECTIUNILE REGIONALE
STRUCTURA INTERIOARA
(1945)

Profesorul universitar *Aurelian Sacerdoțeanu*

IOANA MINCU

Aproape toate cursurile¹ ținute atât în cadrul Institutului de Arhivistică, cât și la Facultatea de istorie, au fost redactate, unele (arhivistica și diplomatica) în mai multe variante, în funcție de schimbările intervenite în planul de învățământ.

Capitolele din diferite cursuri sau unele probleme speciale, au fost redactate sub formă de studii sau de articole și ulterior tipărite. Multe dintre acestea formează și actualmente unica literatură științifică în limba română, în care se găsește și o reală contribuție științifică personală. Unele dintre acestea au scopul să inițieze, dar cele mai multe vor să trezească interesul pentru aceste probleme, care nu erau suficient luate în considerare. Din multitudinea activității sale universitare menționăm:

1) *Curs de instituții vechi românești*. Curs universitar, anul 1931/1932, 120 p (în manuscris).

Introducere. Metoda de lucru. Bibliografie. Numele Țărilor Române și întinderea lor. Vechimea și originea Domniei românești. Despre Domn. Titlul Domnului. Atribuțiile, venitul și costumele Domnului. Insignele și filiația Domnilor. Curtea Domnească. Consiliul domnesc. Numele generic al dregătorilor. Marii dregători: Banul, Vornicul, Logofătul, Vistiernicul, Postelnicul și ceilalți dregători.

Atribuțiile și subalternii lor, dregătorii rurali. Organizarea socială. Organizarea administrativă, județele, starea economică. Organizarea financiară și dările. Muncile sau slujbele.

2) *Ceva despre transcriere documentelor românești*. Lecția de deschidere a cursurilor de diplomatică la Școala de Arhivistică, ținută la 29 nov. 1933, (în: RA, III-2, 1939, nr. 8, p. 283-312).

Alfabetul chirilic la alte popoare neslave. Latinitatea românilor. Scrisul și alfabetul românesc, încercări de transcriere. Evoluția scrisului. Limba slavă și transcrierea textelor; transliterația scrierii chirilice.

¹ Având în vedere faptul că o parte din cursuri și lucrări de diplomă lipsesc din fondul cercetat, acestea nu sunt prezentate integral, unele fiind doar menționate în cadrul expunerii.

3) *Izvoarele istoriei Românilor*. Lecția de deschidere a cursurilor de diplomatică la Școala de Arhivistică, la 20 nov. 1934, („Arh. Rom.”, tom V, 1940, p. 47–69).

4) *Ortografierea onomasticelor și toponimelor istorice* („Hrisovul”, I, 1941, p. 440–442).

5) *Introducere în diplomatică*. Lecția de deschidere a cursului de diplomatică a Școlii de Arhivistică din 29 nov. 1930, („Hrisovul”, I, 1941, p. 60–76).

6) *Culegere de fascicule pentru Școala de Arhivistică*. Seria greacă. București, 1942.

7) *Culegere de facsimile pentru Școala de Arhivistică*. Seria română. București, 1942, 7 p. + 18 planșe.

8) *Câteva note cu privire la cercetările genealogice românești*, („Hrisovul”, II, 1942, p. 119–138).

9) *Formularul în diplomatică românească*, (R.A., V–1, 1942, p. 246–248).

10) *Culegere de facsimile pentru Școala de Arhivistică*, Serie slavă. Fasc. I, București, 1943 (în colaborare cu D.P. Bogdan).

11) *Introducere în arhivistică*, Lecția de deschidere a cursului de arhivistică la Școala de Arhivistică, ținută la 20 nov. 1944, („Hrisovul”, IV, 1944, p. 60–80).

12) *Indrumări în cercetările istorice*, București, 1945, Edit. „Casa Școalelor”, 384 p.

Culegere de articole publicate în diferite periodice cu caracter teoretic și practic.

13) *Introducere în arheologia medievală*. Lecția de deschidere a cursului de arhivistică la școala de arhivistică, ținută la 3 dec. 1946, („Hrisovul” VI, 1946, p. 5–20); problemele sunt prezentate pe următoarele capitole: I. Arheologia generală; II. Arheologie și arhivistică; III. Arheologia și muzeografia.

14) *Transcrierea documentelor românești*, (RA, VII–1, 1946, p. 1–9).

15) *Curs de arhivistică generală*. Curs universitar, anul 1946 (1947), 215 p. Reluări: anul 1953/1954, 222 p. (în manuscris).

Arhivistica – noțiuni generale (explicarea cuvântului, definirea arhivei, contopirea actelor, arhiva și arhivistica, școli de arhivistică).

I. Arhiveconomia sau administrarea generală a arhivei și actelor (localul, orânduirea localului, igiena și întreținerea specială a localului și mobilierului).

II. Arhivotehnica (registratura, depozitarea, clasarea, arhivarea, așezarea în rafturi, arhive constituite – dependența arhivelor).

16) *Note de diplomatică românească*, („Hrisovul”, VII, 1947, p. 137–146).

17) *Arhivistica*, Lecția de deschidere a cursului de arhivistică la Școala de Arhivistică, ținută la 11 nov. 1947, („Hrisovul”, VII, 1947, p. 5–47).

18) *Arhiveconomia*. Administrația generală externă a arhivelor și a actelor. Curs redus, predat de Aurelian Sacerdoțeanu, București, 1949, 81 p. (Institutul de Arhivistică, Bibliografie și Muzeografie), (litografiat).

19) *Arhivotehnica*. Curs universitar, special, anul 1950/1951. 73 p. (litografiat).

20) *Curs de diplomatică generală*. Curs universitar, anul 1951/1952. Reluări: anii 1958/1959 și 1962/1963, 300 p (în manuscris).

Cuprinde următoarele probleme: Documentul: tradiția, geneza, redactarea actelor; caracterele externe ale documentelor: materia actelor, scrisul actelor, autentificarea actelor; Caracteristicile interne ale documentelor – situația documentelor: protocolul actelor (invocația, intitularea, inscripția sau adresa, salutația).

21) *Curs de arhivistică*. Curs universitar special, anul 1951/1952, 418 p (în manuscris). Tratează: importanța arhivelor; noțiuni generale de arhivistică; arhivari și arhiviști; formarea arhivelor; nomenclatura arhivistică. I. Arhivotehnica (registratură, arhiva-curentă, de depozit, istorică; clasarea și arhivarea actelor, inventarierea). II. Arhiveconomia (localul, igiena localului, a mobilierului și a conținutului unei arhive). III. Arhivologia (istoria generală a arhivelor, legislația arhivistică, progresele științifice arhivistice-manuale, arhive constituite).

22) *Arhivele din alte țări, cu materiale privitoare la istoria românilor*. Curs universitar, anul 1951/1952, 150 p. Reluări: anul 1966/1967, 200 p. (în manuscris).

23) *Cronologia*. Curs universitar, anul 1952/1953, 150 p. Reluări: anul 1968/1969, 420 p. (în manuscris). Tratează problemele legate de:

I. Cronologia generală; II. Calendarul; III. Tabele de cârmuitori laici.

24) *Izvoarele medievale ale istoriei universale*. Curs universitar special, anul 1953/1954, 320 p. Reluări: anii 1954–1968 (în manuscris).

25) *Curs de arhivistică românească*. Curs universitar, anul 1953/1954, 206 p. Reluări: anii 1957/1958, 494 p.; 1961/1962, 500 p.; 1966/1967, 450 p. (în manuscris). Cuprinde următoarele problematice:

I. Elemente introductive; probleme actuale ale arhivelor românești, importanța științifică, politică, practică a acestora, izvoarele, istoriografia arhivisticii românești, noțiuni generale privind formarea arhiviștilor și nomenclatura arhivistică românească.

II. Istoria arhivelor românești: periodizare, distrugeri și reorganizări ale arhivelor românești.

III. Arhivistica practică: selecționare, clasare, arhivare, inventare arhivistice, tehnica publicațiilor arhivistice.

IV. Arhivele instituțiilor de stat.

V. Arhivele instituțiilor și întreprinderilor particulare.

VI. Arhive străine cu material privitor la istoria noastră.

26) *Critica textelor.* Curs universitar special, anul 1954/1955, 90 p. (în manuscris).

27) *Genealogie.* Curs universitar special, anul 1954/1955, 150 p. (în manuscris).

28) *Științele auxiliare ale istoriei.* Curs universitar, anul 1958/1959, 250 p. (în manuscris) dactilografiat. Cuprinde problemele:

I. Științele auxiliare ale istoriei, informarea indirectă specială (bibliologia, arheologia și muzeografia arhivistică); informarea directă (epigrafia, paleografia, metrologia, numismatica, cronologia tehnică, sigilografia sau sfragistica, heraldica, genealogia, diplomatica etc.);

II. Informarea generală indirectă: istoriografia, istorii universale individuale, istorii universale în colaborare, istorii naționale;

III. Izvoarele istoriei: clasificarea și publicațiile de izvoare;

IV. Bibliologie. Introducere. Istoria scrisului: scrisul în antichitate și evul mediu.

V. Istoria cărților.

VI. Istoria tiparului (neredactat).

VII. Din istoria bibliotecilor.

VIII. Cataloage de bibliotecă.

IX. Bibliografia.

X. Codicologia.

XI. Arheologia: arheologia preistorică, clasică și antică, arheologia medievală, științele conexe (antropologia), geologia, geografia, etnografia, etnologia).

XII. Muzeografia.

XIII. Tehnica muzeografică (capitole neredactate).

XIV. Arhivistica: definiția, etimologia cuvântului, fond și colecție arhivistică, noțiunea de arhiviști și arhivar, relațiile arhivistice internaționale; clasificarea arhivelor (oficiale, particulare); domeniile arhivisticii (arhivologia, arhivotehnica, arhiveconomia).

29) *Legislația arhivistică în România.* Curs universitar special, anul 1961–1962, 250 p. (în manuscris).

30) *Curs de instituții românești.* Curs universitar, anul 1963/1964, 180 p. Reluări: anul 1969/1970, 200 p. (în manuscris).

31) *Sigilografie*. Curs universitar, anul 1963/1964, 80 p. + facsimile (în manuscris).

32) *Heraldica*. Curs universitar special, anul 1963–1964, 70 p. (în manuscris).

33) *Metoda alcătuirii unui studiu de istorie*, (RA, XXVI, 1967, nr. 1, p. 21–34). Deosebit de util, cuprinde:

I. Mijloace de lucru:

- 1) Informarea: – generală indirectă
 – specială
 – indirectă
- 2) Cercetarea unor mărturii inedite
- 3) Folosirea materialului adunat sub forma edițiilor de documente sau a studiilor.

II. Tehnica edițiilor de documente:

- 1) Tematica edițiilor
- 2) Studiarea literaturii teme
- 3) Aflarea documentelor necesare
- 4) Alegerea documentelor
- 5) Stabilirea noutății documentelor
- 6) Preluarea documentelor.

III. Tehnica studiilor de istorie: tematica, alcătuirea unui plan de lucru provizoriu, adunarea materialului informativ, informația de bibliotecă, informația de arhivă, informația de teren, planul final al lucrării.

34) *Manual de diplomatică*, 1968, 550 p. (în manuscris).

35) *Arhivistica*. București, Edit. Did. și Ped., 1971, 267 p. + 76 figuri în afara textului.

36) *Manual de cronologie*, 1971, 840 p. (în manuscris).

I. Cronologia generală; II. Calendarul; III. Tabele de cârmuitori laici. Un alt domeniu în care s-a dovedit măiestria profesorului și dăruirea sa au fost lucrările de diplomă.

Dintre lucrările de diplomă îndrumate de prof. A. Sacerdoțeanu, menționăm²:-

1) *Contribuții la istoria arhivelor moldovenești, până în anul 1625, după documentele epocii* – prezentată de Buzdugan-Panait Antonia.

Lucrarea cuprinde: I. Privire generală asupra situației economice, social-politice a Moldovei în secolul al XII-lea până la începutul sec. al XIII-lea, cu un scurt istoric al arhivelor, importanța lor, material de lucru și ca izvor de documentare; II. Informații privind istoria arhivelor moldovenești în sec. XIV–XVII după documentele vremii, privind probleme ca: crearea, păstrarea, nomenclatura documentelor, cauzele care au dus la distrugerea lor.

² Universitatea București, Facultatea de Istorie, secția Arhivistică (1954–1969).

Este o încercare de scoatere în evidență a importanței documentelor în informațiile pe care le dau privind istoria arhivelor moldovenești din sec. XIV–XVII, instrumente prețioase în cunoașterea arhivelor feudale, în unele privințe fiind unicele surse de informare.

2) *Informații despre istoria arhivelor românești în documentele Țării Românești din secolul al XVI-lea* – Simona Odobescu-Păpurică (1955).

Cuprinde: păstrarea actelor și formarea arhivelor, vicisitudinile actelor (documente arse, pierdute prin jaf, furt, rupte), materialul actelor, nomenclatura actelor. În lucrare se cercetează documentele cu alegerea celor mai semnificative și bogate informații privind toate ramurile arhivisticii (arhivologia, arhivotehnica și arhiveconomia), pentru a avea o imagine din istoria arhivelor Țării Românești în veacul al XVI-lea.

3) *Despre dezvoltarea demografică și economică a orașului București în perioada 1739–1774 – văzut în documente și izvoare narative* – Ștefănescu Liviu (1956).

4) *Arhiva Agiei orașului București, de la Arhivele Statului din București (conspect arhivistic)* – Baumann Reghina (1957).

5) *Arhivele primăriei orașului București, până în 1677* – (Conspect arhivistic) – Fleșeru Maria (1957–1958).

Cuprinde scurt istoric al primăriei orașului București de-a lungul existenței sale, până în 1677; etapele în care s-a predat acest fond Arhivelor Statului, descrierea inventarelor, prezentarea fondului, anexe cu lista primarilor din anii 1866–1877, lista consilierilor municipali, dintre 1831–1877, numărul dosarelor existente în fiecare inventar și un număr de fișe întocmite după dosarele cercetate.

6) *Falsurile Hartieștilor. Lucrare de stat, dedicată de autoare fostului său profesor Sacerdoțeanu* – Neumann Ioana (1958).

7) *Correspondența „Alexandru Marghiloman” și „Panait Mușoiu” la secția de Manuscrise a Bibliotecii Centrale de Stat* (Conspect arhivistic) – Alexandra Balassan (1961).

8) *Condicile mănăstirii Govora* (Catalog arhivistic) – Bârliba Virgil (1961).

9) *Acte cu caracter normativ din secolul al XVIII-lea din Țara Românească* – Brescan Ana (1961).

10) *Istoricul așezământului și fondului arhivistic al mănăstirii „Dintr-un lemn”* – Ene Marcel (1961).

Cuprinde o scurtă retrospectivă a metodelor de descriere a manuscriselor și a primelor încercări în acest sens, istoricul mănăstirii „Dintr-un lemn”; fondul arhivistic, despre condicile de documente, descrierea manuscriselor, domeniul

mănăstirii (moșii, vii, livezi, prisăci, mori, robi etc.). Lucrarea este o încercare de descriere a unui fond arhivistic și prelucrarea datelor pe care acesta le conține, contribuind astfel la descifrarea unei probleme, neclarificate încă, la întregirea cunoștințelor despre trecut.

11) *Conservarea arhivelor particulare în Țara Românească și Moldova după legislație și acte, în perioada 1780–1830* – Stan Maria (1962).

12) *Fonduri arhivistice privind împroprietărirea țăranilor din România în secolul al XIX-lea, conservate la Arhivele Statului din București* (Conspect arhivistic) – Bănăseanu Cristina (1963).

Lucrarea cuprinde: studiu introductiv privind situația țăranimii și lupta antifeudală, până la revoluția de la 1848; emanciparea țăranilor din servituțile feudale și împroprietărirea lor, ca obiectiv al revoluției de la 1848; chestiunea agrară, după Convenția de la Balta Liman, până la 1864; reforma agrară din 1864; problema agrară și atitudinea partidelor politice (1864–1900); istoricul Ministerului Agriculturii și cuprinsul fondurilor Ministerului Agriculturii și Ministerului Afacerilor Interne.

Lucrarea prezintă informații privind cererile țăranilor pentru pământ, modul de aplicare a legii rurale din 1864, rezultatele reale ale acestei legi; continuarea nemulțumirilor în rândul țăranimii, din cauza lipsei scute de pământ etc.

13) *Condicile mănăstirilor Arnota și Hurez de la Arhivele Statului din București* – Dinică Valeriu (1963).

14) *Conspect arhivistic al mănăstirii Cotroceni* – Sârbu I. Cornel (1964).

15) *Condicile mănăstirii „Dintr-un lemn” de la Arhivele Statului din București* (Catalog arhivistic) – Tătut Constanța (1964).

Lucrarea are două părți: introducerea (cu sublinierea importanței pe care o au izvoarele istoriei pentru cercetarea în domeniul istoriei; lucrările arhivistice – necesitatea și importanța alcătuirii lor – ; catalogul arhivistic de documente și manuscrise; informații despre cataloagele de documente și manuscrise întocmite de noi; condicile de documente în genere și analiza conținutului condicilor mănăstirii „Dintr-un lemn”) și descrierea condicilor.

16) *Semele domnilor nedinaști, Despot-vodă și Gaspar Gratiani, în comparație cu stema Moldovei* – Dumitrescu I. Mircea Enil (1965).

17) *Condicile mănăstirii Argeș* (catalog arhivistic) – Vărăceanu Ion (1965). Cuprinde: prezentarea cronologică și pe probleme, privind mișcarea arhivistică din România; importanța și rolul cataloagelor; activitatea de publicare a cataloagelor; istoricul mănăstirii; prezentarea și descrierea condicilor mănăstirii.

Este subliniată importanța cataloagelor arhivistice și faptul că sunt cele mai complete lucrări ce relevă aspecte inedite, că fac legătura cu practica și au o importanță utilitară pentru munca arhivistică, precum și importanța lor istorică.

18) *Sigiliile cancelariei domnești a Moldovei între anii 1711–1821* – Rădulescu I. Gabriela (1966).

19) *Formularul diplomatic al actelor particulare din Moldova* (sec. XIV–XVII) – Sacueru Cornelia (1966).

20) *Arenga și documentele cancelariei Țării Românești* – Adam Marieta (1967).

21) *Circulația monetară în Țara Românească și Moldova în sec. al XV-lea* – Bieltz Lucia (1967). Se ocupă de clasificarea tipurilor monetare ținând seama, atât de emisiuni, cât și de tipurile monedelor.

22) *Cancelaria Țării Românești între anii 1716–1821, structură și funcții, lista scriitorilor de documente* – Ciuleanu Zoica (1967).

23) *Arenga în documentele de cancelarie din Moldova* – Niculescu Zina (1967).

24) *Sever Zotta ca arhivist* – Scarabeț Livia (1968)

25) *Activitatea arhivistică a lui Gheorghe Asachi, C-tin D. Aricescu și Franz Zimmermann* – Hagiu Iulia (1969).

Sistemul de prezentare este identic pentru cei trei arhiviști: viața și opera fiecăruia pe scurt, mai pe larg fiind prezentată activitatea arhivistică, recurgerea la documente inedite, în special pentru C. D. Aricescu.

26) *Sigiliile domnilor din Țara Românească în secolul al XVIII-lea* – Săraru I. Ecaterina (1969).

Realizează o repartizare și descriere a sigiliilor domnești din secolul al XVIII-lea (ele provin de la 20 domni, cu 33 domnii care au folosit 46 tipuri sigilare).

Contribuția lui Aurelian Sacerdoțeanu în domeniul științelor auxiliare ale istoriei

CRISTINA RADU

Considerăm oportun să începem prezentarea contribuției lui Aurelian Sacerdoțeanu în domeniul științelor auxiliare ale istoriei cu lucrările generale. În cadrul acestor lucrări privind domeniul științelor auxiliare (ca de altfel pe întreg parcursul lucrării), materialul va fi structurat de la general la particular, respectiv de la cursuri și materiale de popularizare a domeniului, la articole cu contribuții științifice.

Aurelian Sacerdoțeanu a făcut o prezentare a științelor auxiliare ale istoriei în articolul cu același nume susținut la lecția de deschidere a cursului de diplomatică la Școala de Arhivistică, ținută la 3 decembrie 1929¹. În introducerea făcută, Aurelian Sacerdoțeanu ne prezintă Școala de Arhivistică și scopurile ei. În școală „(...) se urmărește studierea și conservarea materialului documentar, care este izvorul informativ cel mai prețios al istoriei. (...). Cu alte cuvinte, materialul este izvorul istoric sub orice formă, metoda de lucru este căutarea, studierea și punerea lui în circulație după norme generale și bine stabilite, iar scopul este de a furniza istoricului informația sigură de care are nevoie pentru tragerea concluziilor imuabile”.

Tot în introducere Aurelian Sacerdoțeanu clarifică și *sensul termenului* „auxiliar” în „științele auxiliare ale istoriei”: „Termenul cu care le amintesc să nu surprindă: auxiliar nu are nimic deficient în el. Științele auxiliare sau ajutoare ale istoriei sunt baza ei însăși”.

În partea a doua a lecției de deschidere a cursului de diplomatică, intitulată de Aurelian Sacerdoțeanu: „Istoria și științele auxiliare”, autorul a procedat la o împărțire a științelor folosite de istorie în două categorii: „minore” și „majore”.

¹ Publicată în „*Îndrumări în cercetările istorice*”, partea a II-a, București, 1945 și în *Științele auxiliare ale istoriei*, București, 1940, și în „*Raze de lumină*”, X (1938), p. 302 – 308.

Cele majore sunt: geografia, arheologia, geologia, filologia, antropologia, sociologia, dreptul, filozofia. Științele minore sunt: arhivistica, paleografia, diplomatica, grafologia, cronologia, sigilografia, heraldica, numismatica, medalistica, genealogia, epigrafia, bibliografia. Diferența dintre științele majore și minore este „că la cele dintâi mergem spre a le împrumuta concluziile certe, fiindu-ne indiferent procedeul elaborării lor, iar de celelalte ne servim noi înșine spre a determina concluzia care ne trebuie prin însuși procedeul lor de lucru”². Fiecare dintre aceste științe este caracterizată succint. Dat fiind specificul lucrării am selectat caracterizările făcute de profesorul Sacerdoțeanu științelor minore.

„Arhivistica (de la *arcivum*, *archivum*, *archivium*) se ocupă cu studiul și organizarea arhivelor (publice sau private), adică depozitele de acte privitoare la o persoană, o familie, o instituție sau un ținut. În sens propriu, arhivistica se ocupă cu ordonarea arhivelor, dând fiecărei piese arhivistice un număr de ordine, relevându-i data, obiectul și clasificând-o (...). Toate acestea se fac în vederea folosirii cât mai ușoare de către cercetător”³.

„Paleografia (scriere veche) este disciplină esențială care își fundează lucrarea pe documente inedite. Foarte apreciată în toate timpurile, azi devine necesară oricui”⁴. Obiectul paleografiei este descifrarea scrisului vechi. „Paleograful trebuie să cunoască materialul pe care s’a scris, cu ce s’a scris (cerneala), instrumentul cu care s’a scris (stilus, calamus, canna). După aceea cum s’a scris (alfabetul și forma): majuscul, în capitale (*scriptura monumentalis*), cursiv, uncial (rond sau pătrat de proporții mari); minuscul, în cursiv (scris repede) ori diferite forme naționale, și minuscul figurat, semiuncial și uncial.

După forma scrisului se pune problema cetirii exacte, delegând abreviațiunile (...) determinând punctuația, observând corecturile, ținând seama de accente și luând luarea aminte a cifrelor și notațiilor muzicale din texte”⁵.

„Diplomatica (diploma, îndoit în două, a îndoii) are ca obiect să determine dacă documentele sunt autentice sau false, zice Breslau. În adevăr, obiectul său este critica izvoarelor diplomatice ale istoriei (...) se referă la toate piesele (documentele) scrise, cu conținut și sens istoric”⁶.

„Diplomatistul (...) trebuie să știe: 1. autorul (emitentul), cel care face acțiunea, 2. destinatarul, către cine se îndreaptă acțiunea, 3. cine a fost însărcinat cu redactarea actului, 4. cine l-a redactat în realitate, și 5 cine l-a scris (scriitorul, diacul, scribul)”⁷.

² Aurelian Sacerdoțeanu, *Științele auxiliare ale istoriei*, p. 10.

³ *Ibidem*, p. 12.

⁴ *Ibidem*, p. 13

⁵ *Ibidem*, p. 13

⁶ *Ibidem*, p. 14

⁷ *Ibidem*.

Diplomatistul urmărește în cercetarea documentului forma în care este scris și caracteristicile presei documentare (diplomatice) care sunt: „1. externe: materialul, forma, semnele de validare, scrisul, cerneala; și 2. interne: limba, cuprinsul și formulele (...)”⁸.

O altă știință „minoră” este grafologia, „știința scrisului sub toate aspectele”⁹. Diferențierea ei de paleografie se face prin faptul că grafologia „caută să explice sensul scrisului și motivele alterării. Ea apelează întotdeauna la laborator”¹⁰.

„Cronologia (cronos, timp) studiază diferitele forme în care s-a măsurat timpul. Ea are în vedere erele (...), perioadele (...) anii, sărbătorile, etc. Scopul preincipal e de a transforma orice sistem în ani ușor de orientat, în raport cu era noastră, înainte și după Hristos” (...)”¹¹.

„Sigilografia (sigillum) sau sfragistica (sfragis sigil) se ocupă cu studiul metodic al pecetilor. Ea observă tipul sau reprezentarea (efigia de pe pecete, (...), legenda sau inscripția (...), mărimea (...), forma (...) și modul de aplicare (...)”¹².

„Heraldica (heraldus, herald) este știința blazoanelor. Ea se ocupă de stemele ținuturilor, orașelor, familiilor nobile, etc., cercetând semnele (...), devizele și ornamentele interioare și exterioare (...) pictate pe scutul cu arme sau armorial”¹³.

„Numismatica (latin, numisma, sau nomisma - monetă sau medalie) se ocupă cu studiul monetelor și al medaliilor. Cercetează materialul (metalul), efigia (...) și inscripția, cum și metoda de fabricare”¹⁴.

Medalistica, miniaturistica, epigrafia și bibliologia (cu termenii înrudiți: biblioteconomia, bibliofilia, bibliosofia, bibliomania, bibliomaniția), precum și bizantinologia, egiptologia, asiologia, sinologia sunt și ele caracterizate pe scurt în acest articol privind științele auxiliare ale istoriei¹⁵.

În încheierea acestui articol Aurelian Sacerdoțeanu a prezentat formele de cercetare ale istoriei, precum și caracterul ei.

În domeniul lucrărilor generale despre științele auxiliare ale istoriei, poate cea mai importantă contribuție adusă de Aurelian Sacerdoțeanu este cursul său, apărut în două volume și intitulat chiar „Științele auxiliare ale istoriei”. Întrucât

⁸ *Ibidem*

⁹ *Ibidem*, p. 15.

¹⁰ *Ibidem*

¹¹ *Ibidem*

¹² *Ibidem*

¹³ *Ibidem*

¹⁴ *Ibidem*, p. 16

¹⁵ *Ibidem*, p. 16 – 17

sunt mai multe variante ale acestui curs, m-am oprit la prezentarea celor mai recente (și implicit) cele mai complete; pentru partea întâi la ediția din anul 1963 și pentru partea a doua, la varianta din 1958 – 1959.

Întrucât lucrarea de față urmărește contribuția lui Aurelian Sacerdoțeanu în domeniul științelor auxiliare și nu este deci destinată studiului acestui domeniu, voi face doar o trecere în revistă a cuprinsului fiecărei părți, prezentând mai detaliat definițiile acelor ramuri ale științelor auxiliare în care contribuția lui Aurelian Sacerdoțeanu a fost majoră.

Iată, în mare, cuprinsul primei părți a cursului de științe auxiliare ale istoriei; este structurat în 13 capitole. Primul capitol este intitulat „Științele auxiliare ale istoriei”. Cuprinde informarea directă, informarea specială (cu subcapitolele: mijloacele de informare, bibliologia, arheologia, muzeografia, arhivistica). Din informarea directă fac parte: epigrafia, paleografia, papirologia, metrologia, numismatica, cronologia tehnică, sigilografia sau sfragistica, heraldica, miniaturistica, diplomatica, critica textelor, filologia (lingvistica, etimologia, onomastica, arheografia). Capitolul al doilea se referă la informarea generală indirectă și are ca subcapitole: istoriografia, istorii universale (individuale sau în colaborare), istorii naționale. Capitolul trei este destinat izvoarelor istoriei, clasificării lor și publicațiilor de izvoare. Al patrulea capitol este bibliologia, capitolul cinci – istoria cărții –, capitolul șase – istoria cărții (neredactat), capitolul șapte – din istoria bibliotecilor, capitolul opt – cataloage de bibliotecă –, capitolul nouă – bibliografia, capitolul zece – codicologia, capitolul unsprezece – arheologia (cu subcapitolele: arheologia preistorică, clasică sau antică, arheologia medievală precum și antropologia, geologie, geografie, etnologie, etnografie).

Capitolul paisprezece este destinat arhivisticii. Au rămas de asemenea neredactate capitolele doisprezece: muzeografia și treisprezece – tehnologia muzeografică.

Aurelian Sacerdoțeanu a explicat în introducerea făcută acestui curs rațiunea care a stat la baza structurării în acest fel a materialului: „Noi însă nu trebuie să ne limităm în acest curs numai la indicarea unor noțiuni pentru fiecare dintre aceste științe – auxiliare –, a căror singură enumerare ar fi prea lungă, ci să le privim dinamic și în succesiunea lor logică pe care ne-o impune scopul acestui curs, adică: să fim în măsură a alcătui o lucrare a istoriei. Ca atare, întreaga desfășurare a cursului va urma însuși drumul ce trebuie parcurs spre îndeplinirea țelului”¹⁶. Urmărind această logică de organizare, științele sunt caracterizate succint: bibliologia ne arată calea cum trebuie să lucrăm; arhivistica are sarcina să ne dezvăluie tainele ascunse în monumentele scrise în interes

¹⁶ Aurelian Sacerdoțeanu, *Curs de științe auxiliare ale istoriei*, I, pag. 2–3.

juridic imediat, cu ajutorul cărora introducem istoria sinceră a vremurilor care le-au produs, paleografia ne ajută să citim documentele scrise pe materiale mai puțin rezistente, metrologia ne ajută să cunoaștem unitățile de măsură de tot felul, pornind de la etalonul respectiv, numismatica se ocupă cu studiul monedelor care au circulat în trecut și circulă încă (este importantă pentru că necunoscând corelația valorică a mărfurilor sau produsele muncii omenești nu putem scrie istoria economică adevărată), cronologia ajută la coordonarea sistemului de datare a izvorului cu sistemul nostru de datare, diplomatica (critica diplomatică) împreună cu paleografia și filologia stabilesc data unui document nedatat, sigilografia se ocupă cu studiul sigiliilor și pecetilor din toate timpurile și din toate locurile, heraldica descrie și interpretează semnele simbol ce diferențiază unele de altele stemele și emblemele, genealogia indică ordinea succesiunii nașterilor în același neam sau familie precum și deosebirea rudeniilor între ele¹⁷.

Partea a doua a cursului se referă la „ (...) informarea indirectă, adică ne vom însuși acele discipline care ne vor ajuta să satisfacem culegerea materialului, critica lui din punctul de vedere al autenticității și veridicității lui”¹⁸.

Iată ce cuprinde partea a doua a cursului de științe auxiliare ale istoriei, varianta din 1958 – 1959. Materialul este structurat tot în treisprezece mari capitole, fiecare cu subcapitolele sale. Capitolele unu-epigrafia, cuprinde: scrisul, alfabetul, materia inscripțiilor, siglele și abrevierile, accentele, punctele de despărțire, datarea inscripțiilor, editarea inscripțiilor. Capitolele doi, paleografia, are ca subcapitole: materia de scris, formatul scrierilor, instrumente cu care s-a scris, materia pe care s-a scris, scrierea, abrevierile, notele tironiene, suspensia, contracția, suscrierea, literele închise, monogramele) numele sacre sau mistice, telegrama, datarea manuscriselor. Capitolul trei, metrologia, cuprinde: măsurile în orânduirea sclavagistă și feudală, sistemul metric și zecimal, măsurile la romani. Capitolul patru este destinat numismaticii; are ca subcapitole monedele la greci, la romani, în orânduirea feudală, monedele și sistemul actual. Capitolul cinci, cronologia, cu subcapitolele: calendarul, elementele cronologice; capitolul șase sigilografia cu: sigiliul ca dovadă de autenticitate și integritate, ca semn de validare a actelor, răspândirea sigiliului; sigiliul drept mărturie; materia, dimensiunea, forma, culoarea, tipurile sigiliilor; sigiliul simplu și sigiliul dublu; contrasigiliul: sigilii împărțite, subsigiliul; sigilii multiple, sigiliul de transfer; fixarea, aplicarea, legenda sigiliului; păstrarea tiparului sigiliului; taxele sigilare; sigilii autentice și neautentice: falsurile sigilare, descrierea sigiliului; conservarea,

¹⁷ *Ibidem*

¹⁸ *Ibidem*, p. 4.

restaurarea sigiliilor; arta gravării sigiliilor. Capitolul șapte, heraldica, cuprinde: blazonul sau stema; clasificarea blazoanelor; scutul; împărțirea și reîmpărțirea scutului; smalturile și specificarea lor; figurile heraldice; brizuri; ornamentele blazonului; reguli heraldice. Capitolul opt, genealogia, se referă la: definiția și scopul genealogiei, istoria ei, lucrările genealogice și destinația lor, izvoarele genealogice, tabelele genealogice, terminologia înrudirilor. Capitolul nouă, diplomatica, cuprinde: definiția și scopul diplomatiei, diplomatica generală și specială, tehnica diplomatică. Capitolele zece, unsprezece, doisprezece sunt constituite din filologia, critica textelor și respectiv arheologia. Cursul se încheie cu cel de-al treisprezecelea capitol, și anume: compunerea unui studiu de istorie¹⁹.

Într-o altă lucrare cu caracter general²⁰, Aurelian Sacerdoțeanu prezintă sarcinile științelor auxiliare ale istoriei, „care sunt constituite din toate științele posibile să fie înregistrate în repertoriul culturii umane”²¹. Stăpânirea lor îi este indispensabilă istoricului pentru descifrarea, interpretarea critică a izvoarelor istorice: „Metoda și mijloacele de lucru ale istoricului cer multe cunoștințe și practică îndelungată, ca într-un laborator de științe exacte. În mare parte, acestea se capătă prin însușirea metodelor și practicii științelor auxiliare ale istoriei”²². În viziunea lui Aurelian Sacerdoțeanu „specialiștii în științele auxiliare ale istoriei, ca formație, nu se deosebesc într-un nimic de istorici. Singura deosebire constă în faptul că în loc să elaboreze sinteze de istorie, își mărginesc câmpul de activitate la un sector a cărui cunoaștere o adâncesc ca specialiști”²³.

Aurelian Sacerdoțeanu împarte științele auxiliare ale istoriei în majore și minore²⁴. Informațiile sigure și concluziile sunt furnizate istoricului de științele majore (geografie, geologie, lingvistică, paleontologie, etnografie, sociologie, drept, psihologie, statistica istorică, demografie), iar în interpretarea și adunarea izvoarelor istoricului este ajutat de științele minore (epografia, paleografia, bibliologia, codicologia, cronologia, heraldica, sigilografia, metrologia, numismatica, diplomatica, arhivistica). Între aceste științe există o interdependență, ele sunt strâns legate una de alta; într-o notă de subsol a acestui articol Aurelian Sacerdoțeanu spune că „nu văd rațiunea de a despărți heraldica de sigilografie, că fără ea nu este posibil să se facă o cercetare heraldică serioasă”²⁵.

¹⁹ *Ibidem*

²⁰ Aurelian Sacerdoțeanu, *Sarcinile științelor auxiliare ale istoriei*, R.A., nr. 1 1966, p. 17 – 46.

²¹ *Ibidem*, p. 17

²² *Ibidem*, p. 17

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, p. 19

²⁵ *Ibidem*, p. 23

În finalul articolului, autorul se întreabă la ce servesc toate aceste științe auxiliare, răspunsul fiind acela că „cel care le cunoaște și le mănuieste poate realiza opera ce și-a pus în gând să alcătuiască și să aducă astfel o contribuție nouă în istorie”²⁶. Scopul final al cultivării științelor auxiliare ale istoriei, în ultima analiză, se rezumă la publicarea științifică a izvoarelor istorice. Cu toate acestea, sarcinile lor nu se opresc aici. (...). Deci, mai întâi trebuie asigurată formarea cadrelor și existența instrumentelor de lucru necesare acestei formări. Acestea sunt sarcinile actuale ale științelor auxiliare ale istoriei”²⁷. Prin prisma întregii activități desfășurată de profesorul Aurelian Sacerdoțeanu, putem spune că el a rămas credincios întreaga sa viață acestui crez exprimat în articolul din 1966: a publicat nenumărate izvoare istorice²⁸ și a elaborat cursuri și articole necesare formării specialiștilor în domeniul științelor auxiliare ale istoriei.

Arheografia

Folosind criteriul alfabetic în ordonarea științelor auxiliare ale istoriei, prima știință în care Aurelian Sacerdoțeanu își aduce contribuția este arheografia. În acest domeniu Aurelian Sacerdoțeanu a publicat mai multe articole, mare parte din ele găsindu-și loc în prezentarea ce urmează. Aurelian Sacerdoțeanu nu a consacrat arheografiei un curs separat, însă ample expuneri asupra ei se găsesc în cursul de științe auxiliare ale istoriei.

Aurelian Sacerdoțeanu surprinde problemele actuale ale arheografiei noastre în articolul cu același nume apărut în anul 1958²⁹. Autorul deplânge greutățile pe care le întâmpină istoricii în elaborarea studiilor lor „faptul că izvoarele pe care se întemeiază nu sunt publicate în ediții științifice”³⁰. „Problemele capitale ale istoriei noastre (...) au format obiectul unor cercetări sporadice și meritorii, dar ele au rămas prea puține și nu au determinat o recunoaștere generală”. Nu se poate concepe o îmbunătățire a muncii editoriale dacă nu se folosește truda sau experiența editorilor precedenți, pozitivă sau negativă, căci și aceasta învață”³¹. La noi, a porni la lucru în această privință este greu. Noi nu avem, după cum cu amar observa Aurelian Sacerdoțeanu, o bibliografie istorică critică, o expunere critică a istoriografiei românești, nu avem cataloage de manuscrise, ghiduri și inventare de arhive și de muzee. Autorul consideră că toate aceste lipsuri se datorează absenței coordonării muncii și ignorării principiilor stabilitate de arheografie.

²⁶ *Ibidem*, p. 45 – 46.

²⁷ *Ibidem*, p. 40.

²⁸ A se vedea *Bibliografia operei lui Aurelian Sacerdoțeanu* în prezentul volum.

²⁹ Aurelian Sacerdoțeanu, *Problemele actuale ale arheografiei noastre*, în R.A., nr. 1, 1958, p. 28 – 38.

³⁰ *Ibidem*, p. 22.

³¹ *Ibidem*, p. 22 – 23.

Aurelian Sacerdoțeanu enumera, în continuare, principiile ce trebuiesc respectate de un arheograf metodic; el trebuie să-și dea seama de importanța cunoașterii tuturor documentelor, despre valoarea lor categorică și relativă, de necesitatea selectării lor, el trebuie să stăpânească bine istoriografia problemei. Dacă toate aceste lucruri sunt îndeplinite, el poate trece la etapa a doua a muncii sale, la critica de proveniență, la transcrierea adecvată a textului și colaționarea lui, la critica de autenticitate și veracitate, la comentariile strict necesare. În sfârșit, lucrarea pe care el o prezintă cititorului trebuie să corespundă interelor acestuia; să fie clară, omogenă, unitară și ușor de consultat.

În finalul articolului, Aurelian Sacerdoțeanu face recomandarea ca termenii tehnici specifici arheografiei să fie cunoscuți și folosiți într-un mod corespunzător: „Arheografia își are și ea termenii săi tehnici și este bine să fie folosiți după recomandările ei. Creem astfel un limbaj comun de înțelegere”³².

Dacă în articolul anterior Aurelian Sacerdoțeanu sublinia principiile pe care trebuie să le respecte un arheograf atunci când realizează o lucrare, în articolul următor³³ el aduce lămuriri asupra „materiei prime” cu care lucrează arheograful, asupra izvoarelor istorice. Iată, rezumat de autorul însuși, care este scopul urmărit prin redactarea acestui articol: „Vom căuta, pe cât ne va fi posibil și ne va fi îngăduit care sunt aceste izvoare, unde se află și cum sunt prezentate. Este de la sine înțeles că, în cadrul în care ne propunem să facem o astfel de prezentare, nu poate fi vorba de o expunere integrală și de amănunt, ci numai de o călăuză normativă”³⁴.

Iată ce cuprinde acest articol: debutează cu un îndreptar pentru cunoașterea izvoarelor istoriei românilor, lămurește în continuare ce este izvor istoric, care sunt forma, proveniența și cuprinsul izvoarelor istoriei. Se argumentează necesitatea cunoașterii izvoarelor istorice, se prezintă metoda de cercetare și de lucru. Aurelian Sacerdoțeanu sublinia în acest sens importanța diviziunii muncii și nevoia pregătirii tehnice, faptul că se impune cunoașterea materialului istoric. Autorul prezintă o clasificare a studiilor de istorie românească, apoi a făcut o trecere în revistă a izvoarelor istoriei naționale: scriitorii, actele diplomatice, scrisorile, legile, călătoriile, rapoartele diplomatice, inscripțiile, monetele, listele de magistrați, pomelnicele și genealogiile, iconografie, monumentele arheologice, limba și folclorul, bibliografiile, manualele.

În încheierea acestui articol³⁵, Aurelian Sacerdoțeanu arăta principalele lucruri definitorii pentru formarea cercetătorului istoric: cercetarea bibliotecilor, arhivelor, critica izvoarelor.

³⁴ *Ibidem*, p. 38.

³⁵ Articolul lărgeste cadrul pe care Aurelian Sacerdoțeanu l-a expus în *Ceva despre un Corpus al izvoarelor istoriei Românilor*, București, 1940 (extras din R.A., IV, 1940). A constituit lecția de deschidere a cursului de diplomatică la Școala de Arhivistică, ținută la 20 noiembrie 1934.

Continuând seria articolelor în ajutorul celor care activează în domeniul arheografiei, după ce a precizat care sunt principiile ce trebuiesc respectate pentru alcătuirea unei lucrări, după ce a făcut o prezentare a materialului (izvoarelor istorice), iată că Aurelian Sacerdoțeanu ridică și problema transcrierii documentelor românești. Autorul subliniază în articol³⁶ că transcrierea textelor românești chirilice este una dintre cele mai grele probleme care s-au ridicat științei românești, ea a fost rezolvată de „fiecare om de știință după cum a crezut de cuviință, și nici un sistem preconizat de unul, nu a satisfăcut exigențele altuia”³⁷, după cum observa, nu fără o ușoară ironie, Aurelian Sacerdoțeanu.

Autorul explică oarecum aceste diferențe între modalitățile de transcriere prin faptul că este dificil de transcris semnele grafice chirilice în semne corespunzătoare latinești: unele „au o oarecare valoare fonetică în slavonește și, probabil, una foarte redusă în românește”³⁸.

Autorul sublinia importanța descrierii actului, în special pentru copia de depozit sunt necesare mai multe elemente: descrierea actului pe scurt, descrierea semnăturilor și pecetilor în așa fel încât cercetătorul să poată avea toate elementele necesare unei comparații. Aurelian Sacerdoțeanu compară responsabilitatea colationarului celui care face colationarea cu răspunderea morală a unui preot care oficiază într-un altar sacru. Un bun arheograf trebuie să urmărească lectura cu grijă, fără grabă, să judece orice text confuz, să înțeleagă orice cuvânt și să compare orice semn grafic întâlnit, doar astfel putând evita transcrierile neconforme cu textul. Aurelian Sacerdoțeanu încheie articolul cu o invitație adresată colegilor săi: „Dacă observațiile de mai sus sunt drepte și dacă ele răspund unei nevoi a cercetărilor noastre, cred că e cazul să fie discutate și pus în practică aceea ce se va găsi util. Ar fi frumos să le văd dezbătute, completate și aplicate”³⁹.

O problemă cu care se confruntă cei care repun în circulație documentele istorice este și aceea a ortografierii onomasticelor și toponimelor noastre istorice. Aurelian Sacerdoțeanu dedică acestei probleme un articol⁴⁰, în care precizează că în edițiile textelor se va păstra forma originalului, dar se va folosi forma actuală în traduceri sau în studii. El își exprimă dorința de a vedea o unificare în acest sens și în literatura noastră istorică, iar după ce această problemă se va pune la punct se poate rezolva și problema bibliografierii autorilor clasici, medievali și umaniști, „care la noi de asemenea plutește în vag”. Sacerdoțeanu revine după numai un an asupra problemei toponimelor, în 1942, într-un articol⁴¹

³⁶ Aurelian Sacerdoțeanu, *Transcrierea documentelor românești*, în R.A., VII, nr. 1 (1946), p. 1 – 9.

³⁷ *Ibidem*, p. 1.

³⁸ *Ibidem*

³⁹ *Ibidem*, p. 9

⁴⁰ Aurelian Sacerdoțeanu, *Ortografia onomasticelor și toponimelor istorice*, Hrisovul, I, 1941, p. 440 – 441.

⁴¹ *Idem*, *Problema toponimelor noastre*, în Hrisovul, II (1942), p. 219 – 224.

cauzat de niște propuneri făcute pentru a schimba unele nume: „Într-o publicație oficială văd cu surprindere că se propun schimbări de nume extraordinare, deocamdată pentru Basarabia, Bucovina, Transilvania, Dobrogea (...) care urmează să fie puse în vigoare pe data de 1 aprilie 1943”⁴². Autorul reproduce schimbările de nume propuse pentru aceste regiuni și observă lipsa unei consecvențe, ba chiar a unei logici a acestei schimbări: nu se elimină numele de origine străină, nu se face unificarea fonetică, se revine doar variabil la nume antice, etc. Aurelian Sacerdoțeanu este împotriva acestor schimbări și datorită faptului că izvoarele informatice toponimice, în lipsa altor izvoare, rămân singurul element probatoriu demn de a mai fi luat în considerație.

Din articolele prezentate anterior se poate desprinde cu ușurință contribuția adusă de Aurelian Sacerdoțeanu în arheografie; el a susținut cu tărie necesitatea punerii în circulație a izvoarelor istorice prin alcătuirea de ediții urmând principii bine stabilite, pe care le-a enunțat, a pledat pentru adoptarea unui sistem unic de transcriere a documentelor (a și propus unul), a subliniat principalele lucrări pe care trebuie să le aibă în vedere cel care colaționează documentele. Dar contribuția sa în domeniul arheografiei nu s-a limitat doar la simpla enumerare teoretică, Aurelian Sacerdoțeanu aplicând în activitatea sa ceea ce prezentase în articole. Iată în continuare, spre exemplificare, două dintre articolele sale; „Colecția – Hurmuzaki”⁴³ și „Din arhiva mănăstirii Cozia”⁴⁴.

Colecția Hurmuzaki, născută dintr-o „pasiune răsărită pe neașteptate și urmărită cu stăruință o viață întreagă”⁴⁵, cuprinde documente referitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, documente referitoare la istoria noastră politică din cele mai vechi timpuri și până la domniile regulamentare. Aurelian Sacerdoțeanu subliniază în începutul articolului său importanța pe care o prezintă publicarea acestei colecții: „Istoria se scrie numai pe bază de izvoare. Lucrul acesta este atât de firesc încât se poate spune că acolo unde lipsesc izvoarele istorice nu există nici istorie”⁴⁶. Autorul face o succintă trecere în revistă a istoricului colecției, care reprezintă astăzi cel mai important (și prin cantitate) repertoriu de acte și documente referitoare la istoria politică a românilor. Varianta publicată ca colecție „Hurmuzaki” cuprinde materialul documentar referitor la istoria poporului român. Ea urma să fie completată, după cum precizează Aurelian Sacerdoțeanu, cu toate documentele care privesc istoria patriei noastre, însă doar acelea care au caracter diplomatic, înlăturându-se izvoarele narrative, care ar putea intra într-o eventuală *Scriptores*. Autorul este

⁴² *Ibidem*, p. 219.

⁴³ Aurelian Sacerdoțeanu, *Colecția Hurmuzaki*, în R.A. XI, VI, vol. XXI, 1969, nr. 2, p. 31 – 57.

⁴⁴ *Idem*, *Din arhiva mănăstirii Cozia*, în Hrisovul, VI, 1946, p. 65 – 104.

⁴⁵ *Idem*, Hurmuzaki, R.A., XLVI, vol. XXI, nr. 2, p. 32.

⁴⁶ Aurelian Sacerdoțeanu, *Colecția Hurmuzaki*, în R.A., XLVI, vol. XXI, 1969, nr. 2, p. 32.

conștient de lipsurile pe care le prezintă această variantă publicată, care prezintă dificultăți la consultare, pentru evitarea cărora se impune publicarea unei lucrări de înlesnire. În ciuda acestor deficiențe, editarea colecției reprezintă un succes. „Prin numărul mare de editori și colaboratori români și străini (...) se poate spune că suntem în fața unei colaborări internaționale, care face cinste celor care au inițiat-o. Astfel Colecția Hurmuzaki reprezintă nu numai o colecție de documente externe privitoare la istoria națională a românilor, ci și un exemplu de internaționalism arhivistic pentru care militează astăzi arhivistica mondială”⁴⁷.

Într-un alt articol⁴⁸ Aurelian Sacerdoțeanu restituia specialiștilor și publicului larg o serie de documente păstrate în arhiva mănăstirii Cozia. Iată, cu înseși cuvintele autorului, ideea care a stat la baza structurii lor, precum și scopul urmărit prin publicare: (...) într-o parcurgere fugară a întregului se pot desprinde unele chestiuni, care apar dintr-o dată sub un aspect deosebit. Nu am putut rezista ispitei de a nu le culege și grupa, pe cele mai vechi, sub anumite idei scoase din însuși cuprinsul lor. Am căutat totuși să pun în lumină mai multe elemente lexicale, folositoare cunoașterii materiilor care formează una din preocupările noastre constante: științele auxiliare ale istoriei⁴⁹. Pentru cei interesați, prezint în continuare cuprinsul acestei restituiri de documente: 1. Titularul lui Mircea cel Bătrân; 2. Slobozia Căărăeni; 3. Cnezi fugiți în Țara Ungurească; 4. Un privilegiu comercial unguresc; 5. Fabrica de hârtie a lui Matei Basarab; 6. O desmoștenire la 1645; 7. Scoaterea din egumenie; 8. Cum se obținea dreptatea la 1917; 9. Meșteri în lemn; 10. Răscumpărarea de țigancă; 11. Tigani tăietori de sare; 12. Exploatarea aurului de țigani rudari; 13. Inventare mănăstirești”.

CRONOLOGIE

În domeniul cronologiei contribuția lui Aurelian Sacerdoțeanu se desfășoară pe două coordonate: didactic și științific. A predat cursul de cronologie, a editat un curs (datat 1946–1947) și a scris articole.

Iată ce preciza Aurelian Sacerdoțeanu cu privire la cursul de cronologie într-un articol⁵⁰ publicat la 1941: „Cronologia s-a introdus în 1939. Cursul a fost predat de profesorul Aurelian Sacerdoțeanu, cu începere efectivă de la 25 Octombrie 1939, la anul II, în 1940 a trecut la anul I. De fapt a fost predat de același, în mod regulat la diplomatică, încă din 1928”⁵¹. În lecția de deschidere⁵²

⁴⁷ *Ibidem*, p. 57.

⁴⁸ Aurelian Sacerdoțeanu, *Din arhiva mănăstirii Cozia*, în Hrisovul, VI, 1946, p. 65–104.

⁴⁹ *Idem*, p. 65.

⁵⁰ Aurelian Sacerdoțeanu, *Material documentar. Cursuri și programe școlare*, în H., 1941, I, p. 515.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² Aurelian Sacerdoțeanu, *Introducere în cronologie. Lecții de deschidere*, București, 1943, p. 19–57, în *Lucrările Școalei de Arhivistică*, nr. 2.

a cursului de cronologie la Școala de Arhivistică, ținută de la 16 decembrie 1942, Aurelian Sacerdoțeanu prezenta definiția și scopul cronologiei, istoria și datarea faptelor, cronologia tehnică, măsurarea timpului astăzi, concordanța datelor, apoi făcea o prezentare a manualelor de cronologie existente. Autorul realiza o trecere în revistă a începuturilor cronologiei, a bazelor cronologiei actuale și în trecut, a criteriilor de alcătuire a calendarului: astronomia și astrologia în slujba calendarului (calendarul egiptean, grecesc, roman), reforma iuliană și reforma gregoriană. Ultima parte a introducerii este rezervată datării actelor: erele, perioadele și ciclurile, începutul anului, datarea prin magistraturi, data de astăzi.

Aurelian Sacerdoțeanu prezintă pe scurt cuprinsul cursului de cronologie, care „(...) a devenit o disciplină auxiliară a istoriei având ca obiect studierea sistemelor diferite după care oamenii au măsurat și socotit timpul care trece și raportarea lor la sistemul după care ne orientăm noi acum. Numai datorită cronologiei critice vom putea să determinăm cât mai exact în timp datele istorice, scopul ei final”⁵³.

În cursul de cronologie se studia un istoric al calendarului cu reformele lui succesive care au căutat, după cum spunea Aurelian Sacerdoțeanu, să pună de acord numărul zilelor și anului cu rotația pământului în jurul soarelui, după știința noastră de astăzi, a soarelui deasupra pământului, în concepția veche. În curs se mai studiau sistemele de datare întrebuințate de oameni în diferite epoci și locuri.

În afara bazelor teoretice expuse de Aurelian Sacerdoțeanu în curs, contribuția sa în domeniul cronologiei s-a manifestat prin articolele publicate: „Liste de suverani”, în 1941, „La cronologia documentelor lui Mircea cel Bătrân pentru Cozia”, în 1943, „Începutul anului”⁵⁴, în 1946, „Începutul anului în Oltenia sub austrieci”⁵⁵, în 1946, toate publicate în Hrisovul. Voi prezenta în continuare două dintre aceste articole, și anume primele două.

În „Listele de suverani”⁵⁶, Aurelian Sacerdoțeanu precizează că a gândit articolul ca pe o lucrare strict practică, listele fiind alcătuite în sprijinul elevilor săi de la Școala de Arhivistică, datorită lipsei repertoriilor cronologice, mai ales cele pentru trecutul nostru și al vecinilor noștri. Deci, Aurelian Sacerdoțeanu publică liste de suverani din Imperiul Otoman, Imperiul Oriental, de la greci, români, bulgari, sârbi, unguri, polonezi și ruși. Autorul precizează că ar fi de dorit ca acestor instrumente de lucru să le fie adăugate și listele șefilor barbari din evul mediu sau ale tuturor conducătorilor localnici, precum și o listă a ierarhiilor bisericii și a marilor dregători, a sfinților și sărbătorilor prăznuite după calendarul nostru și al vecinilor.

⁵³ *Ibidem*, p. 19–20.

⁵⁴ Aurelian Sacerdoțeanu, *Începutul anului*, în Hrisovul, VI, 1946, p. 152.

⁵⁵ *Idem*, *Începutul anului în Oltenia sub austrieci*, în Hrisovul, VI, 1946, p. 152–153.

⁵⁶ *Idem*, *Liste de suverani*, în Hrisovul, I, nr. 1, 1941, p. 141–191.

Următorul articol⁵⁷ ilustrează coordonata științifică a activității lui Aurelian Sacerdoțeanu, nu mai este un articol destinat în primul rând elevilor, ci specialiștilor. Articol prin care el preciza data controversată a unui document emis de Mircea cel Bătrân: „Între documentele lui Mircea cel Bătrân s-au păstrat douăsprezece privitoare la mănăstirea Cozia. Dintre acestea numai unul s-a păstrat datat și în original, celelalte fiind copii, sau fără dată. Dintre cele păstrate în copii, două au aceeași dată”⁵⁸. După o analiză în care constată că greșeala aparține copistului care a completat data la fel la amândouă, Aurelian Sacerdoțeanu stabilește cu precizie data documentului în discuție „Deci documentul acesta nu poate fi decât din 1402–1403”⁵⁹.

Diplomatică

Contribuția lui Aurelian Sacerdoțeanu în diplomatică este, alături de arheografie și sigilografie, una dintre cele mai importante. Aurelian Sacerdoțeanu dedică acestui domeniu (poate cel de care s-a preocupat cel mai mult dintre toate științele auxiliare) un curs, nenumărate articole cu caracter didactic sau pur științific.

După cum spunea el însuși⁶⁰, cursul de diplomatică generală și românească „s-a introdus în 1925, prima oră efectivă fiind la 2 decembrie 1925. Cursul a fost predat de profesorul N. A. Constantinescu din 1925 până în mai 1929; a fost continuat în toamnă de Aurelian Sacerdoțeanu ca suplinitor (...) până la 1 mai 1931. De atunci, când a devenit titular, l-a continuat până azi, cu anul II, afară de anul 1939–1940, când a făcut diplomatică generală în anul I”.

În articolul „*Introducere în diplomatică*”⁶¹, ce a constituit lecția de deschidere a cursului de diplomatică la Școala de Arhivistică, ținută la 29 noiembrie 1930, Aurelian Sacerdoțeanu preciza obiectul cursului, precum și scopul urmărit prin predarea lui. Diplomatica, una dintre științele auxiliare ale istoriei, și nu cea mai neînsemnată, este știința care se ocupă cu studiul diplomelor și în general cu toate actele scrise, emaneate de la o autoritate sau o persoană și care au caracterul de unicatitate. Scopul său este de a determina dacă documentele istorice sunt autentice sau false, cu alte cuvinte de a critica izvoarele istorice diplomatice. Pentru a putea face acest lucru, diplomatul are nevoie de anumite cunoștințe generale (formează punctul de plecare al cercetării) și de cunoștințe speciale (îi dau motivațiile concluziilor sale)⁶².

⁵⁷ Idem, *La cronologia documentelor lui Mircea cel Bătrân pentru Cozia*, în Hrisovul, III, 1943, p. 126–129.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 126.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 129.

⁶⁰ Aurelian Sacerdoțeanu, *Material documentar. Cursuri și programe școlare*, Hrisovul, 1941, I, p. 515.

⁶¹ Idem, *Introducere în Diplomatică*, Hrisovul, I, 1941, p. 60–76.

⁶² *Ibidem*, p. 61–64.

În cadrul cunoștințelor generale, Aurelian Sacerdoțeanu preciza că diplomatul ar trebui să cunoască mai multe lucruri despre emitent și felul în care obișnuia să scrie actele de orice gen, să cunoască geneza actelor. După ce toate aceste elemente generale sunt cunoscute, poate trece la cercetarea documentului însuși: elementele externe (material, filigran, cerneală, scris, format, liniatură, semnele de validare, plierea etc.) și elementele interne, analiza lui prin care se fixează autenticitatea diplomatică, limba documentului, în ce formă e redactat, formulele documentului. Dacă nouă, celor de astăzi, aceste lucruri ne par atât de cunoscute (de la sine înțeles că aceste elemente se analizează în critica diplomatică), acest lucru se datorează în mare măsură și profesorului Sacerdoțeanu, ale cărui lucrări au ajutat mult la fundamentarea științifică a diplomatiei. Aurelian Sacerdoțeanu sublinia cu următoarele cuvinte necesitatea studierii diplomatiei: „Pentru noi preocuparea constantă față de document trebuie să fie o datorie de ordinul întâi. Pentru cele mai vechi sau mai interesante capitole ale istoriei, când izvoarele narrative nu există, sau când aproape că ne ignorează, numai informațiile diplomatice ne pot aduce lumini nebănuite. E de datoria noastră să nu le mai lăsăm ascunse în arhive, ci să le facem să circule cât mai neîntârziat. Dar această punere în circulație nu se mai face la întâmplare, ci așa cum ne cere critica modernă, critica diplomatică, adică bine studiate și în corpuri bine constituite. E obligația noastră, a tuturor”⁶³.

Aurelian Sacerdoțeanu a redactat cursul de diplomatică în mai multe ediții: 1947–1949, 1950, 1951–1952, 1953–1954, 1958–1959, 1961. Iată ce cuprinde varianta din 1962, rămasă în manuscris: critica empirică și izvoarele diplomatice în căutarea legilor științifice pentru critica textelor diplomatice; Mabillon și diplomatica; diplomatica, disciplină în învățământul universitar; dispute academice și manuale de diplomatică.

Despre diplomatică vorbește și în „Diplomatica specială”⁶⁴, manuscris dactilografiat din anul 1970. Astfel, diplomatica specială cercetează cum au ajuns actele sau documentele până la noi, încadrează documentele în anumite clasificări, studiază cum au luat naștere ele și cum au căpătat forma definitivă, cum se redactau. Diplomatica specială studiază locul și mediul documentelor: cancelariile, instituțiile și persoanele juridice care au produs documente în timpul activității lor.

O altă lucrare „metodică” în domeniul diplomatiei este articolul „*Regest*” și „*rezumat*”⁶⁵ publicat în 1944, în care Aurelian Sacerdoțeanu clarifică sensul acestor doi termeni științifici, insuficient (sau incorect) folosiți la acea dată. Acești doi termeni sunt utilizați frecvent în scrierile istorice, mai ales în publicațiile de documente, însă din cercetarea publicațiilor, Aurelian

⁶³ *Ibidem*, p. 76.

⁶⁴ DANIC, Fondul Aurelian Sacerdoțeanu, dosarul 599, 40 f.

⁶⁵ *Idem*, „*Regest*” și „*rezumat*”, în *Hrisovul*, IV, 1944, p. 100–111.

⁶⁶ DANIC, Fondul Aurelian Sacerdoțeanu, dosar 597, fila 34.

Sacerdoțeanu a constatat că termenii întrebuințați nu precizează nici o deosebire de tehnică. „Este necesar să facem o cercetare lexicală” precizează el⁶⁶, cercetare în urma căreia „(...) nu reiese o limpezire a sensului pe care îl au aceste cuvinte din punct de vedere diplomatic, mai ales în limba română”⁶⁷. După ce face analiza lexicală și în latina medievală, „(...) reiese cred limpede, că azi, *rezumat* înseamnă o prescurtare, oricare ar fi natura textului, iar *regestul*, tot un rezumat, dar unul special privind actele diplomatice, făcut însă după o anumită tehnică”. Aurelian Sacerdoțeanu face apoi o clarificare a sensului din perspectiva specialiștilor, diplomatiei și arhiviștii, urmată de opiniile sale asupra aceleiași probleme⁶⁸. „După noi *rezumatul* este o prescurtare a cuprinsului unui act făcută prin cuvintele editorului sau arhivistului. El are ca scop să pună în evidență acest cuprins cu ajutorul căruia poate fi clasat sau ordonat în arhivă sau relevat în publicistică”. „Regestul trebuie să cuprindă neapărat toate elementele cuprinsului, pe cât e posibil cât mai multe fragmente din textul original, inteligent legate între ele. El trebuie să fie însoțit de o bună informație istorică și de cât mai bogate informații diplomatice”.

În afara cursurilor și articolelor cu caracter „didactic”, în ajutorul celor care se pregăteau pentru domeniul diplomatiei, Aurelian Sacerdoțeanu are și articole destinate uzului specialiștilor, acestea încadrându-se pe cea de-a doua coordonată a contribuției adusă în domeniul diplomatiei (ca și a științelor auxiliare în general), cea științifică. Articolele ce vor fi prezentate în continuare, ilustrează acest lucru.

Într-un articol⁶⁹ apărut în 1943 Aurelian Sacerdoțeanu clarifica problema existenței sau inexistenței formularului în diplomatica românească. Ne lipsesc multe date pentru a putea cunoaște în amănunt practica din cancelariile timpurilor trecute. Bănuim pentru unele că vor fi fost aceleași norme pe care le întâlnim și azi în cazuri similare⁷⁰. Aurelian Sacerdoțeanu ajunge la concluzia fermă că formularul, „modelul pe care îl avea un grămatic sub ochi când redacta un act”⁷¹, a existat în cancelarii, chiar dacă nu ni s-au păstrat exemplare: în trecutul cancelariei noastre „găsim aceleași elemente, dar mai ales deosebirea dintre limba vorbită și cea oficială. Aceasta în primul rând ne obligă să credem în existența formularului și la noi (...)”⁷². Existența formularului mai târziu este certă, se poate dovedi acest lucru, ea a fost determinată de înmulțirea „chestiilor generale”, moment în care el a devenit inevitabil. „S-a mers încă mai departe

⁶⁶ *Ibidem*, f. 37.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 39.

⁶⁸ *Ibidem*, f. 40–46.

⁶⁹ Aurelian Sacerdoțeanu, *Formularul în diplomatica românească*, în R.A., V, nr. 1, 1942, p. 246–248.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 246.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² *Ibidem*, p. 247.

încât s-a și tipărit. Astfel, pentru vremea lui Constantin Brîncoveanu, avem două ediții ale unui astfel de formular tipărit” (în articol este transcris actul).

Aurelian Sacerdoțeanu publica în 1944 unul dintre puținele articole⁷³ cu caracter polemic. Este vorba de articolul „Valoarea numărului documentelor medievale” un articol în care lua poziție împotriva unor istorici unguri care, pe baza numărului de documente păstrate ajung la concluzia că românii au existat în Transilvania medievală, dar numai sporadic (ca nomazi) în număr redus și foarte târziu. Atitudinea lui Aurelian Sacerdoțeanu în privința vecinilor noștri unguri „oameni de o erudiție uimitoare”, care folosesc izvoarele diplomatice după criteriul sintetic, este exprimată tranșant, fără menajamente.

„Mai întâi o observație de principiu: lipsa documentelor atrage după sine lipsa istoriei unui popor, dar nu impune prin aceasta și lipsa existenței lui, care este altceva”⁷⁴. În același articol, cu același ton vehement spunea: „(...) concluzia istorică nu se poate trage din numărul documentelor existente, ci din existența sau carența tuturor specimenelor de creatori ai lor (...). Noi considerăm ca o aberație a rațiunii credința că ar putea exista state sau formațiuni politice compuse numai din mănăstiri, catedrale, nobili și principii. Dinpotrivă, credem că existența însăși a acestora impune coexistența unui număr multiplu de subsidiari, mai ales rustici liberi sau robi și artizani”.

Concluzia acestui articol este că numărul și cantitatea actelor medievale nu are rol hotărâtor în aprecierea istorică, întrucât s-au păstrat „numai acelea a căror conservare a putut fi asigurată împotriva vicisitudinilor vremii”⁷⁵, ele „își păstrează însă întreaga lor valoare calitativă dacă se găsește în ele spiritul istoric”⁷⁶.

În articolul „*Marula nu e fiica lui Mihai Viteazul*”⁷⁷, apărut în 1941, Aurelian Sacerdoțeanu spulberă o concluzie care se perpetuase până la el, vreme de aproape optzeci de ani, prin care, în urma unui document insuficient cercetat (actul lui Mihai Vodă din 27 septembrie 1597, prin care dădea mamei sale Tudora, în călugărie Teofana, câteva sate din Romanai, pe care să le dea moștenire la moartea sa Marulei, fiica Voievodului dintr-o mamă neamintită). Marula, fata Tudorei din Tărgum, este considerată fiica lui Mihai Viteazul. Aurelian Sacerdoțeanu mărturisește că a pornit la drum intrigat fiind de tăcerea care a acoperit pe Marula în acte și în istoriografia mai nouă. Din toți cei care scriseseră despre această problemă (Al. Papiu Ilarian, C. D. Aricescu, St. Nicolaescu, C. C. Giurescu, Ștefan D. Grecianu, N. Iorga, P. P. Panaitescu, Gr. Tocilescu) și care o considerau pe Marula fiică nelegitimă – doar N. Iorga aruncă o bănuială asupra motivului hotărârii prin care Marula era exclusă de la moștenire.

⁷³ Idem, *Valoarea „numărului” documentelor medievale*, în *Hrisovul*, IV, 1944, p. 123–130.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 123.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 130.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ Idem, *Marula nu e fiica lui Mihai Viteazul*, în *Hrisovul*, I, 1941, p. 218–240.

Aurelian Sacerdoțeanu crede că totul s-ar fi putut lămurii dacă s-ar fi cercetat actele, felul în care se prezentau ele. El face o temeinică analiză critică a tuturor actelor referitoare la problemă, le publică în limba originală și în traducere, face observații cu privire la starea documentelor (care nu ne-au parvenit în starea originală), observă că s-au făcut adaosuri interliniare (lucru ce i se confirmă prin expertiză, la 24 aprilie 1940) iar concluzia sa este fermă: Marula nu a fost fiica lui Mihai Viteazul.

Tot o clarificare face Aurelian Sacerdoțeanu și în articolul „*Câteva observații cu privire la documentele lui Mircea cel Bătrîn pentru mănăstirea Tismana*”⁷⁸. În acest articol este prezentată starea (din punct de vedere diplomatic) a șase documente emise de Mircea cel Bătrîn: „De la acest domn mănăstirea Tismana capătă șase documente, dintre care două sunt porunci și conțin dispoziții speciale, iar patru se referă cu deosebire la moșii”⁷⁹. Sunt prezentate apoi cele șase documente, iar în urma analizei critice (observă că nu au ajuns la noi în starea inițială, intervenind ulterior razuri și adaosuri) ajunge la concluzia că trei dintre documente sunt originale (documentele nr. 25, 35, 36) unul este o copie liberă contemporană (documentul nr. 31), unul este o ciornă concepută de același scriitor care a scris actul precedent (documentul nr. 29), iar unul este un falsificat târziu (documentul nr. 45)⁸⁰.

În afara contribuțiilor aduse în critica diplomatică, reprezentată de articolele prezentate anterior, Aurelian Sacerdoțeanu s-a preocupat și de punerea în circulație a unor documente considerate poate, de mai puțină importanță și, din această cauză, neglijate de specialiști: acte cuprinzând informații sătești (publică acte referitoare la diferite moșii și sate în mai mult de zece articole, apărute pe întreaga activitate desfășurată)⁸¹. Iată cum argumenta Aurelian Sacerdoțeanu, în 1942, necesitatea aducerii la lumină a acestei categorii de documente: „Culegerea informației sătești trebuie să ne preocupe în mod deosebit. Se constată că ea se pierde pe măsură ce dispar slovenitorii de chirilică și nu mai este necesară nici revendicărilor de proprietate, înscrisă acum în registrele justiției, după noua orânduială. Ori numai informatica locală ne poate fi de folos pentru elucidarea problemelor de istorie mărunță a satului”⁸².

O categorie asemănătoare de restituiri o reprezintă seria de articole (mai mult de zece și în acest caz) referitoare la mănăstiri: documente pastrate la arhivele mănăstirești, și, mai numeroase, pomelnicele bisericești sau mănăstirești (Grușetu, Ciovoilești, Govora, Iezerul, Costești, Argeșului, Tomșani, Văratice, Bistrița Olteană, a șaizeci de biserici din București etc.).

⁷⁸ Idem, *Câteva observații cu privire la documentele lui Mircea cel Bătrîn pentru mănăstirea Tismana*, în M.O, IX, nr. 9–10, 1957, p. 603–614.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 603.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 612–614.

⁸¹ A se vedea bibliografia operei sale referitoare la științele auxiliare.

⁸² Aurelian Sacerdoțeanu, *Câteva acte din Jupânești-Muscel* în R.A., V, nr. 1, 1942, p. 69–114.

Aurelian Sacerdoțeanu publică și documente inedite, așa cum o face în articolul „*Ineditele lui Aricescu*”⁸³ unde publică opt titluri rămase manuscris descoperite de el notate de Aricescu pe coperta Sorei Agapia, la 1871:

1. „Flori și fluturi, poesii erotice. S-au publicat postum în 1900”.

2. Lebăda, poesii naționale și erotice. Ar putea fi culegerea din 1884, sub titlul = Cântul Lebedei =, poesii.

3. Omul de la 2 Mai.

4. Reacția după Revoluția de la 1848.

5. Politica Roșiilor.

6. Epitropia moștenilor Câmpulungeni sau continuarea județului și pârgarilor în urma Regulamentului.

7. Peșitorul, comedie vodevil în două acte în care se biciuește abuzul ce fac șarlatanii cu împeșitul junilor.

8. Colecția de articoli importanți, publicați în diferite ziare, 1856-1871”⁸⁴.

Contribuția lui Aurelian Sacerdoțeanu în domeniul diplomatiei, bogată, ilustrează cele două aspecte ale personalității sale: profesorul și cercetătorul istoric. Cel dintâi a venit în ajutorul elevilor săi punând bazele teoretice ale studiului diplomatiei prin cursurile redactate și prin articolele metodice, cel de-al doilea a restituit posterității, printr-o muncă plină de migală în diferite arhive, nenumărate documente uitate de vreme și de contemporani, a corectat interpretări eronate (preluate apoi cu prea mare ușurință în edițiile de documente) a unor acte și-a pus cu fermitate punctul de vedere, combătând automatismul perpetuat în virtutea inerției sau interpretarea politică a istoriei.

Genealogie, heraldică, metrologie, numismatică

Am grupat toate aceste științe auxiliare într-un singur capitol (ajutată și de faptul că în ordinea alfabetică a lucrării ele ocupă poziții succesive), dat fiind că, în aceste domenii, contribuția lui Aurelian Sacerdoțeanu este (după criteriul strict cantitativ) mai puțin importantă.

Genealogia. Aurelian Sacerdoțeanu nu-i consacră un curs separat, dar are capitole separate de genealogie, în cursurile sale de științele auxiliare ale istoriei. A scris un articol, publicat în 1942, intitulat „Câteva note cu privire la cercetările genealogice românești”⁸⁵, articol cauzat de faptul că se punea problema cercetărilor genealogice (în rândul specialiștilor cu preocupări constante în

⁸³ Aurelian Sacerdoțeanu, *Ineditele lui Aricescu*, în R.A., V, nr. 2, București, 1943, p. 462

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ Aurelian Sacerdoțeanu, *Câteva note cu privire la cercetările genealogice românești*, în Hrisovul, II (1942), p. 119-138 și [*Îndrumări*, p. 291-314]

domeniu, mai ales), dar „ (...) nu se pune cum cere disciplina genealogiei, ci doar ca un imperativ al vremii”⁸⁶. Autorul își exprimă opoziția față de această practică, subliniind că „genealogistului trebuie să-i fie cu totul străin faptul că opera sa poate fi de folos unei probleme naționale, familiale sau istorice. Ea trebuie să fie completă, sigură și permanentă în așa măsură încât oricând și oricine (...) să poată răspunde la toate elementele pe care cineva nu le poate afla decât aici”⁸⁷. Aurelian Sacerdoțeanu nu încearcă să propună legi neapărat necesare făuririi de genealogii, intenția sa este de a arăta ce se poate folosi și la noi, ce trebuie să ne preocupe pentru aflarea materialului informativ național și poate, pentru viitor, să determine o mai atentă grijă pentru protecția lui, dat fiind că cineva, răsfoind inventarele arhivelor noastre, se va mira de ce poate afla, dar mai mare îi va fi mirarea de ce nu mai poate afla, cu toate că a existat cumva (cum se exprima autorul în același articol). Intenția sa, atunci când a alcătuit acest articol, a fost de a furniza punctele de plecare pentru marea operă pe care o aștepta de la genealogiștii români, deci putem spune că, prin acest capitol, ca și prin capitolele dedicate genealogiei în curs, contribuția sa în domeniul genealogiei s-a limitat la a clarifica baza teoretică a domeniului.

Aceeași coordonată, didactică, o urmează și contribuția lui Aurelian Sacerdoțeanu în domeniul heraldicii. În acest domeniu a redactat un curs (1945-1946) care „s-a introdus în 1940. Cursul a fost predat de profesorul Aurelian Sacerdoțeanu, cu începere efectivă la 19 martie 1941”⁸⁸. Iată, pe scurt, ce cuprindea cursul redactat de heraldică al lui Aurelian Sacerdoțeanu: începutul era o argumentare pentru studiul heraldicii, fără de care studiul documentelor epigrafice, monumentale și scripturistice nu se poate face în condiții bune, dat fiind că semnul distinctiv este mai vechi decât împărțirea societății în clase. Aurelian Sacerdoțeanu prezintă succint simbolul în comuna primitivă, în perioada antică. Heraldica, spune el, mărește volumul informației noastre istorice fiindcă ne ajută să cunoaștem și să identificăm vechile noastre monumente de pe timpuri, obiceiuri, moravuri, regulile vieții cavalierești ale războaielor turnirurilor, ridicare în gradele nobiliare și ocuparea de funcții în stat; cu alte cuvinte, ea are un rol deosebit de important în studiul istoriei societății. Heraldica contribuie, în mare măsură, la studiul științific al arheologiei, paleografiei, sigilografiei, medalisticii și numismaticii. Se face o scurtă trecere în revistă a originii simbolului, a istoriei heraldicii, a primelor cărți de heraldică. Aurelian Sacerdoțeanu clasifică blazoanele, după modul în care au fost produse, în steme de concesiune și steme transformate. Tipurile heraldice sunt clasificate după mai multe criterii: după

⁸⁶ *Ibidem*, p. 119.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 120.

⁸⁸ Aurelian Sacerdoțeanu, *Material documentar. Cursuri și programe școlare*, în Hrisovul, I, 1941, p. 515.

conținutul juridic, tematic, după modul în care se prezintă, după modul de exprimare al conținutului. Elementele blazonului sunt scutul, smălțurile și figurile heraldice. Ornamentele blazonului sunt: coiful, coroana, cimoderul, lambrechinele, suportii și tenanții, colanul, deviza sau emblema (fiecare dintre aceste elemente sunt caracterizate). Autorul face o precizare a regulilor heraldice, precum și un istoric al blazonului în Țările Române⁸⁹.

Metrologia. În acest domeniu al științelor auxiliare, contribuția lui Aurelian Sacerdoțeanu constă într-un articol⁹⁰, un instrument de lucru în sprijinul celor care studiază sistemele de măsură din trecut, precum și o încercare de fundamentare științifică a metrologiei (care până în acel moment figura doar în puține manuale de științe auxiliare ale istoriei, astfel încât, exasperat de dificultatea orientării în material, Aurelian Sacerdoțeanu afirma că metrologia nu este o știință, ci un coșmar).

Metrologia este „știința care se ocupă cu studiul măsurilor fixe sau variabile”⁹¹. Metrologia, „vorbirea despre măsură”, face parte din științele auxiliare esențiale, dar istoria sa este mult în urmă față de alte științe auxiliare ale istoriei. Pentru a înțelege mai bine izvoarele istorice, este nevoie să cunoaștem sistemele de măsuri practicate în trecut și datele să le transpunem în sistemul actual de calculare sau valoric (...). Cu toată importanța pe care o are, studiul măsurilor prezintă greutăți deosebite prin faptul că (...) izvoarele literare, singurele care pot aduce lămuriri mai satisfăcătoare, sunt puține, târzii și adesea neconcludente”⁹².

Autorul face o scurtă istorie a măsurii, iar în a doua parte a lucrării pune la dispoziția celor interesați tabele cu corespondențe între măsurile de lungime și suprafața din diferite sisteme (în metri), măsurile de capacitate (în litri), corespondența în grame a măsurilor generale din diferite sisteme.

Aurelian Sacerdoțeanu prezintă apoi sistemele de măsură pentru perioadele: antică, ev mediu și modernă. Articolul cuprinde un tabel cu sistemul englezesc de măsuri, raportat la metru. Se face o prezentare a sistemului metric (sau zecimi), iar în încheierea lucrării, un scurt istoric al măsurilor din România.

Autorul mărturisește scopul cu care a scris acest articol: „Aspectele istorice prezentate în cele de mai sus, cu scop (...) informativ, au și scopul de a provoca și înlesni studierea mai adâncă a sistemelor de măsuri folosite în trecutul nostru. Odată determinate, ele vor înlesni interpretarea justă a istoriei, atât din punct de vedere economic, cât și sociologic”⁹³.

⁸⁹ Idem, *Heraldica*, [Curs introductiv dactilografiat].

⁹⁰ Idem, *Metrologia - Unele aspecte istorice în „Metrologia aplicată”*, vol. 13, nr. 7, iulie 1966, p. 320-328.

⁹¹ *Ibidem*, p. 320.

⁹² *Ibidem*, p. 321-323.

⁹³ *Ibidem*, p. 328.

Numismatica. Nici acest domeniu al științelor auxiliare nu are un curs redactat de Aurelian Sacerdoțeanu, contribuția sa fiind reprezentată de articolul Despre circulația monetară la români în evul mediu⁹⁴, apărut în 1943. În acest articol subliniază importanța monedei: „care, din toate timpurile, se găsește pretutindeni pe pământul românesc”⁹⁵, putând înlocui lacunele izvorului scris. Autorul prezintă în articol o serie de mărturii documentare care atestă întrebuințarea monedelor de către români, pe întregul ținut locuit de ei. Din aceste mărturii documentare se desprinde faptul că poporul român a cunoscut banul, i-a văzut importanța și s-a folosit de acest mijloc expeditiv al schimbului. Pornind de la existența neîntreruptă a monedelor pe teritoriul patriei noastre, Aurelian Sacerdoțeanu combate teoriile care susțin existența perioadelor din istoria românilor în care aceștia nu au fost pe aceste teritorii: „(...) nu a fost niciodată un ținut nelocuit, acesta pe care îl locuim noi astăzi și acela pe care nu-l mai locuim. Deci, acele mențiuni care pomenesc de *terra deserta et inhabitata* nu pot fi luate în înțelesul de pustiuri, ocupate de oameni noi, cărora li s-ar datora totul acolo. Pretutindeni a fost cineva care, neîntrerupt, a putut da ceva în schimbul monetei ce primea”⁹⁶.

Putem concluziona deci că, în domeniile genealogiei, heraldicii, metrologiei și numismaticii, chiar dacă neesențială sub raport cantitativ, contribuția lui Aurelian Sacerdoțeanu respectă aceleași caracteristici ale preocupării pentru fundamentarea științifică a științelor auxiliare și pentru înalta ținută, sprijinită de argumente riguroase, a articolelor științifice.

Sigilografie

În domeniul sigilografiei, contribuția lui Aurelian Sacerdoțeanu constă în editarea unui curs dedicat acestei discipline, precum și a unui număr destul de important de articole destinate specialiștilor din acest domeniu⁹⁷.

În cursul de sigilografie (editat 1945-1946), Aurelian Sacerdoțeanu definește sigilografia ca fiind știința care se ocupă cu studiul metodic al sigiliilor. După ce dă originea termenilor, prezintă un istoric al folosirii sigiliilor, ca și al sigilografiei ca știință, apoi a fazelor ce au existat în utilizarea sigiliului: ca dovadă de autenticitate, integritate, ca semn de validare a actelor și ca mărturie.

⁹⁴ Idem, *Despre circulația monetară la români în evul mediu - După documente*, în Hrisovul, III, 1943, p. 5-34.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 5.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 34.

⁹⁷ A se vedea Bibliografia lucrărilor sale .

Cursul mai cuprinde prezentări referitoare la materia, dimensiunea, forma, culoarea, tipurile, fixarea, aplicarea și legenda sigiliilor. Sunt clasificate sigiliile în autentice și neautentice, se precizează ce semnificau acești termeni. Se încheie cu lecții privind conservarea, restaurarea și arta gravării sigiliilor. În afara acestui curs, capitole sunt dedicate sigilografiei și în cursul de științe auxiliare ale istoriei⁹⁸, precum și în cursul de diplomatică (lecțiile XXIX și XXX).

Tot un material cu caracter didactic poate fi considerată și prelegerea *Sigilografia*, prezentată la radio în 30 mai 1969⁹⁹. În această prezentare definește sigiliul ca fiind un obiect în general lenticular, de metal sau ceară, uneori acoperit cu hârtie, aplicat sau atârnat la un act public sau particular, și care dovedește aprobarea sau cel puțin participarea celui a cărui figură, emblemă sau nume îl poartă. Aurelian Sacerdoțeanu prezintă pe scurt istoria practicii sigilare, subliniind că apariția sigilografiei, cu regulile sale bine stabilite, ocupă un loc important în exegeza izvoarelor istorice de natură diplomatică, ajutând la cunoașterea istoriei, civilizației, în general. Succint sunt prezentate tipuri de sigilii (după material), dimensiunea și forma sigiliilor, sigilii simple și compuse, documente cu sigilii multiple.

În încheierea articolului, se face un scurt istoric al folosirii sigiliului în țările noastre, Aurelian Sacerdoțeanu regretând faptul că „ (...) ne lipsește acea lucrare de sigilografie în care să se reflecte continuu și deplin arta, cultura și epopeea românească”.

Prin aceste lucrări, Aurelian Sacerdoțeanu a contribuit la dezvoltarea școlii românești de sigilografie, cursul său ajutând numeroși viitori specialiști în acest domeniu. Dar, contribuția sa în sigilografie nu a avut doar un caracter didactic, iar numeroasele sale articole stau mărturie a rigurozității științifice a celui care a știut să fie cercetător istoric și, în egală măsură, profesor. Dintre articolele sale, voi prezenta în această lucrare trei, apărute în 1940, 1941 și respectiv 1962.

În articolul¹⁰⁰ din 1940, Aurelian Sacerdoțeanu atrage atenția specialiștilor asupra întrebărilor care se ridică în legătură cu documentul din 27 iulie 1600. Întrebările se ridică pornind de la faptul că sigiliul aplicat cu tuș roșu pe respectivul document este „neaplicat bine, deosebit de celelalte sigilii ale vestitului Domn, se întâlnește numai acum (...)”¹⁰¹. În afară de aceasta, localitatea și data documentului ridică și ele întrebarea asupra autenticității documentului, dat fiind că ele ar indica prezența lui Mihai Viteazul în Iași la momentul respectiv. Or, dintr-o serie de documente, Aurelian Sacerdoțeanu ajunge la concluzia fermă

⁹⁸ Aurelian Sacerdoțeanu, *Curs de științe auxiliare*, partea I, p. 146-170.

⁹⁹ DANIC, fond Aurelian Sacerdoțeanu, dosar 689.

¹⁰⁰ Aurelian Sacerdoțeanu, *Hrisovul și sigiliul lui Mihai Viteazul din 27 iulie 1600*, în R.A., IV, 1940, p. 161-162.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 161.

că actul nu putea fi dat de Mihai Viteazul din Iași, și își îndeamnă colegii la o nouă reflecție asupra autenticității acestui document. „Rămâne să se cerceteze mai bine și să i se precizeze locul pe care trebuie să-l ocupe în istoriografia noastră atât sigiliul, cât și documentul care îl poartă”¹⁰².

În 1941 publică *Note și comunicări, Acte fără pecete*¹⁰³, în care stabilește dacă documentul, aparținând mănăstirii Tismana atribuit lui Mihai Viteazul, este autentic sau nu.

Actul atribuit lui Mihai Viteazul din 4 ianuarie 1594 întărea Mănăstirii Tismana prin egumenul său, Serghie, stăpânirea peste satele date de Dan Vodă, Mircea Vodă și Radu Vodă, în același timp înnoiește și două vechi hrisoave ale căror peceti au fost smulse de tâlhari pe vremea lui Alexandru cel Rău. Această practică de întărire printr-un act a unora mai vechi era des folosită în cazul în care se întâmpla ca de la unele acte să dispară pecetea din diferite motive sau emitentul să piardă sigiliul cu care sigilase actele. Sigiliul „în unele vremuri era singurul element care proba că actul e original (...). Lipsa lui putea face actul inoperant”¹⁰⁴.

Printr-o analiză amănunțită, studiind hrisoavele domnilor citați, precum și aspectul documentului, grafie, timbrul pecetii, semnătura lui Mihai Viteazul, rasurele și completările de text și limba documentului, concluzia la care ajunge Aurelian Sacerdoțeanu este că documentul este un fals aproape contemporan lui Mihai Viteazul, până la 1620, dat spre „justificarea lipsei pecetilor la documentele mai vechi”¹⁰⁵ și „câștigarea titlului de proprietate asupra unor proprietăți pentru care lipseau hrisoave”¹⁰⁶.

În articolul¹⁰⁷ din 1962, Aurelian Sacerdoțeanu analizează condițiile în care a apărut sigiliul orașului București; face istoricul orașului (pe care îl prezintă succint): posesiune feudală personală a domnului servindu-i ca cetate de apărare, reședință a țării, devenind un centru al domniei și sfârșind prin a fi o așezare a orășenilor. Această evoluție este argumentată și de apariția și evoluția sigiliului orașului: atât timp cât cetatea a fost a domnului sau a domniei, nu avea nevoie de sigiliu, „când au apărut târgoveții, ei s-au strâns în jurul bisericilor (...). Comunitatea orășenească, pentru trebuințele sale proprii, a împrumutat sigiliul bisericii. De aici tipul sigilar hagiografic pe sigiliile actelor reprezentanței orășenești din care nu lipseau nici preoții”¹⁰⁸.

¹⁰² *Ibidem*, p. 162.

¹⁰³ *Idem*, *Note și comunicări, Acte fără pecete*, în *Hrisovul*, I, 1941, p. 430-438.

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 430.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 438.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ *Idem*, *Condițiile în care a apărut sigiliul orașului București: Biserica, centru al vieții târgoveților*, în *G.B.*, XXI, nr. 11-12 (1962), p. 1097-1100.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 1099-1100.

Ce ar mai putea fi adăugat în încheierea acestei lucrări? Sintetizând, putem concluziona că în domeniul științelor auxiliare contribuția lui Aurelian Sacerdoțeanu este deosebit de valoroasă, că ea s-a manifestat pe două coordonate: științifică și didactică. Se poate observa, dacă într-o primă perioadă a activității sale (aproximativ între 1927-1938) scrie lucrări cu caracter științific, în perioada ce a urmat, lucrările didactice (cele care fundamentează științific anumite discipline, clarifică probleme teoretice legate de domeniile respective, sau cele care oferă pur și simplu instrumente de lucru) coexistă cu cele științifice. Dacă din punct de vedere cantitativ, lucrările științifice predomină (contribuția lui Aurelian Sacerdoțeanu în domeniul științelor auxiliare fiind evidentă prin însăși valoarea lor intrinsecă), lucrările didactice, mai puțin numeroase, joacă un rol important în stabilirea locului pe care îl ocupă contribuția sa în științele auxiliare.

Lucrările sale cu caracter teoretic (cursuri sau articole) au ilustrat aproape fiecare domeniu al științelor auxiliare, punând bazele științifice ale multora dintre ele sau contribuind la studierea după ultimele cerințe ale domeniului, dorind să impună un sistem unic de studiu și interpretare a acestor științe, oarecum neglijate până atunci, a căror denumire, „auxiliare”, era sinonimă cu „secundare”, „mai puțin importante”, „ruda săracă”, niște științe mai puțin științe decât altele.

Aurelian Sacerdoțeanu are meritul de a fi contribuit, prin lucrările din întreaga sa activitate de cercetător și profesor, la repunerea în drepturi a acestor științe, la formarea de noi specialiști, în adevăratul sens al cuvântului, în aceste domenii ale științelor auxiliare ale istoriei.

Preocupările profesorului Aurel Sacerdoțeanu în domeniul bibliologiei*

Conf. dr. ADINA BERCIU DRĂGHICESCU,

Aurelian Sacerdoțeanu s-a născut în anul 1904 în comuna Costești, județul Vâlcea, unde a urmat și școala primară. Gimnaziul l-a făcut, o parte în orașul Rm. Vâlcea și o parte la București, unde a absolvit și Liceul „Gh. Șincai”. S-a înscris apoi la Facultatea de Litere și Istorie-Filozofie din București, pe care a absolvit-o în 1926, cu calificativul „bine”, acordat chiar de N. Iorga, care l-a apreciat foarte mult și l-a recomandat apoi pentru o bursă în Franța, la Fontenay aux Roses. În paralel cu această facultate, A. Sacerdoțeanu a frecventat și cursurile Școlii de Arhivistică, care a funcționat pe lângă Arhivele Statului (între anii 1924–1927), precum și cursurile din anul I ale Facultății de Teologie.

În Franța s-a înscris, la Sorbonne, la École des Chartes, perfecționându-se nu numai în domeniul istoriei, ci și în acela al științelor auxiliare: paleografie, latină, diplomatică, arhivistică, bibliologie. A lucrat intens în arhive și biblioteci, astfel încât, în anul 1930 își susținea teza de doctorat obținând calificativul „Magna cum laude”.

A funcționat mulți ani ca profesor la Școala de Arhivistică, la catedra de diplomatică, apoi a fost chiar directorul acestei instituții. La 1 oct. 1938 a fost numit Director general al Arhivelor Statului, funcție pe care a îndeplinit-o până în anul 1953. Din 1950 și până în anul 1969 a fost și profesor și șef de catedră la facultatea de Istorie, la disciplina Științe auxiliare.

A colaborat permanent la o serie de reviste: Albina, Glasul Bisericii, Revista Arhivelor, Revista Bibliotecilor, Hrisovul, Lucrările Școalei de Arhivistică. Pe acestea două din urmă le-a editat chiar profesorul Sacerdoțeanu.

A activat în cadrul Comisiei Monumentelor Istorice, la Societatea Numismatică Română, la Institutul de Istorie al Academiei Române, la Societatea de Științe Istorice. A întemeiat, în satul natal, un cămin cultural - printre primele de acest fel din țară – dăruindu-i și un fond de carte de 128 de volume. În

* Țin să menționez colaborarea absolventei Daniela Dulharu care a realizat o lucrare de diplomă excelentă cu această temă, și pe care am coordonat-o în 1994

decursul neobositei sale activități, de peste 50 de ani, i s-au conferit diferite distincții: Cavaler al Coroanei României (1939), Premiul de Stat „Gh. Asachi”, conferit de două ori (1934 și 1937), Meritul Cultural cls. a II-a, dar pentru servicii aduse în literatură (!).

Opera sa, realizată în cele cinci decenii de activitate neobosită și plină de dăruire, se materializează în peste 1973 de titluri, cuprinzând: cărți, studii, articole – peste 600 –, 150 de recenzii, note bibliografice, semnalări de cărți, totalizând 6000 de pagini tipărite¹. Multe, foarte multe materiale, redactate de A. Sacerdoțeanu, au rămas în manuscrise la DANIC, în fondul care-i poartă numele.

Un aspect mai puțin cunoscut, dar foarte îndrăgit de acesta, a fost acela al bibliologiei. În rândurile ce urmează încercăm să prezentăm succint activitatea sa în acest domeniu. Cercetarea noastră se bazează pe dosarele din fondul „A. Sacerdoțeanu”, de la Arhivele Statului, pe unele lucrări de specialitate ale profesorului, precum și pe lucrările care conțin referiri la opera și activitatea prof. A. Sacerdoțeanu.

În fond există peste 17 dosare care cuprind referințe numai cu caracter bibliologic, cum ar fi: bibliografiile ale lucrărilor sale, lucrări de seminar, teme de lucrări de diplomă, cursuri universitare sau cele predate la Școala de Arhivistică, fișe bibliografice din diverse periodice, fișe bibliografice ale operelor lui B.P. Hașdeu, D. Onciul ș.a., corespondența dintre Ioan Bianu și B.D. Hașdeu, corespondența sa cu Dan Simonescu, extrase ale articolelor și studiilor sale, recenzii, invitații la simpozioane pe teme de bibliologie, bibliografii diverse. Dar există alte numeroase dosare care conțin alte probleme, dar au presărate și probleme de bibliologie: fotocopii și planșe cu reproduceri tipografice, după texte și ornamente de inițiale și vignete din manuscrise religioase, indexuri bibliografice a numeroase reviste și buletine: Arhiva genealogică, Buletinul Comisiunii Monumentelor istorice ale României, Buletinul Codrul Cosminului, Buletinul Muzeul Municipal din Iași, Boabe de Grâu ș.a.

Un prim domeniu de activitate al lui A. Sacerdoțeanu a fost acela al bibliografiilor unor mari personalități, lucrări la care a muncit câteva decenii. Pe unele le-a publicat integral, pe altele parțial.

Personalitate marcantă a vieții culturale românești din a 2-a jumătate a secolului al XIX-lea, B.P. Hașdeu, l-a preocupat timp de 40 de ani, găsindu-l „fenomenal” după propria mărturisire. În anul 1957 încheia, într-o primă formă, una dintre valoroasele sale lucrări: *B.P. Hașdeu – bibliografie*², care cuprindea:

¹ Al. Matei, *Bibliografia operei lui A. Sacerdoțeanu*, în R.A., vol. XXXVIII, 1976, nr. 4, p. 450–454.

² DANIC fond „Aurelian Sacerdoțeanu”, dosar IX 507/1957–1974 mss. dactilo. 210 p.

opera, activitatea și bibliografia lucrărilor sale. Peste câțiva ani a oferit-o spre publicare Editurii pentru Literatură din București care nici după 6 ani de așteptare nu i-a dat nici un răspuns. În 1970, după ce a revăzut-o, a completat-o și a restructurat-o, a oferit-o de data aceasta Editurii Enciclopedice. Lucrarea cuprindea 350 de pagini și 2236 de titluri. Șansa nu i-a surâs nici de data aceasta, fiind respinsă. În 1973 Editura Albatros publica *B.P. Hașdeu – Scrieri istorice*, 2 volume, ediție îngrijită și cu bibliografie realizată de A. Sacerdoțeanu. Aici și-a folosit o parte din *Biobibliografia* la care lucrase atâta vreme. Având în vedere importanța acestei *Biobibliografii* și având în vedere acribia cu care a fost alcătuită, am publicat-o în periodicul pe care-l coordonează d-na Adina Berciu „Caietul seminarului special de științe auxiliare ale istoriei, Opuscula bibliologica, genealogica, numismatica”, vol. III, în anul 1992³.

S-a publicat varianta din 1966 pe care a găsit-o în fond la Arhive. Aceasta are mai restrânsă partea de viață a lui Hașdeu dar are completă bibliografia, cuprinzând toate lucrările separate, precum și pe cele publicate în revistele lui de la Iași și București (2236 de titluri), precum și o tablă de titluri a celor mai vechi reviste redactate de Hașdeu. Lucrările au fost clasate de Sacerdoțeanu pe materii iar în cadrul acestora titlurile sunt prezentate cronologic. Tot cronologic sunt prezentate și lucrările despre el. După părerea lui Sacerdoțeanu „nici un bibliograf nu va putea să facă o clasificare ideală în cazul lui Hașdeu dacă se ține seama de conținutul foarte amestecat al oricărei lucrări a acestuia”.

Ca director al Arhivelor Statului, A. Sacerdoțeanu s-a străduit și a reușit să aducă la Arhive o bună parte din „ce a rămas de la acel român excepțional, fenomenal, care a fost B.P. Hașdeu”. Materialele aduse au servit în mare parte la realizarea *Biobibliografiei* sale.

O altă personalitate căreia A. Sacerdoțeanu i-a dedicat de asemenea câteva decenii din viața și activitatea sa a fost D. Onciul. În 1946 publica deja lucrarea: *Dimitrie Onciul. Opere complete*⁴. Începea cu biografia și continua cu bibliografia. Bibliografia lucrărilor cu D. Onciul însumează 10 părți: studii și comemorări istorice, recenzii și rapoarte, cuvântări ocazionale la Academia Română, articole de popularitate, literatură, cursuri universitare, lucrări inedite, activități extrauniversitare, activitate academică. Ulterior, în 1968 și în 1971,

³ Aurelian Sacerdoțeanu, *B.P. Hașdeu – Biobibliografie*, în „Caietul de științe auxiliare ale istoriei. Opuscula bibliologica, genealogica, numismatica”, București, vol. III, 1992, p. 78–223.

⁴ A. Sacerdoțeanu, *Dimitrie Onciul. Opere complete*, București, 1946, 422 p.; vezi și idem., *Opera lui D. Onciul*, în R.A., an IV, 1940, nr. 1, p. 168–183; DANIC, fond Aurelian Sacerdoțean, dosar 759, 125 file mss. (alcătuit pe fișe).

Sacerdoțeanu a publicat două ediții critice ale operei marelui istoric: *D. Onciul Scrieri istorice*⁵ și *D. Onciul. Studii de istorie*⁶.

În preocupările lui A. Sacerdoțeanu, au mai stat viața și activitatea lui N. Iorga și C.D. Aricescu. În anul 1941 a publicat, în *Revista Arhivelor, Bibliografia operelor lui N. Iorga între 1934–1941*⁷. A insistat în mod deosebit, în alte articole, asupra atitudinii fostului său profesor față de carte și bibliotecă. Remarcăm două titluri: *N. Iorga despre carte și bibliotecă*⁸ și *N. Iorga și biblioteca seminarului său*⁹. Discipol și colaborator foarte apropiat al marelui savant, A. Sacerdoțeanu a adus prin aceste lucrări un pios omagiu reprezentativului său mentor, evidențiind pasiunea extraordinară a lui N. Iorga pentru cărți, în fața căroră exclama: „O, sfintele mele cărți, pe care soarta prielnică mi le-a scos înainte, cât vă datorez că sunt om, om adevărat!”

Un capitol aparte, mai puțin cunoscut sau aproape deloc, îl constituie cursurile universitare și lucrările personale referitoare la carte și la bibliotecă.

Cursurile sale generale și speciale, cu tematică de bibliologie sunt deosebit de valoroase, constituind adevărate contribuții științifice și până în prezent putând fi socotite lucrări de referință. Pe unele le-a publicat sub formă de studii, dar cea mai mare parte au rămas în manuscris dactilo¹⁰.

Problematica de bibliologie a ocupat un spațiu vast în activitatea sa didactică, atât la Facultatea de istorie cât și la Școala de Arhivistică¹¹, bibliologia fiind considerată ca un domeniu ce furnizează izvoare istorice atât de necesare unui istoric sau unui arhivist. În concepția sa, părțile componente ale acestei discipline auxiliare a istoriei erau (și pe acestea le-a predat și seminarizat): 1) istoria cărților și a bibliotecilor de la prima apariție a cărții și până în zilele noastre; 2) bibliografia; 3) biblioteconomia sau organizarea cataloagelor, clasificarea cărților și funcționarea bibliotecilor; 4) bibliotecografia sau descrierea bibliotecilor din punct de vedere al construcției, al instalației și al localurilor. Din toată această problematică remarcăm propunerile sale privind criteriile pentru diferitele tipuri de bibliografii: scop, întindere tematică, genul produselor de tipar, volumul materialelor cuprins în ele, cuprinsul cronologic, locul editării.

⁵ Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice*, ediție critică, îngrijită de A. Sacerdoțeanu, București, edit. Științifică, 1968.

⁶ Dimitrie Onciul, *Studii de istorie*, studiu introductiv, îngrijire de ediție, note de A. Sacerdoțeanu, București, Edit. Albatros, 1971, 285 p.

⁷ A. Sacerdoțeanu, *Opera lui N. Iorga în perioada 1934–1941*, în R.A., IV, 1941, nr. 2, p. 410–437.

⁸ A. Sacerdoțeanu, *N. Iorga despre carte și bibliotecă*, în „Revista Bibliotecilor”, t. XXVII, 1974, nr. 2, p. 16–27.

⁹ Arh. Statului, București, fond A. Sacerdoțeanu, dosar 153/1970, f. 27–42; dosar 774 – mss. dactilo, 38 f.

¹⁰ *Ibidem*, dosar 743, vol. II.

¹¹ *Ibidem*, dosar 584 mss. dactilo.

A insistat foarte mult la cursuri și asupra terminologiei cu caracter bibliologic precum și asupra istoricului cărților și al bibliotecilor. Această din urmă problemă a și publicat-o în câteva articole și studii ale sale¹²; menționăm, *Evoluția scrisului și cartea până la apariția tiparului*; *Cartea medievală*; *Biblioteca Academiei și istoria scrisului și tiparului în România*.

O lucrare aparte, la care a trudit îndelung, a fost aceea intitulată *Predosloviile cărților românești I (1508–1867)*¹³. Cartea prezintă 36 de *Predoslovii*. Autorul a alcătuit un rezumat pentru fiecare incluzând locul de tipărire, de către cine, din porunca cui, la cererea cui, culoarea și felul tiparului, limba în care a fost scrisă, anul când a început tipărirea și anul când s-a terminat, ornamentele pe care le are – frontispicii, inițiale, prin ce se remarcă în mod deosebit, ce tratează, epilogul.

Un alt domeniu, care cred că este tot așa puțin cunoscut, îl constituie colaborarea profesorului Sacerdoțeanu la *Bibliografia Românească Veche*. Chestiunea este consemnată într-un manuscris existent la Arhivele Naționale, în fondul personal „A. Sacerdoțeanu”¹⁴. La arhive, în dosarul 772, în 90 de file, sunt trecute toate localitățile din țară unde au existat: tipografii, numărul de cărți care au fost tipărite la fiecare din acestea, până la 1800, anii în care au fost tipărite. Tipografiile sunt redată în ordine alfabetică. Materialul mai cuprinde și anumite observații privind tiparul și caracterul de literă. Materialul predat lui Dan Simonescu, a fost publicat în cadrul volumului menționat.

Cât privește alte activități cu caracter bibliologic, menționăm recenziile foarte numeroase – 150, precum și participările la diverse simpozioane. La fiecare lucrare apărută din domeniul bibliologiei (dar și din alte domenii), profesorul obișnuia să-i facă o prezentare succintă, cu comentarii și aprecieri critice. Uneori o păstra pentru sine, alteori o prezenta studenților dar, de cele mai multe ori, o publica. Așa a procedat cu lucrarea lui Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești de la începuturi până în 1918*, cu aceea a lui Barbu Teodorescu, *Monografia lui N. Iorga*, ediția 1968 și cu multe altele.

A activat cu multă plăcere și interes, până în ultimul an al vieții, în cadrul Cercului Științific Integrat de Bibliologie, inițiat și condus de Facultatea de Limba și Literatura Română din Universitatea București și care-și desfășura lucrările la B.C.U., susținând teme de importanță majoră pentru bibliologia

¹² A. Sacerdoțeanu, *Evoluția și cartea până la apariția tiparului*, în „Raze de lumină”, București, IX, 1937, nr. 1, p. 11–28; idem, *Cartea medievală*, în „Adevărul literar”, București, XII, seria a II-a, 1934, nr. 651, p. 18–27; idem, *Biblioteca Academiei și istoricul scrisului și tiparului în România*, în „Studii și cercetări de documentare și Bibliologie”, vol., IX, 1967, nr. 2–3, p. 221–229.

¹³ A. Sacerdoțeanu, *Predosloviile cărților românești I (1508–1867)*, București, 1938, 132 p.

¹⁴ DANIC, fond A. Sacerdoțean, dosar 772.

română. Menționăm ședința din noiembrie 1975, când a avut loc și vernisajul unei expoziții originale cu tema: „Profesorii noștri de bibliologie”, unde a fost invitat să vorbească, ca unul care a pus bazele secției de bibliologie la Școala de Arhivistică, aducându-l ca titular pe N. Georgescu-Tistu, cu care era în relații de amicitie.

La invitația unor biblioteci din capitală și din țară a răspuns cu amabilitate participând la aniversări, ședințe, simpozioane etc. Până la moartea sa, survenită brusc în 1976, a întreținut relații strânse cu personalități marcante ale bibliologiei românești. Stau mărturie în acest sens dosarele ce conțin corespondența sa. Am remarcat scrisoarea trimisă prof. Dan Simonescu, în 1969, cu ocazia aniversării zilei sale de naștere. S-a păstrat copia¹⁵. Este mai mult decât o scrisoare de prietenie și de felicitare adresată amicului său față de care a avut o enormă prețuire și admirație. Pe parcursul celor câteva pagini este evidențiată uriașa activitate depusă de Dan Simonescu pentru încheierea și completarea Bibl. Rom. Vechi (menționează că din 2017 titluri, 1266 i-au revenit acestuia). Cu această ocazie A. Sacerdoțeanu propunea o nouă ediție cu descrierea tuturor cărților care s-au făcut cunoscute după 1944. Tot acum a făcut și o serie de propuneri privind planul care ar trebui adoptat și metoda de lucru; concluzionează că singurul care ar putea fi în măsură să ducă la bun sfârșit această sarcină, este profesorul Dan Simonescu.

Nu putem încheia fără a menționa și biblioteca vastă a prof. A. Sacerdoțeanu. Biblioteca sa¹⁶ ajunsese, după o activitate de 50 de ani, să însumeze 6000 de volume, cărți, periodice, extrase. După moartea sa, cea mai mare parte a intrat, prin cumpărare, în posesia DANIC. Ea cuprinde 3745 de volume – cărți de istorie și de științe auxiliare, 840 de volume periodice și colecții complete, precum și o serie de rarități bibliofile.

Un loc aparte în biblioteca sa l-au ocupat bibliografiile. Le-a avut pe toate, cele editate de Ioan Bianu, N. Hodoș, Dan Simonescu, Gh. Adamescu, Barbu Teodorescu, ale Academiei, precum și pe cele străine. Alături de bibliografii au stat dicționarele din domenii diferite: istorie, geografie, lingvistică ș.a.

Personalitate marcantă, după cum se poate vedea, a vieții științifice românești, cu contribuții remarcabile în domeniul istoriei românești și al științelor auxiliare ale istoriei, director al Arhivelor Statului, profesor universitar și, mai presus de toate, un mare patriot al neamului românesc, spre apusul vieții, la sfârșit de carieră, și-a apreciat astfel propria activitate: „Cu toate puterile mele,

¹⁵ *Ibidem*, dosar 153/1970, f. 215.

¹⁶ Elena Dima, *Biblioteca profesorului A. Sacerdoțeanu*, în R.A., 1985, nr. 1, p. 68–71.

și nu cu puține sacrificii materiale, am servit culturii românești, pe toate căile posibile. Stau drept, cu fruntea sus, în fața oricărei judecăți prezente sau postume”.

S-a stins din viață în anul 1976 fiind uitat în mod nefiresc de istorici, de foștii lui studenți.

Prin prezentul material credem că ne-am făcut o datorie de conștiință față de memoria istoricului A. Sacerdoțeanu și credem că am adus prinosisul minim de recunoștință profesorului A. Sacerdoțeanu pe care nu am avut șansa să-l am dascăl, dar care impresionează prin cantitate și complexitate, pe oricine îi consultă lista de lucrări sau inventarul fondului personal de la Arhivele Naționale.

Biblioteca profesorului A. Sacerdoțeanu

Biblioteca personală a istoricului și arhivistului A. Sacerdoțeanu, – a cărui operă însumează peste o mie de titluri – este de o mare bogăție și varietate. Cărțile de istorie românească și universală ce-i semnalau cele mai noi rezultate în cercetare, au contribuit la munca de descifrare, interpretare, comentare și publicare a izvoarelor istorice.

Biblioteca conține un număr impresionant de cărți și reviste – adunate în decursul celor peste 50 de ani de muncă, unele prezentând însemnări și adnotări foarte utile cercetătorilor.

Cu toate că biblioteca ajunsese să însumeze peste 6000 de volume – cărți periodice, extrase – , după moartea acestuia, la Arhivele Naționale au intrat, prin grija familiei și a celor apropiați lui, în semn de prețuire pentru instituția pe care a condus-o timp de 15 ani, 3745 de volume – cărți reprezentative privind istoria țării și a poporului român și 840 volume de periodice, colecții complete în care a publicat permanent din izvoarele istorice înmagazinate în arhive.

Celelalte lucrări – marea majoritate scrise de el – au rămas familiei, putând fi de folos și locuitorilor satului natal al profesorului, Costești-Vâlcea. În ceea ce privește conținutul bibliotecii lui Sacerdoțeanu¹⁷ se poate constata că în domeniul istoriei medii a României există o serie de lucrări de sinteză, colecții de documente, culegeri de documente, culegeri de cronică, instrumente de informare științifică, precum și lucrări analitice. Astfel sunt prezente aproape toate istoriile marilor noștri savanți: A.D. Xenopol, N. Iorga, C.C. Giurescu, compendiile scrise de Andrei Oțetea, Ștefan Pascu etc., colecțiile de documente Eudoxiu Hurmuzaki, G. Popa Lisseanu, A. Veress și *Documente privind istoria României* – în total 34 de volume editate de Academie având însemnări, adnotări, completări etc.

¹⁷ Biblioteca prof. A. Sacerdoțeanu constituie un fond separat în cadrul Bibliotecii documentare DANIC.

În privința rarităților bibliofile de istorie, un loc aparte îl ocupă următoarele lucrări: „*Istoria politică și geografică a Țării Românești, de la cea mai veche a sa întemeiere, până la anul 1774, dată mai întâi la lumină în limba grecească, la anul 1806 de frații Tunusli*”, tradusă și tipărită de George Sion, la București în 1863¹⁸; *Istoria generală a Daciei sau Transilvaniei, Țării Munteneste și a Moldovei*, vol. I–III, tradusă de George Sion și apărută la București în anul 1659;

Istoria pentru începuturile românilor în Dachia, tipărită de Petru Maior la Buda în anul 1612, *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre*, tipărită la Iași în 1657 de Manolache Drăghici și *Istoria Românilor*, apărută la București în 1858, editor George Ioanid, cartea document *Historie de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*, de Mihail Kogălniceanu I volum.

Cele 838 de volume de istorie scrise de N. Iorga au fost grupate în serii intitulate: *Scripta Academica* (comunicări, studii apărute în „Analele Române”), *Notes historicae* (studii, conferințe, comunicări, apărute în diferite periodice și publicații) precum și seriile *Miscellanea*, *Scripta minora* și *Varia*. Profesorul a constituit volume cu diferite lecții, studii, conferințe, comunicări, ținute de N. Iorga în țară și străinătate, apărute în diferite publicații, între anii 1919–1930.

Sunt de menționat de asemenea, o serie de lucrări de sinteză privind istoria universală: Gustave Glotz, *Histoire générale, L'évolution de l'humanité*, publicată în Biblioteque de Synthèse historique, sub direcția lui Henri Berr, Paris, 1920–1939. Istoria altor țări se găsește în lucrări ca: *Histoire de Belgique*, N. Pironne, Bruxelles 1929; *Storia d'Italia da 1871 al 1915*, Paris 1939, a lui Benedetto Croce; *Histoire d'Angleterre*, Andre Maurois, vol. I–II, Paris, 1937.

Acordând o atenție specială științelor speciale ale istoriei, și-a procurat din țară și din străinătate, lucrări de arhivistică, paleografie, diplomatică, cronologie, numismatică, genealogie etc. Un rol important l-a acordat lucrărilor de arhivistică atât în calitate de profesor și conducător al Școlii și Institutului de Arhivistică cât și în cea de director al Arhivelor Statului.

Printre lucrările de arhivistică s-au păstrat – cu aspect de unicat în țară. *Arhivistica* scrisă de Eugenio Cassanova, ed. a II-a, Siens 1928 și *Tecnica archivistica* (con illustratione prattica), *Manuale ed. usa dell'archivista della Publica administratione*, opera lui Giovannino Angarano, Roma 1942.

Există de asemenea, o serie de manuale în celelalte științe auxiliare, cum sunt diplomatica, paleografia, genealogia și cronologia, heraldica, numismatica, medalistica, bibliologia etc. A. Giry, *Manual de diplomatique*, vol. I–II. Paris, 1925; Marca Modica, *Diplomatica generale e speciale, Cronologie e sigilografie*,

¹⁸ Biblioteca posedă și ediții în lb. greacă apărute la Viena în 1806.

Milano 1942; A. de Bouard, *Manual de diplomatique francaise et pontificale*, Paris 1929; Cesare Paoli, *Diplomatica*, Firenze 1942; Maurice Prou et Alain de Bouard, *Manual de paleographie latine et francaise*, paris 1924; M. Stahl, D.P. Bogdan, *manual de paleografie slavo-român*, București, 1936; Constantin I. Andreescu, *Manual de paleografie latină*, București 1939; V. Cassagrandi, *Storia e cronologia medievale e moderna*, Milano 1901 și Cappeli, *Cronologia, cronografia e calendario perpetuo*, Milano 1930.

În activitatea de cercetare s-a folosit permanent de bibliografiile generale și speciale: bibliografiile editate de I. Bianu, Nerva Hodos și Dan Simonescu, Gh. Adamescu etc. sau cele specializate pe țări sau pe diverse perioade istorice, realizate de A. Veress, Alexandru Rally și Getto Helene Rally.

Monografiile istorice și geografice i-au ușurat și întregit informarea și documentarea asupra unor locuri și persoane menționate în izvoare în vederea punerii lor în circuitul științific. Biblioteca deține cărți omagiale de valoare asupra unor mari personalități din cultura română: Nicolae Olahus, Gr. Ureche, Ioan Neculce, Radu Popescu, Gh. Șincai, N. Iorga, Titu Maiorescu, I. Bianu, C-tin Giurescu, A.D. Xenopol ș.a.

Fondul de dicționare – de terminologie diversă, de limbi străine, precum și geografice, istorice – este bine reprezentat: *Marele dicționar geografic al României* – 5 volume; *Dicționarul istoric, arheologic și geografic al României* – editor O.G. Lecca, București 1937, *Slovarul slavo-român*, aparținând lui Gh. Ghibănescu, Iași 1911 etc.

Multe cărți prezintă autografele, însemnările și exlibrisurile autorilor: N. Iorga, P.P. Panaitescu, Dan Simonescu.

În afara cărților, biblioteca conține colecții complete de periodice, majoritatea revistelor pe care le-a condus sau la care a colaborat permanent: „Albina”, „Ani”, „Arhivele Olteniei”, „Buletinul Comisiunii Monumentelor istorice”, „Hrisovul”, „Revista Arhivelor”, „Revue historique”, „Cercetări istorice”, „Cronica numismatică și arheologică” ș.a.

Ca rarități bibliofile în domeniul periodicelor, enumăr: „Magazin istoric pentru Dacia”, sub redacția lui A. Treboniu Laurian și Nicolae Bălcescu; „Dacia literară” – sub redacția lui Mihail Kogălniceanu, ed. a II-a, Iași 1859 și sub aceeași redacție, „Arhiva română”, ed. a II-a, Iași 1860.

Prin conținutul ei, biblioteca profesorului A. Sacerdoțeanu, reprezintă un adevărat sprijin în munca de informare, documentare, cercetare și pregătire profesională a arhiviștilor.

BIBLIOTECA ȘI CARTEA ÎN OPERA ȘI ACTIVITATEA PROFESORULUI AURELIAN SACERDOȚEANU

Preparator CRISTINA ȘERBAN

„Laboratorul cercetării științifice, istorice este un laborator complex. Viața socială cu limba și obiceiurile sale, șantierele arheologice și monumentele arhitectonice, depozitele muzeelor, bibliotecilor și arhivelor, furnizează la un loc materia de cercetat. Cercetarea însă nu se face la întâmplare ci după legi bine precizate de un ansamblu de științe numite auxiliare sau ajutătoare ale istoriei, dar care de fapt sunt esențiale. Dacă ele n-ar fi istoricul s-ar fi lipsit de materia necesară construcției sale, mărturiile istorice”¹.

Bibliotecile, arhivele și muzeele de pretutindeni sunt pline de culegeri de mărturii istorice de tot felul: cărți, documente, inscripții, monede alcătuite în scop de informare sau de simplă curiozitate. După invenția tiparului colecțiile de cărți au luat un avânt și mai mare și o răspândire neașteptată. Prin aceasta s-au ivit și contradicțiile în timpul folosirii sau interpretării acestor mărturii istorice adesea personale și uneori interesante. Aceste contradicții au făcut necesară aflarea unor legi de cercetare care să pună în afară de orice bănuială atât publicațiile de izvoare istorice cât și interpretarea lor. Astfel au luat naștere științele auxiliare ale istoriei într-o lungă perioadă istorică paralel cu istoria însăși. Ca știință propriu-zisă, cu legi proprii de cercetare științele auxiliare s-au dezvoltat mult mai târziu. Au trecut de la empirismul medieval la cercetarea științifică abia în secolul al XVII-lea, secol numit al erudiției. Științele ajutătoare ale istoriei au căpătat un avânt deosebit: glosologia, diplomatica, paleografia, heraldica și altele și-au pus atunci bazele. În secolul următor multe din aceste științe auxiliare au fost introduse chiar ca materii de studiu în universitate, ca genealogia, sigilografia, numismatica. Astfel ele au căpătat un prestigiu și mai mare.

Științele auxiliare ale istoriei, prin metodele cele mai adecvate, ne ajută să ducem în condițiile cele mai bune cercetările noastre atât în ce privește arheologia cât și filologia.

¹ DANIC, fond Aurelian Secerdoțeanu, dos. nr. 592, p. 80.

După cum arată Aurelian Sacerdoțeanu în 1965, la 30 noiembrie, etapele desfășurării acestor științe auxiliare sunt:

I. Informarea prealabilă:

1. Informarea indirectă:

Istoria generală

Istoria locală și specială

Istoriografia generală și specială

Izvoarele istorice respective

2. Informarea specială:

Geografia istorică

Instituțiile vechi

Etnografia

3. Mijloacele de informare:

Bibliologia-bibliografia

Muzeografia și arheologia

Arhivistica

II. Informare directă:

1. Culegerea materialului:

Epigrafia

Paleografia

Papirologia

Metrologia

Numismatica

Cronologia tehnică

Sigilografia

Heraldica

Genealogia

Miniaturistica

2. Critica de autenticitate și verificarea faptelor:

Diplomatica

Critica textelor

Filologia: Lingvistica

 Etimologia

 Semantica

 Onomastica

 Toponimia

III. Realizarea operei:

1. Arheografia

2. Edițiile de izvoare istorice²

² *Ibidem* sod. nr. 584, p. 98.

1. *Informarea indirectă* este atunci când vrem să cunoaștem tot ce se știe despre tema aleasă până în momentul când începem să lucrăm.

2. *Informarea specială*, ca să intrăm în amănuntul problemei, prin geografia istorică, adică teritoriul la care se referă problema de studiat, instituțiile vechi sub care au trăit locuitorii acelui teritoriu și etnografia, modul în care au trăit și produs acei locuitori.

Ca să căpătăm informarea trebuie să ne gândim la mijloacele de informare pe care le avem. Acestea sunt în biblioteci, în muzee și în arhive. Bibliologia ne arată calea cum trebuie să lucrăm în biblioteci. Aici vom găsi un material ideologic informativ, însă prelucrat deci subiectiv.

II. *Informarea directă*. Strângerea și culegerea materialului care este încă necunoscut sau valorificarea celui cunoscut dar a cărui prezentare nu prezintă suficientă garanție de pribitate științifică.

Pentru ca biblioteca să-și poată îndeplini importanta ei sarcină, ea trebuie să aibă la dispoziție cadre cu pregătire adecvată. Bibliotecarul trebuie să fie înzestrat cu o cultură generală temeinică, un tehnician bine pregătit și preocupat mereu de îmbunătățirea propriei sale munci. Cu cât este mai însemnat rolul bibliotecarului, cu atât mai mare atenție trebuie acordată pregătirii sale. Științele cărții au importanță covârșitoare. Pregătirea bibliotecarului implică cunoștință nu numai din domeniul strict al tehnicii cărții și bibliotecii, ci și cunoștințe științifice și ajutoare.

În acest scop a fost creat Institutul de Arhivistică și Bibliologie în 1924 sub numele mai întâi de Școala de Arhivistică.

Pentru a înțelege menirea ei, scopul acestei școli a fost să formeze pe cercetătorul erudit al studiilor istorice pe de o parte și pe organizatorul celor două instituții de bază ale culturii: arhiva și biblioteca, pe de alta.

„Dacă privim în jurul nostru constatăm că se pierd arhivele la creatorii lor, la autorități și se distrug chiar depuse în arhiva însăși. Cele care sunt strânse, deci formal salvate, în bună parte sunt nesistematizate, neclasate și neinventariate, așadar imposibil de cunoscut. Mii și mii de informații prețioase rămân ascunse cercetătorului fiindcă arhivistul leneș, nepregătit nu este în măsură să le pună în lumină. O arhivă ajunsă în acest stadiu nu e o arhivă, ci o grămadă informă de hârtie netrebnică”³.

³ *Ibidem*, dos. nr. 26, p. 90.

⁴ *Ibidem*, p. 91.

⁵ *Ibidem*, p. 92.

⁶ *Ibidem*, dos. nr. 63, p. 56.

⁷ Nicolae Iorga, *Noțiunea de „carte” la români*, în: *Sfaturi pe întunec*, II, București, 1940, p. 125-1331.

„Bibliotecile rămân nefrecventate fiindcă nu sunt sistematizate sau nu sunt ținute la curent, așa încât cititorul, pe lângă timpul pierdut cu cercetarea cataloagelor improprie, ajunge să constate că lipsește tocmai volumul căutat. Și o bibliotecă ale cărei lacune nu sunt completate, ale cărei fișe de cataloage nu sunt bine alcătuite și precis distribuite și care ține seama de directivele impuse de cititori, nu-și poate împlini funcția sa socială”⁴.

Remediul împotriva acestor neajunsuri nu este decât acela al pregătirii științifice și practice a slujitorilor acestor instituții. Acest lucru nu se face așa ușor și nu-l poate face oricine. „Nici arhiva, nici biblioteca nu pot fi lăsate pe seama oricui: nu se poate strica fondul, distruge materia sau să dispară chiar totul. Arhivarul și bibliotecarul nu se improvizează. Dar chiar improvizarea lor, acolo unde se face, înseamnă mult timp pierdut, imensă pagubă în material și nici un profit moral”⁵.

Menirea secției de Bibliologie de la Institut este de a pregăti cadrele foarte înalt calificate necesare bibliotecilor publice, cele mai însemnate, bibliotecilor de specialitate și în general conducerii bibliotecilor de orice fel.

„Este necesar să se creeze în învățământul mediu școli tehnice de bibliotecari. În acest scop absolvenții secției de Bibliologie de la Institut ar constitui cadrele corpului didactic bine pregătit pentru predarea cursurilor în aceste școli”⁶.

Nicolae Iorga considera: „Școala de Arhivistică de la Arhivele Statului ca un așezământ de mare valoare, corespunzător cu École des Chartes din Paris”⁷.

În 1949 Aurelian Sacerdoțean face o comparație între Institutul de Arhivistică, Bibliologie și Muzeografie și materiile care se predau aici și alte Institute de Bibliologie din străinătate. Pentru aceasta a cules material de la următoarele școli din străinătate:

1. U.R.S.S.: a) Școli tehnice pentru bibliotecari
b) Institute de bibliotecari
2. Cehoslovacia: Școala de bibliotecari din Praga
3. Franța: a) École des Chartes, Paris
b) École des Bibliothécaires, Paris
4. Italia: Scuola per i Bibliotecari ed Archivisti, Paleografi, Florența
5. Germania: Bibliothekswissenschaftliches Institut, Berlin
6. U.S.A.: Columbia University School of Library Service, New-York

În principiu s-a constatat următorul lucru: există două categorii de școli de bibliotecari.

⁴ *Ibidem*, p. 19.

⁵ *Ibidem*, p. 92

⁶ *Ibidem*, nr. 63, p. 56.

⁷ Nicolae Iorga *Noțiunea de „carte” la români*, în *Sfaturi pe întuneric*, II, București, 1940, p. 125-1331.

Prima categorie are scopul de a forma savanți, bibliografi, paleografi. Din această categorie fac parte: Școala de bibliotecari și paleografi din Florența, École des Chartes din Paris, Bibliothekswissenschaftliches Institut din Berlin. Pentru a urma aceste Institute superioare se cere o pregătire universitară completă care urmează să fie numai completată în aceste institute cu materiile de specialitate. Aici se formează oameni științifici și cercetători care se vor ocupa cu studiul valorilor intelectuale acumulate în Arhivele și Bibliotecile Statului.

A doua categorie de Institute de Bibliologie are drept scop pregătirea practică și teoretică a bibliotecarilor. În această categorie intră: Școlile tehnice de bibliotecari din U.R.S.S. și Institutele de bibliotecari din U.R.S.S., Școala de bibliotecari din Praga, École des Bibliothécaires din Paris, School of Library Service din New-York. Pentru a intra în aceste Institute se cere absolvirea unei școli medii.

Aceste școli au drept scop pregătirea elementelor care vor trebui să trezească și să îndrume interesul maselor pentru utilizarea bibliotecilor în vederea ridicării nivelului cultural și profesional. Bibliotecarii formați în aceste Institute vor fi intermediarii vii între literatura și știința actuală cu oamenii muncii. Programul analitic al acestor școli nu insistă așa mult asupra materiilor pur științifice-teoretice, ci caută să dea studenților o instruire solidă profesională, o cultură generală temeinică și cunoștințe practice bibliografice raportate la starea actuală a literaturii și științei indigene și străine. În aceste școli lucrările practice în biblioteci, ateliere și laboratoare ocupă un loc important.

Revenind la Institutul de Arhivistică și Bibliologie din București acesta prevede două categorii de materii de predare la Secția de Bibliologie:

A. Materii de strictă specialitate: Bibliologia, Biblioteconomia, Bibliografia.

1. Bibliologia.

Cartea trebuie cunoscută în toată ființa ei complexă, materială și spirituală ca purtătoare a scrisului de la primele inscripții pe piatră, lemn sau os, de la tăblițele de argilă arsă și table cerate, la codicele de papyrus și pergament, până la cartea de azi, frumos tipărită și ilustrată pe fiecare dreptunghi de hârtie, cu tiraje enorme de sute de mii, uneori cu milioane de exemplare, deci cu o puternică influență asupra individului și a societății. Cartea acumulează și păstrează experiența umană, cu învățăturile ei și le transmite generațiilor viitoare.

Din vremuri străvechi se poate vorbi de cartea orală sau de cartea om când fixarea unor gânduri se încerca prin mijloace mnemotehnice primitive, cum erau mănunchiurile de crenguțe într-un anumit fel grupate, simple zgârieturi sau desene pe felurite materiale găsite mai la îndemână în natură: argilă, blocuri sau pereți de piatră, bucăți late de oase, lemne, frunze, metale.

De la faza iconografică sau pictografică se trece treptat, prin simplificarea desenului la faza ideografică, din care fac parte hieroglifele egiptene. Progresul se face lent dar sigur, prin fonetizarea scrisului care devine mai simplu și mai suplu.

Născocirea alfabetului a dat omenirii instrumentul cel mai de seamă pentru menținerea neîntreruptă și adâncirea tezaurului cultural spiritual din generație în generație.

Se cercetează formele pe care le-a luat cartea în antichitate, rulourile de papirus și pergament, trecerea la codexul dreptunghiular, cartea încărcată de podoabe din Evul Mediu, strânsă în bibliotecile din mănăstiri, folosită și exploatată de clerici și nobili puternici și bogați.

Diversificarea scrisului în ramuri naționale a dus la nevoia unei unificări și clarificări realizate în timpul renașterii carolingiene.

Invenția hârtiei, care provine din Asia, a fost un prim pas spre o adevărată democratizare a cărții care a înlesnit răspândirea copiilor.

Cartea tipărită face obiectul unei largi cercetări. Expunerea teoretică se împletește aici cu partea tehnică. Industria tiparului a transformat cartea făcând din ea elementul de bază.

Alcătuirea unei cărți, culesul și pusul în pagini, corecturile, broșatul se expun în lecții consecutive completate prin vizite cu studenții la tipografie.

Se studiază de asemenea partea artistică a cărții (miniatură, gravură și-n general orice mijloc de ilustrare, precum și metodele de legat), aspectele sociale ale cărții (editură și librărie, colportaj, circulația cărților în bibliotecă, bibliofilie și importanța rolului social al cărții).

2. Biblioteconomia este știința bibliotecii cu un foarte pronunțat caracter practic; cuprinde evoluția și descrierea bibliotecii și normele pentru organizarea, administrarea și funcționarea lor. Ca în orice învățământ materia se împarte astfel încât studenții să-și însușească întâi părțile mai elementare sau mai apropiate de cunoștințele pe care le posedă ei, apoi pe cele mai grele și cu totul străine de materialul lor aperiectiv. Numeroase lucrări practice îngăduie aplicarea imediată a celor învățate la curs, iar dese vizite în biblioteci de diferite categorii dau studenților prilejul să cunoască situația de la noi și să-și formeze spiritul de observație.

Istoria bibliotecii dă posibilitatea de a cunoaște cele mai însemnate colecții de cărți, din toate timpurile, de a urmări și înțelege evoluția acestui așezământ de cultură.

Operațiile de primire, înregistrare și așezare a cărților în depozit, cu multiplele lor aspecte, îl înzestrează pe student cu toată pregătirea tehnică necesară în această privință; ele îl învață că nici un amănunt din lucrul de bibliotecă nu trebuie neglijat.

Redactarea cataloagelor pentru colecțiile de bibliotecă e una din sarcinile cele mai importante ale bibliotecarului. Catalogul care prezintă într-o anumită ordine toate lucrările din bibliotecă e un îndrumător pentru cititor și un ajutor pentru bibliotecar. Datorită lui cititorul are puțința să cunoască bogățiile bibliotecii și să-și aleagă lucrările de care are nevoie.

Pentru bibliotecar de asemenea catalogul este un instrument prețios de lucru care îi ajută să completeze lipsurile din colecții, să aleagă pentru cititor cărțile de care aceștia au nevoie, să întocmească diferite lucrări de informare.

Administrarea bibliotecii - alt capitol foarte important deși adesea neglijat, caută să facă din bibliotecar, pe lângă un specialist bine pregătit și un om de acțiune capabil să îndrume, să controleze și să coordoneze activitățile foarte felurite ale diverselor servicii.

3. Bibliografia este disciplina care se ocupă cu înfăptuirea, clasificarea și coordonarea listelor de lucrări de orice categorie, manuscrise sau tipărite.

Se expune istoria bibliografiei cu deosebire din secolul al XIX-lea încoace de când ea s-a constituit ca o adevărată disciplină științifică.

Din fiecare etapă a dezvoltării sale se dau exemple de lucrări bibliografice reputeate care sunt și azi folosite ca mijloace de orientare în câmpul vast al publicațiilor. E vorba întâi de bibliografia generală, apoi de înflorirea bibliografiilor naționale și în sfârșit de specializarea lor pe materii, colaborând la o rețea internațională unitară. Urmează partea de teoretizare a Bibliografiei pentru lămurirea raporturilor cu alte discipline, analiza categoriilor de bibliografii: totală, de titluri, analitică și critică, retrospectivă, curentă etc.

Tehnica bibliografică privește redactarea și clasificarea fișelor după diferite sisteme îndeosebi cel zecimal. De folos e și trecerea în revistă a feluritelor forme de bibliografii: cataloage, table de materii, indexuri, pe lângă listele bibliografice propriu-zise.

B. Materii ajutătoare pentru completarea culturii generale a bibliotecarului și pregătirea sa ca om de știință: Metodologia, Istoriografia, Instituții românești, Cronologia, Heraldica și Sigilografia, Paleografia română, slavă, latină și greacă cu limba textelor slave și grecești.

Stăpânirea deplină a științelor auxiliare îi este indispensabilă istoricului și bibliologului pentru descifrarea, înțelegerea și evaluarea critică a izvoarelor istorice.

Specializarea în istorie, bibliologie și biblioteconomie trebuie să implice și o cunoaștere temeinică a științelor auxiliare al căror studiu este extins și la epoca modernă și contemporană, epocă care păstrează un număr foarte mare de izvoare istorice.

Un istoric ca și un bibliolog și biblioteconom nu poate stăpâni toate limbile, toate tehnicile de lucru, dar el trebuie să cunoască *teoria științelor auxiliare ale istoriei*. „Acestea sunt constituite din toate științele posibile să fie înregistrate în registrul culturii umane”⁸. În ceea ce privește numărul științelor auxiliare există mai multe puncte de vedere.

Aurelian Sacerdoțeanu, istoric cu cele mai mari contribuții în acest domeniu din istoriografia românească din a doua jumătate a secolului XX, a împărțit *științele auxiliare* în științele auxiliare *majore și minore*⁹. De la științele auxiliare *majore* (geografie, geologie, lingvistică, paleontologie, etnografie, sociologie, drept, psihologie, statistică istorică, demografie, filosofie) istoria împrumută rezultatele sigure și concluziile. Din acest punct de vedere ele se află cu istoria în raport de interdisciplinaritate. În schimb, de științele auxiliare *minore* (epigrafia, paleografia, bibliologia, codicologia, cronologia, heraldica, sigilografia, metrologia, numismatică, diplomatica, arhivistica) istoricul are nevoie pentru adunarea și apoi interpretarea izvoarelor în cadrul cercetărilor istorice și apoi în cel al scrierii istorice. În evoluția acestora există o strânsă interdependență, cu caracter de reciprocitate, în sensul că dezvoltarea fiecăreia contribuie la evoluția celorlalte, iar rezultatele de ansamblu contribuie la progresul fiecăreia în parte. Științele auxiliare se îmbogățesc permanent cu noi izvoare care intră mereu în sfera lor de cercetare și se bazează pe metode tot mai bune și mai moderne de investigare.

Arhivistica (de la *αρχειον* arcivum, archivum, archivium) este știința care se ocupă cu adunarea, clasarea, inventarierea, conservarea și folosirea arhivelor. În sens propriu arhivistica se ocupă cu ordonarea arhivelor, dând fiecărei piese arhivistice un număr de ordine, relevându-i data, obiectul și clasificând-o. Clasificarea e bine să se facă analitic (după cuprins) și cronologic (după timp). Nu trebuie să lipsească însă nici gruparea fondurilor după materie și proveniență. Toate acestea se face în vederea folosirii lor cât mai ușoare de către cercetător.

Arhiva constituie elementul informativ cel mai prețios atât pentru om în societate, cât și pentru cercetător, de aceea și unul și altul simt nevoia ca orice arhivă să fie ordonată și lesne pusă la îndemână. Pe de o parte arhivistica trebuie să se ocupe cu istoricul arhivelor și legislația care le-a protejat (*arhivologia*), iar pe de alta de modul cum se îngrijește un local de arhivă și cum e ferită de distrugere arhiva însăși (*archiveconomia*) și care sunt lucrările speciale ale arhivistului cu privire la clasarea, conservarea și servirea materialului arhivistic (*arhivotehnia*).

⁸ Aurelian Sacerdoțeanu, *Sarcinile științelor auxiliare ale istoriei*, în R. A., 1966, nr. 1, p. 20.

⁹ *Ibidem*, p. 19.

Paleografia este știința care se ocupă cu cititul scrisului vechi sau, mai exact, cunoașterea diferitelor alfabete și forme de scris care au fost întrebuințate în timpuri diverse. Bazele științifice ale acestei științe au fost puse de Jean Maillon în cunoscutul său tratat de diplomatică (Paris, 1961), cititul corect al documentelor fiind socotit de el ca absolut indispensabil criticii diplomatice. Totodată el cerea și cunoașterea evoluției scrisului pentru a putea descoperi falsul, adică trebuie stabilită și data aceluia scris. Drept urmare sarcina celui care citește scrierea veche, paleograful cum îl numim azi, nu este numai să transcrie un text ci mai trebuie să precizeze vârsta scrisului respectiv, locul lui de origine, să regăsească legătura formelor și să stabilească clasificări. Cel dintâi manual de paleografie propriu-zisă este însă a lui Bernard de Montfaucon și se referă la paleografia greacă (Paris, 1708). Din titlurile celor șase cărți ale lucrării sale reiese foarte bine și sarcinile paleografului:

1. despre instrumentele de scris ale grecilor și însemnările lor.
2. despre originea literelor grecești și despre evoluția lor până în secolul al IV-lea de la Hristos.
3. exemple de cele mai vechi cărți în caractere unciale.
4. despre caracterele legate sau duetul împreună al condeiului.
5. despre abreviațiuni și despre însemnările disciplinelor și artelor.
6. despre diplomatica greacă.

Aici era tot ce trebuia pentru ca știința paleografiei să fie definitiv constituită: materia de scris, instrumentele de scris, periodizarea scrisului și formele specifice lui și critica textelor. Astăzi scrisul grecesc până în secolul al IV-lea e lăsat de obicei pe seama epigrafiei, iar scrierea legată trece la minusculă.

După limba documentelor paleografia are diferite adjective lămuritoare: latină, greacă, neogreacă, slavă când se referă la texte slave, chirilică sau românească când se referă la texte românești scrise cu caractere chirilice.

Diplomatica este o disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu studierea structurii și cuprinsului documentelor cu scopul de a determina valoarea lor ca mărturie istorice. Altfel spus: să arate dacă un document este adevărat sau fals, să-i determine autenticitatea.

Materialul documentar asupra căruia se aplică diplomatica este format din:

1. Documente în sens strict, mărturiile scrise în forme determinate despre fapte de natură juridică;
2. Scrisori, comunicări făcute fără un scop într-adevăr juridic dar cu forme interne și externe foarte apropiate de documente;
3. Porunci (mandate), ordine sau concesiuni de la autoritate către supuși, care stau între documente și scrisori;

4. Toate actele care servesc la pregătirea documentelor ca: informații, corespondențe oficiale, mărturii, procese verbale (protocoale), dări de seamă și alte însemnări de afaceri.

Grafologia este știința scrisului sub toate aspectele. ea îi urmărește, ca și paleografia, linia pe care se poartă condeiul, identifică scrisul aceleiași persoane, îi observă altercările și îl reînvie. În plus de paleografie, grafologia caută să explice sensul scrisului și motivele altercării. Ea apelează totdeauna la laborator. Este cel mai prețios auxiliar al diplomatiei și paleografiei.

Cronologia studiază diferitele forme sub care s-a măsurat timpul. Numai datorită cronologiei critice vom putea să determinăm cât mai exact în timp datele istorice, scopul ei final. Ea are în vedere erele (romană; ab Urbe condita, bizantină sau de la facerea lumii, creștină), perioadele (Olimpiada, indictionul), anii consulatului, imperiului, regalității, sărbătorile. Scopul principal este de a transforma orice sistem în ani ușor de orientat, în raport cu era noastră, înainte și după Hristos.

Sigilografia se ocupă cu studiul metodic al pecetilor. Ea observă tipul sau reprezentarea (efigia) de pe pecete, care poate fi de majestate, equestru, armorial sau heraldic și topografic, legenda sau inscripție (de obicei circulară dar și în linii paralele), mărimea (mare, mică, mijlocie, inelară), forma (rotundă, ovală) și modul de aplicare (atărnată, aplicată-n ceară - timbrată sau netimbrată - searcă sau cu tuș).

Heraldica este știința blazoanelor. ea se ocupă de stemele ținuturilor, orașelor, familiilor nobile, cercetând semnele (emblemele - ornament, figură simbolică), devizele și ornamentele interioare și exterioare (cască, ornamente, coliere, suport), pictate pe scutul cu arme sau armorial. Scuturile sunt simple sau compuse, se împart în regiuni sau părți (onorabile sau ordinare), fiecare în câte o culoare sau metal (după metalul nobil a cărui culoare se adoptă), smalt sau email (azur, purpură) sau după blănuri (hermină), având deasupra figuri. Culorile sunt reprezentate și convențional.

Numismatică se ocupă cu studiul monetelor sau al medaliilor. Cercetează materialul (metalul), efigia (effigies, reprezentare) și inscripția, precum și metoda de fabricare.

Numismatica contribuie la cunoașterea problemelor de cronologie, la istoria culturii materiale, economică și monetară și la comerțul interior și exterior. De asemenea are mare importanță pentru istorie, economie politică, arheologie și paleografie.

Miniaturistica (ital. miniatura, vine de la culoarea dată de metalul minim) se ocupă cu studierea podoabelor de pe manuscris. Este o artă dintre cele mai grele dar foarte interesantă. Literele ornate, picturile mici și fine, portretele și

acualele reduse cad în cercetarea miniaturisticii. De asemenea are în vedere culoarea, concepția, desenul, perspectiva, tehnica și arta.

Genealogia se ocupă cu originea și descendența familiilor și a neamurilor înrudite (stîrpos), este definiția lui Ottokar Lorenz. Ea urmărește:

1. Spițele de neam sau arborele genealogic, care privește pe toți descendenții unei anumite persoane, însă numai în linie bărbătească, însemnându-se și soții descendențelor;
2. Tabla descendenților, care cuprinde pe toți descendenții, bărbați și femei, ai unei anumite persoane, adăugându-se și soții și soțiile;
3. Tabla ascendenților, întocmită la fel ca precedenta, numai punctul de plecare e altul: de la o anumită persoană, în sus, spre strămoși.

Epigrafia are drept scop studiul, descifrarea și interpretarea inscripțiilor, de obicei cele scrise pe material dur (piatră, metal, lemn, lut ars) cum ar fi vase, geme, camee, sigilii, inele, greutăți și orice însemnare pe vreun produs al industriei omenești. Inscripțiile monetelor urmează a fi studiate tot de epigrafie, ca și tabele cerate. Dificultățile pe care le întâmpină epigraful privesc în special abrevierile (scrisul lapidar), forma scrisului și limba.

Metrologia este știința care se ocupă cu studiul măsurilor fixe sau variabile.

Măsurile sunt de două feluri: directe, care sunt în afară de noi, ca timpul și spațiul, și indirecte, determinate de om prin diferite observații, calcule, comparații, ca greutatea, densitatea, care au ca baze elemente reale bine determinate. Acestea au fost transpuse în practică sub diferite forme ca: lungimea, suprafața, volumul sau capacitatea, greutatea. Ele au variat după timp și loc, în raport cu evoluția orânduirilor sociale istorice și au format adevărate sisteme¹⁰.

Bibliologia cuprinde studiul metodic al scrisului, al cărții, ca vehicul al gândirii).

Incontestabil există o știință a cărții și este de dorit ca aceasta să fie exprimată printr-un singur termen. În ceea ce privește acest termen, cel adoptat de noi este bibliologie. Acest lucru e clar deoarece Academie Română închinând un periodic acestei probleme l-a intitulat *Studii și cercetări bibliologice*. Termenul este consacrat dar numai după aproape o sută de ani de la prima întrebuințare în limba noastră.

Cel dintâi învățat român care l-a folosit a fost *Bogdan Petriceicu Hașdeu*, dar el i-a dat sensul de bibliografie (termen introdus la noi de G. Asachi în 1939) și-n felul acesta el nu s-a putut menține fiind înscris de bibliografie. De

¹⁰ Aurelian Sacerdoțeanu, *Științele auxiliare ale istoriei*, București, 1940, p. 12-16.

altfel a și dispărut din circulație. El a fost reluat mai târziu de *Nicolae Georgescu - Tistu*, deși conținutul lui nu părea destul de clar.

Astăzi înțelegem prin bibliologie tot ceea ce privește studiul cărții și munca de bibliotecă.

Părțile componente ale acestei științe sunt:

1. **Istoria cărții și a bibliotecii** de la prima apariție a cărții până în zilele noastre inclusiv condițiile ei materiale ca hârtie, tipar, ilustrație ca și istoricul bibliotecilor constituite cu rolul ce l-au putut avea în viața științifică și socială a popoarelor.

2. **Bibliografia** (descrierea cărților) care se ocupă cu descrierea cărților cu scopul de a alcătui liste, repertorii sau cataloage de cărți.

3. **Biblioteconomia** sau organizarea, catalogarea, clasificarea și funcționarea bibliotecilor, inclusiv conducerea lecturii, propaganda cărții, completarea și organizarea fondului bibliotecilor, precum și igiena cărții.

4. **Bibliotecografia** sau descrierea bibliotecilor din punct de vedere al construcției și instalației localurilor de bibliotecă.

Cursul de bibliologie¹¹ predat de Aurelian Sacerdoțeanu se dorește a fi un curs practic. Fiecare trebuie să simtă nevoia de carte, nevoia cititului, „zăbava” cu cartea; fiecare trebuie să aibă respect pentru carte, fie că este personală, fie că aparține unei biblioteci publice, deci este un bun al tuturor. Viața unei cărți nu trebuie să sfârșească odată cu primul cititor. Ea trebuie să rămână un document permanent. Unii au urâtul obicei de a sublinia ceea ce cred că-i interesează și astfel se succed pe aceeași pagină sublinieri cu creioane de toate culorile. Alții rup paginile, ilustrațiile sau planșele care îi interesează, făcând cartea inutilizabilă. merg chiar mai departe: o substituie cu totul, lipsind pe cei care ar vrea să o mai consulte de această posibilitate. Această barbarie este din nefericire destul de frecventă.

Cartea este o forță uriașă. Ea descătușează mințile și întărește forțele creatoare.

Istoria scrisului prezintă interes atât pentru problemele lingvistice cât și pentru istorie și istoria culturii. Este adevărat însă că istoria scrisului, cu tot numărul mare de publicații care există în această privință prezintă totuși multe greutăți până să ajungă la definitivare. Inscripțiile și textele cunoscute și nedescifrate încă, precum și cele cu care descoperirile ulterioare vor înzestra patrimoniul cultural al omenirii, vor aduce, poate schimbări simțitoare.

¹¹ DANIC, fond, Aurelian Sacerdoțeanu, dos., nr. 584, *Cursul de științe auxiliare ale istoriei*, 1958 - 1959, p. 324 - 357.

Unii cercetători spun că scrisul, creație a spiritului uman este formal-istoric și psihologic, ori se știe că el nu poate fi decât produsul unor anumite condiții sociale, ia naștere într-o anumită treaptă de evoluție a societății și evoluează concomitent cu aceasta.

Se pune problema originii magice a scrisului. Fără îndoială că în anumite trepte ale evoluției societății umane, nu numai scrisul ci și vorbirea au putut fi folosite și în scopuri magice. Dar din acest caz particular nu se poate trage o concluzie general valabilă. Azi mulți cercetători nu mai înclină către această ipostază.

Dependența formării și evoluția sistemului existent al scrisului față de sistemul anterior este o problemă importantă. Se poate presupune o derivare din primul izvor comun, dar nu trebuie exagerată influența venită din afară, mai ales asupra popoarelor cunoscute ca izolate și nici nu trebuie să presupunem neapărat existența unui singur izvor comun. Simultan sau succesiv scrisul a putut apărea independent în mai multe părți ale globului.

Problema se clarifică dacă luăm un exemplu. Hitiții au folosit o scriere proprie ideografică dar au împrumutat și cuneiformele babiloniene. Textele lor sunt scrise însă în mai multe limbi: sumeriana, aceadiana, indica din Mitanni, Iuvica, cuvitică și protohatică, dar majoritatea textelor aparțin hitiții, limbă care a supraviețuit acolo și după dispariția ultimului imperiu hitit (1450 - 1200 înainte de Hristos). Nu se poate spune că scrierea a vut o influență hotărâtoare în această privință.

Orice istorie a scrisului este supusă discuției. Aceasta nu înseamnă totuși că nu se poate scrie. O astfel de istorie este chiar necesară tocmai pentru a putea contribui la limpezirea problemelor care, tratate izolat, nu pot da prilejul de ansamblu necesar ajungerii la concluzii valabile.

Dată fiind această situație se pune problema metodologică: o istorie a scrisului e necesară, dar ce metodă de expunere poate fi folosită, metodă care să fie cât mai folositoare elucidării problemelor complicate ale scrisului ? Trei sune cele care stau la baza unei astfel de istorii:

a) Se poate lua forma concretă a scrisului supusă la multe modificări și se urmărește în funcție de epocă, de teritoriu și de popor. Există dezavantajul că fărâmițează materia și obligă la multe reveniri și repetări.

b) Se poate urmări principiul grafic. În cazul acesta se trece cu ușurință dintr-o parte a globului în alta (Asia, Africa, America) ca de exemplu: scrierea ideografică, silabică, alfabetică. Această metodă încalcă principiul evoluției unui sistem în diferitele lui etape.

c) Se ia de bază principiul cronologic adică al ordinei de apariție a diferitelor sisteme. Și acesta prezintă inconveniente căci e greu de stabilit care sistem a luat naștere independent și care eventual a influențat pe altul.

Un sistem de expunere mixt ar putea da roade mai bune pentru înțelegere.

Pentru a vorbi despre carte este necesară o lămurire inițială: mai întâi trebuie să cunoaștem istoria scrisului și cum cum a luat naștere cartea. Despre cartea însăși de asemenea trebuie făcută o distincție: cartea manuscris și cartea tipărită.

Scrisul a întâmpinat greutăți milenare până s-a descoperit alfabetul, unealta cea mai importantă a scrisului, vehiculul gândirii, însoțit însă și de o limbă evoluată capabilă să pună cuvintele în ordine, să supună propozițiile unor reguli sintactice și să distingă fenomenele lingvistice.

Spre a putea urmări manifestările scripturistice într-o perioadă lungă de vreo douăzeci de mii de ani, după cronologiile cele mai reduse e necesară o clasificare:

1. *Scrisul pictografic*, care nu e altceva decât prezentarea ideii sau a noțiunii prin desen.

2. *Scrisul silabic* care are semne ce reprezintă silabe prin a căror compunere se ajunge la cuvinte.

3. *Scrisul alfabetic* reprezintă sunetele care pot fi mai multe sau mai puține după caracterul limbii.

Simplificat putem spune că la baza scrisului sunt două sisteme: sistemul ideogramelor și sistemul fonetic.

Cartea presupune totdeauna o muncă organizată. Scrierea continuă nu e chiar de domeniul public, măcar că lectura ajunge ca atare. Încă de timpuriu s-a putut face o astfel de organizare. Lăsând la o parte că lucrurile necesare elevului puteau fi scrise și multiplicare în organizațiile ecleziastice, trebuie să ne gândim că chestiunile profane erau scrise și răspândite pe altă cale. Sclavii se ocupau cu această meserie a scrisului și locul în care se găseau cărțile erau librăriile. Procedul confecționării cărții era simplu. Un patron avea o serie de scribi scriau cele dictate. Când se termina dictatul însemna că se făcuse o ediție. Exemplarele acestea erau puse în comerț.

Libreria, libraria taberna este destul de veche. Se presupune că și în vechiul Egipt se vor fi vândut cărți. În Grecia există încă de timpuriu librari, *bibliopagi* și librării, *bibliopoleia*. Biblioteca este destul de veche și presupunem că era bine organizată nu numai în Accad și Egipt ci și în Grecia, unde *Bibliotheks* însemna și „raft pentru cărți”, *Bibliotheka* la romani avea același sens.

Evoluția scrisului și a cărții înainte de tipar intră în domeniul paleografiei, pentru ca odată cu tiparul să treacă în acela al bibliologiei.

Iată istoria bibliotecilor prezentată de Aurelian Sacerdoțeanu în 1959:

„Au existat biblioteci din cele mai vechi timpuri. Ele însă se confundă cu arhivele. Ținând însă seama de cuprinsul lor trebuie să spunem că bibliotecile

și arhiva au evoluat paralel, însă precedența o au arhivele. Desigur această evoluție a fost înceată datorită greutateii de a compune „cărți” pe piatră sau cărămidă la început, pe papirus, pânză, pergament și alte materiale mai târziu. Unele din aceste biblioteci le-au scos la iveală arheologii, altele au dispărut fie din cauza distrugerilor voite, fie din slaba rezistență a materialului.

Avem cunoștințe că au existat biblioteci la Memphis, în templul lui Pthah, în Asiria la Ninive, la Babilon, la Lusa, la fenicieni și cartaginezi, precum și la evrei în templul lui Lasalin dispărută când a fost cucerirea babiloniană, dar reconstituită apoi la Neemia și Esuva.

Cea mai veche bibliotecă despre care avem cunoștință este aceea de la Ninive. prin săpăturile întreprinse de Layard în 1845 pe colina de la Kiungik a fost identificat palatul lui Assurbanipal (667 înainte de Hristos). Aici, în două camere, s-au găsit numeroase table de pământ acoperit cu cuneiforme, care formau biblioteca regală. Biblioteca avea și un bibliotecar și cataloage dintre care unele fragmente au ajuns până la noi.

Și grecii au avut bibliotecă, dar din perioada clasică nici una nu a ajuns până la noi. Se știe că Pisistrate a creat o bibliotecă la Atena. Comerțul cu cărți era destul de răspândit și cei bogați precum savanți, de pildă Aristotel, aveau biblioteci personale. În toate cetățile, în marile temple și în gimnazii existau cu siguranță colecții de cărți.

Există una și-n Macedonia, probabil la Pella. E de amintit că Sylla (85 - 84 înainte de Hristos) a prădat biblioteca celebrului bibliofil Apellicon din Teos.

Din perioada elenistă avem însă mai multe informații. Astfel, în Egipt Ptolemaizii au vrut să dea o mai mare strălucire capitalei lor, Alexandria. Pentru aceasta au înființat o Bibliotecă și un Museion. Bazele bibliotecii au fost puse de Ptolemaios I. Soteros, dar ea a fost organizată sub urmașul său Ptolemaios II. Philadelphos. Biblioteca principală era situată în cartierul regal, Bruchion și număra cam cinci sute de mii de manuscrise. Primul ei conservator a fost Demetrios de Phaleron.

În afară de aceasta se mai afla o bibliotecă în care avea acces un cerc mai mare de cititori. Aceasta era așezată în templul Scrapeion, în partea sud-vestică a Alexandriei. În fruntea bibliotecii era pus de regulă un savant de seamă numit de rege și care, în același timp era și receptorul copiilor săi. Callimachos a fost unul dintre aceștia.

Biblioteca din Alexandria a fost distrusă în decursul vremii. O parte a ars când Cezar, în timpul răscoalei lui Ptolemaios Auletes, a dispus incendierea flotei aflate în port, focul întinzându-se apoi și în cartierul Bruchion. A rămas și a crescut în importanță Serapeion, care s-a mărit prin adăugarea bibliotecii din Pergam pe care Antoniu a dăruit-o Cleopatrei. Și aceasta a fost nimicită în parte

în anul 390 după Hristos. Ce a mai scăpat atunci a fost distrus odată cu cucerirea arabă (691 după Hristos). Se zice că Amron, comandantul militar arab ar fi ars restul de cărți din ordinul califului Omar.

Romanii au avut și ei biblioteci, mai ales după contactul cu grecii. Caesar însărcinase pe Varro să înjghebeze o bibliotecă. Este meritul lor de a fi avut cea dintâi bibliotecă publică prin larghețea lui Asimius care a așezat-o în atriculul templului Libertății de pe Aventin (anul 39 înainte de Hristos). O a doua bibliotecă publică a fost în Palatul Octaviei ridicat de August (anul 29 înainte de Hristos) și incendiat în anul 80 după Hristos. Tot Augustus a fondat o altă bibliotecă pe Palatin, în partikul templului lui Apollon, cu două secții: greacă și latină, căzută și ea pradă incendiului din anul 30 după Hristos. Tiberius a fondat templul lui August Divinizat (Templum Divi Augusti) incendiată de Nero și reconstituită de Domițian. Templul acesta devenit biserica Santa Maria Antica, apoi Santa Maria della Liberta a dăinuit până în 1900 când biserica a fost dărâmată și s-au putut vedea temeliile bisericii: o sală mare rectangulară de un portic, câte o sală de o parte și de alta și trei mai mici în fund probabil pentru depozitele de cărți.

Tot la Roma mai era o bibliotecă în Templum Pacis frecventată de erudiți și Ulpia fondată de Traian, de o parte și de alta a Columnei lui Traian. La începutul secolului al IV-lea după Hristos, a fost mutată la Termele lui Dioclețian. Toate aceste biblioteci au dispărut odată cu Imperiul, numit Biblioteca imperială din Constantinopol în anul 354 d. Hr. a continuat până la cucerirea otomană.

Și la Roma au existat biblioteci personale. Varro, Atticus și Cicero au fost adevărați bibliofili. Biblioteca lui Cicero de la Tusculum era vestită și prin cadrul în care se prezenta.

În secolul al IV-lea după Hristos, se puteau număra la Roma nu mai puțin de douzeci și opt de biblioteci publice.

Biblioteca imperială din Bizanț a crescut neconținut și la ea se adresau cele mai multe cereri de consultări.

După destrămarea Imperiului Roman de Apus unii suverani căutau să-și facă și ei biblioteci, dar din nefericire ele se dezorganizau la moartea lor. Astfel avem știre de inițiativa lui Carol cel Mare (anii 768 - 814) și de manuscrisele adunate de Carol al V-lea (1364 -1380) pentru care Gilles Malet a redactat un catalog. Aceasta era adăpostită în turnul Luvrului. Francisc I (1515 - 1547) a mutat-o în Fontainebleau.

Evul Mediu s-a caracterizat printr-o largă difuzare a cărții manuscrise. Pe de o parte a continuat să existe biblioteca personală a intelectualilor laici, dar într-o măsură mult mai mică decât pe timpul imperiului. Pe de altă parte s-au dezvoltat bibliotecile de curte și mai ales clericale. Prin bibliotecile de curte înțelegem pe cele de la curțile împăraților, regilor și seniorilor care în cele mai

multe cazuri erau conduse tot de clerici, ei formând și numărul cel mai mare al știutorilor de carte. Bibliotecile clericale erau cele mai numeroase și care ne-au lăsat cea mai bogată moștenire.

Cele mai vestite și mai interesante rămân totuși bibliotecile mănăstirești, mai stabile și în continuă creștere. Amintim câteva ale căror nume circulă în mod obișnuit. Înaintea tuturor stă Biblioteca Vaticanului care este cea mai cunoscută. Până în secolul al XV-lea ea n-a fost despărțită de arhivă. Apoi Monte Cassino în Italia fondată de Benedict de Nursia pe la 529, Banchov în Irlanda din secolul al VI-lea, Luxieul în Franța fondată de Sf. Colomban în anul 590, Cantebury în anul 597, Bobbia în Italia tot de Sf. Colomban în anul 612, Sankt Gallen fondată în anul 614 de un discipol al lui Sf. Colomban, apoi Westminster (616), Saint Denis (626), Corbie (657), Paderborn (777).

Nu putem trece cu vederea celebra abație greco-catolică de la Grottaferrate, lângă lacul Albano, pe vechea Via Latina. A fost fondată în anul 1104 de Sf. Nil și are o bibliotecă de codici prețioși (mai ales cei greci).

În orientul ortodox se impune atenției noastre Patmos, socotit a fi avut cea mai veche mănăstire, Sinai și mai ales Athos (secolul al VII-lea).

În fruntea lor stau bibliotecile Patriarhiilor orientale (Alexandria, Ierusalim, Antiohia, dar mai ales cea ecumenică de la Constantinopol).

Se spune că fondatorii mănăstirilor căutau locuri restrânse, liniștite, capabile să predisună pe călugări la meditație. Dacă avem în vedere mănăstirile apusene arătate mai sus și care sunt cele mai importante, ne dăm seama că această părere este valabilă în Orient și numai în mică măsură în Occident. Mănăstirile apusene sunt de obicei în orașe de reședință sau imediat vecine (ex. Saint Denis) ori pe mari drumuri de circulație obligatorie (ex. Corbie). Același sistem a continuat și mai târziu pretutindeni, inclusiv la noi (Argeș, Dealu, Neamț, lângă scaunul domnesc, Cozia, Snagov, Bistrița Moldovei, pe drumuri de circulație). În modul acesta ele își creau suportul material de care aveau nevoie pentru satisfacerea preocupărilor lor între care era și cultivarea cărții.

Bibliotecile mănăstirești și clericale medievale au reprodus și păstrat cele mai numeroase opere în manuscris care fac azi gloria tuturor marilor biblioteci din lume.

Nu putem crede că nu erau și biblioteci personale. Toți savanții care nu făceau parte din ierarhia clericală sau din ordinele călugărești aveau și această preocupare. Photios care a ajuns și patriarh a avut o bibliotecă personală remarcabilă pe care a folosit-o în cunoscuta sa *Myrobiblion*.

Încă de timpuriu s-au creat săli speciale pentru citit și pentru păstrarea, pentru descrierea cărora se întrebuințează tot mai insistent termenul de „bibliotecă”. Primejdia de a dispărea cărțile a persistat tot timpul de aceea cărțile socotite atunci mai rare și prețioase erau legate cu lanțuri de pupitrele pe care se citeau (libri catenati).

Tiparul a înlesnit difuzarea cărții deci și crearea bibliotecilor. Umanismul le-a dat cea mai mare dezvoltare atât celor publice, cât și celor personale. Între aceste inițiative merită amintită Corviniana de la Buda, formată de Matei Corvin, cu codici în mare parte strânși din Italia sau scriși și miniați la cererea lui și Laurenziana de la Florența. Această dintâi bibliotecă publică modernă născută din donația lui Niccolo Niccoli, adăugată de Casimo il Veechio di Medici a fost mărită de Lorenzo il Magnifico. Prin aceasta s-a constituit o sală specială de cvătre Michelangelo, dar a fost deschisă publicului abia în 1571.

Și Veneția are o bibliotecă asemănătoare, Marciana. Inițiată de Francesco Petrarca (1362), fără a fi pusă în funcțiune devine o adevărată bibliotecă abia în 1468 prin stăruința cardinalului Bessarion. Localul propriu conceput de Jacopo Sansovino s-a construit în anii 1545 - 1553, iar astăzi are adăugată și vechea Zecca, construită de același arhitect.

În timpul Reformei și Contrareformei bibliotecile au avut de suferit căci multe au fost distruse de ura confesională.

După această perioadă frământată bibliotecile totuși se înmulțesc. Încep s-apară tot mai des două categorii noi de biblioteci: Universitare și Municipale. În primele avem exemplul Bibliotecii Universitare din Padova a cărei înființare Senatul Veneției o aprobă în 1629, iar între cele municipale: bibliotecile de la Augsbourg, Frankfurt, Nurenberg, Paris. De asemenea se înmulțesc bibliotecile personale. Chiar și oamenii politici simt nevoia bibliotecii, unii însă numai ca bibliofili: Richelieu, Mazarine, Colbert.

În tot acest timp cartea este un lux și un privilegiu. Biblioteca în mare parte este numai la dispoziția unor privilegiați și adesea cartea e ținută sub cheie ca un obiect prețios.

Schimbarea care se produce este dată de revoluția franceză din 1789 care a secularizat bibliotecile mănăstirești și ale nobililor emigranți creând „depozitele literare” de unde aprovizionau bibliotecile publice pe care le creaseră.

Cea dintâi bibliotecă de tip nou ia ființă în Anglia la British Museum din Londra. Organizată de italianul Antonio Panizzi ea devine un centru de cultură la îndemâna tuturor, cu săli de lectură, cu multe locuri pentru cititori.

Exemplul de la British Museum a fost imitat de toate țările și în secolul trecut au luat ființă bibliotecile de tip național. Cea mai lungă dezvoltare și circulație au luat bibliotecile americane, între care se remarcă Library of Congress din Washington și Public Library din New York.

Și la noi bibliotecile au un trecut apreciabil, dar pentru cele mai multe avem numai știri că au existat. Cele mai vestite au fost bibliotecile mănăstirești (Bistrița Olteniei, Cernica, Căldărușani, Putna, Voroneț și Secu).

Au existat, de asemenea, biblioteci la mitropolii și episcopii cu cărți și manuscrise de mare valoare. Ierarhii bisericii aveau, însă, și bibliotecile lor

personale care, uneori, nu s-au integrat fondurilor eparhiei respective. Astfel, mitropolitul Antim (1708-1716) fondează cu ele o bibliotecă publică la ctitoria sa din București, pentru care alcătuiește și cel dintâi regulament de funcționare pe care-l avem în românește.

Încă de timpuriu, domnii și principii s-au interesat de bibliotecă. Despot-Vodă, Petru Șchiopul, Vasile Lupu, Dimitrie Cantemir în Moldova, Neagoe Basarab, Constantin Brâncoveanu și Mavrocordatii în Țara Românească și Gabriel Bethlem în Transilvania, sunt dintre cei care au avut biblioteci la curtea lor.

Boierii și nobilimea s-au ocupat cu cititul și strângerea cărților, precum și cu cultivarea scrisului. Acestea nu se puteau ivi fără cărți. Astfel, Luca Stroici, Grigore Ureche, Spătarul Milesco, Udriște Năsturel și Constantin Stolnicul Cantacuzino, se numără printre cei mai vechi. În Transilvania, numărul lor este mai mare, iar tezaurele adunate la ei sunt uimitoare, ca de exemplu, bibliotecile Brukenthal și Teleky.

Au existat, însă, și biblioteci particulare ale unor persoane care nu făceau parte din boierime sau în funcțiuni. Astfel, la Iași, în 1672, se destramă prețioasa bibliotecă a învățatului doctor Nicolae Kerameos.

N-au lipsit nici bibliotecile școlare. Acestea au apărut, în mod necesar, ori de câte ori lua ființă o școală: la Cotnari, la Trei Ierarhi în Iași, Sf. Sava în București (1679), la Blaj.

În epoca modernă, tipurile de biblioteci s-au înmulțit destul de mult: școlare, universitare, pedagogice, militare.

O altă parte componentă a bibliologiei este *bibliografia*, care dă liste de cărți. Acestea pot fi făcute din diferite puncte de vedere: după materie, după autori, cronologic, cu privire la un teritoriu anume sau alfabetic (cataloagele). Aici trebuie să se țină seama de un minimum de informații necesare: autorul, titlul lucrării, locul apariției, data, tiparul, numărul paginilor, al planșelor, formatul (exprimat mai bine în centimetri decât în formule cunoscute, în folio, în 4°, în 8°) și colecția ¹².

Cataloagele de bibliotecă formează instrumente de lucru importante. După o anumită practică te poți familiariza cu ele și documentarea personală este accelerată. Dar, aceasta privește numai fondurile de cărți existente în acea bibliotecă. Cum poți ști ce alte cărți mai trebuie consultate pentru a avea documentarea cât mai completă?

La această întrebare răspunde bibliografia.

¹² Aurelian Sacerdoțeanu, *Științele auxiliare ale istoriei*, p. 17.

În multe institute de învățământ superior și Școli tehnice, bibliografia formează teoria și practica unui curs întreg. Cuvântul este de origine grecească și însemna însăși „scrierea cărții”, iar scriitorii lor se numeau „bibliografi”. Însă, din antichitate a început să însemne și „descrierea cărții”.

Calimachos, alcătuitorul Catalogului Bibliotecii din Alexandria pe la anul 300 înainte de Hristos, este socotit ca primul bibliograf din lume. Însă, în sensul pe care îl dăm noi astăzi, cuvântul a fost folosit numai din secolul al XVII-lea.

La noi, termenul a fost introdus pentru prima oară de Gheorghe Asachi în 1839, în revista lui de la Iași anunțând apariția unei cărți. Pe urmă, el s-a răspândit și prin celelalte părți, prin presa românească, prin reproducerea notiței lui Asachi.

Bibliografii se ocupă cu descrierea cărților și gruparea lor în diferite liste, repertorii sau cataloage. Dar, sarcina bibliografului nu trebuie să fie formală, descriere mecanică, ci să studieze și conținutul cărților descrise.

În procesul evidenței și descrierii operelor tiparului, bibliografii au sarcina să sistematizeze materialele găsite pe țări, pe epoci, limbi, sectoare de activitate. Descrierea haotică a bogăției de cărți îngreunează orientarea, nu dă posibilitatea cititorului să găsească ceea ce îi trebuie.

Clasificarea și sistematizarea cărților în raport cu conținutul lor este foarte importantă. Clasificând cărțile după diferite sectoare de cunoștințe, de probleme și teme, bibliograful pune la dispoziția cititorului cărți despre o anumită temă luată în totalitate și în formă sistematizată. Prin aceasta, bibliograful ușurează găsirea cărților necesare.

Asupra sarcinilor bibliografilor și modul cum să-și grupeze materialul adunat există multe propuneri în literatura de specialitate. Așa, de exemplu, Institutul Internațional de Bibliografie de la Bruxelles propunea următoarele feluri de bibliografii:

1. Bibliografii universale și generale.
2. Bibliografii individuale.
3. Bibliografia operelor unei oficine.
4. Bibliografia operelor după locul de tipărire, publicare, editare.
5. Bibliografii regionale sau naționale.
6. Bibliografii străine naționale.
7. Catalogul bibliotecilor unei aceleiași țări.

La noi, N. Georgescu-Tistu propune această schemă:

1. Bibliografii de bibliografii.
2. Enciclopedii de bibliografii.
3. Bibliografii generale.
 - a) Bibliografie periodică.
 - b) Cataloage de bibliotecă.
4. Lucrări bibliografice speciale.

Sarcina documentară bibliografică nu trebuie să rămână numai pe seama bibliografilor care oricum îndeplinesc o funcție istorică, ci și bibliotecarul trebuie să fie bibliograf.

Aurelian Sacerdoțeanu a avut o preocupare continuă față de bibliotecă, în general, față de carte, în final.

În perioada 15-16 decembrie 1955 participă la lucrările primei sesiuni științifice de bibliologie și documentare. Deschiderea sesiunii a avut loc în ziua de 15 decembrie 1955, ora 11⁰⁰, în sala de ședințe a Academiei R. P. Române.

Ședințele de comunicări au fost împărțite pe două secții:

Secția I: Probleme de bibliografie și documentare.

Secția II: Probleme de biblioteconomie, istoria cărților și a bibliotecilor.

În cadrul celei de a doua secții, Aurelian Sacerdoțeanu a prezentat comunicarea: *Problema igienei și patologiei cărții în țara noastră* în care subliniază că - documentele manuscrise și tipărite sunt izvoare de prim ordin pentru cunoașterea istoriei civilizației omenirii¹³. Problema patologiei cărții trebuie privită sub aspectul său științific: nu e suficient să repara, să restaurezi o carte după ce s-a îmbolnăvit, ci trebuie să cunoști și etiologia maladiei spre a putea lucra și preventiv. Această cunoaștere care contribuia multor specialiști și pune probleme de natură diversă: originea materiei, modul de fabricare, prelucrare, condițiile de păstrare și folosire, agenții interni și externi dăunători, climatul.

În 1941 apare *Hrisovul*, revistă îngrijită de Aurelian Sacerdoțeanu, special dedicată problemelor ridicate de științele auxiliare ale istoriei și mai ales bibliotecilor și arhivelor. Aici își găsesc loc nu mai puțin de patru studii privind moartea documentelor, sănătatea cărților, cernelurile și istoricul lor și cum era organizat atunci cabinetul de patologie a cărții de la Roma¹⁴.

Din 1942, Aurelian Sacerdoțeanu tratează pe larg problema igienei arhivelor la cursul său de arhivistică ținut în cadrul fostei Școli de Arhivistică¹⁵.

Propășirea studiilor de patologie a cărții este strâns legată de cercetările de laborator și de tratarea maladiilor în raport cu originea lor și cu agenții provocatori. Astfel de laboratoare lipsesc.

Pentru prima dată se pune problema creării unui astfel de laborator la Direcția Arhivelor Statului în 1939: „Trebuie să ia ființă un laborator cu aparate de reproduș și de citit documentele șterse de vreme. De asemenea, ne trebuie o cameră prevăzută cu aparatele necesare pentru dezinfecția și deparazitarea

¹³ DANIC, fond Aurelian Sacerdoțeanu, nr. 70, f. 18.

¹⁴ H. Stahl, *Moartea documentelor*, în „*Hrisovul*”, I (1941), p. 100-116.

¹⁵ *Arhiveconomia. Administrarea generală externă a arhivei și a actelor*, curs redus predat de Aurelian Sacerdoțeanu, București, 1949, p. 80.

materialului atacat de diverse maladii”¹⁶. În anul următor a stăruit încă: „Trebuie să ia ființă laboratorul arhivelor cu aparatele necesare atât pentru conservarea materialului supus distrugerii, cât și pentru lucrul științific”¹⁷.

Aurelian Sacerdoțeanu, urmărind realizarea acestui laborator în cadrul Direcției Arhivelor Statului, a și procurat o parte din instrumentele necesare cercetării științifice ca: aparate de fotografiat și de microfilme, aparate de mărit fotografii și de citit microfilme, microscopae, lămpi de cuarț și altele. Efectiv, nucleul de laborator exista, dar el nu a început să funcționeze din neadmiterea cadrelor de specialiști recomandate.

În articolul său numit „*Biblioteca Academiei și istoria scrisului și tiparului în România*” apărut în 1967, Aurelian Sacerdoțeanu aduce un elogiu Academiei Române, și, implicit, bibliotecii sale, spunând că este „un centru puternic, creator, sintetizând toate eforturile predecesorilor, fructificând silințele de cercetare ale românilor de pretutindeni. Problema scrisului și a tiparului, în general, a celui românesc, în special, a fost o preocupare esențială a Bibliotecii Academiei. Aici s-au adunat cele mai prețioase manuscrise de limba română și cea mai bogată colecție de cărți românești, cu ajutorul unor foarte devotați slujitori. Această acumulare nu s-a făcut la voia întâmplării. Un plan chibzuit a fost pus la începuturile sale, îmbunătățit an de an, un secol întreg”¹⁸.

Interesantă este scrisoarea trimisă de către Aurelian Sacerdoțeanu domnului *Dan Simonescu* în anul 1969 sub titlul *Ad multos annos*¹⁹. E o scrisoare de prietenie în care autorul arată stăruința profesorului Dan Simonescu pentru formarea sa științifică și profesională, precum și preocupările sale în multiple domenii de istorie a culturii și mai ales în bibliologie. În mod deosebit, este evidențiată munca depusă pentru încheierea și completarea bibliografiei românești vechi, cel mai reprezentativ monument închinat cărții și culturii românești. Este de reținut faptul că din 2017 cărți descrise în această bibliografie, 1266 cărți îi revin bibliografului Dan Simonescu. Prin el, continuator al operei lui Ion Bianu și Nerva Hodoș, a fost dus la bun sfârșit acest important instrument de lucru pentru istoria culturii românești.

Interesul stârnit de *Bibliografia Românească Veche* a depășit de mult hotarele țării. Considerată absolut necesară istoriei literaturii universale, s-a propus în străinătate o reproducere a ei. În fața acestei inițiative, autorul scrisorii crede că se impune o nouă ediție completată cu descrierea tuturor cărților care

¹⁶ *Dare de seamă despre Arhivele Statului făcută către Consiliul de perfecționare (1 oct. 1938-31 dec. 1939)*, în R. A., IV, 1 (1940), p. 121.

¹⁷ *Idem* pe 1940, *ibidem* IV, 2 (1971), p. 347.

¹⁸ Aurelian Sacerdoțeanu, *Biblioteca Academiei și Istoria scrisului și tiparului în România*, în *Studii și Cercetări de documentare și Bibliologie*, 1967, nr. 2-3, p. 221.

¹⁹ Scrisoarea a apărut în „*Studia Bibliologica*”, vol. III, 1969.

s-au mai făcut cunoscute de la 1944 până astăzi. În legătură cu această nouă ediție, autorul face o serie de propuneri privitoare la planul de adoptat și la metoda de lucru.

Mai întâi, această nouă ediție să fie reluată și completată de profesorul Dan Simonescu.

Al doilea, să se aibă în vedere unele chestiuni privitoare la plan și conținut. Adică, viitoarea bibliografie să fie alcătuită din trei serii: I. Bibliografia propriu-zisă; II. *Gravura cu reproduceri integrale și descriere*; III. *Crestomația textelor originale* (prefete, epiloguri), Bibliografia să se oprească la anul 1830, ca an final. Să cuprindă: a) toate cărțile vechi scrise și tipărite de români; b) toate cărțile tipărite în România, indiferent de autor și limbă.

Descrierea să urmeze regula strict bibliografică raportată la carte și la timpul apariției ei. Cărțile nevăzute de bibliograf sau nedescrise complet, să nu intre în seria normală, ci într-o listă anexă, ca evidență pentru descrieri ulterioare.

În sfârșit, pentru realizare autorul propune, pe de o parte, formarea unui colectiv restrâns de bibliografi pus sub îndrumarea competentă a lui Dan Simonescu, iar pe de alta, crearea unui Buletin de cărți vechi. Acesta are menirea să angajeze colaborări diverse în legătură cu cartea veche. În primul rând, aici își vor găsi loc semnalări de cărți, biografii de traducători, editori și tipografi, ilustratori de carte, note de tehnică tipografică, terminologie și limba. Este sigur că acest Buletin va aduce o neașteptată și prețioasă colaborare. Cu scopul său de cercetare, Buletinul va putea continua și după ce va fi apărut noua ediție a Bibliografiei românești vechi, devenind astfel o arhivă a vechii culturi românești scrise.

Totodată, este necesară o bibliografie a bibliografiilor românești, instrument esențial de orientare.

Acestea toate Aurelian Sacerdoțeanu le consideră posibil de realizat.

Cu ocazia aniversării a 75 de ani de existență a Bibliotecii Centrale Universitare din București (1895-1970) a avut loc o sesiune de referate și comunicări științifice. Aurelian Sacerdoțeanu a prezentat pe 5 decembrie 1970, în cadrul secției I: Probleme de istorie a bibliologiei și documentării, al cărei președinte a fost profesorul Dan Simonescu, comunicarea *Nicolae Iorga și biblioteca seminarului său*.

În cadrul ședinței inaugurale a Cercului Științific integrat de Bibliologie din 28 noiembrie 1975, Aurelian Sacerdoțeanu a prezentat: *Profesorii noștri de bibliologie*. Se împlineau 50 de ani de la inaugurarea primului curs universitar de bibliologie din România. A avut loc, de asemenea, și o expoziție omagială cu titlul prezentat mai sus.

De altfel, la fiecare ședință a Cercului au fost prezentate comunicări sau referate adecvate, în general, tematicii ședinței și o recenzie sau o notă de călătorie. Aceste comunicări au fost inserate în culegerea de studii și articole *Studia Bibliologica*.

Cartea a fost pentru Aurelian Sacerdoțeanu prietenul său cel mai bun o viață întreagă și în ea a avut tot timpul cea mai mare încredere. A fost pusă de el la temelia oricărei culturi necesară, atât poporului, cât și statului. Din această pasiune el a cercetat biblioteci și din străinătate și a scos din ele materiale documentare valoroase.

Cărți s-au scris întotdeauna și autorii au pus în ele tot ce au socotit necesar să fie cunoscut de cititorii ei. Dar, nu toate au ajuns până la noi. Trebuia să le poarte cineva de grijă. S-au păstrat, în general, acelea de care s-a îngrijit cineva.

„Depozitarul de totdeauna a fost biblioteca, lada cărților, iar uneori și mormântul lor”²⁰. Amândouă sensurile sunt cuprinse în termenul grecesc „theke”, deși sunt contradictorii. Probabil și fiindcă în antichitate erau cărți care circulau, dar și cărți ținute sub lacăt. Pentru Sacerdoțeanu scopul primordial și final al cărții era să circule; în consecință, biblioteca era depozitarul gândirii și practicii omenești consemnate în scris.

Poate din acest motiv, al grijii față de cărțile sale, Aurelian Sacerdoțeanu trimite o scrisoare Preafericitului Patriarh Iustinian la 13 noiembrie 1964 - prin care solicită sprijinul pentru a putea dona cărțile bibliotecii sale mănăstirii Cernica”²¹. Voi reda, în continuare, conținutul scrisorii:

„Prea Fericite Patriarh Justinian,

Ajungând sexagenar când înapoi este timpul cel mai lung din viață, mă simt dator să reflectez și la puținul ce mai poate fi înainte-mi. Socot deci din vreme să fac ceea ce-mi stă în putință ca nu cumva clipa cea de pe urmă să afle candela mea cu totul stinsă.

Nu am a mă gândi la multe căci din cele lumești puține am dorit. Îndeosebi am iubit cartea și în ea am pus tot prinosul ostenețelor mele. Și nu puține fiind astăzi în biblioteca mea, mă întreb cui să le las ca un tezaur de cultură spirituală.

În fața acestei dileme a vieții după matură chibzuință, întorcându-mi iarăși gândul spre trecut, am socotit așa:

Bunicul meu dinspre mamă, popa Matei Grigorescu, a fost ajutat să învețe carte de Calinic, pe atunci episcop al Râmnicului, care l-a și hirotonit

²⁰ Aurelian Sacerdoțeanu, *Nicolae Iorga despre carte și biblioteci*, în „Studii și cercetări de bibliologie”, XIII, 1974, p. 10.

²¹ DANIC. fond A. Sacerdoțeanu. Adresa nr. 4076 din 19 martie 1965, prin care se confirmă primirea de către Patriarhul Iustinian a scrisorii din 13 noiembrie 1964.

preot. Deoarece câteva din cărțile ce sunt acum asupra mea provin chiar de la acest ucenic al Sfântului, am hotărât ca pe acestea împreună cu toate ale mele să le fac dar mănăstirii Cernica, cea plină de amintirea Cerniconului.

Fac aceasta și pentru faptul cunoscut de toți, că mănăstirile noastre au păstrat totdeauna bogății de manuscrise și cărți, cu care se mândrește astăzi cultura română. Între acestea a fost și mănăstirea Cernica, dar al cărei tezaur s-a destrămat cu vremea. Cred că înzestrarea cu câteva mii de volume va ajuta la înprospătarea tradiției culturale și spirituale.

Înțeleg să dau imediat 2500 volume și broșuri în diferite limbi și 107 titluri de reviste cu 685 fascicule sau volum.

Îmi îngădui ca în timpul vieții mele să adaug rând pe rând ce îmi va mai fi cu puțină și ca voință testamentară las că tot ce va rămâne în urmă-mi, cărți și manuscrise, corespondență, să încheie această donație făcută din plină voință și cu judecată matură.

Rog dar să binevoiți a primi această donație însă cu aceste clauze:

a) Să fie păstrată ca o colecție de sine stătătoare, iar cotele cărților să fie prezentate cu inițialele numelui meu (AS) și pe toate exemplarele să se aplice o ștampilă cu textul „donația lui Aurelian Sacerdoțeanu”.

b) Să nu se împrumute nici o carte afară din mănăstire, nici chiar mie însumi când voi avea nevoie de vreuna. În schimb, să mi se permită a studia ca în biblioteca mea, acolo pe loc, când va fi cazul.

c) Pentru folosința mea personală, în zilele ce voi mai avea de trăit, să mi se înmăneze un inventar al colecției care pe rând se va completa și cu donațiile următoare, cum și un rând de fișe al cărților pe catalogul meu alfabetic. Nădăjduiesc să mai pot lucra știința și măcar câțva timp de acum înainte.

d) Când va fi de legat cărțile și revistele care nu sunt legate, doresc să li se pună coperti.

Asigur pe Prea Fericirea Voastră că sunt cărți vechi și noi, uneori rarități bibliografice. Cuprinsul lor a variat, domeniile fiind istoria, istoria artei, filologia și literatura. După învățătura fericitului Augustin am adunat și am citit atât bun cât și rău ca să pot judeca și alege. Cred că și acela care poate nu-și au voit într-o mănăstire merită să fie păstrate ca documente de consultat în împrejurări deosebite și cu grijă impusă de vremi sub a căror cărmă stă omul. În tot cazul, este o viață de om care se reflectează în ele, reflectând în același timp gândirea altor oameni.

Cum am făcut-o de atâtea ori din studenție până acum, va fi o plăcere pentru mine să vizitez mănăstirea atâta timp cât nu mă va ajunge neputința. Regula schimbului interbibliotecar, pe care o socot bună, să se aplice numai cu aprobarea arhiereului arhiepiscopiei Bucureștiului”²².

²² Ibidem, Dosar nr. 74, f. 92-93.

În 1965, 5 august, Aurelian Sacerdoțeanu revine cu o altă scrisoare adresată Patriarhului Justinian:

„În urmare la scrisoarea mea din 13 noiembrie 1964 și la confirmarea nr. 4076 din 19 martie 1965, sectorul economic II, adaug acum încă 1095 volume cărți și broșuri împreună cu 387 fascicule de reviste.

Deoarece sunt multe lucrări rare sau de interes excepțional care trebuie păstrate sub pază deosebită, aș dori să se atribuie un dulap cu închidere sigură sub cheie. Aceasta și pentru că voi adăuga îndată și o modestă colecție de medalii interesante, cum și monede și mărci poștale care și ele au nevoie de o atare asigurare. De altfel, nu voi întârzia mult și voi începe depunerea corespondenței și manuscriselor personale care cred că ar avea un interes istoric documentar apreciabil într-un viitor nu prea îndepărtat.

Aceasta va fi moștenirea ce doresc s-o las bisericii și neamului meu”²³.

Am încercat să văd care este donația lui Aurelian Sacerdoțeanu la mănăstirea Cernica.

Dar, totul a fost aproape zadarnic. Spun aceasta deoarece nici una din cerințele sale nu a fost satisfăcută. Mai mult, nu se mai găsește dosarul cu donația sa. Pentru a reuși să văd câteva lucrări din această donație numeroasă, am căutat prin rafturi, primind ajutorul deosebit al părintelui Ieronim și am găsit câteva din donațiile sale pe care le prezint în continuare:

1. ALECSANDRI, Vasile. *Doine*, București, 1853.
2. ARGHEZI, Tudor. 1907, București, 1957.
3. AUBRY, C. *Cours de droit civil français d'après la methode de Zachariae*, 5 vol., Paris, 1873.
4. BĂLCESCU, Nicolae. *Istoria românilor sub Mihai-Vodă*, București, 1877.
5. CANTACUZINO, Sabina. *Din viața familiei I. C. Brătianu*, București, 1937.
6. CARAGIALE, I. L. 1907 *din primăvară până-n toamnă*, București, 1907.
7. CIUHANDU, Gheorghe. *Românii din câmpia Aradului de acum două veacuri*, Arad, 1940.
8. COȘBUC, George. *Crestomație pentru toți românii*, București, 1904.
9. DENISLIEV, V. N. *Bibliografia generală*, București, 1953.
10. Din corespondența familiei I. C. Brătianu, 29 vol., București, 1934.
11. IORGA, Nicolae. *Oameni și fapte*, București, 1905.
12. IORGA, Nicolae. *Comemorarea lui Dante*, București, 1921.
13. IORGA, Nicolae. *Fiul cel pierdut*, Ploiești, 1930.

²² Dosar nr. 74, f. 92-93.

14. IORGA, Nicolae. *Acum patruzeci de ani*, București, 1932.
15. JULLIAN, Camille. *Histoire de Le Gaule*, 3^e ed., Paris, 1924.
16. KOGĂLNICEANU, Mihail. *Scrieri alese*, București, 1954.
17. LAVISSE, Ernest; RAMBAUD, Alfred. *Histoire generale den IV-e siecle a nos jours*, 20 vol., Paris, 1922-1937.
18. LOVINESCU, Eugen. *Gheorghe Asachi - viața și opera sa*, București, 1927.
19. NEGRUZZI, Costache. *Opere alese*, București, 1955.
20. PETRESCU, Ghenadie; STURDZA, Dimitrie. *Acte și documente relative la istoria Renascerei României*, 8 vol., București, 1889.
21. PLUTARCHOS. *Viețile paralele ale oamenilor iluștri*, București, 1938.
22. PLUTARCH. *Despre mânie, liniște sufletească*, Cluj, 1943.
23. ROMANESCU, Marcel. *Albizzi și paleologii*, București, 1946.
24. SACERDOȚEANU, Aurelian. *Îndrumări în cercetări istorice*, București, 1943.
25. TOMESCU, Mircea. *Manualul bibliotecarului, Căminul Cultura*, București, 1957.
26. TORONȚIU. *Studii și documente literare*, 4 vol., București, 1933.
27. VIANU, Tudor. *Cervantes*, București, 1955.
28. VULPE, Radu. *Histoire ancienne de la Dobroudja*, București, 1938.
29. ZELETIN, Șt. *Scurtă expunere a filosofiei suptice*, București

În studiul: *Nicolae Iorga despre carte și biblioteci* publicat în *Studii și cercetări de bibliologie*, 1974, Aurelian Sacerdoțeanu ne prezintă unele din multiplele preocupări ale prodigioasei personalități - Nicolae Iorga: continua sa admirație pentru carte, pentru biblioteci și bibliotecari.

Am luat în considerare acest studiu, deoarece în acesta Aurelian Sacerdoțeanu amintește niște fapte interesante legate de pasiunea privitoare la carte a lui Nicolae Iorga și a sa:

De la Paris, unde Sacerdoțeanu era la studii, a trimis în țară și a publicat un comentariu asupra lucrării lui Brocardus *Directorium ad passagium faciendum*, editat în ultimul volum al colecției *Récueil des historiens des Croisades*, scria *Documents armeniens* (tom II, Paris, 1906). A fost foarte surprins când, mergând la gară în întâmpinarea profesorului venit pentru îndrumarea Școlii române de la Fontenay-aux-Roses, primul cuvânt ce i-a fost adresat a fost: „D-ta ai folosit vol. II din Documents armeniens. Mă mir că n-am aflat de apariția lui până acum. Vreau să-l văd”²⁴. Mai adăuga că-l surprinde locul în care a fost publicată Brocardus și părea mahnit că în atâta vreme nu luase cunoștință de apariția lui.

²⁴ Aurelian Sacerdoțeanu, *Nicolae Iorga despre carte și biblioteci*, în „Studii și cercetări de bibliologie”, XIII, 1974, p. 16.

În prima zi de lucru comun la Biblioteca Națională, Aureliian Sacerdoțeanu i-a prezentat prețiosul volum. Nicolae Iorga l-a folosit imediat, înmulțind documentarea ce avea pentru conferințele sale. Au fost publicate, apoi, în *France de Chypre*, Paris, 1931.

Un alt fapt interesant s-a petrecut la una din vizitele pe care le făcea Sacerdoțeanu profesorului Nicolae Iorga, înainte de plecarea sa la Paris. Era la masa de lucru pregătindu-și conferințele pentru Sorbonna. Avea nevoie să consulte colecția de scrisori privitoare la prima cruciată a lui Hagenmeyer și se plângea că nu o are, negăsindu-se nici în București. A rămas surprins când Aureliian Sacerdoțeanu i-a spus că i-o poate împrumuta. Când i-a prezentat-o, cartea era nelegată și l-a ocărât că ține cartea în această stare. A folosit-o în tema *La France de Terre Sainte*, Paris, 1934.

La câțva timp după întoarcerea sa de la Paris, a cerut să-i fie înapoiată cartea. Părea că nu o are la îndemână. La a doua cerere, după câteva luni, i-a răspuns puțin cam nervos: „Vei avea-o, am dat-o la legat. Cere-o de la Farcaș”²⁵. Părerea lui Sacerdoțeanu este că a făcut o indelicatețe: trebuia să-i ofere cartea lui Nicolae Iorga. A primit cartea mai târziu legată, fără să o mai ceară. Legătorul de la Văleni o legase așa cum ar fi dorit el, adică păstrând copertile, de a căror înlăturare, ca bibliograf, se temea.

Aureliian Sacerdoțeanu a considerat cartea ca o adevărată plăcere a sufletului, o permanentă consolare și un prieten devotat. Era de părere că o carte bună este proba spiritualității umane, o prețioasă comoară care trebuie să fie protejată și respectată. Cartea era pentru el o condiție necesară pentru progresul spiritual și era la dispoziția tuturor, fără nici o restricție în ceea ce privește clasa socială, profesia sau formația intelectuală a cititorilor.

²⁵ *Ibidem*.

Bibliografia operei profesorului Aurelian Sacerdoțeanu (1922-1974)*

**Corneliu Tamaș
Petre Petria**

Ediții; prefețe, cuvânt înainte

1. ANDRONESCU MARTA, *Repertoriul documentelor Țării Românești publicate până azi 1290-1506*. A. Sacerdoțeanu (Extras din „Com. ist.”), XVI, 1937. Notițe bibliografice: P.P. Panaitescu, în R.I.R., IX, 1939, p. 400.
2. *Inventarul Arhivelor Statului - București-Cernăuți-Chișinău-Cluj-Craiova-Iași-Năsăud-Timișoara-Brașov - Prefață...*, Buc., 1939, p. 7-8 (Biblioteca Arhivelor Statului, I).
Notițe bibliografice: D. Bodin, în R.I.R., IX (1939), p. 410-411. Recenzii: CD Fortunescu, în „Arh.Olt”, XIX, 1940, nr. 107-112, p. 354.
3. *Cuvânt preliminar la apariția revistei „Hrisovul”*, I (1941), în „Hrisovul”, I, 1941, p. 7-10.
Dare de seamă I. Crăciun, în „An.Inst.nat.”, VII, 1939-1942, p. 523.
4. ALEXANDRU IORDAN, *Bibliografia scrierilor lui VA Ureche*, cu o prefață de prof., Buc., 1942, 63 p.
Recenzie: Nestor Camariano, în R.I.R., XIII, 1943, fasc. 4, p. 146-147.
5. *Alt cuvânt preliminar la „Hrisovul”*, 11-1942, în „Hrisovul”, II, 1942, p. 5-12.
6. DIMITRIE ONCIUL, *Opere complete*. Ediția critică adnotată de Tom. I. Originele Principatelor Române. Buc. Fundația reg. pentru lit. și artă, 1946, 423 p. (Biblioteca enciclopedică).
7. *Notiță bibliografică*. A. Boldur, în „Șt. cercet. ist.”, Iași, XX, 1947, p. 333.
7. DIMITRIE ONCIUL, *Scrieri istorice*, I, II. Ediție critică îngrijită de , Buc., Edit. științifică, 1968, 719 + 560 p.
Recenzie: P. I. David în B.O.R., LXXXVIII, 1970, nr. 7-8, p. 963-967

* Această bibliografie este extrasă de coordonatorul volumului prezent din lucrarea celor doi autori intitulată *Aurelian Sacerdoțeanu. Bibliografie*, Rm.-Vâlcea, Edit. Conphys, 1995, p. 10-42. Regretăm că nu am avut posibilitatea să comunicăm intențiile noastre celor doi distinși autori dar nu i-am putut contacta neavând nici adresele și nici telefoanele. Credem însă că prezența acestei Bibliografii a operei profesorului A. Sacerdoțeanu are o justificare. Mulțumim autorilor pentru înțelegere. Am abreviat titlurile perioadelor care sunt folosite și în volum.

- Note bibliografice: N. Grigoreas, în „An A. D. Xenopol”, VI 1969, p. 288-289. Matei Cazacu, în „Revue des études sud-est européennes” (în continuare: „Revue études européennes”), tom. VII, 1969, nr. 3, p. 584.
8. DIMITRIE ONCIUL, *Studii de istorie*. Studiul introductiv, îngrijire de ediție și note de..., Edit. Albatros, 1971, 286 p. (Lyceum, 115).
9. N. IORGA, *Scrieri istorice*. Ediție îngrijită și tabel cronologic de Barbu Theodorescu, Studiu introductiv în vol. Istoria patriei, vol. II (istoria universală, Buc., Edit. Albatros 1971, 416 + 296 p. (Lyceum, 99-100).

Figuri ale istoriei poporului român

10. *Lupta lui Basarab cu Carol Robert. Noiembrie 1933. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVI, 1933, nr. 13, 8 XII, p. 3.
11. *Lupta lui Ștefan Vodă la Baia. Decembrie 1467. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 2, 12 I, p. 3.
12. *Vasile Boerescu, 1830-1883*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 4, 26 I, p. 5.
13. *Cuvântările ținute cu prilejul Unirii 1859. Mihail Kogălniceanu și Vasile Boerescu. Înțelepciunea poporului*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 4, 26 I, p. 5.
14. *Câteva figuri și amintiri din istoria Unirii noastre*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 4, 26 I, p. 8-9.
15. *Un cercetător al trecutului și un apostol al românismului Gheorghe Șincai, 1954-1816*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 8, 23 II, p. 5.
16. *George Gabriel Șincai face închinare cetitorului binevoitor*. Prefața lui Șincai la carte: Elementele limbii daco-romane sau valahe, publicată cu note în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 8, 23 II, p. 5.
17. *A murit un mare rege. Albert al Belgiei*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 9, 2 III, p. 3.
18. *Câteva figuri strălucite din viața culturală a Basarabiei: Al. Russo, Bogdan Petriceicu-Hașdeu, Al. Mateevici. Înțelepciunea poporului*, în „Albina”, XXXVII, nr. 12, 23 III, p. 5.
19. *De venirea la scaun a lui Nicolae Mavrocordat*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 16, 27 IV, p. 5.
20. *Ștefan Vodă al Moldovei nu mai este. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 26, 6 VII, p. 3.
21. *Locul unde s-a luptat Marele Basarab Voevod la anul 1330. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 40, 12 X, p. 3.
22. *Regele Alexandru I al Iugoslaviei*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 41, 19 X, p. 3.
23. *Lupta lui Ștefan cel Mare pentru Pocuția. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 43, 3 XI, p. 3.
24. *Când a lăsat domnia și scutul de bună voie Petru Vodă Șchionu și s-a dus în Țara Nemțească*, în „Albina”, XXXVII, nr. 47, 30 XI, p. 5.
25. *Luptele lui Ștefan Voievod pentru întărirea Moldovei. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1935, nr. 1 din 4 I, p. 3.
26. *Lupta lui Ștefan cel Mare la Baia cu craiul Mateiaș Corvinul al Ungariei din anul 1467*, în „Albina”, XXXVII, 1935, nr. 7, 15 II, p. 104-105.
27. *Trei martiri ai neamului: Horea, Cloșca și Crișan. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1935, nr. 3 din 22 II, p. 115.

28. *Faptele din trecut ale lui Ștefan Vodă cel Mare și Sfânt. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1935, nr. 9 din I III, p. 133.
29. *Gheorghe Ștefan Voievod (1653-1658). Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1935, nr. 11, 15 III, p. 163.
30. *Un domn viteaz: Bogdan cel Grozav (1504-1517). Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII (1935), nr. 14, 5 IV, p. 211.
31. *Ștefan Vodă Tomșa. Întâia domnie 20 noiembrie 1611 - 23 noiembrie 1615. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 15, 12 IV, p. 227.
32. *Venirea prințului Carol la 1866*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 18, 10 V, p. 274 și 287.
33. *Ștefan cel Tânăr 1517-1527. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 19, 17 V, p. 291.
34. *Moartea lui Ștefan cel Tânăr (1527). Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 21, 31 V, p. 323.
35. *Regele nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 22, 7 VI, p. 339.
36. *Alte fapte ale lui Bogdan cel Grozav*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 23, 14 VI, p. 395.
37. *Lațcu Voievod (1365-1374). Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 24, 21 VI, p. 371.
38. *Cum au omorât grecii pe domnul Tudor din Vladimiri. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 24, 21 VI, p. 371.
39. *Înmormântarea osemintelor Domnitorului Dimitrie Cantemir*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 25, 28 VI, p. 386.
40. *Dimitrie Cantemir, Domnul Moldovei, 1693; 1710-1711. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 25, 28 VI, p. 387.
41. *Dimitrie Cantemir se unește cu Petru cel Mare*, în „Albina”, XXXVIII, nr. 25, 28 VI, p. 386.
42. *Sfârșitul domniei lui Lațcu Voievod. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 26, 3 VII, p. 403.
43. *Constantin Cantemir Voievod dă luptă și izbândă împotriva leșilor la Boian. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, nr. 19, VI, p. 435.
44. *Încă ceva despre Bogdan cel Grozav*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 29, 26 VII, p. 451.
45. *Domnul Tudor către țară*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 34, 30 VIII, p. 531.
46. *Începutul domniei lui Alexandru cel Bun - 23 aprilie anul 1400*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 35, 6 IX, p. 547.
47. *Voievodul de Alba Iulia*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 44, 8 XI, p. 691.
48. *Din domnia lui Alexandru cel Bun*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 46, 22 XI, p. 723.
49. *Pătrașcu cel Bun*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 49, 13 XII, p. 771.
50. *Din faptele lui Ștefan cel Mare*, în „Albina”, XXXVIII, 1936, nr. 2, 10 I, p. 19.
51. *Boierii români din Hațeg*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 3, 17 I, p. 35.
52. *Vasile Boerescu, 1930-1883*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 4, 24 I, p. 54.
53. *Radu dela Afumați, 1522-1529*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 5, 31 I, p. 67.

54. *Laiotă Basarab*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 5, 311, p. 67.
55. *Negrea Basarab-Vodă*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 7, 14 II, p. 99.
56. *Luptele lui Ștefan cel Mare cu muntenii*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 8, 21 II, p. 115.
57. *Drumul lui Dragoș Vodă*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 9, 28 II, p. 131.
58. *Vlad Vodă Vintilă. Noiembrie 1532 - iunie 1535*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 11.
59. *Vlad-Vodă Călugărul (1482-1496)*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 14, 31 VI, p. 211.
60. *Radu VII fiul lui Mihnea Vodă a domnit de la 1611-1615 (Text din Florin Aron)*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 16, 8 V, p. 275.
61. *Un mare ctitor: MS Regele Carol II*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 22, 5 VI, p. 339.
62. *Basarab cel Mare Voievod (1315-1352)*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 26, 3 VII, p. 403.
63. *Bărbat Voievod (1273-1290)*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 27, 10 VII, p. 419.
64. *Regele Ferdinand (1914-1927)*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 28, 17 VII, p. 435.
65. *Laiotă Vodă și Ștefan cel Mare*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 29, 24 VII, p. 451.
66. *Domnia lui Laiotă Vodă-Basarab (de Constantin Căpitanul Filipescu. Fragment publicat)*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 29, 24 VII, p. 451.
67. *Două vechi vieți (a Teodorei, mama lui Mihai Viteazul și Elenei Postelnic, Constantin Cantacuzino)*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 34, 28 VIII, p. 531.
68. *Gelu Voievodul Românilor din Transilvania*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 38, 25 IX, p. 595.
69. *Neamul marelui Ștefan Vodă*, în „Albina”, XXXI, 1936, nr. 39, 2 X, p. 611
70. *Alexandru Nicolae Basarab (1352-1364)*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 43, 30 X, p. 675.
71. *Ștefan cel Mare și muntenii*, în „Albina”, 1936, nr. 44, 6 XI, p. 691
72. *Mihai Viteazul la Praga*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 45, 13 XI, p. 707
73. *Vladislav Voievod (1364-1377)*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 47, 27 XI, p. 739.
74. *Ștefan cel Mare pavăză creștinătății*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 48, 11 XII, p. 771.
75. *Gheorghe Duca Voievod 1665-1666, 1668-1672, 1673-1678, 1678-1693*, în „Albina”, IXL, 1937, nr. 1, 8 I, p. 3.
76. *Încă ceva despre Vladislav Voievod*, în „Albina”, XL, 1937, nr. 21, 19 I, p. 19.
77. *Cuza Vodă (1859-1866)*, în „Albina”, XL, 1937, nr. 3, 22 I, p. 35.
78. *Sfârșitul domniei lui Duca Vodă*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 5, 5 II, p. 67.
79. *Radu I Voievod (1377-1384)*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 6, 12 IX, p. 83.
80. *Dragoș Vodă (1353-1355)*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 9, 5 III, p. 131.
81. *Dan Voievod (1384-1386)*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 14, 9 IV, p. 211.
82. *Decebal. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 15, 16 IV, p. 227.
83. *Din testamentul mamei Teofana, mama lui Mihai Viteazul (1603)*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 17, 30 IV, p. 259.
84. *Traian. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, nr. 18, 14 VI, p. 270.
85. *Mircea cel Mare (1386-1418)*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 24, 25 VI, p. 371
86. *Mihai I Voievod (1418-1420)*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 27, 16 VII, p. 419

87. *Zilele din urmă ale lui Mihai Viteazul*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 30, 6 VIII, p. 467.
88. *Ștefan cel Mare și Țăpăluș Vodă*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 32, 20 VIII, p. 499.
89. *Dan I. Voievod (1420-1431)*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 32, 20 VIII, p. 499.
90. *Dan II. Voievod (1420-1431)*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 36, 17 IX, p. 563.
91. *Vlad Țepeș (1456-1462)*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 37, 24 IX, p. 579.
92. *Ștefan cel Mare în primejdie*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 9, 4 II, p. 131.
93. *Neagoe Basarab Voievod (1512-1521)*, în „Albina”, 1938, nr. 14, 8 IV, p. 211.
94. *Un erou din marile războaie al Unirii românilor*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 24, 24 VI, p. 371.
95. *Alexandru II Aldea (1431-1436)*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 25, 1 VII, p. 387.
96. *Matei Basarab (1633-1654)*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 26, 8 VIII, p. 403.
97. *Radu cel Mare (1495-1508)*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 27, 15 VII, p. 419.
98. *Regina Maria*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 29, 29 VII, p. 451 și 461.
99. *Din vremea lui Matei Basarab. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 24, 21 X, p. 531.
100. *Vlad Dracul Voievod, 1436-1441; 1443-1446*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 35, 9 IX, p. 547 și 550.
101. *Radu Șerban Voievod (1602-1611)*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 37, 23 IX, p. 579.
102. *Pătrașcu cel Bun (1554-1557)*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 38, 30 IX, p. 595, 598.
103. *Burebista. Regele Dacilor*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 42, 28 X, p. 659.
104. *Grigore Ghica*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 43, 4 XI, p. 675 și 681.
105. *Mihnea cel Rău (1508-1510)*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 45, 18 XI, p. 707.
106. *Letopiseșul de la Bistrița despre înțelegerea pașnică a gâlcevei dintre Bogdan cel Orb și Radu cel Mare*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 46, 25 XI, p. 723.
107. *Un domn gospodar (1849-1856) Barbu, Știrbei*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 50, 23 XII, p. 787.
108. *Împăratul Aurelian (270-275)*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 2, 20 I, p. 23.
109. *Nicolae Mavrocordat, domn al Munteniei*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 3, 27 I, p. 39.
110. *Teodosie Voievod (1521)*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 4, 3 II, p. 55.
111. *Basarab II Voievod (1442-1443)*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 5, 10 II, p. 71.
112. *Sfârșitul împăratului Aurelian. Părăsirea Daciei*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 6, 17 II, p. 87.
113. *Radu Mihnea Voievod*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 7, 24 II, p. 103.
114. *Vlad Voievod (1394-1397)*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 10, 17 III, p. 151.
115. *Radu Voievod Călugăru, octombrie-noiembrie 1521*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 10, 17 III, p. 151.
116. *Ștefan Cantacuzino (1714-1716)*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 11, 24 III, p. 167 și 175.
117. *Radu Paisa-Voievod*, în „Albina”, 42, nr. 12, 31 XII, p. 183.
118. *Mazilirea lui C-tin Brâncoveanu*, în „Albina”, 42, nr. 13, 1939, 7 IV, p. 201.
119. *Vlad cel Tânăr (1510-1512)*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 14, 21 IV, p. 219.

120. *Ioan Mavrocordat, un domn iscusit al Țării Românești (1716-1719)*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 15, 28 IV, p. 235.
121. *Regele Carol I*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 16, 5 V, p. 251.
122. *Nicolae Petru Mavrocordat (1786-1790)*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 20, 2 VI, p. 315.
123. *Din testamentul mamei Teofana, mama lui Mihai Viteazul, anul 1603*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 23, 23 VII, p. 363.
124. *Gheorghe Bibescu (1842-1848)*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 25, 7 VII, p. 395.
125. *Constantin Mavrocordat*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 27, 21 VII, p. 427.
126. *Vladislav Voievod (1447-1456)*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 28, 28 VII, p. 443.
127. *Moise Voievod (1529-1530)*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 29, 4 VIII, p. 459.
128. *Reforma lui Constantin Mavrocordat*, în „Albina”, XL, II, 1939, nr. 31, 18 VIII, p. 91.
129. *Mihail Racoviță Voievod*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 32, 25 VIII, p. 507.
130. *Vlad Voievod Înecatul*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 33, 11 X, p. 523.
131. *Grigore II Ghica Vodă*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 34, 8 IX, p. 539.
132. *Trei domni mărunți din România: Den sau Denău Voievod*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 35, 15 IX, p. 555.
133. *Mircea Ciobanu*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 36, 22 IX, p. 571.

Cărți, studii și izvoare. Documente

134. *Creștinarea unui turc craiovean în secolul trecut*, în A.O., VI, 1927, nr. 32-33, p. 289-290 și 299-305. Cronică: N. Iorga, în „Revue historique du sud-est européen”, IV, 1927, nr. 1-3, p. 72. (Mențiuni bibliografice): C. B. în „Revista Arhivelor”, nr. 4/1927, p. 248; Leon Dz. Iconodast, în „Ideia”, VII, 1927, nr. 7-8, p. 31.
135. *Cu privire la mănăstirea Jitianu*, în „Arh. Olt.”, VI, 1927, nr. 32-33, p. 305
136. *Acte de la mănăstirea Dintr-un lemn*, în „Arh. Olt.”, VI, 1927, nr. 34, p. 452.
137. *Un document românesc de la Radu Șerban Voievod din 1610*, în „Revista istorică”, XIII, 1927, nr. 1-3, p. 51-53.
138. *Trei plângeri diferite*, în „Rev. ist.”, XIII, 1927, nr. 4-6, p. 139-143, nr. 7-9, p. 328. Mențiuni bibliografice: Iorga, în „Revue sud-est européenne”, IV, 1927, nr. 4-6, p. 160.
139. *Două documente dela Matei Basarab pentru mănăstirea Ciolanu, din județul Buzău*, în „Rev. ist.”, XIII, 1927, nr. 7-9, p. 279-280.
140. *Inscripția bisericii mănăstirii Cheia (1839): Inscriptie de piatră mormântală, în fața bisericii vechi ortodoxe din Satulung, Săcele (1805). Inscriptia bisericii ortodoxe din Voinești-Covasna (1800); Inscriptia Troiței din cimitirul ortodox din Voinești-Covasna (1800)*, în „Rev. ist.”, XIII, 1927, nr. 7-9, p. 280-282. Mențiuni bibliografice: Ion Breazu, în „Dacoromania”, VI, 1929-1930, Buc., 1931, p. 572-573. I. Crăciun în „Revue de Transilvanie”, tom III, 1937, nr. 4, p. 567.
141. *Acte referitoare la comuna Costești, plasa Hurez, jud. Vâlcea*, în A.O., VII, 1928, nr. 37-38, p. 304-305.

142. *Mănăstirea Dintr-un lemn (Vâlcea)*, în „Arh. Olt.”, VII, 1928, nr. 37-38, p. 305.
143. *Acte referitoare la moșia Craiovița, județul Dolj*, în „Arh. Olt.”, VII, 1928, nr. 39-40, p. 451-459.
144. *Spiritul popular al Cruciadei I*, în „Convorbiri literare”, LXI, 1926, p. 283-300.
145. *Considerations sur l'histoire des Roumains au moyen age*, în „Melanges de l'École Roumaine en France”, VI, 1928, p. 103-245, și extras: Paris, 1929. Librairie J. Gamber, 7 rue Denton, 145 p. Vezi și ediția română, revăzută și completată: Aurelian Sacerdoțeanu, *Considerații asupra ist. rom. în evul mediu*, București, 1936, 312 p. Recenzii: D. Tărturescu, în „Arh. lit.”, VIII, 1929, nr. 45-46, p. 544-545; N. Popescu și „Convorbiri literare”, LXIII, 1930, p. 624.
146. *Un document slavo-român*, în „Rev. ist.”, XIV, 1928, nr. 4-6, p. 160-163.
147. *Acte și scrisori referitoare la mănăstirea Cașinului*, în „Rev. ist.”, XIV, 1928, nr. 4-6, p. 178-190.
148. *Guillaume de Rubrouck et les Roumains au milieu du XIII-e siècle*, în „Melanges de l'École”, VII, 1929, nr. 2, p. 159-335. These pour le doctorat d'université présentée et soutenue par Aurelian Sacerdoțeanu... (Université de Bucarest, Faculté de Philosophie des Lettres); Cronică: N. Iorga, în „Revue sud-est européenne”, VII, 1930, nr. 8-9, p. 182. Recenzii: N. Iorga, în „Revue sud-est européenne”, VII, 1930, p. 249-251, MP în „Convorbiri literare”, LXIV, 1931, p. 188-189; C. Grecescu, în R.I.R., IX, 1932, p. 88-91, I. Crăciun, în „Revue Trans.”, tom. III, 1937, nr. 4, p. 466-467.
149. *Despre originea numelui Tatos*, în „Rev. ist.”, XV, 1929, nr. 1-3, p. 13-17.
150. *Du nouveau: concernant enquete française sur les Principantes roumaines au commencement du XVIII-e siècle*.
151. *Vlahii și Vlahir lui Brocard*, în „Anuarul Institutului de istorie națională”, V, 1928-1938, Cluj, 1930, p. 497-503.
152. *O chestie de diplomatică: Tot satul cu tot hotarul*, în A.O., IX, 1930, nr. 47-48, p. 5-34, și extras: Craiova, 1930, 30 p. Cronică: N. Iorga în „Rev. ist.”, XVI, 1930, nr. 4-6, p. 129.
153. *Acte referitoare la comuna Râmești-Ursani, plasa Horez, județul Vâlcea*, în A.O., IX, 1930, nr. 47-48, p. 38-39.
154. *Acte referitoare la comuna Pietrarii, plasa Govora, județul Vâlcea*, în A.O., IX, 1930, nr. 47-48, p. 39-42.
155. *Documente Hurezene*, în „Arh. Olt.”, X, 1931, nr. 53, p. 30-34.
156. *Despre editarea documentelor*, în A.O., X, 1931, nr. 56-58, p. 290-303. Cronică: N. Iorga în „Rev. ist.”, XIX, 1933, nr. 7-9, p. 282.
157. *Vlahii din 1303 în opere lui Roman Lull*, în „Rev. ist.”, XVII, 1931, nr. 4-6, p. 68-79.
158. *Bulgarii, sciții sau romanii în anul 865*, în „Revista macedo-română”, III, 1931, nr. 1-2, p. 54-60. Și extras București, tip Bucovina I.I.E. Torontiu, 9 p. Recenzie: D. Fortunescu, în „Arh. Olt.”, XI, 1932, nr. 65-66, p. 146-147.
159. *Românii din Peninsula Balcanică în evul mediu*, în „Graiul Românesc”, VI, 1932, p. 109-114. Cronică: N. Iorga, în „Rev. ist.”, XIX, 1933, nr. 1-3, p. 81.

160. *Acte și însemnări Buzău*, în „Muguri”, XI, 1932, nr. 1-4, p. 28-70.
161. *Inscripții cu proveniență pierdută*, în „Rev. ist.”, XVIII, 1932, nr. 7-9, p. 268-271.
162. *Alte inscripții*, în „Rev. ist.”, XVIII, 1932, nr. 7-9, p. 272-276.
163. *Inscripții pe mormintele Ghiculeștilor*, în „Rev. ist.”, XVIII, 1932, nr. 7-9, p. 276.
164. *Marea invazie tătară și sud-estul european*, București, 1933, 92 p.
- Dări de seamă: N. Iorga, în „Rev. ist.”, XIX, 1933, nr. 10-12, p. 365-367. A. A. Densusianu în Țara Bârsei, Brașov, VI, 1934, nr. 4, p. 376-377; Lupaș Tr. „An. Inst. Ist. Nat.”, VI, 1931-1935, Cluj, 1936, p. 631-632. Recenzii: D. Fortunescu, în A.O., XII, 193, nr. 69-70, p. 488-489. I. Minza în „Cercetări istorice”, X-XII-I, 1934-1936, p. 400-402.
165. *Cartea medievală*, în „Adevărul literar și artistic”, XII, 1933, seria III, nr. 651 din 23 V.
166. *Pomelnicul bisericii Grusetul din Costeștii-Vâlcii*, în A.O., XII, 1933, nr. 65-66, p. 44-46 și 92-105 și extras: București, 1933, 18 p.
167. *Pomelnicul bisericii Ciovoești din Costeștii Vâlcii*, în A.O., XII, 1933, nr. 67-68, p. 242-247.
168. *Documente hurezene*, în „Arh. Olt.”, XXII, 1933, nr. 69-70, p. 381-389.
169. *Câteva știri istorice din Gura Niscorului - Buzău, inscripții și însemnări. Obiceiuri și credințe*, în „Muguri”, XII, 1933, nr. 1-2-3, p. 21-29 și 30-31.
170. *Acte. Inscripții și însemnări*, în „Muguri”, XII, 1933, nr. 4-5, p. 25-26.
171. *Vlahii din Calcidica*, în vol. „În memoria lui Vasile Pârvan”, 1934, 11 p. Recenzie: D. Fortunescu în A.O., XIII, 1934, nr. 71-73, p. 227-228.
172. *Documente Hurezene*, în A.O., XIII, 1934, nr. 71-73, p. 147-152.
173. *În jurul unei lupte a Românilor cu Rutenii în anul 1277*, în A.O., XIII, 1934, nr. 74-76, p. 276-286. Dare de seamă: Gh. V. în „An. Inst. ist. nat.”, VI, 1931-1935, p. 778.
174. *Acte drăjnene*, în „Buletinul Comisiei istorice a României”, XIII, 1934, p. 183-198.
175. *Școala în evul mediu*, în „Liceul internat Buftea”, II, 1934, nr. 41, p. 1-8.
176. *Remarques sur l'origine des Roumains*, în „Revue sud-est européenne”, XI, 1934, nr. 10-12, p. 358-365.
177. *Loviștea - câteva note mărunte*, în A.O., XIV, 1935, nr. 79-82, p. 516.
178. *Anul morții lui Litovoi. Câteva note mărunte*, în „Arh. Olt.”, XIV, 1935, nr. 79-82, p. 516-517.
179. *De unde era Dionisie Eclesiarhul? Câteva note mărunte*, în A.O., XIV, 1935, nr. 79-82, p. 517-518. Cronică: N. Iorga, în „Rev. ist.”, XXIII, 1936, nr. 1-3, p. 93.
180. *Ctitorii mănăstirii Cutlumuz*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LIII, 1935, nr. 5-6, p. 255-259. Cronică: N. Iorga, în „Rev. Inst.”, XXI, 1935, nr. 10-12, p. 392.

181. *Mormântul de la Argeș și zidirea Bisericii Domnești*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice; XXVIII, 1935, faze: 84, p. 49-57. Și extras: Vălenii de Munte, tip. Datina românească, 1936, 12 p. Cronică: N. Iorga, în „Rev. ist.”, XXIII, 1937, nr. 1-3, p. 103. Dări de seamă: Ar. Banciu în „Țara Bârsei”, VIII, 1936, nr. 4, p. 379. I. Crăciun în „An. Inst. Ist. Nat.”, VI, 1931-1935, p. 770-771.
182. *Inscripții și însemnări din Costești-Vâlcea*, în „Bul. Com. Mon. Ist.”, XXVIII, 1935, fasc. 85, p. 97-109. Și extras: București, 1936, Tip. „Datina Românească”, Vălenii de Munte, 13 p. Dare de seamă: Ar. Banciu, în „Țara Bârsei”, IX, 1937, nr. 3, p. 301.
183. *De unde era Cevelieți*, în „Rev. ist.”, XXI, 1935, nr. 1-3, p. 23-25.
184. *Însemnări pe o biblie a lui Șerban Cantacuzino*, în „Rev. ist.”, XXI, 1935, nr. 1-3, p. 31-33.
185. *Două acte din Pitești Argeș*, în „Rev. ist.”, XXI, 1935, nr. 1-3, p. 42-43.
186. *La vechile documente moldovenesti pentru satul Vicșani*, în „Rev. ist.”, XXI, 1935, nr. 1-3, p. 43-46.
187. *Însemnările de la Mavrodin Teleorman*, în „Rev. ist.”, XXI, 1939, nr. 4-6, p. 117-119.
188. *Un hrisov de la Vlaicu Vodă din 1369*, în „Rev. ist.”, XXI, 1935, nr. 7-9, p. 290.
189. *Notiță bibliografică: G. Grecescu*, în „Rev. inst. rom.”, V-VI, 1935-1936, p. 581.
190. *Au fost alesi cei dintâi domni ai Moldovei*, în „Rev. ist.”, XXI, 1933, nr. 10-12, p. 316-317.
- 190bis*. *Un cuvânt latin: cerga*, în „Rev. ist.”, XXI, 1935, nr. 10-12, p. 320-324.
191. *Andreanum și alte acte (Note pe marginea lucrării lui Iosif Șchiopul, Diploma andreiască din 1229 și alte documente false sau fals interpretate. Cluj, „Cartea Românească”, 1914, 122 p.)*, în „Țara Bârsei”, VII, 1935, nr. 1, p. 9-27, nr. 2, p. 115-133, nr. 3, p. 231-233, nr. 4, p. 336-343. Și extras: Brașov Tip. Unirea, 1935, 57 p. Note pe marginea unui recensământ: Iosif Șchiopul în Țara Bârsei, VII, 1935, nr. 3, p. 239-247. Recenzii: I. Șchiopul, în „Țara Bârsei”, VII, 1935, p. 239-247. I. Crăciun, în „Revue Trans.”, tom XIX, 1937, nr. 4, p. 466. Dare de seamă: I. Moga, în „An. Inst. Ist. Nat.”, VI, 1931-1935, p. 7-59.
192. *Considerații asupra istoriei Românilor în evul mediu. Dovezile continuității și drepturile românilor asupra teritoriilor lor actuale*, București, 1936, XXX + 312 p. (Biblioteca istorică 2), Recenzii: X. A. Mureșanu în „Țara Bârsei”, VIII, 1936, p. 401-415 și 494-508. I. Crăciun în „Revue Trans.”, tom III, 1937, nr. 4, p. 464-465. L. Găldi în „Arch. Eur. Centr. D”, XII, 1937, fasc. 1-3, p. 267-270; CD Fortunescu, în „Arh. Olt.”, XV, 1936, nr. 86-88, p. 490-492; Notițe bibliografice: A. Decei, în „An. inst. ist. nat.”, VII, 1936-1938, p. 412, 960, 509, 521, 551 și 552, în „Albina”, 39, 1936, nr. 23 din 12 VI, p. 355, C.C Grecescu, în R.I.R., V-VI, 1935-1936, p. 511-512.

* În *Aurelian Sacerdoțeanu. Bobliografie*, la p. 18 nota 190 a fost trecută de două ori

193. *Lupta moldovenilor cu litvanii în 1377*, în vol. *Omagiu fraților Lăpădatu*. București, 1936, p. 773-778. Și extras: București, 1936, 6 p., Notițe bibliografice: C. Grecescu, în R.I.R., VII, 1937, p. 226, Dare de seamă: Ax. Banciu, în „Țara Bârsei”, IX, 1937, nr. 2, p. 184-185.
194. *Două acte hațegane și unul vâlcean*, în „Academia Română”, „Memoriile Secției istorice”, seria III, tomul XVII, 1935-1936, mem. 10, p. 215-225, Și extras: București, O. Impr. Națională, 1936, 11 p. Cronică: N. Iorga, în „Rev.ist.”, XXII, 1936, nr. 7-9, p. 270.
- Dare de seamă: Ax. Banciu în „Țara Bârsei”, VII, 1936, nr. 4, p. 379. Mențiune bibliografică: I. Crăciun, în „Revue Trans.”, tom III, 1937, nr. 4,9 135. Recenzii: CD Fortunescu, în A.O., XIX, 1940, nr. 107-112, p. 324.
195. *Documente hurezene*, în A.O., XV, 1936, nr. 33-85, p. 140-145, nr. 86-88, p. 401-404. Notițe bibliografice: Bodin în R.I.R., VII, 1937, p. 212. Recenzii: St. Pascu, în „An.inst.ist.nat.”, VII, 1936-1938, p. 834.
196. *Cronicarul Dionisie eclesiarh al mănăstirii Bistrița din Vâlcea*, în A.O., XV, 1936, nr. 86-88, p. 257-261; Recenzii: St. Pascu, în „An. Inst. ist. nat.”, VII, 1936-1938, p. 834. Cronică: N. Iorga, în R.I.R., XXIII, 1937, nr. 759, p. 297; Notițe bibliografice: Bodin în R.I.R., VII, 1937, p. 233.
197. *Ceva despre mitropolitul Hariton al Ungrovlahiei (1372-1380)*, în B.O.R., LXV, 1936, nr. 1-2, p. 52-61 și extras: București, 1936, 14 p. (Școala Superioară de arhivistică și paleografie. Cursul de diplomatică, VII). Dare de seamă: A. A. Mureșianu, în „Țara Bârsei”, VIII, 1936, nr. 3, p. 293, Notițe bibliografice: C. Grecescu, în R.I.R., IV-VI, 1935-1936, p. 581.
198. *Așezământul lui Radu Paisie pentru episcopia Buzăului*, în „Rev. ist.”, XXII, 1936, nr. 1-31, p. 18-23.
Recenzii: I. Crăciun, în „Arh.ist.nat.”, VII (1936-1938), p. 843, Notițe bibliografice: Damian P. Bogdan, în „Rev.ist.rom.”, V-VI, 1935-1936, p. 527-528.
199. *Cea dintâiu pedeapsă de „hiclenie” în Țara Românească*, în „Rev.ist.”, XXII, 1936, nr. 10-12, p. 294-297; Recenzii: I. Crăciun, în „An.inst.ist.nat.”, VII, 1936-1938, p. 844.
200. *Acte grămeștene din Costești-Vâlcea*, în „Rev.ist.”, XXII, 1936, nr. 10-12, p. 331-337.
- 200 bis. *Regele nostru*. București, 1937, Impr. Națională, 77 p. (Biblioteca „Albina”, nr. 2), Ed. a II-a (carte îngrijită de D. Ciurezu), București, 1939, tip. M.O. Impr. Națională.
202. *Documente Hurezene*, în A.O., XVI, 1937, nr. 92-94, p. 340-343, Recenzii: St. Pascu, în „an.inst.insr.nat.”, VII, 1936-1938, p. 835, Notițe bibliografice: D. Bodin, în R.A., VIII, 1938, p. 294.
202. *Evoluția scrisului și cartea până la apariția tiparului*, I. Materialul pe care s-a scris; II. Instrumentul cu care s-a scris; III. Evoluția scrisului; IV. Alfabetul; V. Cartea în „Raze de lumină”, IX, 1937, nr. 1-4, București, p. 12-33. Și extras: București, 1937.

203. *Tipografia Cernica. Seminarul monahal*, 24 p. (Școala superioară de arhivistică și paleografie, Cursul de diplomatică, X). Retipărite în vol. *Îndrumări în cercetările istorice*, București, 1945, p. 167-199, nr. 7-9, p. 295. Dare de seamă: Ax. Benciu, în „Țara Bârsei”, IX, 1937, nr. 6, p. 582-583. Recenzii: D. Fortunescu în „Arh.Olt.”, XVI, 1937, nr. 69-91, p. 193-194. Note bibliografice: G. I. M. în BOR, LV, 1937, nr. 7-10, p. 541-542. Notițe bibliografice: F. D. Stănculescu, în „Rev.ist.rom.”, VIII, 1938, p. 327.
204. *Românii și barbarii în sec. IX. Un început de diferențiere*, în R.A., III-I, 1936-1937, București, 1937, nr. 6-8, p. 108-122 și extras: București, 1937, 15 p.; Cronică: N. Iorga, în „Rev.ist.”, XXIII, 1937, nr. 10-12, p. 385. Dări de seamă: Ax. Benciu în „Țara Bârsei”, IX, 1937, nr. 6, p. 580-582. I. Crăciun în „An.inst.ist.nat.”, VIII, 1939-1942, p. 519, Notițe bibliografice: C. Grecescu în R.I.R., VII, 1937, p. 431.
205. *O hotărnicie a mănăstirii Arnova*, în „Rev.ist.”, XXIII, 1937, nr. 1-3, p. 8-10, Recenzii: I. Crăciun, în „An.inst.ist.nat.”, VII, 1936-1938, p. 845.
206. *O diplomă de înnobilare din Hațeg*, în „Țara Bârsei”, IX, 1937, nr. 2, p. 134-140. Și extras: Brașov, 1937, „Unirea”, 1 OP (Școala superioară de arhivistică și paleografie. Cursul de diplomatică, IX). Notițe bibliografice: I. M. Neda, în „Rev.ist.rom.”, VII, 1937, p. 471. Note bibliografice: G.I.M. în B.O.R, LV, 1937, nr. 7-10, p. 575, Recenzii: F. Moga, în „An.inst.ist.nat.”, VII, 1936-1938, p. 856. D. Fortunescu, în „Arh.Olt.”, XVIII, 1939, nr. 100-102, p. 224.
207. *Predosloviile cărților românești, 1508-1647*. București, „Librăria Universitară”. I. Cărbuș, 1938, 132 p. (Biblioteca istorică); Cronică: N. Iorga, în „Rev.ist.”, XXIV, 1938, nr. 4-6, p. 189; Dare de seamă: Iorga Gane în „Țara Bârsei”, X, 1938, nr. 3, p. 267-268, Recenzii: C. D. Fortunescu în A.O., XVII, 1938, nr. 97-100, p. 405, Gh. Dusinghievici în „An.inst.nat.”, VII, 1936-1938, p. 753-754, Marin Vătafu, în „Gând românesc”, VI, 1938, nr. 1-2, p. 109-110, Dan Simionescu, în „Tinerimea română”, LVIII, 1940, nr. 5, p. 215, Note bibliografice: G.I.M. în B.O.R, LVI, 1938, nr. 1-4, p. 136, N. Rahova, în „Însemnări ieșene”, XV, 1939, vol. X, nr. 5, p. 399.
208. *Uniunea românilor 1599-1859-1910*. Text și imagini de , București, 9 mai 1938, 54 p. + LXIX imagini (Arhivele Bucureștilor nr. 4) (în colaborare cu: Emil Vărtosu); Notițe bibliografice: FD Stănculescu în R.I.R., VIII, 1938, p. 294, N. Iorga, în R.I.R., XXVIII, 1942, nr. 1-12, p. 189-140, C. Gollner, în „An.Inst.ist.nat.”, VIII, 1939-1942, p. 150.
209. *Formations des États roumains au Moyen Âge*, în vol. VIII, Congres Internațional des sciences historiques, Zürich, 1938, Communications pretentes, I, p. 114-116.
210. *Vechimea mănăstirilor Argeșului*, în B.O.R., XVI, 1938, nr. 11-12, p. 766-765, Note bibliografice: T. Al. Manu, în „Convorbiri literare”, LXXII, 1939, nr. 2, p. 244.
211. *Științele auxiliare ale istoriei*, în „Raze de lumină”, X, 1938, nr. 1-4, p. 302-318. Și extras: București, 1940, 17 p., Notițe bibliografice. Fl. D. Stănculescu, în R.I.R., X, 1940, p. 447-448.

212. *Despre vechile formațiuni politice românești, la Dunărea de jos*, în „Rev.ist.”, XXIV, 1938, nr. 1-3, p. 78-87; Recenzii: I. Crăciun, în „An.inst.ist.nat.”, VII, 1936-1938, p. 846. Mențiuni bibliografice: St. Pascu, în „An.inst.ist.nat.”, VIII, 1939-1942, p. 512-513, p. 157-173 (I. Răspuns d-lui A. Sacerdoțeanu, p. 157-165).
213. *În chestia Brodnicilor*, în „Rev.ist.”, XXIV, 1938, p. 7-9, p. 196-203. Cronică: N. Iorga, în „Rev.ist.”, XXIV, 1938, nr. 7-9, p. 280. Recenzii: I. Crăciun în „An.inst.ist.nat.”, VII, 1936-1938, p. 846, Notițe bibliografice: X. Grecescu, în R.I.R., IX, 1939, p. 400. Mențiuni bibliografice: G. Popa-Lisseanu, în R.I.R., VIII, 1938, p. 243-245.
214. *Patru acte din Mozaceni-Argeș*, în „Rev.ist.”, XXIV, 1938, nr. 7-9, p. 207-212.
215. *Inventarul Arhivelor Statului, București-Cernăuți-Chișinău-Cluj-Craiova-Iași-Năsăud-Timișoara-Brașov*, București, 1939, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, 420 p. (Biblioteca Arhivelor Statului), (în colaborare); Recenzii: Dan Simionescu, în „Tinerimea Română”, LVII, 1939, nr. 6, p. 173-176.
216. *Vechea istorie a românilor după Mihai Kogălniceanu*, în „Arhiva românească”, tom III, 1939, București, 1939, p. 59-69. Notițe bibliografice în „Rev.ist.rom.”, XI, 1940, p. 439. Mențiuni bibliografice: Al. Zub, în voi. Mihai Kogălniceanu, Bibliografice: Edit. Enciclopedică Română - Edit. Militară, București, 1971, p. 30 și 487.
217. *M. Domanovszky et l'histoire des Roumains. A propos d'une méthode historique*, în „Revue Trans.”, tom V, 1939, nr. 1, p. 3-26, și extras București, M.O.I. Impr. Naționale, 1939, 24 p., Cronică: N. Iorga, în „Revue sud-est européenne”, XVII, 1940, nr. 1-3, p. 87, Dare de seamă: Septimiu Martin, în „An inst.ist.nat.”, VIII, 1939-1942, p. 507; Recenzie: C. D. Fortunescu în A.O., XIX, 1940, nr. 107-112, p. 334.
218. *Proiecte pentru Palatul Arhivelor Statului (contribuție la istoria arhitecturii noastre în secolul al XIX-lea)*, Tiparul „Cartea românească”, București, 1940, 32 p. (Arhivele Statului), Recenzii: C. D. Fortunescu, în „Arh. Olt.”, XIX, 1940, nr. 107-112, p. 365, Notițe bibliografice: N. Rahova, în „Însemnări ieșene”, V, 1940, vol. XVI, nr. 10, p. 154.
219. *Izvoarele istoriei românilor*, în „Arh. rom.”, tom V, 1940, p. 47-69, și extras: București, 1940, 23 p.
220. *Ceva despre un corpus al izvoarelor istoriei Românilor*, în „Arh.rom.”, IV, 1940, p. 73-102 și extras: București, 1940, Edit. Fundației culturale Mihail Kogălniceanu, „Cartea Românească”, p. 30. Reprodus și învol. *Îndrumări în cercetările istorice*, București, 1945, p. 65-100. Notițe bibliografice: Grecescu în R.I.R., XI-XII, 1941-1942, p. 470, Notițiuni bibliografice: Horia Nestorescu-Bălcești, Nicolae Bălcescu, Bibliografie, Edit. Enciclopedică Română, București, 1971, p. 199.
221. *Mouvements politiques et sociaux de la Péninsule balkanique dans la seconde moitié du XI-e siècle*, în „Balkanica”, I-III, 1939-1940, p. 83-106.

222. *Tezaurul noastre arhivistice. Conferință*, în „Conferință”, IV, 1940, nr. 9, p. 7-14, și extras: București, 1940, 6 p.
223. *Științele auxiliare ale istoriei*, în „Raze de lumină”, Tip „Carpați”, 19 p. Cronică: Iorga în R.I.R., XXVIII, 1942, nr. 1-12, p. 120.
224. *Colonizarea germană la 1860*, în „Rev.Arh.”, IV-1, 1940, p. 154-156.
225. *Hrisovul și sigiliul lui Mihai Viteazul din 27 iulie 1600*, în „Rev.Arh.”, IV-1, 1940, p. 161-162; Dare de seamă: I. Crăciun, în „Arh.inst.ist.nat.”, VIII, 1939-1942, p. 522, Noțiuni bibliografice: Marcel Sturza-Săucești și Alexandru I Gonta în R.A., vol. XXIX, 1968, nr. 2, p. 73.
- 227*. *Românii și studiile armenesti în lumina noilor cercetări*, București, 1941, p. 327-336; Notițe bibliografice: C. Grecescu, în R.I.R., XI-XII, 1941-1942, p. 518.
228. *Cercetări istorice și pitorești prin mănăstirile noastre acum optzeci de ani. Lucrările lui Al. Odobescu, I. Tren și G. Tătărescu*, în „Arh.rom.”, tom VI, 1941, p. 347, 379 (I). Și extras: București, 1941, Edit. Fundației culturale Mihail Kogălniceanu, 38 p., tom VII, 1941, București, 1941, p. 309-337, Notițe bibliografice: Ioan M. Neda, în R.I.R., XI-XII, 1941-1942, p. 493. Dare de seamă: Mihail P. Dan, în „Arh.inst.ist.nat.”, IX, 1943-1944, p. 616.
229. *Așezările omenești în Țara Românească până la 1418*, în „Arh.rom.”, tom VII, 1941, p. 189-110. Și extras: București, 1942, Edit. Fundația culturală Mihail Kogălniceanu, 22 p., Notițe bibliografice: Ioan M. Neda, în R.I.R., XI-XII, 1941-1942, p. 518, CCG în R.I.R., XIII, 1943, fasc. 2, p. 101. Dare de seamă: Mihail P. Dan, în „An.Inst.ist.nat.”, IX, 1943-1944, p. 617-618.
230. *Ceva despre Magazinul istoric pentru Dacia și publicațiile lui Laurian*, în „Arh.rom.”, tom VII, 1941, p. 356-360; Notițe bibliografice: Ioan M. Nede, în R.I.R., XI-XII, 1941-1942, p. 507. Dare de seamă: Mihai P. Dan, în „An.Inst.Ist.Nat.”, IX, 1943-1944, p. 619, Noțiuni bibliografice: Horia Nestorescu-Bălcești, în Nicolae Bălcescu, *Bibliografie*, Edit. Enciclopedică Română - Edit. Militară, București, 1971, p. 200.
231. *Arhivele de stat din Balcani*, în „Balcania”, IV, 1941, p. 437-450. Și extras: București, Tip. „Cartea Românească”, 14 p.
232. *Împotriva desființării Școalei de arhivistică*, în „Hrisovul”, I, 1941, p. 536-541 și extras: București, 1941, 8 p.
233. *Liste de suverani: Imperiul oriental-imperiul otoman-Grecii-Românii-Bulgarii-Sârbii-Ungurii, Polonii, Rușii*, în „Hrisovul”, I, 1941, p. 141-191. Și extras: București, 1941, Tip. „Carpați”, P. Bărbulescu, 56 p., Dare de seamă: I. Crăciun, în „An.inst.ist.nat.”, VIII, 1939-1942, p. 524. Recenzii: CD Fortunescu, în „Arh.Olt.”, XXI, 1942, nr. 119-124, p. 400.
234. *Marula nu e fiica lui Mihai Viteazul*, în „Hrisovul”, I, 1941, p. 218-240. Și extras: București, 1941, Tip „Carpați”, P. Bărbulescu, 25 p. Dare de seamă: U. Crăciun, în „An.inst.ist.nat.”, VIII, 1939-1942, p. 524, Recenzii: CD Fortunescu, A.O., XXI, 1942, nr. 119-124, p. 400. Notițe bibliografice: C.

* În lucrarea Aurelian Sacerdoteanu, *Bibliografie*, la p. 22, nota 226 este omisă. Am păstrat aceeași amisiune pentru a nu strica numerotarea titlurilor.

- Grecescu, în R.I.R., XI-XII, 1941-1942, p. 483. Cronică: N. Bălcescu, în „Rev.ist.”, XXIX, 1943, nr. 1-6, p. 190.
235. *Acte fără pecete*, în „Hrisovul”, I, 1941, p. 430-438, Mențiune bibliografică: Ilie V. Constantinescu, în „Dacorom”, X-2, 1941, p. 569. Traducerea documentelor. în „Hrisovul”, I, 1941, p. 436-439.
236. *Autografe și sigilii de la Mihai Viteazul*, în R.A., IV-2, 1941, p. 296-213, Și extras: București, Edit. Cartea Românească, 1941, 20 p. Dare de seamă: I. Crăciun, în „Arh.inst.ist.nat.”, VIII, 1939-1942, p. 522, Notițe bibliografice: C. Grecescu, în R.I.R., XIII, 1943, fasc. 2, p. 87. Mențiuni bibliografice: în „Transilvania”, LXXIV, 1943, nr. 4, p. 320, Marcel Sturza-Sănțești și Alexandru I. Gonța, în R.A., vol. XXIX, 1968, nr. 2, p. 73.
237. *Autografe ale lui Teodosie, Mare logofăt a lui Mihai Viteazul*, în „Rev.Ar.”, IV-2, 1943, p. 396-397; Dare de seamă: I. Crăciun, în „Arh.Inst.Ist.Nat.”, VIII, 1939-1942, p. 523. Notițe bibliografice: Grecescu în R.I.R., XIII, 1943, fasc. 2, p. 87.
238. *Începuturile funcționărești ale lui Vasile Alecsandri*, în „Arh.rom.”, VIII, 1942, p. 331-340; Notițe bibliografice: Ioan Neda în „Rev.ist.rom.”, XIII, 1943, fasc. 3, p. 102. Dare de seamă: Mihail P. Dan, în „An.Inst.Ist.Nat.”, IX, 1943-1944, p. 620.
239. *Problema toponimelor noastre*, în „Hrisovul”, II, 1942, p. 219-221.
240. *Câteva acte din Jupânești-Muscel*, în „Rev.Ar.”, V-1, 1942, p. 69-114; Notițe bibliografice: C. Grecescu, în „Rev.ist.rom.”, XIII, 1953, fasc. 3, p. 139.
241. *Acte de stare civilă ale familiei Hațdeu*, în R.A., V-L, 1942, p. 221-226, Notițe bibliografice: C. Grecescu, în R.I.R., XIII, 1943, fasc. 2, p. 102.
242. *Scrisoarea unui Paleolog la 1857*, în R.A., V-1, 1942, p. 226.
243. *Titlul de mare Voevod al Țării Românești*, în vol. *Omagiu lui Ioan Lupaș la împlinirea vârstei de 60 de ani*. August 1940. București, 1943. O.M.Imp. Națională, p. 793-806. Și extras: București, 1943, 16 p. Recenzii: Fortunescu, în A.O., XX, 1943, nr. 113-118, p. 344. Notițe bibliografice: Ioan M. Neda, în R.I.R., XI-XII, 1941-1942, p. 489, Mențiuni bibliografice: PP Panaitescu, în „Conv.lit.”, LXXVII, 1944, nr. 3, p. 383.
244. *O însemnare despre războiul Crimeei, 1853-1856*, în „Ani”, București, 1942-1943, p. 564-570, Notițe bibliografice: Nestor Camariano, în „Rev.ist.rom.”, XIV, 1944, p. 138.
245. *Encore un nom de lieu en chalcidique. Lungiani*, în „Balcania”, VI, 1943, p. 516-517, Notițe bibliografice: Nestor Camariano, în R.I.R., XV, 1945, p. 105. Notițiuni bilbiografice: Ilie V. Constantinescu, în „Dacorom”, XI, 1948, 9 344.
246. *Despre circulația monetară la români în evul mediu*, în „Hrisovul”, III, 1943, p. 5-34; Recenzii: Radu I. Perianu în R.I.R., tom XVI, 1946, fasc. II, p. 310.
247. *La cronologia documentelor lui Mircea cel Bătrân pentru Cozia*, în „Hrisovul”, III, 1943, p. 126-129.
248. *Vechile noastre arhive*, în „Hrisovul”, III, 1943, p. 129-132.
249. *Ineditele lui Aricescu*, în R.A., V-2, 1943, p. 462, Notițe bibliografice: D. B. în R.I.R., XIV, 1944, p. 240.

250. „Împământinirea” lui Hașdeu, în „Studii și Cercetări de istorie”, (în continuare: „St.cercet.ist.”), Iași, XVIII, 1943, p. 127-135.
251. *Așezările omenesti în Moldova până la 1918*, în „Arh.rom.”, tom IX, 1944, Edit. Fundației Culturale Mihail Kogălniceanu, 24 p. Notițe bibliografice: Ilie Corfus în R.I.R., XV, 1945, p. 410.
252. *Mouvements politiques et sociaux de la Peninsule Balkanique dans la seconde moitié du XI-e siècle*, în „Balcania”, VII, 1944, p. 84-105 și extras: București, 1944, Tip. „Luceafărul SA”, 23 p.
253. *Valoarea „numărului” documentelor medievale*, în „Hrisovul”, IV, 1944, p. 123-130, Notițe bibliografice: Corfus în R.I.R., XV, 1945, p. 531.
254. *Îndrumările în cercetările istorice*: 1) Științele auxiliare ale istoriei, p. 7-26; 2) Introducere în diplomatică, p. 27-46; 3) Despre editarea documentelor, p. 47-64; 4) Ceva despre un corpus al izvoarelor istoriei Românilor, p. 65-100; 5) Izvoarele istoriei Românilor, p. 101-128; 6) Școala în Evul Mediu, p. 129-153; 7) Pentru un dicționar geografic al României, p. 154-166, 8) Evoluția scrisului și cartea până la apariția tiparului, p. 167-199; 9) Istoria și învățământul secundar, p. 200-211; 10) Tezaurul noastre arhivistice, p. 212-224, 11) Traducerea documentelor, p. 225-227; 12) Ortografierea onomasticelor și toponimelor istorice, p. 228-230; 13) Liste de suverani. Imperiul Oriental - Imperiul Otoman - Grecii - Români - Bulgarii - Sârbii - Ungurii - Polonii - Rușii, p. 231-290; 14) Câteva note cu privire la cercetările genealogice românești, p. 291-314; 15) Arhivele României, p. 315-336; 16) Cunoașterea satului prin acte, p. 337-343; 17) Școala de arhivistică, p. 344-354; 18) Introducere în cronologie, p. 355-373, București, Casa Școalelor, p. 384.
255. *Carnetul studentului*, București, 1939, p. 24, Ed. a II-a, prefată de prof. București, 1945, 86 p (Școala de Arhivistică) (în colaborare).
256. *Pregătirea arhiviștilor*, p. 14-32; III p. 6-14; II - Problema arhiviștilor, p. 14-32; III - Grijă pentru arhiviști, p. 32-41, în „Hrisovul”, IV, p. 5-51. Și extras București, 1945, tip „Carpăți”, p. 44.
257. *Iarăși sigiliul lui Mihai Viteazul*, în R.A., 1945, p. 330-334, recenzii: C. Gr. în R.I.R., XVI, 1946, p. 311-312.
258. *Din arhiva mănăstirii Cozia*. 1) *Titlușul lui Mircea cel Bătrân*, p. 65-67; 2) Slobozia Căvăreni, p. 68-70; 3) Cnezi fugiți în Țara Ungurească, p. 70-72; 4) Un privilegiu comercial unguresc, p. 73-74; 5) Fabrica de hârtie a lui Matei Basarab, p. 74-76; 6) O dezmoștenire la 1645, p. 76-77; 7) Scoaterea din egumeni, p. 77-78; 8) Cum se obține dreptatea la 1871, p. 79; 9) Meșteri în lemn, p. 80-81; 10) Răscumpărare țigănească, p. 81; 11) Țigani tăietori de sare, p. 82-83; 12) Exploatarea aurului de țigani rudari, p. 83-86; 13) Inventare mănăstirești, p. 86-104, în „Hrisovul”, VI, 1946, p. 65-104.
259. *Condicarii noștri. Note și comunicări*, în „Hrisovul”, VI, 1946, p. 149-152.
260. *Începutul anului*, în „Hrisovul”, VI, 1946, p. 152. *Începutul anului în Oltenia, sub austrieci*, în „Hrisovul”, VI, 1946, p. 152-162.

261. *Cum se confirmau actele*, în „Hrisovul”, VI, 1946, p. 153. *Actele secției Bunuri Publice - București - Mănăstirile: Cozia - Crasna - Dălhăuți - Dealul - Dealulești - Dintr-un lemn, Sf. Ecaterina - București și Dedelesciori*, București, 1947, „Cartea Românească”, SAR, p. 180 (Direcția Generală a Arhivelor Statului. Indice cronologic, nr. 11).
263. Sărit.
264. Un duplicat moldovean din 1492, în „Hrisovul”, VII, 1947, p. 225-227.
265. *O curiozitate diplomatică referitoare la forma originală a unui document din 10 iulie 1614*, în „Hrisovul”, VII, 1947, p. 228-229.
266. *Transcrierea documentelor românești*, în R.A., VII-1, p. 1-9, și extras București Tip Cartea Românească, 1947, p. 10.
267. *Două zapise moldovenești, 1628 cuprinzând donații moldovenești, către mitropolitul Varlaam*, în R.A., VII-2, 1947, p. 395-396.
268. *Instrucțiuni arhivistice* - I. Ghidul arhivei, p. 9-13; II. Manualul istoric arhivistic, p. 14-18; III. Inventarul general de arhivă, p. 19-24; IV. Inventarul arhivistic, p. 25-30; V. Indicele arhivistic, 31-37; VI. Catalogul arhivistic, p. 38-45.
269. *Întâia piatră de mormânt a lui Matei Basarab*, în „Studii și cercetări de istoria artei”, II, 1955, nr. 3-4, p. 342-351 (în colaborare cu Stelian Metzulescu).
270. *Divanele lui Ștefan cel Mare*, în „Analele Universității. C.I. Parhon”, București, Seria Științe sociale-istorie, V, 1956, p. 157-205, și extras: Edit. tehnică, 1956, p. 49. Mențiune Bibliografică: Damian P. Bogdan, în R.A., vol. XXIII, 1965, nr. 2, p. 49.
271. *Un diplomat român la Moscova. La începutul secolului al XVIII-lea David Corbea Ceaușul*, în vol. *Relații româno-ruse, în trecut*, București, 1957, p. 42-62.
272. *Comentarii la diploma din 1285, privind pe Magistrul Gheorghe*, în „Anal. Univ. Buc.”, XI, 1957, p. 27-43, și extras București, 1957, 17 p.
273. *Câteva observații cu privire la documentele lui Mircea cel Bătrân pentru mănăstirea Tismana*, în „Mitropolia Olteniei”, IX, 1957, nr. 9-10, p. 603-614.
274. *B.P. Hașdeu, despre mitropolitul Varlaam (cu prilejul comemorării lor)*, în M.O., IX, 1957, nr. 9-10, p. 672-674 (Semnat: Șerban Răzeșul).
275. *Concepția istorică a lui B.P. Hașdeu*, în R.I.R., X, 1957, nr. 5, p. 141-160, și extras: București, 1957, 18 p. Noțiuni bibliografice: Tudor Vianu (sub redacție), în vol. *Bibliografia literaturii române: 1948-1960*, Edit. Acad. R.P.R. București, 1965, p. 510.
276. *Radu cel Mare, ctitorul Bisericii Mănăstirii Dealul-Târgoviște. Cu prilejul împlinirii a 450 de ani de la moartea lui*, în „Glasul bisericii”, XVII, 1958, p. 354-363.
277. *Probleme actuale ale arheologiei noastre*, în R.A., vol. VIII, 1958, nr. 1, p. 22-33. Și extras: București, 1958, p. 11.
278. *Arhivistica de peste hotare, după al doilea război mondial*, în R.A., VIII, 1958, nr. 2, p. 117-159. Și extras: București, 1958, p. 42.

279. *Legăturile mitropoliei UngroVlahiei cu Transilvania și Moldova*, în B.O.R., LXXVII, 1959, nr. 7-10, p. 889-903.
280. *Cancelari ai Mitropoliei Românești și slujitorii ei până la 1830*, în „Glasul bisericii, XVIII, 1959, nr. 7-12, p. 542-586.
281. *Rolul Sinodului Mitropoliei UngroVlahiei la începutul sec. XVII. Cu ocazia unei adăugiri la lista episcopilor de Râmnic*, în M.O., XI, 1959, nr. 1-2, p. 96-99.
282. *Despre mitropolitul Ignăție Sârbu*, în B.O.R., LXXVIII, 1960, nr. 11-12, p. 1054-1077 (Semnat Șerban Răzeșul).
283. *Tipografia Episcopiei Râmnicului (1705-1826)*, în M.O., XII, 1960, nr. 5-6, p. 291-349.
284. *Hrisovul lui C. Brâncoveanu pt. mănăstirea Hurezi (1695). Documente*, în M.O., XII, 1960, nr. 9-12, p. 705-721.
285. *Satul și mănăstirea Cerneți*, în M.O., XIII, 1961, nr. 1-4, p. 50-70.
286. *Unde a fost mănăstirea Rudina?*, în M.O., XIII, 1961, nr. 1-4, p. 185-187.
287. *Catarii la Râmnicul Vâlcrii (Cu 8 anexe documentare)*, în M.O., XIII, 1961, nr. 5-6, p. 317-380.
288. *Pomelnicul mănăstirii Govora*, în M.O., XIII, 1961, nr. 10-12, p. 789-823.
289. *Condițiile în care a apărut sigiliul orașului București (sec. XVI-XVII)*, în „Gl. Bis.”, XXI, 1962, nr. 11-12, p. 1097-1100.
290. *Pomelnicul mănăstirii Iezerul*, în M.O., XIV, 1962, nr. 7-9, p. 527-544.
291. *Însemnări pe cărți vechi*, în M.O., XIV, 1962, nr. 10-12, p. 714.
292. *Schitul Ciocanul Muscel*, în „Gl. Bis.”, XXII, 1963, nr. 3-4, p. 502-514.
293. *Antim Ivireanul arhivist, bibliotecar și tipograf, (I)* în „Glas Bis.”, XXII, 1963, nr. 5-6, p. 862-890 (I).
294. *Moara din Râmnic a mănăstirii Govora (Studiu și documente)*, în M.O., XV, 1963, nr. 5-6, p. 371-390.
295. *Arhimandritul Vasile Tismăneanu și mitropolitul Teodosie (Studiu și documente)*, în „Mitr. Olț”, XV, 1963, nr. 7-8, p. 546-567.
296. *Iarăși despre mitropolitul Ignăție Sârbu*, în B.O.R., LXXXII, 1964, nr. 11-12, p. 1085-1097 (Semnat Șerban Răzeșul).
297. *Antim Ivireanul arhivist, bibliotecar și tipograf*, în „Gl. Bis.”, XIII, 1964, nr. 1-2, p. 223-224 (II).
298. *Pomelnicul bisericii din satul Costești, raionul Horezu. Documente*, în M.O., XVI, 1964, nr. 3-4, p. 238-256.
299. *Documente de cultură românească veche* (1. Însemnări pe Cheia înțelesului a mitropolitului Varlaam. 2. Apărarea cărții bisericești la 1741. 3. Prețul unei mine la 1741. 4. Prețul unei icoane ferecate la 1642. 5. Târcolul moșilor. 6. „Zarisuire” la 1635. 7. Dreptul de moștenire al fraților vitregi. 8. Zestre constituită de rudele soțului. 9. Arhiva cancelariei domnești. 10. Arhiva generală a Țării Românești împlinește 250 de ani), în M.O., XVI, 1964, nr. 5-6, p. 449-463.
300. *Sfatul domnesc și sigiliile din timpul lui Neagoe Basarab (1512-1521). Contribuții la studiul diplomatiei slavo-române*, în „Romanoslavica”, X, 1964, p. 405-434.

301. *Pomelnicul mănăstirii Argeşului*, în B.O.R., LXXXII, 1965, nr. 3-4, p. 297-330.
302. *Pomelnicul a 60 de biserici din Bucureşti*, în „Gl. Bis.”, XXIV, 1965, nr. 3-4, p. 294-318, nr. 11-12, p. 1031-1122.
303. *Pomelnicul bisericii din satul Tomşani, raionul Horezu. Documente*, în M.O., XVII, 1965, nr. 1-2, p. 65-71.
304. *Pomelnicul bisericii din satul Văratici. Documente*, în M.O., XVII, nr. 5-6, p. 458-466.
305. *B.P. Haşdeu, arheograf*, în R.A., VIII, 1965, nr. 2, p. 21-45, şi extras Bucureşti, 1965, p. 44.
306. *Succesiunea domnilor Moldovei până la Alexandru cel Bun. Pe baza documentelor din sec. al XIV-lea şi a cronicilor rom. din sec. al XV-lea şi al XVI-lea, scrise în limba slavonă*, în „Romanoslavica”, Ist. XI, 1965, p. 219-236. Recenzii: A. Stan, în R.A., IX, 1966, nr. 1, p. 330. Menţiuni bibliografice. Alexandru V. Boldur, în R.A., an LI, 1974, vol. XXXVI, nr. 4, p. 429.
307. „*Procelnicul*” o instituţie medievală românească. *Din istoria relaţiilor româno-turce*, în „Anal. U. Buc.”, seria Şt. sociale. Istorie, XV, 1966, p. 49-57.
308. *Un autograf al lui A. Ivireanul. Documente*, în B.O.R., LXXXIV, 1966, nr. 9-10, p. 982-986.
309. *(Capete de poruncă) de Antim Ivireanul*, în „Gl. Bis.”, XXV, 1966, p. 831-838.
310. *Un document cartografic bucureştean din 1803-1805*, în „Materiale de istorie şi muzeografie (în continuare „Mat. muz. Buc.”), Muzeul de istorie al oraşului Bucureşti, vol. IV, 1967, p. 245-255, şi extras Bucureşti, 1967, p. 11.
311. *Metrologia - Unele aspecte istorice. Din istoria metrologiei*, în „Metrologia aplicată”, (în continuare: „Metr. apl.”), XIII, 1966, nr. 7, p. 320-328, şi extras Bucureşti, 1966, p. 9.
312. *Pomelnicul mănăstirii Bistriţa Olteană*, în R.O., XVIII, 1966, nr. 5-6, p. 477-509.
313. *Sigiliile mitropolitului A. Ivireanul*, în R.O., XVIII, 1966, nr. 9-10, p. 838-841.
314. *Sarcinile ştiinţelor auxiliare ale istoriei*, în R.A., IX, 1966, nr. 1, p. 17-46, şi extras Bucureşti, 1966, p. 30.
315. *Instituţii supreme ale Moldovei în sec. XIV şi XV* (I. Domnia. II. Marea Adunare a Ţării. III. Sfatul Domnesc), în R.A., IX, 1966, nr. 2, p. 23-40, şi extras Bucureşti, 1966, p. 17 (Menţiuni bibliografice: St. Oascu şi Al. Matei în R.A., an LI, 1974, vol. XXXVI, nr. 4, p. 493-494).
316. *Relaţiile româno-austriece în anul 1772*, în „Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena”, (în continuare: „Alm. Viena”), 1967.
317. *Un act fals din 1636 privitor la satul Esciori. Studiu de diplomatică*, în „Anal. Univ. Buc.”, Istorie XVI, 1967, p. 25-38, şi extras Bucureşti, 1967, p. 14.
318. *O schiţă topografică a Curţii Bisericii Măgureanu din Bucureşti, la 1780*, în „Mat. muz.”, Buc., V, 1967, p. 255-261.
319. *Noi documente de cultură românească veche* (1. La ce biserică se păstra sigiliul Târgovişti; 2. Un dascăl de învăţământ superior la Râmnicu-Vâlci, în 1626; 3.

- Frăția și vânzarea misiilor la 1634; 4. O răzbunare domnească, 1639; 5. O însemnare din 1759 despre circulația manuscriselor; 6. Câteva broșuri rare.), în „Gl. bis.”, XXVI, 1967, p. 104-111.
320. *Pomelnicul la istoria mănăstirii Bistrița Olteană. Documente*, în M.O., XIX, 1967, nr. 1-2, p. 83-101.
321. *Reguli pentru obștea călugărilor de la Tismana. Documente*, în M.O., XIX, 1967, nr. 9-10, p. 769-771.
322. *Dionisie Ecclesiarhul, traducător al hrișovului din 1609 pentru mănăstirea Bucovățul. Documente*, în M.O., XIX, 1967, nr. 11-12, p. 941-947.
323. *Originea băniei și a banilor la români. Puncte de vedere*, în „Ramuri”, IB, 1967, nr. 6, p. 36, din 15 VI, p. 9. Recenzii. I. Ionescu în M.O., XX, 1968, nr. 5-6, p. 471-475.
340. *Sfatul Domnesc al Moldovei până la Ștefan cel Mare. Lista anuală a Sfaturilor, 1384-1456*, vol. XXVII, 1967, nr. 2, p. 41-90, și extras București, 1967, p. 50. Mențiuni bibliografice. Șt. Pascu și Al. Matei, în R.A., LI, 1974, vol. XXXVI, nr. 4, p. 493.
341. *Biblioteca Academiei și istoria scrisului și tiparului în România*, în „Studii și cercetări de documentare și bibliografie” (în continuare: St. doc. și bibl.), IX, 1967, nr. 2-3. Volum festiv cu ocazia centenarului Bibl. Academiei R.S.R., p. 221-229, și extras București, 1967, p. 9. Recenzii. O. Popescu în M.O., XX, 1968, nr. 1-2, p. 160.
342. *V. Pârvan și istoria creștinismului daco-roman*, în „Studii teologice” (în continuare „St. teol.”), XIX, 1967, p. 403-410.
343. *Elementele de continuitate și unitate în istoria medievală a românilor*, în vol. *Unitate și continuitate în istoria poporului rom. Sub redacția prof. univ. D. Berciu*, București, Edit. Acad. RSR, 1968, p. 105-134. Recenzii. N. Corivan în „Anuarul Inst. de ist. și arh.”, „A.D. Xenopol”, Iași (în continuare „An. A.D. Xenopol”), VII, 1970, p. 369-370.
344. *Glodul și Hintă, două sate dispărute ale mănăstirii Govora. Anexe*, în „Anal. U. Buc. Ist.”, XVII, 1968, p. 61-78, și extras București, 1968, p. 18.
345. *Mircea cel Bătrân și Bis. Ortodoxă a Țării sale*, în „Bis. O. Rom.”, LXXVI, 1968, nr. 1-2, p. 100-106.
346. *Elib. preoților din „rumănie” în sec. al XVII-lea în Țara Românească și documente*, în B.O.R., LXXXVI, 1968, nr. 11-12, p. 1392-1410 (în 13 anexe documentare).
347. *„Descălecătorii de țară, dățătorii de legi și datini”. Tabloul genealogic al domnilor Moldovei până în sec. al XIV-lea*, în „Magazin istoric” (în continuare: „Mag. ist.”), II, 1968, nr. 12, p. 2-10.
348. *Ocolnica mănăstirii Tismana. Documente*, în M.O., XX, 1968, nr. 9-10, p. 753-766.
349. *Orientări în paleografia rom. I. Despre paleografie. II. Despre istoria scrisului. III. Particularități paleografice generale. IV. Particularități paleografice speciale*, în R.A., vol. XXVIII, 1968), nr. 1, p. 3-34.

350. *Sigiliul domnesc și stema țării. Conceptul de unitate a poporului român pe care îl reflectă și rolul avut în formarea ideii de unire*, în R.A., XXIX, 1968, nr. 2, p. 11-68. Recenzii. O. Popescu în B.O.R., LXXXVII, 1969, nr. 7-8, p. 862-863.
351. *Stema lui Dan al II-lea în legătură cu fam. Huniade și Olah*, în „Rev. muzeelor” (în continuare: „Rev. muz.”), V, 1968, nr. 1, p. 5-16. Recenzii. P.I. David în M.O., XX, 1968, nr. 9-10, p. 846. Mențiuni bibliografice: Ioana Burlacu în R.A., an XLVII, vol. XXXII, 1970, nr. 1, p. 329-330.
352. *Despre un sigiliu al lui Mircea cel Bătrân. O rectificare sigilografică*, în „Rev. muzeelor”, V, 1968, nr. 5, p. 443-445. Mențiuni bibliografice: Ioana Burlacu, în R.A., an XLVII, vol. XXXII, 1970, nr. 1, p. 329-330.
353. *Argeș - cea mai veche reședință a Țării Rom.*, în „Studii și comunicări” (în continuare: „St. Pitești”). Muzeul din Pitești, 1968, p. 105-121.
354. *Organizarea Bisericii Ortodoxe Rom. în sec. al IX-lea și al XIII-lea*, în „Studii teologice.”, XX, 1968, p. 242-257.
355. *Descălecători de țară, dătători de legi și datini, tabloul genealogic al domnilor Moldovei, până în sec. al XVI-lea*, în „Mag. ist.”, III, 1969, nr. 1, p. 37-47 (II).
356. *Colecția „Hurmuzaki”. I. Istoricul colecției. II. Metode de lucru. III. Depozite de arhive cercetate. IV. Cuprinsul documentelor. V. Realizarea tehnică*, în R.A., XLVI, vol. XXI, 1969, nr. 2, p. 31-57. Mențiune bibliografică. T. Bugnariu, I. Domșa și D. Vatamaniuc, în vol. Ioan Slavici, 1848-1925. Bibliografie Edit. enciclopedică rom. Buc. 1973, p. 352.
357. *Aref - Un vechi sat argeșan*, în „St. Pitești”, II, 1969, p. 179-209.
358. *Însemnări pentru doftorii copiate în 1788 de Florea Copilul*, în vol. *Despre medicina populară rom. Studii, note și documente*, Edit. Medicală, București, 1970, p. 159-178.
359. *La terminologie des médicaments dans l'ancienne langue roumaine. Son origine autochtone et étrangère*, în vol. XXII-e, *Congres internațional d'histoire de la médecine*, Bucarest-Constantza (30 Août- 5 Septembre, 1970).
360. *Mănăstirea Polovragi*, în „Bul. Mon. Ist.”, XXXIX, 1970, nr. 1, p. 41-47, Rev. revistelor bibliografice. D. Bălasa, în M.O., XXIII, 1971, nr. 9-10, p. 782-783.
361. *Tudor Dudei, viitorul mitropolit Teodosie al Ungarovlahiei (1663-1708), și documente*, în „Mitrop. Olt”, 600 de ani de la Întemeierea celei dintâi mitropolii în părțile Oltenie, XXII, 1970, nr. 7-8, p. 639-652.
362. *Un act oriental medieval în arhivele noastre*, în R.A., an XLVII, vol. XXII, nr. 2, p. 379-384.
363. *Cu privire la problema continuității pop. rom.*, în „Studii. Rev. ist” tom 23, 1070, nr. 1, p. 3-16 și extras Buc. Edit. Acad. RSR, 1970, p. 14.
364. *Din scrisorile lui Ioan Bianu către B.P. Hașdeu*, în „Studii și materiale privitoare la trecutul istoric al jud. Prahova” (în continuare St. jud. Prahova), Ploiești, 1970, p. 59-97 (Muzeul de istorie al jud. PH.).

- 364/1. *N. Iorga și Biblioteca seminarului său în vol. Biblioteca Centrală Univ. 75 de ani de activitate. Volum jubiliar.* Buc. 1971, p. 188-192.
- 364/2. *Începuturile orașului Gherghița*, în „File din trecutul istoric al jud. Prahova” (în continuare „File ist. jud. Prahova”), Ploiești, 1971, p. 31-52, și extras 1971, p. 23.
- 364/3. *Originea băniei și a banilor la români*, în „Historica”, Craiova. II. 1971, p. 79-96.
- 364/4. *N. Iorga și mișcarea arhivistică rom. Studii și comunicări*, în „Rev. Arh.”, an XLVIII, vol. XXXIII, 1971, nr. 3, p. 351-359.
- 364/5. *Hrisovul cu sigilii multiple al lui Vlăduț Vodă către brașoveni*, în „Rev. muz.”, VIII, 1971, nr. 4, p. 328-332.
- 364/6. *Începuturile orașului Pitești*, în „St. Pitești”, III, 1971, p. 195-208, și extras Pitești, 1971, p. 14.
- 364/7. *Etnografie bucureșteană în sec. al XVIII-lea*, în „Mat. Muz. Buc.”, IX, 1972, p. 143-155. Și extras 1972, p. 13.
- 364/8. *Originea și cond. social-econom. ale dezvolt. vechiului oraș Rm. Vâlcea* (în „Buridava”), 1972, Muzeul județean Vâlcea, p. 37-56, și extras Rm. Vâlcea, 1972, p. 20.
- 364/9. *Două documente privitoare la mănăstirea Iezerul*, în „Buridava”, 1972, p. 291-293, și extras Rm. Vâlcea, 1972, p. 3.
- 364/10. *Fabrica de hârtie din R. Vâlcii, în sec. al XVII-lea*, în „Buridava”, 1972, p. 273-284, și extras Rm. Vâlcea, 1972, p. 12.
- 364/11. *Pomelnicul schitului Pietreni*, în M.O., XXIV, 1972, p. 105-113.
- 364/12. *D. Onciul unele inst. rom. vechi*, în R.A., an XLIX, vol. XXXXXV, 1973, nr. 3, p. 435-451. Mențiuni bibliografice. St. Pascu și Al. Matei, în R.A., LI, 1974, vol. XXXVI, nr. 4, p. 491-492.
- 364/13. *Les études de D. Onciul sur quelques anciennes institutions roumaines*, în R.R., tome XII, 1973, nr. 1, p. 21-39, și extras București, 1973, p. 19.
- 364/14. *N. Iorga despre carte și biblioteci*, în Studii și cercetări de bibliografie” (în continuare: „St. bibl.”), XIII, 1974, p. 9-19. Și extras București, 1974, p. 11.
- 364/15. *Rm. Vâlcea*, în „Ziarul științelor populare și al călătoriilor”, XXVI, 1929, nr. 40 din 3, X, p. 474-475 (Semnat A. Sacerdoțeanu).
- 364/16. *Relații româno-cehoslovace*, în „Muguri” Buzău, IX, 1930, nr. 5-7, p. 7-16.
- 364/17. *Făptuitorii Unirii. Pomenirea lor la 24 ianuarie*, în „Muguri”, XI, 1932, nr. 1-4, p. 10-23. Cronică N. Iorga în „Rev. Inst.”, XVIII, 1932, nr. 10-12, p. 385.
- 364/18. *Marea invazie tătară*, în „Ad. lit. art.”, XII, 1933, seria II, nr. 669 din 1, X p. 2.
- 364/19. *Patrimoniul veteranilor războiului de la 1877-78. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVI, 1933, nr. 2 din 22, IX, p. 3 (Nesemnat).
- 364/20. *Pe aicea nu se trece! Bătălia de la Oituz, oct. 1916*, în „Albina”, XXXVI, 1933, nr. 8 din 3, XI, p. 3 (Nesemnat).
- 364/21. *Căderea Plevnei 28 nov. 1877. Acțiunea trupelor române grăbește predarea armatei turcești. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVI, 1933, nr. 11 din 24, XI, p. 3 (Nesemnat).

- 364/22. *Predoslavie (de) Miron Costin* (Publicată cu note de), în „Albina”, XXXVI, 1933, nr. 13 din 8, XII, p. 2 (Nesemnăt).
- 364/23. *Marea bătălie de pe Neajlov și Argeș. Decembrie 1916. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVI, 1933, nr. 14 din 15, 12, p. 3 (Nesemnăt).
- 364/24. *Sărbători de iarnă scoase din caierul vremii. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVI, 1933, nr. 15 din 22, XII, p. 3 (I).
- 364/25. *Cortul de Aur*, în „Cuget clar”, VI, 1933, p. 220-225.
365. *Macedonenii*, în „Lic. Bufta”, II, 1933, nr. 35, p. 1.
366. *Sărbători de iarnă scoase din caierul vremii. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 1 din 5. I, p. 3 (II).
367. *Cuvântările ținute cu prilejul Unirii 1859, Mihail Kogălniceanu și Vasile Boerescu. Înțelepciunea popor.*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 4 din 26. I, p. 5 (Nesemnăt).
368. *Câteva figuri și amintiri din istoria Unirii noastre*, în „Albina”, XXXVII, nr. 4 din 26. I, p. 8-9 (Nesemnăt).
369. *Românii în Bulgaria* (Dunărea înfrățește popoarele legătura noastră cu Bulgaria. Danii românești în Bulgaria. Românii trăitori în Bulgaria. Legătura care ne trebuie), în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 5 din 2. II, p. 2 și 15.
370. *Lupta de la Vaslui sau Polul Înalt, ianuarie 1475. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 6 din 9. II, p. 3.
371. *Curtea de Argeș. Cîitorii domnești la Curtea de Argeș. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, nr. 6 din 9. II, p. 8-9.
372. *Pămîntul locuit de neamul românesc. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 1 din 16. III, p. 2 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
373. *Moldova dintre Prut și Nistru. Unirea cu România, 27 Martie 1918. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 12 din 23. III, p. 3.
374. *Domn tînăr urcat-a pe Scaunul Sucevei, Aprilie 1457. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 14 din 6. IV, p. 3.
375. *Zece Mai. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 17 din 4. V, p. 3.
376. *De ziua eroilor. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 19 din 18. V, p. 3.
377. *Figuri și clipe de jertfă. Înțelepciunea poporului*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 19 din 18. V, p. 5 (Nesemnăt).
378. *Revoluția din Ardeal în 1848 (3/15) Mai. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 20 din 25. V, p. 3 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
379. *Cetatea de cultură Blajul*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 20 din 25. V, p. 8-9 (Nesemnăt).
380. *Tinere mâini regale au luat frânele Domniei, 8 iunie 1930. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 22 din 8. VI, p. 3.
381. *Despre casa regală a României*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 23 din 15. VI, p. 7-9 (Semnat Ș. Răzeșul).

382. *Despre începutul Țării Românești. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 29 din 27. VII, p. 3 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
383. *Cum s-au creștinat strămoșii noștri. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 33 din 24. VIII, p. 3 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
384. *Cernăuți, capitala frumoasei Bucovina*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 34 din 31. VIII, p. 8-9 (Nesemnăt).
385. *Scriem acum despre istoria patriei. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 35 din 7. IX, p. 3 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
386. *Privind în urmă (drumul parcurs de „Albina”)*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 36 din 14. IX, p. 3.
387. *Romanii cuceresc Dacia. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 37 din 21. IX, p. 3 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
388. *Sarmisegetuza*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 37 din 21. IX, p. 8-9.
389. *Tătarii. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 39 din 5. X, p. 3.
390. *Despre ridicarea Hănțeștilor pe vremea Ducăi Vodă celui Bătrân* (Fragment din Letopisețul Țerei Moldovei de Ion Neculce, publicat de), în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 42 din 26. X, p. 5 (Nesemnăt).
391. *Hoarda de Aur tătarească și Românii. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 44 din 9. XI, p. 3.
392. *De ce a început Marele Război. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 46 din 23. XI, p. 3 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
393. *Luptele de la Plevna în 1877. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 47 din 30. XI, p. 3.
394. *Cinci zeci și șapte de ani de la luarea Plevnei*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 47 din 30. XI, p. 8-9 (Nesemnăt).
395. *Două proclamații domnești* (I. Cum a ridicat Dimitrie Vodă Cantemir steagul împotriva turcilor. II. Cum a ridicat Tudor Domnul steagul împotriva dușmanilor țării). *Din trecutul nostru* în „Albina”, XXXVII, 1935, nr. 3 din 181 p. 35.
396. *Unirea care ne trebuie. Din trecutul nostru* în „Albina” XXXVIII, 1935, nr. 4 din 25 I (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
397. *Întâia parte de întrerupere a unirii românilor, 24 ianuarie 1859*, în „Albina” XXXVIII 1935, nr. 4 din 25 I, p. 56 - 57 (Nesemnăt).
398. *Moartea vitejească a unor Domni români. Din trecutul nostru*, în „Albina” XXXVIII, 1935, nr. 6 din 8 II, p. 83.
399. *Din vitejia strămoșească. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 7 din 15 II (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
400. *În amintirea marilor martiri ai ideii naționale în Ardeal. O sută cincizeci de ani de la moartea lui Horia, Cloșca și Crișan*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 8 din 22 II, p. 120 - 121 (Nesemnăt).
401. *Românii și cehoslovacii. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 10 din 8 III, p. 147.

402. *Despre neamul românesc și țările locuite de Români* (fragment din cartea Ungaria sau originile neamului de N. Olah, publicate de), în „Albina” XXXVIII, 1935, nr. 12 din 22 III, p. 181 (Nesemnăt).
- 403 *Cum au apărut moldovenii Chilia și Cetatea Albă*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 13 din 29 III p. 194 (Semnat A).
404. *Cum își apără moldovenii pământul lor. Cum s-au întemeiat satele răzeșești. Înțelepciunea poporului* în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 13 din 29 III, p. 197 (Nesemnăt).
405. *Câteva figuri din viața literară a Basarabiei. Cavalerul Stamate Al. Sturza - Alecu Donici - Teodor Vărnăv - Costache Negruzzi - Ion Sârbu - Dumitru Moruzzi, Înțelepciunea poporului*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 13, din 29 III, p. 197 (Semnat A).
406. *Paștele și obiceiurile de altădată. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVII, 1935, nr. 17 din 26 IV p. 259.
407. *Calendarul paștelor*, în „Albina” XXXVIII, 1935, nr. 17, din 26 VI, p. 271 (Semnat Șerban Al Răzeșul).
408. *Ziua sfântă a neamului. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 18 din 10 V. p. 275 (Semnat Șerban Al Răzeșul).
409. *Cartea de istorie. Din trecutul nostru*, în „Albina” XXXVIII, 1935, nr. 19 din 17 V. p. 291 (Semnat S. Răzeșul).
410. *Povestea orașului București. Din trecutul nostru în „Albania”*, XXXVIII, nr. 20 din 24 V, p. 307.
411. *Comorile*, în „Albina XXXVIII 1935, nr. 23, din 14 VI, p. 355 (Semnat S.R.).
412. *Cărți bune de cetit (I. Lupaș. Lecturi din izvoarele istoriei României)*, în „Albina” XXXVIII, 1935, nr. 23 din 14 VI, p. 355 (Semnat A. S).
413. *Lupta de la Milcov din 1564. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 24 din 21 VI, p. 371 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
414. *Urmele străbunilor. Din trecutul nostru*, în „Albina” XXXVIII, 1935, nr. 26 din 3 VII p. 403 (Semnat S. Răzeșul).
415. *Istoria poporului francez în „Albina”*, XXXVIII, 1935, nr. 27 din 12 VII, p. 419 (semnat: Șerban Al. Răzeșul).
416. *O cetate a lumii și a luminei. Parisul*, în „Albina” XXXVIII, 1935, nr. 27, din 12 VII, p. 423 - 424 (Nesemnăt).
417. *Regina Maria a României. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 28 din 19 VII, p. 435 (Semnat Zlatu Popa).
418. *Sfârșitul și firea lui Bogdan cel Grozav. Din trecutul nostru*, în „Albina” XXXVIII, 1935, nr. 30 din 2 VIII p. 467.
419. *Din domnia lui Antonie Vodă în anul 1676. Din trecutul nostru în „Albina” XXXVIII, 1935, nr. 30 din 2 VIII, p. 467 (Nesemnăt).*
420. *Intrarea României, în războiu. Din trecutul nostru*, în „Albina” XXXVIII, 1935, nr 32 din 16 VIII p. 499.

421. *Istoria poporului maghiar. Să ne cunoaștem vecinii*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 33, din 23 VIII (p. 515 (I) nr. 36 din 13 XI, p. 563 (II) (Semnat Șerban Al Răzeșul).
422. *Țara Moldovei în vechime din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII 1935, nr. 37 din 20 IX, p. 579.
423. *Istoria poporului cehoslovac*, în „Albina” XXXVIII, 1935, nr. 38 din 26 IX, p. 595 (I) nr. 42 din 25 IX p. 659 (II) (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
424. *Legenda întemeierii Moldovei. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 40 din 11 X, p. 627.
425. *Câmpulung muscelean*, în „Albina” XXXVII, 1935, nr. 40 din 11 X p. 632 - 633 (Semnat Al Răzeșul).
426. *Întemeierea Moldovei. Din trecutul nostru*, în „Albina” XXXVIII 1935. nr. 41 din 19 X p. 643 (I) nr. 49 din 13 XII p. 771 (II).
427. *Întemeierea episcopiei armene în Moldova. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 44 din 8 XI p. 691.
428. *Poporul Moldovei își alege Domnii*, în „Albina” XXXVIII, 1935.
429. *Mormântul de la Argeș. Din trecutul nostru*, în „Albina” XXXVIII, 1935, nr. 45 din 15 XI p. 707.
430. *Un oraș minunat Iașii. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 45 din 15 XI p. 707 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
431. *Note istorice despre Iași*, în „Albina” XXXVIII, 1935, nr. 45, din 15 XII, p. 712 - 713 (Nesemnăt).
432. *Anul sfânt 1918. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 47 din 21 XI p. 739 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
433. *Unirea noastră*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 48 din 6 XII (Nesemnăt).
434. *Istoria Italiei*, în „Albina”, XXXVIII, 1935, nr. 48 din 6 XII, p. 755.
435. *Biserica Domnească din Argeș. Din trecutul nostru*, în „Albina” XXXVIII, 1935 nr. 49 din 13 XII, p. 771 (Semnat A. S).
436. *De anul nou. Din trecutul nostru*, în „Albina” XXXIX, 1936, nr. 1 din 3 I p. 3 (Semnat S. Răzeșul).
437. *Căderea și ridicarea Cehoslovaciei*, în „Albina” XXXIX, 1936, nr. 3 din 17 I p. 35 (Semnat Al. Răzeșul).
438. *Mărunțișuri istorice. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 4 din 24 I, p. 51.
439. *Însemnătatea Unirii*, în „Albina” XXXIX, 1936, nr. 4 din 24 I, p. 54 (Nesemnăt).
440. *În cinstea celor ce au luptat pentru unire. Șapte zeci și șapte de ani de la Unirea Principatelor*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 4 din 24 I, p. 56 - 57 (Nesemnăt).
441. *Ungurii și tătarii în Moldova. Din trecutul nostru*, în „Albina” XXXIX, nr. 30 din 14 II, p. 99.
442. *Alcătuirea Țărilor Românești. Din trecutul nostru*, în „Albina” XXXIX 1936, nr. 9 din 28 II, p. 131 (nesemnăt).
443. *O veche așezare de vatră a Țării Românești. Țara Loviștei*, în „Albina”, XXXIV 1936, nr. 9 din 28 II, p. 136 - 137 (Nesemnăt).

444. *Litovoiu Vodă (1240 - 1273). Din trecutul nostru*, în „Albina” XXXIX, 1936, nr. 10 din 6 III, p. 147 (Semnat Șerban Al Răzeșul).
445. *Din domnia a doua a lui Dumitrașcu Vodă Cantacuzino, la velleat 7192 - (1684).* Fragment din O seamă de cuvinte de I. Neculce, publicat cu note de în „Albina”; XXXIX, 1936, nr. 10, din 6 III, p. 147 (Nesemnăt).
446. *Biserica românilor. Din trecutul nostru* în „Albina”, XXXIV, 1936, nr. 12 din 20 III, p. 179 (Semnat Zlate Popescu).
448. *Alte lupte ale lui Ștefan cel Mare cu muntenii. Din trecutul nostru*. în „Albina” XXXIX, 1936, nr. 13, din 2 III, p. 195.
449. *O seamă de cuvinte de N. Neculce.* Fragmente publicate de ..., în „Albina” XXXIX, 1936, din 10 IV p. 227, nr. 21 din 29 V p. 323 nr. 31, din 7 VIII, p. 483, nr. 50 din 18 XII, p. 787.
450. *Alte lupte ale ungarilor în Moldova. Din trecutul nostru*, în „Albina” XXXIX, 1936, nr. 16 din 24 VI, p. 243.
451. *Țara Ardealului* de N. Bălcescu publicat de ..., în „Albina”, XXXIX, 1936 nr. 16 din 24 IV, p. 243 (Nesemnăt).
452. *Urme românești în răsăritul ortodox*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 16 din 24 IV, p. 248 - 249 (Nesemnăt).
453. *Zece mai. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 18, din 8 V p. 275 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
454. *Câteva vorbe despre fanarioși. Din trecutul nostru*, în „Albina” XXXIX 1936, nr. 19 din 15 V p. 291 (Semnat Z. Popescu).
455. *Din trecutul orașului București. Din trecutul nostru*, în „Albina” XXXIX, 1936, nr. 21 din 29 V, p. 323.
456. *Romanizarea Daciei. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 23, din 12 VI, p. 355.
457. *Mica Înțelegere, mare putere*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 24 din 19 VI, p. 371 (Semnat Z. Popescu).
458. *Din vechi hrisoave. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXIX, 1936 n r. 25 din 26 VI p. 387. (Semnat: Șerban Al Răzeșul).
459. *Din istoria lui Mihai Vodă*, N. Bălcescu, Fragment publicat de ..., în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 25 din 26 VI p. 387 (Nesemnăt).
460. *Fundarea Romei. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 31 din 7 VIII, p. 483. (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
461. *Fărămituri istorice. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 33 din 21 VIII, p. 515 (Semnat Z. Popescu).
462. *Un moment istoric. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 33 din 21 VIII, p. 515. Vezi și Neamul românesc pentru popor (în continuare Neam popor) XXIV, 1936, p. 320.
463. *Scurtă poveste a Olteniei. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 35 sin 4, p. 347 (Semnat Șerban Al Răzeșul).
464. *Părăsirea Daciei. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 36 din 11 IX p. 563.

465. *Războiul troian. Cetatea Troia*, în „Albina” XXXIX, 1936, nr. 37 din 18 IX p. 579 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
466. *Vechii locuitori ai Italiei. Din trecutul nostru.*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 40 din 9 X p. 627.
467. *Grămaticii, Din trecutul nostru*, în „Albina”. XXXIX, 1936, nr. 40, din 9 X p. 627 (Semnat A.S.).
468. *La o zi mare. Din trecutul nostru.*, în „Albina” XXXIX, 1936, nr. 41 din 16 X, p. 643 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
469. *Scurtă poveste a Munteniei. Din trecutul nostru*, în „Albina” XXXIX, 1936, nr. 42 din 23 X, p. 659 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
470. *Bisericițe într-un sat de munte din jud. Vâlcea*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 43, din 30 X, p. 680 - 681.
471. *Unirea cea sfântă și vecinică a tuturor românilor*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 48 din 4 XII, p. 760 - 761 (Nesemnă).
472. *Sub Arcul de Triumf. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XXXIX, 1936, nr. 50 din 10 XII, p. 7897 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
473. *Un moment istoric*, în „Neam Popor”, XXIV, 1936, p. 320 Vezi și „Albina” nr. 33/1936.
474. *Țara și neamul polonilor*, în „Albina” 40, 1937, nr. 4 din 29 I p. 51 (Semnat Z. Popescu).
475. *Din Cronica românilor Gh. Șincai. Fragmente publicate de ...*, în „Albina” XL, 1937, nr. 6 din 12 II, p. 83; nr. 9 din 5 III, p. 131; nr. 11 din 19 III, p. 163, nr. 50 din 25 III p. 787 (Nesemnă).
476. *Un scurt istoric al cetății și orașului Sighișoarei*, în „Albina” 40 1937, nr. 6 din 12 II, p. 68 - 89 (Nesemnă).
477. *Hunii. Din trecutul nostru*, în „Albina” 40, 1937, nr. 7 din 19 II p. 99 (semnat Șerban Al Răzeșul).
478. *Țara și neamul polonilor*, în „Albina” 40, 1937, nr. 7 din 19 II, p. 99.
479. *Scurtă poveste a Dobrogei. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 8 din 26 II p. 115 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
480. *Scurtă poveste a Transilvaniei. Din trecutul nostru*, în „Albina” 40, 1937, nr. 10 din 12 III, p. 147 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
481. *Despre viață și obiceiurile hunilor*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 11 din 19 III, p. 163 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
482. *Cărmuitorii și țăranii ardeleni. Din trecutul nostru*, în „Albina” 40, 1937, nr. 12, din 26 III, p. 179 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
483. *Lupta ardelenilor pentru apărarea drepturilor lor. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 13 din 2 IV, p. 195 (semnat Șerban Al Răzeșul).
484. *Orășenii și oastea ardeleană. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 14, din 9 IV p. 211 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
485. *Luminile Ardealului. Din trecutul nostru*, în „Albina” 40, 1937, nr. 16, din 23 IV p. 243. (Semnat Șerban Al. Răzeșul).

486. *Credința românilor din Transilvania. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 19 din 19 V, p. 291 (Semnat Al. Răzeșul).
487. *Anglia, țara mărilor*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 20 din 28 V, p. 307 (Semnat S. Răzeșul).
488. *Să deschidem cartea neamului și să cetim. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 21 din 4 VI, p. 323.
489. *O samă de cuvinte* de I. Neculce. Fragmente publicate de ... în „Albina”, XL, 1937, nr. 22, din 11 VI, p. 339 (Nesemnat).
490. *Despre carte românească. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40 1937, nr. 23 din 18 VI, p. 355 - 356.
491. *Turcii. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 25 din 2 VII, p. 387 - 388 (Semnat Al Răzeșul).
492. *Biruințe strămoșești. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 29, din 30 VII, p. 451 (Semnat Șerban Răzeșul).
493. *Ne cheamă Ardealul. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 31 din 13 VIII, p. 483 (Semnat Z. Popescu).
494. *Avarii. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 33 din 27 VIII, p. 515.
495. *Din durerile trecutului. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 34 din 3 IX, p. 531 - 532. (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
496. *Căderea Chiliei și Cetății Albe. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 35 din 10 IX, p. 547.
497. *Scurtă privire asupra țării și poporului chinez*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 35, din 10 IX, p. 522 - 553 (Nesemnat).
498. *Scurtă poveste a țării Românilor. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 38 din 1 X, p. 595.
499. *Setea de dreptate a Românilor din Transilvania. Scurtă privire asupra revoluției lui Horia, Cloșca și Crișan. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 39 din 8 X, p. 611 (Semnat S. Răzeșul).
500. *Românii din dreapta Dunării. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 41 din 22 X, p. 643 (Semnat S. Răzeșul).
501. *Lupta de la Finta. Din trecutul nostru*, în „Albina” 40, 1937, nr. 42 din 29 X, p. 659.
502. *O aniversare națională 60 de ani de la războiul independenței. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 40, 1937, nr. 46, din 26 XI, p. 723 și 726 (Semnat Șerban Răzeșul).
503. *Unirea tuturor românilor. 18 nov. /1 decembrie 1919* de Ion Beteganu, publicat de ..., în „Albina” 40, 1937, nr. 47, din 3 XII, p. 739 (Semnat A.S.).
504. *Din Cronica românilor*. Gh. Șincai, Fragmente publicate de ..., în „Albina” XLI, 1938, nr. 1 din 7 I p. 3, nr. 4 din 28 I, p. 51; nr. 19 din 20 V, p. 291, nr. 25 din 1 VII, p. 397 nr. 49, din 16 XII, p. 771 (Nesemnat).
505. *Satele strămoșilor. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 2 din 14 I, p. 19 (Semnat Z. Popescu).

506. *Pricinile războiului nostru cel mare. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 8 din 25 II p. 115. (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
507. *Vremea de așteptare a războiului. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 10 din 11 III, p. 147 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
508. *Ceva despre Anglia*, în „Albina” nr. 11 din 18 III, p. 163, și 173 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
509. *Lupta din Codrii Cosminului. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 13, din 1 IV p. 195.
510. *Predoslavia scrisă de Udriște Năsturel la cartea lui Hristos*, publicată de ..., în „Albina”, 41, 1938, nr. 13, din 1 IV, p. 195. (Nesemnat).
511. *Din înțelepciunea străbunilor. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 16 din 22 IV, p. 243. (Semnat Z. Popescu).
512. *Intrarea României în Război. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 18, din 13 V p. 275 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
513. *Pioasa pomenire de la Cozia. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 20 din 27 V, p. 307.
514. *Alte lupte ale lui Ștefan cel Mare cu polonii. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 22 din 10 VI, p. 339.
515. *Lupta de la Valea Albă, 26 iulie 1476. Din trecutul nostru*, în „Albina” 41, 1938, nr. 28 din 2 VII, p. 453.
516. *Botezul de foc. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 41, 1933, nr. 31, din 12 VIII, p. 483 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
517. *Jalea de la Valea Albă. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 32, din 19 VIII, p. 499.
518. *Vălenii de Munte. Cetate culturală a neamului*, în „Albina” 41, 1938, nr. 33 din 26 VIII p. 520 - 521 (Semnat A).
519. *Un istoric despre luptele lui Ștefan cel Mare Ian Dlugosz*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 36, din 16 IX, p. 563 (Nesemnat).
520. *Ursita domnească. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 40, din 14 X, p. 627.
521. *Letopisețul de la Bistrița despre lupta de la Baia (1467). Din trecutul nostru*. în „Albina”, 41, 1938, nr. 44, din 11 XI, p. 691 (Nesemnat).
522. *Traiul nostru în vremuri grele. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 46 din 25 XI, p. 723 (Semnat Șerban Al Răzeșul).
523. *La cea din urmă unire. 1 Decembrie 1918. Din trecutul nostru*, în „Albina” 41, 1938, nr. 47 din 2 XII p. 739.
524. *Dreptatea noastră. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 41, 1938, nr. 49, din 16 XII, p. 771.
525. *Românii de peste hotare. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XLII, 1939, nr. 1, din 13 I p. 5.
526. *Unirea Principatelor. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 41, 1939, nr. 2, din 20 I, p. 23 (Semnat A. S.).
527. *Despre istorie. La: istorici, Izvoarele istoriei, Împărțirea istoriei. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 5 din 10 II, p. 71 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).

528. *Inscripții din Hârlău. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 7, din 24 II p. 103. (Nesemnăt).
529. *Viața pământului. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 8, din 3 III, p. 119 (Nesemnăt).
530. *Din cronicari. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 1939, nr. 8, din 3 III, p. 119 (Nesemnăt).
531. *Pilda bisericii din Ardeal. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 42, 1939, nr.9 din 10 III, p. 135 și 139 (scmnat A.).
532. *Din cronică românilor Gh. Șincai. Fragmente publicate de ...*, în „Albina”, XLII, 1939, nr. 14 din 21 IV, p. 219, nr. 28 din 28 VII, p. 443, nr. 30 din 11 VII, p. 475, nr. 32 din 25 VIII, p. 507, nr. 35 din 15 IX p. 555, nr. 36, din 22 IX, p. 571, nr.40, din 20 X, p. 637, nr. 41 - 42 din 3 XI, p. 653 nr. 44, din 24 XI, p. 686 (Nesemnăt).
533. *Istoria Românilor sub Mihai Viteazul. Începutul; Călugărenii; Ardealul*, în „Albina”, XLII, 1939, nr. 20 din 2 VI, p. 317 și 326.
534. *Cum povestește Mihai Viteazul surparea stăpânirii sale ardelene*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 22 din 16 VI, p. 347 (Nesemnăt).
535. *Cum înfățișează cronicarul de pe vremuri moartea lui Mihai Viteazul*, anul 1601, în „Albina”, 42, 1939, nr. 22 din 16 VI, p. 347 (nesemnăt).
536. *Țara și neamul nostru. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 23, din 23 VI, p. 363 (Semnat A.).
537. *Războiul național prin care neamul românesc s-a întemeiat în vechile lui hotare. Din trecutul nostru*, în „Albina” 42, 1939, nr. 30, din 11 VII p. 475 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
538. *Despre începutul Țării Românești. Nașterea poporului român. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 42, 1939, nr. 37 din 29 IX, p. 587 - 588 (Semnat Șerban Al Răzeșul).
539. *Unirea românilor. Domnii țării și gândul unirii până la Cuza-Vodă. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XLIII, 1940, nr. 3 din 28 I, p. 35 (Nesemnăt).
540. *10 Mai în „Albina”*, XLIII, 1940, nr. 17, din 12 VI, p. 258 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
541. *Lăcașuri de închinăciune ridicate în vechime de voievozi români și întâile tipărituri românești. Din trecutul nostru*, în „Albina” XLIII, 1940, nr. 30 - 31, din 25 VIII, p. 445 (Nesemnăt).
542. *Unirea este puterea noastră. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XLIV, 1941, nr. 1 - 2 din 15 I, p. 3 (Semnat S. Răzeșul).
543. *Din istoria zbuciumatului nostru Ardeal. Sentința de moarte a lui Horia, Cloșca și Crișan dată de ... Din trecutul nostru*, în „Albina”, XLIV, 1941, nr. 7 - 8 din 23 III, p. 51.
544. *Versuri populare despre felul cum ar fi vorbit Horia către tovarășii săi și poporul român din Transilvania date de ... Din trecutul nostru*, în „Albina”, 44, 1941, nr. 7 - 8 din 23 III, p. 51 (Nesemnăt).
545. *Din istoria biruitoare a neamului. Fragmente din Povestea Neamului Românesc de I. Popescu Băjenaru, publicate de ... Din trecutul nostru*, în „Albina”, 44, 1941, nr. 9 - 10, din 6 IV, p. 67 (Nesemnăt).

546. *O samă de cuvinte de I. Neculce*. Fragmente publicate de ..., în „Albina”, 1941, nr. 9 - 10 din 6 IV, p. 67 (Nesemnăt).
547. *Sărbătorile domnești și creștinești povestite de cronicari și istorici. Din trecutul nostru*, în „Albina”, 44, 1941 nr. 22 - 23 din 21 XII p. 3 (Nesemnăt).
548. *Sfânta noastră unire. Ianuarie 1859. Din trecutul nostru*, în „Albina”, XLV, 1942, nr. 3 - 4 din 25 I, p. 3 (Semnat S. Răzeșul).
549. *Cunoașterea satului prin acte*, în „Sc IIf”, VI, 1942, nr. 2 - 3 p. 9 - 11.
560. *Drumurile - pagini de istorie invitație la drumeție*, în „Argeș”, I, 1966, nr. 2, p. 3.
561. *O ediție Dimitrie Enciul*. Cu profesorul universitar ..., în „Contemporanul”, nr. 5/1966, din 23 XII, p. 7 (Consemnat de Șerban A.)
562. *Zile de glorie: Mărăști, Mărășești, Iulie - august 1917*, în „Colocvii”, III, 1967, nr. 7, p. II.
563. *Argeș. Evocare*, în M.O., XIX, 1967, nr. 708, p. 526 - 531.
564. *Anul 1859*, în „Scânteia tineretului”, XXIII, 1967, nr. 5499 din 24 I, p. 1 - 3.
565. *Românii la 1307 - 1308, în Cronica lui Ottokar de Stiria*, în „Alm. Viena”, 1968, p. 83 - 85.
566. *Din cronica unui oraș. Râmnicul Vâlcea*, în „Argeș”, III, 1968, nr. 2. p. 5.
567. *Românii sunt cu toți de un neam și de o limbă. Scurtă cronică a ideei de unitate*, în „Viața studentească” (în continuare „Viața stud.”) nr.41 din 27 XI, 1968 p. 5.
568. *Pentru ziditorii de suflet*, în „Viața stud.”, nr. 2 din 8 I. 1969, p. 4.
569. *Romant medieval. Captivele lui Laiotă*, în „Argeș”, VI, 1971, nr. 12, p. 20.
- 569/1. *Argeș. De la confederația de obști la voievodat*, în „Argeș”, VII, 1972, nr. 1, p. 20.
- 569/2. *O pagină din istoria României (Basarab cel Tânăr zis Țepelus, domnul Țării Românești)*, în „Argeș”, VII, 1972, 6, p. 3.
- 569/3. *O carte de istorie a României, scrisă pentru copii. Inscricții pe cartea de istorie, zbatere asupra locului ce trebuie rezervat în programa școlii noastre studiului istorie*, în „Argeș”, VII, 1972, nr. 10, p. 3.
- 569/4. *Istoriografia românească. Dezbateri*, în „Contemporanul”, nr. 32, din 2 VI, 1972, p. 8.
- 569/5. *Permanente în gândirea istorică a lui Cantemir*, în „Inf. Buc”, XXI, 1973, nr. 6195 din 1 VIII, p. 2.

Portrete și necroloage

- 569/6. *În memoria profesorului Vasile Pârvan. Cuvânt funebru rostit în fața Universității la moartea profesorului meu, în ziua de 29 VI. 1927*, în „Ideia”, VII, 1927, nr. 5 - 6, sept. - oct. p. 19 - 21 și Extras: 1927, 4 p.
- 569/7. *LIC. Brătianu. Cuvântare ținută în aula Facultății de litere și filosofie din București în ziua de 26 noiembrie 1927*, în „Rev. gen. inv.”, XV, 1927, p. 559 - 562.
- 569/8. *Vasile Pârvan*, în „Almanahul Frățilia” (în continuare: Alm. Fr.”), II, 1928, p. 25 - 39 și Extras Buc., 1927, Impr. de artă R. Sergies, 15 p.
- 569/9. *Profesorul Iorga*, în „Curentul”, II, 1929, nr. 429, din 23 III, p. 1 și 2.

- 569/10. G. G. Mateescu, 1892 - 1928, în Arh. Olt.", VII, 1929, nr. 43 - 44, p. 370 - 372.
570. *Unul din cronicarii cari au însemnat oamenii, faptele și mâniile timpului. Cronicarul Radu Popescu*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 16 din 27 IV, p. 5 (Semnat S. Răzeșul).
571. *Un neobosit cărturar și un neîntrecut istoric al neamului românesc: Cronicarul Ioan Neculce. Înțelepciunea poporului*, în „Albina” XXXVII, 1934, nr. 42 din 26 X, p. 5 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
572. *Unul dintre cei mai aleși cronicari ai Moldovei: Cronicarul Grigore Ureche. Înțelepciunea poporului*, în „Albina”, XXXVII, 1934, nr. 47 din 30 XI, p. 5 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
573. *Un cronicar al vremurilor de luptă și vitejie românească: Cronicarul Nicolae Olah. Înțelepciunea poporului*, în „Albina”, XXXVII, 1935, nr. 12, din 22 III, p. 181 (Semnat Șerban Al. Răzeșul).
574. *Dimitrie Onciul. 26 octombrie 1856 - 20 martie 1923*, în R.A., IV-I, 1940, p. 1 - 5. *Dare de seamă: I. Crăciun*, în „An inst. ist. nat.”, VIII, 1939 - 1942, p. 521.
575. *Nicolae Iorga 5/7 iunie 1871 - 27 noiembrie 1940*, în R.A. IV - 2 1941, p. 205 - 213. *Mențiuni bibliografice. I. Crăciun*, în „An Inst. ist. nat.”, 1939 - 1942, p. 526.
576. *Henri Stahl*, în „Hrisovul”, II, 1942, p. 224 - 225.
577. *Dragoș P. Petroșanu*, în „Hrisovul”, 1942, p. 225.
578. *Aurelia I. Comănescu*, în „Hrisovul”, II, 1942, p. 225 - 226.
579. *Bogdan Petriceicu Hașdeu. 26 febr. 1838 - 25 aug. 1907*, în R.A., V - 1, 1942, p. 1 - 10 *Notițe bibliografice. C. Grecescu* în „Rev. inst. rom”, XIII, 1943, fasc. 3 p. 102,
580. *Cărturarul I Nicolae Iorga*, în „Școala și viața Ilfovului” (în continuare, „Sc. Ilf”) VI 1942 nr. 1 p. 3 - 5.
581. *Ilie Minea*, în „Hrisovul” III, 1943, p. 132 - 134.
582. *Dumitru Z. Furnică*, în „Hrisovul” III, 1943, p. 134.
583. *Eugen Lovinescu*, în „Hrisovul”, III, 1943, p. 134 - 136.
584. *Grigore Niculescu*, în „Hrisovul”, III, 1943, p. 134 - 136.
585. *Constantin D. Aricescu 18 martie 1823 - 18 februarie 1886*, în R.A., V - 2, 1943, p. 297 - 302.
586. *N. Ghica - Budești*, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, XXXVII, 1944, fasc. 119 - 122, p. 93 - 94.
587. *Ioan Andrieșescu*, în „Hrisovul”, IV, 1944, p. 146 - 149.
588. *Ion Simionescu*, în R.A., VI-1, 1944, p. 139 (Semnat A.S.)
589. *Grigore Antipa*, în R.A., VI - 1, 1944, p. 139 - 140 (Semnat A.S.).
590. *Anita Belcingășeanu*, în R.A., VII, 1, 1944, p. 140 - 141. (Semnat A.S.)
591. *Nicolae Cartojan*, în R.A., VI - 1, 1944, p. 141 - 142 (Semnat A.S.).
592. *Ilie Bărbulescu*, în „Hrisovul”, V, 1945, p. 170.
593. *Dumitru Drăghicescu*, în „Hrisovul”, V, 1945, p. 170 - 171.
594. *George D. Cioriceanu*, în „Hrisovul”, V, 1945, p. 172 - 173.

595. Simeon Reli, în „Hrisovul”, V, 1945, p. 173 - 174.
596. Constantin Brătescu, în „Hrisovul”, V, 1945, p. 174.
597. Ion C. Filitti, în „Hrisovul” V 1945, p. 173 - 175.
598. Nicușor Lazăr, în „Hrisovul”, V, 1945, p. 195 - 176.
599. Harialus Metaxa, în R.A., , VI - 2, 1945, p. 338 - 339 (Semnat A. S.).
600. C. Lacrișanu, în R.A., , VI - 2, 1945, p. 339.
601. I. R. Pogoreanu, în R.A., VI - 2, 1945, p. 339 - 341 (Semnat A.S.).
602. George Popa-Lisseanu , în R.A., VI-2, 1945, p. 341 - 342 (Semnat A.S.).
603. Constantin Pârvulescu, în R.A., VI-2, 1945, p. 342 - 343 (Semnat A.S.).
604. Artur Verona, în „Hrisovul”, VI, 1946, p. 157.
605. Paul Nicorescu, în „Hrisovul”, VI, 1946, p. 157 - 158.
606. Mircea Nădejde, în „Hrisovul”, VI, 1946, p. 158.
607. Emanoil Bucuța, în „Hrisovul”, VI, 1946, p. 158 - 159.
608. Nae Ionescu, în R.A., VII - 1, 1946, p. 177. (Nesemnăt).
609. Ștefan Gr. Berechet, în R.A., VII, - 1, 1946, p. 178 (Nesemnăt).
610. Alexie Procopovici, în R.A., VII, -1, 1946, p. 178 - 179. (Nesemnăt)
611. Pompiliu Constantinescu, în R.A., VII-1, 1946, p. 179 (Nesemnăt).
612. Pr. Haralambie Roventă, în R.A., VII-1, 1946, p. 179 - 180 (Nesemnăt).
613. Dr. Nicolae Lupu, în R.A., VII-1 - 1946, p. 180 - 181 (Nesemnăt).
614. Ramiro Ortiz, în „Hrisovul”, VII, 1947, p. 230 - 231.
615. D. M. Teodorescu, în „Hrisovul”, VII, 1947, p. 231 - 232.
616. Petre Cancel, în „Hrisovul”, VII, 1947, p. 231 - 232.
617. Carol Tomak, în R.A., VII - 2, 1947, p. 396 (Nesemnăt).
618. Iuliu Moisil, în R.A., VII-2, 1947, p. 396 - 397 (Nesemnăt).
619. Dr. Vintilă Ciocâlțu, în R.A., VII, 2p 387 (Nesemnăt)
620. Scarlat Strușanu, în R.A., VII 2 - 1947, p. 397 (Nesemnăt).
621. C. Racoviță, în R.A., VII - 2, 1947, p. 397 - 398 (Nesemnăt).
622. Iuliu Tuducescu, în R.A., VII-2, 1947, p. 398 (Nesemnăt).
623. D. N. Burileanu, în R.A., VII-2, 1947, p. 398 - 399 (nesemnăt).
624. Em. Gr. Racoviță, în R.A., 1947, p. 399 (Semnat A.S.).
625. Bogdan Petriceicu Hașdeu arheograf, în R.A., VII, 1965, nr. 2, p. 21 - 45.
626. Dimitrie Onciul, 1856 - 1923. *Figuri de seamă ale istoriografiei românești*, în „Magazin istoric”, I, 1967, nr. 4, p. 85 - 86.
627. *Viața și opera lui Dimitrie Onciul*, în vol. *Dimitrie Onciul, Scrieri Istorice I*; ed. critică și compoziție de ..., Edit. Științifică, București, 1968, p. 11 - 68.
628. Ad multos annos ! Dan Simonescu la 65 de ani, în „Studia Bibliografica”, vol. II, 1969, partea I, p. 13 - 17.
629. Alexandru D. Xenopol, *Figuri universitare*, în „Forum”, XII, 1970, nr. 4, p. 71 - 75.
630. Iulia Hașdeu, în „Argeș”, VII, 1973, nr. 10, p. 11.

**VERIFICAT
2017**

**VERIFICAT
2007**

Tiparul s-a executat sub c-da 304/1997
la Tipografia Editurii Universității din București

ISBN 973-575-177-1

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://unibuc.ro>

Lei 7